

3
49

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

40 2a

У1-2/4

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. МЕЧНИКОВА

10/.

~~S. N.~~

S. N.

S. N. e Cardinale

Dom

D. fides et veritas.

Handwritten notes in cursive script, including the name "Ivan Mechnikov" and other illegible text.

DE OFFICIO
PRINCIPIS
CHRISTIANI

LIBRI TRES.

AVCTORE ROBERTO
Bellarmino S. R. E. Card.

E Societate IESV.

AD SERENISS. PRINCIPEM
VV LADISLAVM
SIGISMVNDI III.
Poloniæ & Sueciæ Regis filium.

Quibus accessit

ADMONITIO.

*Ad Episcopum Theanensem Nepotem suum,
De necessarijs Episcopo ad salutem suam in
reponendam*

S. G. F.

COLONIÆ
Sumptibus Bernardi Gualteri
Anno MDCXIX.
Cum gratia & privilegio S. C. M. speciale.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiss. P.
Mag. Sac. Pal. A post.

Cesar Fidelis Vicefg.

Imprimatur, Fr. Hiacynthus Petronius
Romanus, Ordinis Prædicatorum, sacri
Palatij Apostolici Magister.

3
49

SERENISS. PRINCIPI
VV L A D I S L A O

SIGISMVNDI III
Poloniæ & Sueciæ Regis filio.

Robertus S. R. E. Cardin.
Bellarminus, S. P. D.

SCRIPSI librum
de officio Prin-
cipis Christiani,
non meâ
sponte, sed ab
ijs rogatus qui
bus eiusmodi opusculum ne-
gare non potui. Scripsi au-
tem non vt Principes nostri
sæculi admonerem officij,
sed vt ijs optimum regimen
gratuletur, atque ad perseue-
randum

EPISTOLA

randum in pia, & iusta gubernatione cohortarer. Siquidem nostra aetate (quod singulari Dei benignitati tribuendum est) Ecclesia Catholica Reges omnes, aliosque Principes primarios, egregios omnino, & singulari pietate, iustitiaque conspicuos se habere meritò gloriari potest. Cur autem tibi potissimum, Sereniss. Vvladislac, librum hunc dicare voluerim, illa causa est, quia vnus tu in primo flore iuventutis, ac si veteranus Imperator esses, exercitum sapienter ducis, bella grauissima strenuè geris, & omnia munia prudentissimi Imperatoris adimpleres. Neque id mirum nobis videri debet: cum Te pro-

ui-

DEDICATORIA.

uidentia Dei, non ad Regnū vnum gubernandum, sed ad multa simul, & maxima primum acquirenda, deinde administranda delegisse, & vocasse videatur. Te enim Poloniae Regnum expectat amplissimum. Tuum est hereditario iure Regnum Sueciae, quod iniuste ereptum, Deus iustus Iudex, & Princeps Regum terrae Tibi iustissimo heredi tempore suo restituet. Tibi magnus Moscoviae Ducatus, qui instar maximi Imperij à Septentrione ad Orientem vsque per vastissimas regiones protenditur, electionis iure debetur. Te igitur quasi in vestibulo tot Regnorū collocatum, & ad pie, sancteque regnandū à

(:) 3

glo-

EPISTOLA

glorioso parente tuo , non solum verbis , sed etiam exemplis eruditum ; ego quoque vt senex , & Sacerdos in bono proposito confirmare volui , non ex mea , quæ nulla est , sapientia , sed ex verissimis , atque sanctissimis diuinæ legis oraculis . Scriptum est enim , *Labia Sacerdotis custodient scientiam , & legem requirent ex ore eius* . Atque vt feliciter , & inoffenso pede per semitas iustitiæ gradereris , adieci in meo libro vitas Principum Sanctorum non paucas , quorum Principum exempla sequens , omnino errare non poteris . Oportune autem accidit vt vita sancti Principis nostræ ætati proximi , fuerit sancti Cassimiri , quem Leo Decimus

Pont.

DEDICATORIA.

Pont. Max . in numerum Sanctorum retulit . Hic n . sanctissimus iuuenis , cum Regis Poloniae filius fuerit , vt Tu ipse nunc es ; & plurimis , maximisque virtutibus clarus , breui tramite in coelum conscenderit , idigneus Tibi vitæ , morumque , magister esse poterit : cuius vestigijs si continenter , vt facis , inhaerere volueris , nihil erit , quod Te à vera pietatis , & iustitiæ viâ , quæ ducit ad cælum , auertere possit . Accipe igitur , Princeps magne , munusculum perexiguum , sed non exigua voluntate donatum ab eo , qui Tibi sic diuturnum , & felix Regnum optat in terris , vt sine fine , & felicissimè cum Christo regnare possis in cælis

(:) 4

INC

INDEX LIBRORVM,
& partium principalium.

LIBER PRIMVS

Continet documenta spiri-
tualia ex Scripturis san-
ctis. pag. 1

LIBER SECVNDVS

Continet exempla ex Vitis
sanctorū Principum Te-
stamenti veteris. pag. 196

LIBER TERTIVS

Continet exempla ex Vitis
sanctorum Principum Te-
stamenti noui. pag. 314

ADMONITIO

Continet admonitionem
ad Episcopū Theanensem,
de necessarijs ad salutem
Episcopi, ad finem.

INDEX

INDEX CAPITVM.

Libri Primi Capita.

- I. **D**E officio Principis
Christiani, vt Mini-
stri principalis Dei,
pag. I
- II. De officio eiusdem, vt filij
dei per adoptionem. II
- III. De officio eiusdem, vt ser-
ui dei omni genere serui-
tutis. 16
- IIII. De officio eiusdem erga
Summum Pontificem 24
- V. De officio eiusdem erga E-
piscopum proprium. 37
- VI. De officio eiusdem erga
Confessarium suum. 44
- VII. De officio eiusdem erga
Populos sibi subiectos per
charitatem paternam. 51
- VIII. De prudentia Principis
Christiani. 58
- IX. De iusticia generali prin-
cipis Christiani. 64
- X. De Iusticia particulari prin-
cipis Christiani. 73
- (:) 5 XI. De

- XI. De fortitudine Principis Christiani. 84
- XII. De Temperantia Principis Christiani. 93
- XIII. De Sapientia Principis Christiani. 103
- XIV. De Magnificentia Principis Christiani. 108
- XV. De Clementia Principis Christiani. 115
- XVI. De Misericordia Principis Christiani. 121
- XVII. De officio Principis Christiani erga domesticos suos. 131
- XVIII. De officio Principis Christiani erga amicos, & confidarios. 137
- XIX. De officio Principis Christiani erga Iudices. 142
- XX. De officio Principis Christiani erga Militis. 154
- XXI. De officio principis Christiani erga alios Principes. pag 162.
- XXII. De officio Principis Christiani erga personam suam. pag. 175.

Libri

Libri Secundi Vitæ.

- I. Ioseph Patriarchæ Principis Aegypti. 159
- II. Mosis primi Ducis Hebræorum. 213
- III. Iosue secundi Ducis Hebræorum. 230
- IV. David Regis Hebræorū. 241
- V. Ezechia Regis Hebræorum. 270.
- VI. Iosia Regis Hebræorum. 288
- VII. Iosaphat Regis Hebræorum. 291
- VIII. Iudæ Machabæi Summi Sacerdotis, & Principis Hebræorum. 229

Libri Tertij Vitæ.

- I. Theodosij senioris Imp. Religiosissimi, ex Hispania. Obijt anno Domini 395. 314
- II. Tiberij Iunioris Imp. Romanissimi, ex Græcia. Obijt anno 586. 357
- III. s. Venceslai Regis Bohemiar. Obijt anno 938. 377
sancti

- I V. Sancti Henrici Imp. Romani, ex Bauaria. Obijt anno 1025. 405
 V. S. Stephani Regis Hungariae. Obijt anno 1034. 445
 VI. S. Eduardi Regis Angliae. Obijt anno 1066. 498
 VII. Sancti Leopoldi Marchionis Austriae. Obijt anno 1136. p. 549
 VIII. S. Ludouici Regis Galliae. Obijt anno 1270. 563
 IX. B. Amadei Ducis Sabaudiae. Obijt anno 1472. 577
 X. Sancti Casimiri filij Regis Poloniae. Obijt anno 1484. 595.

PRAE-

PRAEFATIO.

PRINCIPES saeculi, qui sunt à Deo, ut Apostolus loquitur, in sublimitate constituti, quemadmodum priuatos homines honore praecellunt: sic etiam praeter ceteros homines, & premuntur onere, & indigent auxilio. Hinc videlicet non solum Philosophi veteres multa scripserunt de re politica, & arte regendi populos: sed etiam ex Christianis sapientibus non pauci libros ediderunt de regimine, vel de eruditione Principum. Quamuis autem ea, quae iam extant de hoc argumento scripta, praeclearissima sint: non defuerunt tamen

men

men, qui me ab hoc scriptura
tioris genere valde abhor-
rentem, & in solis spiritualibus
libellis componendis hanc meam
extremam aetatem consumere
cupientem, cohortatione sua
impulerint, ut de hoc ipso politi-
co argumēto mandarem literis,
non quae apud Platonem & Ar-
istotelem, vel etiam sanctum
Thomam, Aegidium Romanum,
& alios eiusdem classis eximios
Theologos, sed quae in Scripturis
sanctis, & in libris Sanctorum
Patrum documenta, vel exēpla
reperire potuissem. Hoc enim
scriptionis genus, quamvis ad
intelligentiam lectoris infor-
mandam minus appositum sit:
tamen ad excitandam & in-
flammandam voluntatem at-
que ad opera Deo grata, & re-
gens

gendis populis utilissima facien-
da, & denique ad salutem a ter-
nā ipsis ipsisdem Principibus pro-
curandam, sine dubio aptius &
efficacius inuenitur.

Scripturis igitur pro ingenij
mei tenuitate, & pro mensura
gratia, quam mihi impartiri
dignabitur Deus, de officio prin-
cipis Christiani, quatuor consi-
derationes, siue disputationes
instituiam, pro numero videlicet
relationum, siue habitudinum
quas habent Principes. Primum
ad Superiores, deinde ad infe-
riores, tum ad pares, denique ad
se ipsos. Et quamvis labor hic
meus ad Principes potissimum
dirigatur, eorumque aeternam
salutem proprie intueatur: ta-
men communis quoque ceteris
hominibus esse poterit, cum ne-

PRAEFATIO

no sit usu rationis praeeditus,
qui suos non habeat superiores,
vel pares; & rari sint, qui
non habeant inferiores ali-
quos; & nullus, qui sui ipsi
suis rationem habere non
debeat.

I

LIBER I.
DE OFFICIO PRINCI-
PIS CHRISTIANI.

CAPVT PRIMVM.

DE OFFICIO PRINCI-
pis Christiani erga Deum.

SI T V R cū Princeps
Christianus negocium
habeat cum superiori-
bus, cum inferioribus,
cum paribus, & ipse
secum: ordo ipse poscit, vt à primo
negocio principiū faciamus. Et quia
Princeps quatuor agnoscere debet
superiores, si verè Christianus dici, &
haberi velit, Deum optimum maxi-
mum, Pontificem summum, Episco-
pum proprium, & proprium Confes-
sarium; à primo superiore, qui est o-
mnium supremus & eminentissimus,
incipiemus.

Oportet igitur, Principe n, qui of-
ficio suo recte fungi velit, & ad reg-
nam

A

2 *De offic. Princ. Christ.*

num aeternum verè, & ex intimo corde aspiret & suspiret, pro comperto habere; & non verbo solum, & lingua, neque sola externa veneratione, sed opere, & veritate, & illuminato corde agnoscere, & saepe, ac saepius intra se cogitare & recogitare, Deum esse Regem Regum, & Dominum dominantium, hoc enim, discretis verbis sacræ paginæ multis in locis prædicant. Porro Principes terræ multis modis subiecti esse debent Deo Regi Regum, & Domino dominantium. Primum enim, Principes terræ sunt quasi Proreges Dei, vel potius Ministri principales Dei, iuxta illud: *Cum essetis Ministri Regni illius, non rectè iudicastis*: Et illud Apostoli: *Minister Dei est*; vbi loquitur de summo Principe temporali. Itaque Reges terræ principatum suum non vt absolutè suum, sed vt sibi à Rege supremo ad tempus gubernandum traditum, obtinent, sub conditione rationis reddendæ in tremèdo nimis iudicio eiusdem viuentis, & omnipotentis Dei. Quare longè abesse debet à Principe Christiano quantumvis sum-

*Psal. 5.
Psal. 43.
Psal. 83.
1. Tim. 6.
Apoc. 19.
Sap. 6.
Rom. 13.*

Erga Deum, Lib. I. 3

summo, illa turpissima adulatio. Si libet, licet. An nesciste Imperatorem esse, & leges dare non accipere? quod refert Aelius Spartianus dictum Antonino Caracallæ à No-uerca, quam in vxorem ducere cupiebat, sed non audebat.

Debet igitur in primis Princeps Christianus subiectus esse legibus Dei Regis Regum. Hoc docuit Moyses quado in Deuteronomio descripsit officium Regis. sic enim ait: *Quando sederit Rex in solio Regni sui, Deut. 17. describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuitica tribus, & habebit secum, legetque, illud omnibus diebus vita sua, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & caeremonias eius, qua in lege præcepta sunt.* Vbi Moyses non simpliciter dixit, Debet Rex legem Dei custodire; sed addidit multa verba, vt significaret magnitudinem negocij huius. Primum iussit, vt ipse sibi describeret legem Dei, vt non posset vnquã dicere, nõ vidi legem Dei, nec scio quid in ea cõtineatur. Deinde addidit, vt

A 2

exem-

4 De offic. Princ. Christ.

exemplar diuinæ legis acciperet à sacerdotibus Dei veri: ne forte pro lege Dei veri acciperet leges falsorum prophetarum; quales hoc tempore sunt, qui dicuntur Politici, & multo magis hæretici omnes, qui legem & cultum Dei pro suo capite pro populi obrudunt, & non ab Ecclesia illa vera accipiunt, *qua est columna & firmamentum veritatis.* Tertio addidit ut habeat secum, & legat omnibus diebus vitæ suæ; videlicet ut identidem legat, ne forte obliuiscatur mandata Dei. Denique adiungit, ut discat timorem Domini, & ex eo timore sollicitus sit obseruare mandata Dei, tum ea quæ pertinent ad Religionem, tum illa quæ spectant ad iustitiam. Decet enim, ut Princeps in omni lege diuina seruanda, exemplo suo, populum præcedat.

Hoc idem, quod Moyses docuit, docuit postea etiam Samuel, & quidē comminatione grauissima. Nam cum saul Rex primus Hebræorum mandatum quoddam Domini, sub specie pietatis, non impleuisset; reprehendit eum propheta samuel, dicens: *Quia*

1. Tim. 3.

1. Reg. 15.

Erga Deum, Lib. I. 5

proiecisti sermonem Domini; proiecit te Dominus ne sis Rex. Et ibidem, Numquid vult Deus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? & paulo post, Scidit, inquit, Dominus regnū Irael à te hodie, & dedit illud proximo tuo meliori te. Ostendit igitur hoc exemplo Deus, se Regem Regum esse, & Reges terræ, nō tam Reges quam Ministros dici debere; quippe quos ipse regnandi potestate nullo negotio priuat, ut re vera Saulum cum omni progenie sua regno priuauit, & regnum eius in Dauidem, & eius posteros transfudit. Quo exemplo edoctus Dauid in psalmo secundo Reges omnes admonuit, dicens: *Et nunc Reges intelligite, exiimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Et in alio psalmo dicit, *Deum esse qui aufert spiritum Principum,* & ideo esse terribilem apud Reges terræ. & idem ipse Dauid filio suo Salomoni, tunc primum regnare incipienti, sic locutus est: *Ego ingredior viam vniuersæ terra confortare, & esto vir, & obserua, ut custodias mandata Domini Dei tui, ut ambules in vijs eius, & custodias ceremonias eius, & iudicia, & testimonia sicut scripsimus.*

Psal. 2.

Psal. 78.

3. Reg. 1.

De offic. Princ. Christ.

ptum est in lege Moysi. Quibus verbis Rex optimus & sapientissimus filium admonet, vt si velit feliciter regnare, Deo Regi Regum fideliter seruiat: & prima illi cura sit, vt in ijs quæ ad Religionem pertinent nihil omnino prætereat, & exemplo suo populos sibi subiectos in verâ Religione contineat: deinde lege Dei, quæ ad mores, vel iudicia pertinent, diligenter obseruet; ac denique sic ipse Deo subiectus, & obediens esse studeat, quemadmodum cupit sibi ab administris suis promptè, fideliterque serui.

Sed operæpretium est attendere quam grauius sapientia diuina Reges admoneat. *Audite, inquit, Reges, & intelligite, discite iudices finium terrarum, & præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum; quoniam data est à Deo potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis Ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium*

Sap. 6.

Erga Deum, Lib. I. 7

durissimum his, qui præsumunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur Hæc sapientia diuina docet, quæ breuiter explicanda sunt. Primum admonetur Reges, vt cogitent, potestatem in alios homines habere se à Deo, quocumque titulo regnent. Nam, vt Apostolus docet in epistola ad Roman. *Non est potestas, nisi à Deo.* Ipse enim solus non ab alio potestatem habet, cum vnus ipse sit *Legislator, & Index*, vt loquitur Apostolus Iacobus; id est, qui omnibus dat leges, & omnes iudicat; & ipse à nemine iudicatur, & à nemine legem accipit. Itaque siue populus potestatem suam in Principem transferat, siue per hæreditariam successionem potestas acquiratur, siue iure belli aliquis Princeps fiat: semper erit verum, non esse potestatem, nisi à Deo; & vnum Deum esse supremum Legislatorem & Iudicem. Hinc vero colligit sapiens, omnes Reges, omnesque Principes ministros esse Dei, & à Deo iudicandos, ac præmium vel pœnam accepturos, prout in Regno Dei administrando se gesserint. Addit præterea, non de solis

Roman. 3.

Iacob. 4.

8 *De Offic. Princ. Christ.*

factis, sed etiam de cogitationibus iudicandos; & quoniam multum interest inter peccata Principum & priuatorum; quod illa ad multos, ista ad paucos pertineant; adiungit sapiens terribilem sententiam illam, *Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet: & Potentes potenter tormenta patientur.*

Sed veniamus ad ea, quæ sunt Ministri principalis propria, cum iam ex diuinis literis satis apertè demonstratum sit, Reges hominum, esse Ministros Dei. Principio Minister debet, si quid sapit, non ex capite suo leges populis dare, sed iuxta leges sibi a Rege datas, populos regere. Non enim populos propriè & absolutè suos, sed populos Dei, Regis æterni gubernandos suscepit. Quare cauere debet, ne aliquid iubeat, quod legi diuinæ repugnet. Et quoniam Reges non solum legibus & edictis, sed etiam exemplo & factis populos regunt; valde cauere debent, ne ipsi leges diuinas vlllo modo transgrediatur. Certè enim si Minister, Regis nomine, edictum publicè proponat, ne vllus audeat transire ad hostes, aut eos

Erga Deum, Lib. 1. 9

eos armis, vel commentu iniurare: certe ipse Minister primus esse debet in edicto eiusmodi obseruando. Eodem igitur modo, debent Reges terræ, vt Ministri Dei, diligentissimè cauere, ne adulteria, vel sacrilegia vlla committant, ne peierent, ne blasphemèt, ne iniustè vllam opprimant; denique ne malo exemplo suo populos ad peccandum prouocent. Rex enim Deus nimium irascitur, cum videt eos transgredi leges suas, quos ad ministros Regni sui esse voluit, vt populos in officio, & in legum diuinarum obseruatione contineant. Deinde Ministri vel Præfecti Regum, si fortè diuites fieri velint, quia sciunt se non diu in Regno futuros, cum successorem breui venturum expectent; propterea non solliciti sunt de coemendis in eo Regno palatijs, aut vineis, aut agris, aut hortis, quæ secum auferre & asportare non possunt; sed pecunias & res pretiosas, quæ facile asportari possunt, cumulare satagunt; vt cum recedendum erit, & potestas successori tradenda, diuites reuertantur in patriam; neque

que id solum curant si sapiunt, sed ut ea solum asportent, quæ iuste lucrati sunt; alioquin Rex non solum eos potestate & Præfectura priuat, sed omnia male parta aufert, & eos ut latrones vel morti tradit, vel in exilium mittit, ut poenas luant prouinciae male administratae. Hæc non semper Reges terræ in Præfectos malos statuere possunt, quia vel eorum peccata nesciunt, vel metu peiorum tacent, vel certè ipsi quoque Rei sunt scelerum multorum; & ideo dissimulant peccata aliorum, ne ipsis exprobrentur sua. At Rex Regum Deus neque peccata vlla non videt, neque potentiam vlliustimet, neque iniustus est, ut iniustitiam aliorum dissimulare velit. Itaque Reges terræ quia Præfecti, & Ministri estis Dei, si quid sapitis, successorem quotidie expectate; cum timore, & tremore Regnum Dei administrate, tamquam rationem de singulis actis vestris reddaturi; quærite ex vestro labore iustas diuitias, quæ sunt bona merita. Sic enim fiet, ut cum deseritis esse Præfecti Regij in terris, ipsi Regi Regum

teli-

felicissime conregnatis in cælis. Id enim nobis promittit, qui nō mentitur spiritus Dei: *Si sustinebimus, & conregnabimus.* Et iterum: *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.*

2. Tim. 2.
Apo. 3.

CAP V T II.

De eodem officio.

CONsiderauimus Principē Christianum, ut Vicarium in temporalibus Dei Regis magni. Nunc considerare volumus eundem, ut filium eiusdem Dei per adoptionem; quæ adoptio communis est Principibus Christianis cum eorum subditis. Sic enim loquitur Apostolus, *Acceperitis spiritū adoptionis filiorū. in quo clamamus Abba Pater. Ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei: si autē filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Christi.* Hinc verò sequitur, ut Christianus Princeps debeat Deo reuerentiam, & obedientiam filialem; & simul debeat subditis suis fidelibus fraternam charitatē,

vt cohæredibus in Regno cælorum futuris. De reuerentia filiali dicit ipse Dominus ad Malachiam, *Si pater ego sum. ubi est honor meus: Debet igitur Princeps Christianus, vt filius Dei, ardentissimo zelo procurare honorem tanti patris, non solum ipse abstinento manum, & linguam, & cor ab omni cupiditate, verbo, & opere, quod in iniuriam, & irreuerentiam tanti patris cedere possit, sed etiam diligentissime procurando, vt populi regimini eius subiecti, caueant ab omni blasphemia, & periurio; & ab omni opere sacrilego, quibus violari possit honor diuinus. Hoc zelo sanctus moyses blasphemos omnes sine vlla misericordia, iubebat ab omni populo lapidari. Et sanctus Ludouicus Rex Francorum, non patiebatur blasphemos vllos impunitos abire, quin saltem candenti ferro labia sacrilega continuo adurentur.*

Nec minus debet Princeps, si se verum Dei filium esse sperat, obedire in omnibus Patri tam amabili, & tam amanti. Nam, si parentibus

Malac. 1.

Leuit. 24.

tibus carnis iubet Apostolus, vt filij obediant per omnia, quanto magis debent Principes obedire Patri cælesti, plane per omnia. Præsertim cum Pater cælestis nihil iubere possit, nisi bonum per omnia. Huius obedientiæ exemplum habemus illustrissimum in Dauid Rege, qui sic in omnibus obediuit Deo, vt Deus ipse hanc obedientiam præuidens, testatus sit, ob hanc potissimum virtutem, illum à se fuisse electum in Regem. Sic enim loquitur Apostolus Paulus, *Suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Sed illa trius ad huc habemus exemplum in Christo filio Dei naturali, qui vsque adeo delectabatur in obedientia exhibenda Deo Patri, vt diceret, *Cibus meus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Et in alio loco, *Qua placita sunt ei, facio semper.* Et non solum in rebus facilibus, sed etiam in re omnium difficillima, & maxime horribili, humiliauit semetipsum, factus obediens. Quid enim est horribilius morte ignominia, &

Colos. 3.

Act. 5.

Ioan. 4.

Ioan. 8.

Philip. 2.

nia, & doloris plenissima? Atque ad hoc extremum peruenit obedientia filij Dei, nimirum vsque ad mortem, & mortem crucis. Quod si filius Dei naturalis, & Princeps Regum terræ obediuit Patri vsque ad mortem crucis; in qua re obedire non debet filius adoptiuus, & vnus ex Principibus terræ? Profectò nulla tentatio carnis, nullum dispendium facultatum, nulla iactura honoris, Principem Christianum impedire posse deberet ab obedientia Patris cælestis. Neque solum Princeps debet, si legitimum Dei filium se præbere cupit, obedire patri per omnia, sed etiam totis viribus contendere, vt omnes eius subditi id ipsum faciant. Denique idem Princeps subditis suis, quos nouit fideles, & pios, fraternam charitatē debet, vt cohæredibus regni cælestis. Videmus enim hic in terris, Principes omnes longè benignius, & humanius agere cum fratribus suis, quam cum alijs subditis, quos inditione sua habent. Sic igitur Princeps sapiens, & pius longè aliter agere debet cum subditis suis facinorosis, & scelera-

tis, qui non sunt filij Dei, sed filij diaboli, quam cum religiosis, & sanctis, qui ius habent ad Regnum æternum; & quos, post breue tempus, habebit in patria cælesti consortes Regni, & sibi dignitate pares, vel etiam superiores. Proinde hic etiam eos magnificat, & honore prosequatur, vt fratres, neque sinat eos à malis hominibus iniuste vexari. Proderit autem hæc demonstratio amoris in subditos pios, non parum ad conuertendos impios ab impietate sua.

Quod si forte (quod absit) Princeps aliquis Christianus, propter admissum scelus, exciderit à gratia Dei, & per hoc amiserit ius adoptionis, & filiationis diuinæ, eum obsecro, vt cogitet, & recogitet, quale erit ei, nisi mature resipiscat, in die obitus sui, & postea in die vltimi Iudicij dedecus, & confusio, & dolor; cum viderit multos ex subditis suis vocari ad Regnum, & se Dominum eorum detrudi in gehennam ignis; & impleri illud ex cantico Matris Dei,

Luc. 5.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Consideret, obsecro, qui talis est, quàm ingenti pretio, & quàm seria poenitentia redimeret, si posset tunc eam ignominiam, & calamitatem, qua nulla maior inueniri, vel cogitari potest; & gratias agat deo, quod adhuc non permisit eum exire de corpore cum lethali crimine, & spatium poenitentiae illi concessit. Neque solum gratias agat, sed accingat se ad seriam poenitentiam agendam, ut lætus mortem, & iudicium expectare, & principatum nō amittere, sed in maiorem, & diuturniorem commutare possit.

CAP V T III.

De eodem officio.

RESTAT postrema consideratio, quæ est Principis Christiani, ut serui Dei. Idē enim ipse homo, qui ut præest populis, est quasi vicarius, & Præfectus Regis omnium Regum; & ut gratiam ad-

ptionis, per baptismum accepit, est filius, & hæres Dei, & cohæres Christi; idem, inquam, est seruus Dei, & seruus, non vno modo tantum, sed quinque, quot videlicet reperiuntur genera seruitutis. Est enim seruus Dei per naturam, est mancipium, est seruus emptitius, est vernaculus, est mercenarius. Et tamen quod admirabile esse videtur, tam multiplex seruitus, quæ omnia genera seruitutis comprehendit, non pugnat cum filiatione adoptiua, neque cum dignitate Præfecti, imò etiam cum confortio Regni Dei.

Explicemus breuiter, & probemus hæc omnia. Serui per naturam, dicuntur illi, qui carent ratione, ut bruta animantia, vel vsu rationis, ut infantes, & fatui. De primis canit Propheta, *Omnia subiecisti sub pedibus eius* (hominis videlicet) *oues & boves, insuper & pecora campi, volucres cæli, & pisces maris* Et multò ante Deus ipse dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & præstet piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis uniuersæ terræ, omni que reptili, quod mouetur*

Psal. 8.

Gen. 1.

18 De offic. Princ. Christ

tur in terra. Ac ne fortè existimare-
mus, per peccatum primi hominis
ablatum fuisse dominium bestiarum,
aut certè pec peccata filiorum Adam,
ob qua factum est generale diluuiù,
amisisse homines imperium in ani-
mantia bruta; repetiuit Deus post
diluuium eandè prerogatiuà, dicès:

- Gen 9. Crescite & multiplicamini, & replete
terram. Et terror vester, ac tremor sit su-
per cuncta animalia terra: & super om-
nes volucres cæli, cum vniersis, quæ
mouentur super terram. Omnes pisces ma-
ris manus vestra traditi sunt. De ijs, qui
carent vsu rationis dixit Apostolus;
- Galat. 4. Quanto tempore haeres paruulus est, nihil
differt à seruo. sed sub tutoribus, & atto-
ribus est. Et Salomon scripsit: Qui
Roma. 9. stultus est, seruiet sapienti. Denique ser-
uiunt naturaliter artifici opera, quæ
ipse arte sua, & ex re sua fecit, di-
cente Apostolo: An non habet potesta-
Prou. 17. tem figulus luti, facere aliud vas in ho-
norem, & aliud in contumeliam? Iam
vero mancipia dicuntur homines,
qui capiuntur ab hostibus in bello;
de quibus dicit sanctus Petrus,
2. Pot. 2. A quo quis superatus est, huius & ser-
uus est. Dicuntur autem mancipia,
quia

Erga Deum, Lib. I. 19

quia manu capiuntur. Serui autem
emptitij sunt illi, qui pretio e-
muntur. Vernaculi sunt ij; qui na-
scuntur ex seruis, & ancillis. De-
nique mercenarij, qui pro consti-
tuto salario, siue mercede seruiunt
ad tempus, sed alioqui non serui, sed
liberi sunt.

Iam igitur omnis homo natura-
liter seruus est Dei, à quo factus
est, vt vas à figulo, ac proinde po-
test eum Deus, si velit, confrin-
gere, & in puluerem redigere, iu-
xta illud psalmi, Reges eos in virga
ferrea, & tanquam vas figuli confrin-
ges eos: & præterea hac ratione non
solum homo, sed omnes res creatæ
naturaliter seruiunt Deo, iuxta illud:
Omnia seruiunt tibi. & illud, Dominus
vniuersorum tu es. & illud, Deus potest
vniuersum mundum vno nutu delere.
Et rursum alia ratione omnis homo
seruus est Dei, quoniam licet iudi-
cium rationis ex munere Dei for-
titus sit, id tamen, si compare-
tur ad iudicium rationis, quod
est in Deo; omnis homo, quan-
tumuis sapiens inter homines,
est ve-

Psal. 2.
Psal. 118.
Ester. 11.
2 Mach.

20 De offic. Princ. Christ.

est veluti infans, & lactens puerulus. Eodem modo omnis homo est mancipium Dei, etiam si alioqui magnus in terris sit princeps: quoniam in bello, quod Christus Imperator noster cum principe tenebrarum gessit, captiuam duxit captiuos suos: id est, eos, qui erant captiui diaboli, fecit Christus victor captiuos suos. Quod ipse Dominus in Euangelio explicauit, dicens, *Cū fortis armatus custodit atrium suū, in pace sunt omnia, quæ possidet: sed cū fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Atrium Principis tenebrarum est infidelitas: eo enim atrio bene munito, omnes, qui intus erant, secure possidebantur à diabolo. Sed atrio expugnato, omnia arma diaboli, id est, superbia, auaritia, luxuria, & cætera vitia paulatim erepta sunt, & in eorum locum successerunt virtutes, humilitas, charitas, continentia, & cætera. Et tunc demum spolia, id est, homines liberati à potestate tenebrarum & translati in Regnum Christi, distributi sunt per varias mundi regiones, vt multitudinē

Luc. 12.

gen -

Erga Deum Lib. I. 21

gentium ad fidem conuerterent, & Christi Regno adiungerent. Iam vero ijdem homines, non solum serui capti in bello, sed etiam serui emptitij facti sunt, quia Christus Dominus eosdem redemit ab ira Dei iusta, pretio sanguinis sui. sic n. loquitur Apostolus, *Empti estis pretio magno & rursus, ii Cor. 6. Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum 1. Cor. 7.* & sanctus Petrus: *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine agni immaculati & incontaminati Christi.* Addo etiam, nos omnes esse vernas, siue seruos vernaculos Dei, quia filij seruorum, & ancillarum eiusdem Dei, dicente Propheta, *Ego seruus tuus, & filius ancilla tua.* Denique sumus omnes serui mercenarii, qui non sine magno stipendio seruimus Deo. Primum enim ille nos alit; & vestit, & vt Apostolus loquitur. *Ipse dat nobis vitam, & inspirationem, & omnia.* Et quasi hoc parum esset, promittit Deus seruis suis mercedem magnam pro omni labore eorum. sic enim loquitur Ecclesiasticus in extremo libro suo, *Operamini opus vestrum, & dabis vobis mercedem vestram in tempore suo*

Psal. 115

Ab. 17.

suo

22 De offi. Princ. Christi.

1. Cor. 3. suo, & Apostolus Paulus, unusquisque, inquit, mercedem suam accipiet secundum suum laborem. Et Dominus ipse de mercede bonorum operum loquens ait, Luc. 6. Mensuram bonarum, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem, dabunt in sinum vestrum.

Porro hæc tam multiplex seruitus omnium hominum erga Deum, non pugnat cum potestate regia, neque in terris, neque in cælo: sicut etiam non pugnat cum vera filiatione, & adoptione. Sanctus enim Ioannes in Apocalypsi beatos homines introducit dicentes, *Fecisti nos Deo nostro Regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.* & alibi introducit Christum dicentem, *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius:* & tamen idem sanctus Ioannes in eodem libro de iisdem dicit, *Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die, ac nocte.* Vbi videmus, eosdem in cælo & sedere in throno, & regnare, cum Christo, & simul seruire Deo stantes ante thronum die ac nocte. Et non solum sancti homines, sed etiam sancti Angeli,

Erga Deum, Lib. I. 23

geli, seruos Dei, & conseruos hominum se esse confiteri non erubescunt, dicente Angelo ad Ioannem, *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* Apoc. 19. 1

Ex his habemus, Reges, & principes terræ, vt verè, & propriè populis suis præfunt; sic etiam verè, & propriè seruos esse Dei, & conseruos subditorum suorum, & tales etiam futuros in cælo, si illuc peruenerint, sed felicissima, & omni acceptione dignissima seruitute. Ex qua consideratione illud consequetur, vt pium Principem non erigat in superbiam thronus, & corona, neque sceptrum, & purpura; sed in eius animum ingeneret consideratio tam multiplicis seruitutis veram, & profundam, & Christo Domino amarissimam humilitatis virtutem. Ex quo sequetur, vt vicissim ipse Princeps à Deo diligatur, & exaltetur, & sub alis eius securè quiescat. Nihil enim magis placet Altissimo, quam humilitas virorum magnorum; & nihil magis displicet, quam superbia vilium personarum. Sic enim ipse loquitur per Isaiam,

Isai. 66. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum,
& contritum, & tremmentem sermones meos.
Quod alijs verbis docet sanctus Iaco-
Iac. 4. bus dicens: Deus superbis resistit: humili-
bus autem dat gratiam. Quorum senten-
Mat. 23. tias confirmat Dominus dicens, &
Luc. 14. & sæpe, ac sæpius repetens, *Omnis, qui se
18.* exaltat humiliabitur, & qui se humiliat ex-
altabitur.

Nunc, ut in summam redigamus,
quæ scripsimus in his tribus capitibus
de officio Principis Christiani erga
Deum, dicimus, Principem Christianum,
ut Ministrum Dei, debere Deo
plenam subordinationem; ut filium
adoptiuum & heredem Regni celo-
rum; debere eidem Deo, præter sub-
ordinationem, reuerentiam, & obedi-
entiam filialem; ut seruum, debere ei-
dem non solum subordinationem, re-
uerentiam, & obedientiam, sed et-
iam profundam, & veram cordis,
& corporis humili-
tatem.

CAP

CAPVT IV.

De officio Principis Christiani
erga Summum Pontificem.

SUMMVS Pontifex officio fun-
gitur in Ecclesia vniuersa, Patris,
Pastoris, Doctoris, Speculatoris,
& summi Sacerdotis. De officio Pa-
tris loquitur S. Augustinus in episto-
la ad Glorium & Eleusium, in qua de
sancto Melchiade Papa loqueas, vo-
cat eum filium Christianæ pacis, &
Patrem Christianæ plebis. De hoc
officio loquitur Concilium Africa-
num in epistola ad sanctum Dama-
sum Papam, cum S. Damasum appel-
lat patrem patrum; & mos est Chri-
stiani populi, ut summum pontificem
patrem sanctum appellet: qua appel-
latione non vulgus tantum, sed omnes
principes Christiani, etiam summi
venerunt, cum ad Romanum pontificem
scribunt, aut cum eo loquuntur. Iure
autem summus Pontifex, pater omni-
um fidelium dicitur, quia ipse est, qui
per se vel per alios per verbum Dei,
Epis. 162.
Tomo 1.
Concilio
in epist
Scephan.

B

& sa-

26 De offic. Princ. Christ.

Cor. 4.

Act. 2.
Act. 10.
G. 15.

& sacramentum baptismi filios spirituales gignit. Quod enim B. Paulus dicebat Corinthiis: *Si decem millia pedagogorum habeatis, sed non multos Patres nam in Christo Iesu per Euangeliū ego vos genui*; idem dicere potest summus Pontifex fidelibus omnibus; atque ad hoc significandum voluit Deus, ut primus omnium, qui tum ex Iudæis, tum ex gentilibus filios spirituales per verbum Dei & baptismū genuit, sanctus Petrus fuerit: ipse enim primus, accepto Spiritu sancto in die Pentecostes, publice Euangeliū prædicauit Iudæis, & conuersos ad fidem baptizari iussit; & ipse idem primus Cornelio Gentili, & eius familiæ prædicauit, & credentes iussit baptizari. pater ergo patrum Petrus fuit; in cuius locum Pontifices Romani succedunt. Quod ipsum Ritus declarat, qui in coronatione Pontificis adhibetur, cum Decanus Cardinalium orans pro Pontifice, vocat eum patrem Regum, ac principum Christianorum. Atque hæc etiam causa est, cur Reges Christiani in creatione noui Pontificis, Legatos, siue Orato-

res

Erga Pont. Max. Lib. I. 27

res mittant, qui reuerentiam & obedientiam Pontifici recens creato promittant, tamquam Patri spirituali: ut omnes intelligant, eos quoque ad familiam Christi pertinere, quæ est Ecclesia catholica, cui vice Christi Pontifex Maximus, ut paterfamilias, præsidet.

Alterum officium significatur in nomine Pastoris, cuius est pascere & nutrire filios iam natos. Quamuis enim multi sint in Ecclesia Pastores, qui verbo & sacramentis fideles pascunt; tamen omnes à Principe pastorum pendent, & ab illo diriguuntur: & si non bene fungantur officio, ab illo remoueri à munere pastoritio possunt. Neque solum pastores ceteri, Principi pastorum subiecti esse debent; sed etiam oues dici possunt summi Pastoris. Nam ea causa est, cur Dominus Petro nõ solum agnos, sed etiam oues, agnorum matres, pascendas commiserit. Et sanctus Hieronymus, qui sacerdos & Doctor insignis in toto Christiano orbe habebatur; à sancto Damaso Romano Pontifice pabulum spirituale petens, dicebat;

B a

à pasc

23 De Offic. Princ. Christ.

Tom. 2. ep.
57. & 58

à Pastore praesidium ouis flagito. & in epistola sequenti, *Flagito*, inquit, *ut paruum magnus aspicias; ut diues Pastor morbidam non contemnas ouem.* Quod si pastores & Doctores à summo Pontifice, ut à summo Pastore pabulum aliquando petunt; non mirum esse debet, si Principes saeculi, qui inter oues, vel potius inter arietes gregis Christi numerantur, ab eodem Principe pastorum, christique in terris Vicario, doctrinae pabulum libenter accipiant.

Tertium est nomen, Doctoris, quo nomine vsus fuit Concilium Florentinum, cum in decreto suo Romanum Pontificem appellandum censuit Doctorem omnium Christianorum. Id vero propriè locum habet in doctrina fidei Catholicae, quam non solum docere, sed etiam definire cum potestate debet, ut simul & Doctor & Iudex haberi debeat. Nam quia Dominus sancto Petro dixit, *Ecco Satan expetinit vos ut cribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos:* ideo

Luc. 2.

Erga Pont. Max. Lib. I. 29

ideo in dubijs fidei ad sedem Petri recurrendum omnibus est, in qua fides non potest habere defectum, ut scribit S. Bernardus; & ad quam perfidia habere non potest accessum, ut loquitur S. Cyprianus. Tale aliquid multo antea docuit Salomon dicens *3. ad Cor. Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clauis altum defixi, qua per magistrorum consilium data sunt à pastore uno; his amplius, fili mi, ne requiras.* Et clarior in lege definitum est à Spiritu sancto per Moysem dicentem, *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo; ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctus, qui populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.* Loquitur autem Moyses de rebus dubijs in lege Domini & doctrina. Hoc præceptum spiritus sancti non obseruarunt quidam Principes Germaniae quando surrexit Martinus Lutherus, & contra sacerdotis imperium, qui eo tempore ministrabat Domino, nouas doctrinas in populum seminare coepit: sed illi Principes verè

B 3

pij

pij seruarunt mandatum Dei, qui cū
pijssimis Gratiano & Theodosio se-
niore dixerunt, *Cunctos populos, qui
clementia nostra regit Imperium, in tali
religione versari, quam Diuum Pe-
trum Apostolum tradidisse Romanis religit
vsque adhuc ab ipso insinuata declarat,
quamque Pontificem Damasum sequi cla-
ret, &c.*

Et fanè mirabile est, quòd a-
pud aliquos Principes plus fidei in-
uenerit in rebus fidei, vna ouis er-
rans ab ouili, quam summus Pastor
ab ipso Domino constitutus & Do-
ctor & Iudex. At, inquires, Lutherus
verbū Dei pro sua sententia profere-
bat. Ita est; sed cū de intelligētia ver-
bi Dei quæstio esset; cur nō obserua-
tum est aliud verbum Dei, apertissi-
mè docens, vt ad sacerdotem iretur,
qui eo tempore ministrabat Domino
Deo suo? Et posteaquam de consilio
sapientum Pastor primarius senten-
tiam dixit, & Lutherum hæreticum
pronunciauit: vbi est verbum Dei,
quod anteponi doceat hæreticum
declaratum ipsi Iudici summo, ab
ipso Domino constituto? Hoc idem di-

dici potest de Principibus illis, qui
Ioannem Caluimum tamquam no-
uum Apostolum receperunt, cum
nulla signa sui apostolatus ostendere
posset, nisi viuentem hominem verè
mortificatum, quem ex morte ad vi-
tam falso à se reuocatum credi volu-
erat; qui si fidem potius habere volu-
issent Doctores omnium Christiano-
rum, à Christo ipso Ecclesiæ dato, &
in cathedra sua collocato, pro cuius
fide, vt non deficeret orauerat; certè
in reprobum sensum dati non fuif-
sent. Ergo *Reges intelligite, erudimini
qui iudicatis terram*, ill. Doctores fidem
habete in controuersijs fidei, cui
Veritas dixit, *Orate pro eis, ut non des-
ciat fides tua: & illam Ecclesiam re-
quirite, de qua dictum est à Domino
Porte inferi non proualebunt aduersus
eam*

Quartum nomen Pontificis, Spe-
culator est. Ipse enim propterea in
altissimo fastigio sedet speculæ pa-
storalis, vt sanctus Augustinus loqui-
tur in ipso principio librorū quatuor
ad Bonifacium Papā: quoniam ad il-
lum pertinet, speculari ex alto quid
B 4 agant

Libr 2. de
consider.
ad Eugen.
Hier. 1.

agant christiani, vt inde malos ad-
moneat, vt redeant in viam bonam;
& bonos hortetur, vt perseuerent in
curfu, & perueniāt ad brauium. Hu-
ius speculatoris figura fuit propheta
Hieremias, sancto Bernardo teste: sic
enim loquitur Deus ad Hieremiam:
*Ecce constitui te hodie super gentes, & super
regna, vt euellas, & destruas, & disper-
das, & dissipes, & adifices, & plantes.*
Neq; significant hæc verba Prophe-
tæ, mādari à Deo, vt bella gerat cum
Regnis & Regibus, & ea sibi armis
subijciat; sed vt in alto sedens obser-
uet malos mores, & corruptelas om-
nes Regum & regnorum, & claman-
do, & vociferando liberrime incre-
pet vitia, præsertim publica Regum
& Principum, & populorum; & pœ-
nas à Deo paratas prædicat, & ipse
quoque censuris, pœnisq; alijs co-
erceat contumaces; & eo modo dis-
perdat, & destruat peccata Regum
& populorū; & ædificet & plantet
virtutes, ac mores bonos. Quod i-
dem clarius explicat Ezechiel dicens:

*Ezech. 3. Factum est verbum Domini ad me dicens,
fili hominis, speculatorem dedi te domui
Israel*

*Israel, & audies de ore meo verbum, & an-
nunciabis eis ex me. Si dicente me ad im-
pium, morte morieris, non annunciaueris
ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via
sua mala, & viuat: ipse impius in iniqui-
tate sua morietur; sanguinem autem eius
de manu tua requiram. Si autem annun-
ciaueris impio, & ille non fuerit conuersus
ab impietate sua, ipse quidē in impietate sua
moriatur: tu autē animam tuā liberaſti.*
Hæc ipsa quæ Dominus de prophe-
tis, qui prædicatores illius temporis
erant, dicit; eadem omnino intelli-
debent de Episcopis, ad quos præci-
puè pertinet officium prædicatio-
nis. Episcoporum autem caput &
princeps est summus Pontifex. Sole-
bant autem Pontifices Maximi, &
Episcopi reliqui, quæ mala ex specu-
la cernebant in concionibus ad præ-
sentes; per litteras ad absentes nun-
ciare. Hinc sanctus Ambrosius in
epistola ad Theodosium Imperatorē
scribit, se non posse vllō modo ta-
cere, si qua mala facta de ipso audie-
rit, & ideo æquo animo ferat repre-
hensiones suas.

Quæ cum ita sint, & Episcopi ac
Princeps Episcoporum, cuius tocius
mundus

Trid. Cōc.
sess. 5. c. 2.
& sess. 24.
Ref. ca. 4.

Epist. 29.
lib. 5.

2. Tim. 4.

mundus Diocesifis est, debent & verbo & epistolis non tacere vitia principum, sed; vt apostolus loquitur, arguere, obsecrare, increpare, oportune, importune, in omni patientia, & doctrina. Sed non minus principes debent præbere aures obediētes, & cogitare pontificibus & Episcopis molestissime accidere, si quando ad huiusmodi reprehensiones venire cogantur; neque illos sponte hoc agere, sed coactos tum à comminatione diuina, quæ sanguinem animarum de manu eorum requirēdum clamat, nisi denuncient poenas peccantibus debitas; tum ab ipsa charitate paterna, quæ cogit medelas morbis adhibere, quamuis amaras, ne filij eorum, ac præsertim honorabiliores misere pereant. Et certe si principes Christiani libenter acciperent paternas admonitones, præsertim ex vera charitate prodeuntes; multa fortasse discerent, quæ ignorant, & multis detrimentis futuris & impendentibus remedia adhiberent, quæ non abhibent, quia non est qui illos admonere audeat. vtinam multos

haberemus

haberemus Theodosios, & multos simul Ambrosios. Iste enim ex charitate nihil vtile tacebat: & ille ex obedientia libentissime omnia audiebat, & executioni mandabat.

Postremum nomen est, Sacerdos Magnus, siue Pötifex Maximus, quod est nomen honorificentissimum, vsq; adeo, vt etiam apud Romanos Ethnicos maximi fieret nomen Pontificis Maximi, quæ causa fuit, vt *Cæsar* Suetonius Augusti Pontifices etiam maximi in August. nominari voluerint. Et in testamento veteri, cum primum à Moysse, qui simul erat Princeps & Pontifex, diuisæ sunt istæ potestates, & Pontificatus Aaroni, & post eum Eleazaro collatus fuit, & Principatus Iosue; ab eo tempore semper præpositus fuit Pontifex Principi; vt ex libro Numerorum & Iosue potest intelligi. Ratio verò huius excellentiæ est, quia Pontifex præest rebus diuinis; & Princeps rebus humanis; cui et addi pot, quod regiones Principi terræ definitæ sūt certis prouincijs, regio subiecta Pötifici maximo, oēs prouincias & omnia Regna Christianis subiecta

B. 6.

com-

Num. 3. 4.
Ios. 14.

Liberatus
Abbas in
Breuiario
ca. 22.

Epist. 103

comp-lectitur. Hinc ille pius Episcopus Patrensis, cum vidisset sanctum Pontificem syluerium ab Imperatore haeretico parum honeste habitum, exclamauit, multos esse Reges in mundo, sed nullum talem, qualis est ille Pontifex Romanus, qui praest Ecclesijs totius mundi. Quanta verò sit eminentia potestatis Pontificiae super potestatem Regum & principum terrenorum, docent multi Patres, sed ego hoc loco contentus ero testimonio sancti Bernardi, qui sic loquitur ad Imperatorem Conradum, *Legi, inquit, omnis anima potestatibus sublimioribus subditus sit. & qui potestati resistit, Dei ordinationis resistit: quã tamẽ sententiam cupio vos omnimodis moneo custodire in exhibenda reuerentia sume. & Apostolica Sedi. & B. Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab uniuerso seruari Imperio: hæc ille, qui Pontificẽ Petri Vicariũ nominat, nõ quod non sit Christi Vicarius, sed quod vicarium pro successore acceperit. Nam in secundo libro de consideratione aperte vocat eundem Pontificem potestate Petrum, & vñctione Christum.*

CAP.

CAPVT V.

De officio Principis Christiani erga Episcopum proprium.

BEta ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet principem piũ, & Episcopum sanctum, & qui inter se coniuncti animis & studijs, toti essent in populo sibi commisso rectẽ gubernãdo occupati, sed vtinam nõ quotidie audiremus, Principes cum Episcopis rixantes, vel de præcedentia, vel de emolumentis temporalibus, quãsi non essemus Christiani, & non quotidie in templis audiremus magistrum Deum nobis dicentem, *Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. & Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. & Qui maior est inter vos, fiat sicut minor, & qui precessor est sicut ministrator.* Hæc autem est veritas (quicquid introduxerit in varijs locis vel ambitio vel consuetudo) Episcopus est pater, & pastor, & doctor tam principis quam

Matth. 23.

Luc. 14.

Et 18.

Luc. 22.

B 7

quam reliqui populi: & secundum hæc nomina Princeps subiectus esse debet Episcopo, nõ Episcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant summo Pontifici, quam particularibus Episcopis: tamen nemo negare potest, quin Pater sit honorabilior Filio, & Pastor ouibus, & Doctor discipulis: & Episcopo cuiusque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Præterea Episcopus in Ecclesia sedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus præterea multos grauissimos auctores, qui de excellentia dignitatis Episcopalis ita disputant, ut ostendant, Principum terrenorum eminentiam cum Episcopali fastigio, nulla ratione comparari posse. Hi sunt S. Gregorius Nazianzenus, & S. Ioannes Chrysostomus, Græci; S. Ambrosius, & S. Gregorius, Latini.

S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Cines suos timore percul-

los,

fos, & Principem irascentem, *An me, inquit, libere loquentem a quo animo feretis? Nam vos quoque mea potestate, meisque subiectionibus lex Christi subiecit Imperium enim ipsi quoque gerimus, addo etiã præstantius & perfectius, Nisi vero aquum sit spiritum carni fasces submittere, aut cælestia terrenis cedere.*

S. Ioannes Chrysostomus libro tertio de Sacerdotio sic loquitur, *Sacerdotium Regno tanto est excellentius, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest & hoc multis argumentis probat. Loquitur autem de summo Sacerdotio, id est, de Episcopatu. Ex multis rationibus vnã præterire nolo. Habent, inquit, & terrestres Principes vinculi potestatem; veterum corporum solum: id autem quod dico Sacerdotis vinculum, ipsam animã contingit, atque ad cælos usque peruenit. Et infra, Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque à nostris affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis honorem hunc detulerit, ut potestatem habeat quoscumque vult in carcerem conijciendi, eosque rursus laxandi, beatus ille*

ille & admirandus iudicio omnium fuerit: *at* vero qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quanto cælum terra pretiosius est, quanto etiam anima corporibus prestant, hic vilem dignitatem accepisse videtur potest.

S. Ambrosius in libro de dignitate sacerdotali cap. secundo. *Honor*, inquit, & *sublimitas* Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regi fulgore compares, & Principum diademati longè erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cū videas Regum colla, & Principum submitti gentibus Sacerdotum, & ex oculatis eorum dextris, orationibus eorum credunt se communiti.

S. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem, quæ est tricesima libri quarti. *Quid mirum*, inquit, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorè tribuens, eos aut Angelos aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia. Quia cum pia memoria Constantino Principi in scripto oblata accusationes contra Episcopos fuissent; libellos quidem accusationis accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos quos acceperat, incendit, di-

cons: Vos *Dij* estis à vero Deo constituti; *ite* & inter vos causas vestras discutite, quia dignum non est, ut nos iudicemus Deos.

Sed si haberemus sanctos Episcopos, non egeremus eiusmodi testimonijs. Ipsa enim sacra potestas, cū vera sanctitate coniuncta, cogit ad sui venerationem nō solos principes minores, sed etiam summos. Certè Magnus Constantinus, cum concilio Episcoporum interesse vellet, non solum sublime sibi erigi voluit, sed paruum sedem: neque antea sedit, quam Episcopi illi annuissent ut sederet. & cum alias ad concionem in templo interesse vellet, vbi solus Episcopus, qui concionabatur, sedebat in throno, & populus de more illius temporis, stabat: oblata est sedes Imperatori, sed recusavit, & cū reliquo populo semper stare voluit. Vide Eusebium in vita Constantini libro 2. ca. 10. & 4. ca. 33. Sanctus Martinus Episcopus Turonensis, sic honoratus est ab Imperatore Maximo, ut in conuiuio ipsi etiam Imperatori præpositus fuerit. Et sanctus

Patritius Episcopus Hibernorum
 sic Regibus imperabat, ac si verus
 parens, & Dominus ipsorum esset.
 De factō Dunstano Archiepiscopo
 Cantuariensi scriptum est in vita
 ipsius id, quod non meis verbis, sed
 auctoris historiae referre volo. *Qua-*
dam vice Rex in Monasterium virgi-
num venit, ibique, captus amore cuius-
dampuella, qua inter Moniales, nō velati-
nutriebatur, eam ad suum colloquium ad-
ducere secretius voluit. Illa cum duceretur,
timens pudori suo, raptum ab una sancti-
monialium, capiti suo velum imposuit, et
modo se protegi sperans, si forte Rex quā-
inboneſte ab ea exigere vellet. Quam
ipse velatam intuens, Quam subito, in-
quit, sanctimonialis effecta est? arreptumq;
velum ab ea detraxit; illa conatu, quo
poterat, frustra obnitente, sic illa abiisit
est. Vbi vero res Dūstano innotuit, acerbo
maerore percussus est. Igitur cum in remon-
segnis ad Regem veniret, & ille venientem
prompte occurreret, eumque per manum
ad solium suum perducere vellet: manum
Dunſtanus turbato vultu retraxit, nec
eam ab homine contingi passus est. Ad
quod ille attonitus: (non enim illum scire
putabat quod clanculo à se factum existi-
mabat) cur manum sibi non daret, inquit
rebat.

rebat. Sed Dunſtanus ad eum ait: Tu post
 posito omni pudore adulterium commisisti:
 tu despecto Deo, signum castitatis non ve-
 ritus, nūc virgini suam integritatem pra-
 ripuisti; & cur manum, summo Patri
 Virginis filium immolantem, impuris ma-
 nibus tuis non tradam, quaris? Lava prius
 per poenitentiam manus tuas à sordibus
 tuis, & tunc demum quò gratia reconcili-
 eris, honora & amplectere manam Pon-
 tificis. Territus ille ad hac, in terra proci-
 bit, pedes Antistitis petit, se peccasse, gemitu
 verba interrumpente, contestans Quod
 Dunſtanus videns, tantum in Rege hu-
 militatis exemplum, eum amplectitur, &
 erigit, & qua ad salutem anima operare-
 tur, loquens, septennem ei poenitentiam
 iniunxit. Hic Lector primum obser-
 uet, Episcopo veniente, Regem non
 in cubiculo eum expectasse, sed illi
 occurrisse, manum porrexisse, atque
 ad solium deducere voluisse; de-
 inde Regem ad reprehensionem
 publicam non iratum excandu-
 isse, sed humi stratum, pedes
 Episcopi cum lachrymis, & singul-
 tibus apprehendisse; poenitentiam
 septem annorum libentissime acce-
 ptasse; & quod in historia sequitur,
 naut-

multis bonis operibus superadditis peccatum illud expiasset.

Multa eiusmodi adduci possent de sanctis Episcopis, quos Reges & Principes terræ, ut par erat, in honore maximo habebant, quos si temporibus nostri Episcopi imitari velint, non erit cur de Principibus seculi conquerantur. Verè enim non deessent multi Theodosij, si multos haberemus Ambrosios.

CAPVT VI.

*De officio Principis Christiani
erga suum Confessarium.*

Sacerdos Principis Confessarius non sine ratione ponitur à nobis inter eos, quos, ut suos superiores Princeps Christianus venerari debet. Siquidem Sacerdos in audiendis confessionibus poenitentium, quicumque illi sint, siue Principes, siue priuati, Iudex est loco Dei, & potestatem habet in foro conscientie ligandi & soluendi: cuius potestatis signum euident

euidens est, quod in eo iudicio Sacerdos sedet capite tecto; poenitens autem quicumque ille sit, etiam si Rex, aut Imperator, genibus flexis, & capite detecto, corde contrito & humiliato, ut reus læsæ maiestatis diuinæ absolui petit. Porro salus æterna Principis mirum in modum à Confessario pendet; & leguntur exempla non pauca horroris plena Confessariorum, qui cum ipsis suis Principibus ad gehennæ supplicia destinati feruntur. Magnum omninò opus est Principum conscientias regere, & requirit hominem non solum valde peritum, sed etiam valde prudentem, & valde fortem, & quod caput est, qui nihil cupiat, nihil ambiat, nihil quærat, nihil velit omninò nisi salutem æternam Principis sui, & populorum eius.

Sed ut per partes de hoc officio differamus, Confessarius duas gerit personas, Iudicis, & Medici; & princeps duas alias, priuatam, & publicam. Confessarius, ut Iudex loco Dei, non debet, nec potest absolvere à peccatis, nisi videat poenitentem suum ve-

re esse

46 De offic. Princ. Christ.

rè esse pœnitentem. Num si fortè non vult dimittere id, quod illum in coeno peccati detinet; certè fingit pœnitentiam, nõ agit, cum peccatum confitetur. Quòd si Confessarius non audet absolutionem negare tam magno viro, audiat Spiritum sanctum clamantem: *Noli fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis.* Quod idem in multis alijs peccatis locum habebit. sic etiam non potest Confessarius absoluere pœnitentem, nisi confessionem integram faciat; nõ autem est integra confessio Principis, si peccata confiteatur, quæ ad ipsum, vt priuatum hominem pertinent, vt peccata gula, luxuriæ, inuidentiæ, & alia id genus: peccata verò, quæ fecit vt Princeps, fortè non agnoscat. Non desunt enim Principes, qui quod ad personam propriam attinet, piissimi & iustissimi sunt, sed peccata ministrorù suorum principalium, qui Rempublicam administrat, nesciunt quidem, & interim opprimuntur pauperes, peruertuntur iudicia,

scan-

Erga Confess. Lib. I. 47

scandalizantur pusilli; & ignorantia Principis non excusat illum apud Deum, nisi fortè sit inuincibilis. Debet enim seriò cogitare, quos habeat ministros, & inuestigare quomodo se gerant, & quemadmodum Rempublicam administrant.

Confessarius igitur, qui est Iudex loco Dei, nõ debet esse contentus ea confessione, quam facit princeps, vt homo priuatus, præsertim si ex fama publica, vel aliunde nouit quàm malè ministri sui in Republica administranda se gerant; quòd si Confessarius ipse timet ministros illos offendere; audiat Spiritum sanctum dicentem: *Noli fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis.*

Denique non potest Confessarius absoluere pœnitentem suum, quantumuis magnum principem, nisi satisfacere seriò sit paratus: nec solum satisfacere Deo per iniuncta ieiunia, eleemosynas, preces, & alia pœnitentiæ opera; sed etiam

fatisfacere ijs, quibus forte debet, in restituenda fama, in refarciendis detrimentis, in ære alieno soluendo, in stipendijs suo tempore non tributis. sæpè enim Principes multa debent subditis, quæ illi exigere non audent ne fortè iram Principis incurrant. Hic verò vigilare debet iustitia Iudicis, qui locum Dei tenet, ne fortè ipse audiat in exitu de hac vita: Cur fieri voluisti Iudex, cum non valeres virtute irrumperere iniquitatem, & cum extimesceres faciem potentis, atque hæc de Confessario, vt Iudex est.

Addamus aliquid de eodem Confessario, vt Medicus est. Medicus animarum nullus esse deberet, nisi ipse optimè valeret, ne fortè dicatur illi: *Medice cura te ipsum.* Ideo qui ambiunt confessiones Principum audire, hoc ipso digni sunt, qui repellantur, vt potè qui morbo grauissimo laborat, & quod miserabilius est, morbum suum in se ipsi non agnoscunt. Itaque sapiens Princeps, & qui de salute æterna sollicitus est, primum omnium Confessarium quærat, qui hoc

hoc officium numquam ambiuerit. Deinde qui ex publica fama, & ex priuata informatione, verè pius, id est, verè sanus à morbis vitiorum sit. Ad hæc vt peritus sit medicinæ spiritualis, nec solum legerit, quæ scribunt Theologi de Sacramento Pœnitentiæ, & de casibus, quos vocant, conscientiæ, sed etiam praxim, & vsum nouerit huius doctrinæ. Præter eam, vt non sit frequens in Aula, nec se immisceat negotijs aulicorum, ne & ipse ex medico animarum aulicus, & curialis fiat. Denique, vt cum vera humilitate, & sanctitate coniunctam habeat modestam libertatem admonendi Principis; neque timeat expelli ab officio Confessarij; quin potius gaudeat, si hoc acciderit, se à tam periculoso onere liberatum. Et si fortè videat, se in aliquo Principe operam perdere, quod suis iustis admonitionibus acquiescere nolit, ipse facultatem abeundi humiliter petat, & etiam non obtentam per se arripiat: minùs enim graue est, iram Principis mortalis sustinere, quàm Dei.

G

Atque

Atque ut hæc Confessarius efficiere possit, oportebit, ut Princeps aditum, & libertatem Confessario tribuat, ut se fidenter moneat, & pro ratione officij sui imperet, quæ necessaria sunt ad salutem, nec metu, ac reuerentia retardetur. Illud quoque necessarium esse videtur, ut Confessarium Princeps admoneat, ne se admisceat gubernationi, aut negotijs status, vel regendæ familiæ domesticæ, nisi ab ipso Principe consilium ab eo petatur; multò minùs, ne officia publica, aut Magistratus pro aliquo petat. Sic enim erit minùs odiosus alijs, minùsque superbus; gratus omnibus, nulli molestus. Denique si Confessarius sit Regularis, caueat Princeps, ne illum subducatur ab obedientia Prælatorum, neque ab obseruantia regulari, neque occasionem ullam ei præbeat dominandi inter suos, vel ambiendi Prælaturas. Id enim neque Principi, neque Religioni, neque Confessario expedit: sed omnibus, atque in primis ipsi Principi nocet, cui religiosissimus,

Erga Populos, Lib. I. 51
mus, atque optimus Confessarius necessarius est.

CAPVT VII.

De Charitate paterna Principi necessaria ad regendos populos.

EXPOSIVIMVS breuiter, quod sit officium Principis Christiani erga superiores: sequitur nunc, ut explicemus officium eiusdem erga inferiores, qui sunt multi; sed ad sex ordines reuocari possunt, videlicet ad populos, ad domesticos, ad amicos, & consiliarios, ad iudices, ad milites, & famulos.

Quod ad primum attinet, considerandum est diligenter, quæ sint virtutes, quæ requiruntur, ut Princeps officio suo ritè fungatur. Et quamuis virtutes plurimæ requirantur ad benè regendos populos, tum secundùm scripturas sanctas, tum secundùm leges Philosophorum;

tamen vna est principalis, quæ secum alias omnes trahit. Ea dici potest charitas paterna, quam vt administræ sequuntur virtutes Cardinales, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, quæ sunt communes Principi cū populo. Denique aliæ Principum propriæ, sapientia, magnificentia, clementia, misericordia, quas in Deo Regum omnium Rege Scriptura sacra frequentissimè commendat.

Incipiamus à charitate paterna, quæ nobis tam à Philosophis, quam à Theologis, & ab ipso Deo in sacris eloquijs sic laudatur, vt sola sufficere videatur. Charitatem paternam esse Principi in primis necessariam, docet Philosophus in libro de moribus octauo: vbi ponit differentiam inter Regem & Tyrannum, quod Tyrannus in omnibus quærat quæ sua sunt; Rex vero quæ sunt populi; siue quod finis propositus Tyranno sit utilitas propria; finis propositus Regi sit utilitas Reipublicæ: & quod Tyrannus habeat subditos pro mancipijs,

Rex

Rex habeat pro filijs: Denique quod regimen Tyranni sit despoticum, gubernatio Regis sit politica. Hoc ipsum sensisse Romanos perspicuum est ex eo, quod Senatores, apud quos erat magna ex parte regimen Reipubl. dicebantur Patres Conscripti: & cū regimen tempore Augusti redactum esset ad imperium vnus, ille vnus Pater patriæ amabat dici, iuxta illud Horatij: *Hic armis dici Pater, atque Princeps*, & deinceps ex nominibus honorificis, quæ dabantur Principi recens electo, vnum erat pater patriæ, vt cognosci potest ex Lampridio in vita Alexandri Seueri. Hinc est illa sententia Senecæ in primo libro de clementia: *Vnum est inexpugnabile munimentum, amor Ciuism. quid hares? frustrare terrores succinxeris, nisi sepius charitate fueris: armis enim arma irritantur.* Cui similis est illa Marci Antonij Imperatoris apud Herodianum: *Neque enim aut pecunia vis, aut stipantia satellitum agmina tueri Principem possunt: nisi illi ipsi quos regas, animum imperantem, benevolentiamque accommodent.*

63

sed

Lib. 3. E.
thic. c.

Sed quicquid sit de Paganis, cer-
rè apud Christianos omne bonum
regimen super charitate fundari de-
bet, sic, vt in primis detur operi
ab his qui regunt populos, vt ame-
tur Deus propter se, & proximus

1. Tim. 1. propter Deum. Nam *fnis omnis pro-
cepti charitas*, inquit Apostolus. &
rursum: *Omne mandatum in hoc ver-
bo instauratur, Diliges proximum tuum
sicut teipsum.* & in eodem loco:

Rom. 13. *Dilectio malum non operatur, plenitudo
ergo legis est dilectio.* Adde, quod Re-
gna terrena, si benè gubernanda
sint, respicere debent ad regnum
coeleste, quod est exemplar om-
nis boni regiminis. In regno verò
coelorum vna viget charitas pro o-
mnibus legibus, & statutis: nam
ideò dicuntur omnes plateæ coele-
stis Hierusalem esse ex auro puris-
simo, quo charitas significatur. De-
bent igitur omnes Principes, si be-
nè regnare cupiunt, ex vera & ma-
gna charitate paterna diligere om-
nes homines sibi subiectos vt filios,
nò vt seruos, non vt extraneos, ac per
hoc operam dare, vt non grauentur à
præsi-

præsidibus prouinciarum, neque à
Gubernatoribus ciuitatum, neque
ab vllis Iudicibus, præter iustitiam;
& non imponantur vectigalia non
necessaria, vt quietam & tranquil-
lam vitam ducant. Hoc obseruauit
Tiberius II. Imperat. cuius vitam
descripsimus in secundo libro accu-
ratissimè, & ideo amatus fuit à po-
pulis ardentissimè, vsque ad mor-
tem.

Narrat Eusebius Cæsariensis in
libro primo de vita Constantini ma-
gni, patrem eius Constantium, qui
vnus erat ex Cæsaribus, & rege-
bat Britanniam, & aliquas alias
partes Imperij, reprehensum fuisse
per homines ad eum missos à Di-
ocletiano Imperatore, quod non ha-
beret ærarium pecunijs satis refer-
tum. Ille vero respondit, post tri-
duum, se demonstraturum habere se
ærarium refertissimum auro, &
argento, & fortasse magis copio-
sum, quam ipse Diocletianus habe-
ret. Verè enim Constantius vir erat
optimus, & populorū suorū amator,
quos proindè non vexabat nouis

vestigialibus, vel tributis; & prop-
 terea vicissim à populis, & præfer-
 tim à potentioribus vehementissi-
 mè diligebatur. Significauit igitur
 amicis suis locupletibus, se in-
 digere pecunijs ob aliquam ingru-
 entem sibi necessitatem: continuò
 verò tantà ad eum peruenere pecu-
 nià, vt ararium plenissimum red-
 deretur. Ergo ad diem condictum
 ostendit ijs, quos Diocletianus mi-
 serat, ararium plenum, & ait,
Referto hoc Diocletiano Imperatori. Sed
 ego arbitror eum significare volu-
 isse, verum ararium esse amorem
 populorum, & vim ac robur Impe-
 rij non esse positum in multis pecu-
 nijs, sed in fide & charitate sub-
 ditorum; amor autem amore con-
 ciliatur; proinde qui velit impe-
 rium stabile, & forte, curet, vt ci-
 ues & milites, & reliqui imperio
 subiecti, intelligant Principem es-
 se patrem, seque ab eo vt à vero
 parente diligi; & tutissimum erit
 Imperium. Hæc sententia erat
 Constantij, viri quidem nondum
 christiani, sed prudentis & probi,
 &

& qui Christianos non persequeretur,
 vt collega eius omnes faciebant;
 & ea fortasse causa fuit, vt
 ipse ante obitum in verum Deum
 crederet, & vt filius eius Constan-
 tinus diuino miraculo ad fidem
 Christianam vocaretur; & non par-
 tem Imperij, vt eius parens, sed to-
 tum omninò multis annis felicissi-
 mè gubernaret, & filijs suis post
 se gubernandum relinqueret. Hæc
 igitur prima virtus, quæ est regina
 virtutum, cordi sit Principibus; a-
 ment populos, vt filios; & pacem,
 & abundantiam illis procurent;
 non sinant eos à Præsidibus & Iudi-
 cibus iniustè vexari. Si enim po-
 puli intelligent à Principe se ama-
 ri; & ipsi vicissim Principem suum
 diligant, & pro eo facultates suas,
 & vitam ipsam, si fuerit opus, ex-
 ponent. Sic Moyses populum su-
 um, ex vera charitate, vt filios di-
 ligebat, cum Deum contra eos ira-
 tum alloquebatur, dicens: *Aut parce*
populo huic, aut dele me de libro vite. Sic
 etiam Dauid Moysis æmulator, vi-
 dens populum ab Angelo Domini
 C 5; gla.

58 *De Charitate Princ.*

gladio feriri, clamabat, *Vertatur obsecro furor tuus in me: Ego sum qui peccavi, isti qui oves sunt quid fecerunt?* Vterque autem facile obtinuit, quod petebat. *Deus enim charitas est, & charitatem diligit in omnibus, sed in Principibus maximè, qui diuinitus Scripturis vocantur.*

CAPVT VIII.

De Prudentia Principi necessaria ad regendos populos.

PRUDENTIA virtus est cardinalis, sed Principi in regimine populorum in primis necessaria; quemadmodum obedientia necessaria est subditis, ut rectè omnia fiant. Hinc Dauid filio suo Salomoni Regi, tunc primum inuncto, precatur à Deo virtutem illi imprimis necessariam, dicens: *1. Par. 27. Det tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israel, & custodire.*

Erga Populos. Lib. I. 59

dire legem Domini Dei tui: tunc enim proficere poteris; si custodieris mandata, & iudicia qua praecepit Dominus Moysi. Vbi sanctus Dauid prudentissimè docuit filium suum, prudentiam non solum esse necessariam ad regendos alios, sed etiam ad regendum se. Qui enim se ipse regere nescit, quomodo alios regere sciet? Prudentia verò ad se regendum necessaria, illa est, quæ docet, seruandam esse in primis legem Domini. Siquidem prudentia virtus est, quæ dirigit media ad finem. Porro finis noster est vita æterna: medium ad hunc finem est obseruatio mandatorum, dicente Domino: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ideò rectissimè Dauid docuit filium suum, in hoc sitam esse veram prudentiam vniuscuiusque nostrum, ut pro viribus contedamus custodire quam accuratissimè leges, & mandata Domini; & postea regamus eos, qui nobis subiecti sunt; efficiendo pro viribus, ut etiam ipsi per obseruantiam mandatorum diu-

60 De Prudentia Princip.

norum currant ad finem, ad quem à Deo conditi sunt, qui est, felicitas sempiterna. Hæc est prudentia, quam spiritus sanctus prudentiam iustorū appellat; & distinguitur à prudentia carnis, quam mortem esse dicit Apostolus, quia ad mortem æternam perducit; & non prudentia, sed astutia dici deberet. Prudentia enim vera secundum eundem Apostolum, est prudentia spiritus, quæ vitā & pacem adducit.

Princeps ergo Christianus sequatur Regem Dauidem verè prudētem, non Regem Hieroboam, astutum potius quam prudentem. Dauid Rex sanctus docuit filium suum, vt secundum prudentiam iustorum mandata Domini obseruaret, & obseruanda à subditis suis iuberet: quæ sunt vera media ad verum finem, qui est vita sempiterna. Hieroboam Rex callidus astutē cogitans, populos suos à se facillè recessuros, & ad Regem Iuda reuersuros, si irent in Hierusalem ad sacrificia offerenda, & ad Deum Patrum suorum adorandum secundū legem.

Enc. 1.
Rom. 8.

Rom. 3.

3. Reg. 12.

Erga Populos, Lib. 1. 61

legem Moysis: crexit aliud altare in Bethel, & vitulos aureos fabricauit in Deos, & proclamari iussit: *Hi sunt dij tui Israel*. Itaq; vt cōseruaret Regnū, abiicit veram Religionem, & introduxit idololatriam. Hæc est prudentia huius sæculi, quæ propter temporalia negligit sempiterna; & quia non est consilium contra Dominum, vtraque breui tempore amisit. Nam propter hoc peccatum Hieroboam, quod successores eius imitati sunt, breui totum illud Regnum euersum est. Venit enim Salmanassar Rex Assyriorū, & in carcerem coniecit Regem; & totum populum cum ipso Rege transfulit in Assyrios, vnde nunquam amplius redierunt. Hunc exitum habuit versutia politica Regis Hieroboam, & successorum eius; corripit Religionem, vt conseruaret Regnum, & breui vtrumque perdidit, neque vquam recuperauit.

Hanc astutiam Hieroboam imitati sunt Scribæ, & Pharisei cum Principe Sacerdotum Caypha: sciebant enim, neque vlllo modo negare poterant, Iesum Nazarenum, verum esse Messiam.

C 7

Messiam

4. Reg. 12.

messiam in lege promissum, & à prophetis omnibus prænunciatum; neque negare poterant ab eo præter alia signa innumerabilia, cæcum natum fuisse curatum, & Lazarum ante quatuor dies mortuum & sepultum, coram ingenti multitudine ad vitam solo verbo reuocatum: tamen ne prætextu noui Regis, Romani Imperatores bellum eis inferrent, & ex propria ciuitate pellerent; persuasit illis Cayphas, expedire, vt Messias falsis criminibus obrutus, occideretur, ne ciuitatem & Rempublicam illam suam, qualiscumque tunc esset, amitterent. Christum igitur occidi non solum passi sunt, sed ipsi Pilatum Iudicem suis clamoribus & minis, vt eum occidi iuberet, compulerunt. Et quid tandem ista eorum stulta prudentia, & ne status eorum politicus mutaretur, anxia sollicitudo consecuta est? Christum quidem Saluatore amiserunt, sed statum suum politicum non conseruauerunt. Breui enim, ira Dei illos persequente, ciuitas illa, ob quam conseruandam Dei filium occiderunt, à

Roma

Romanis capta, & funditus euerfa est, habitatores eius, vel occisi, vel capti, vel dispersi fuerunt; Christus autem resurrexit triumphator mortis & inferni, & orbem terræ fidei & imperio suo subiecit. Et adhuc non intelligunt homines, quam inanis sit falsorum politicorum illa versutia, quæ vera prudentia dici & haberi cupit.

Ad hæc duo exempla falsæ prudentiæ addam vnum prudentiæ veræ. Constantius pater Magni Constantini, de quo supra locuti sumus, cum audiuisset à Diocletiano, & Maximiano cogi Christianos, ac præsertim Palatinos, vt Christum abnegarent; finxit ipse quoque velle, vt ex palatio suo illi exirent, qui fidem Christi abnegare nollent. Itaque iussit illis significari, vt qui secum esse vellent, Christo renunciarent.

Multi qui rem gratam se facturos Principi arbitrabantur, si Christum abnegarent, promptos se ad negandum exhibuerunt. Sed prudens Imperator omnes illos abiecit, qui Christo renuntiare parati erant, dicens: Si Deo fideles non fuistis, quomodo sperare

potero

Euseb. l. 5.
de vita
Constantini.

64. De Prudentia Princip.

potero, vt mihi, quem hominē mor-
talem esse non dubitatis, fideles fu-
turi sitis? Hoc igitur documentū est
vera prudentiæ, vt sinceris, & probis
hominibus confidamus, à perfidis, &
proditoribus, quamuis nobis amicis-
simi videantur, penitus caueamus.

CAPVT IX.

De Iustitia, Principi necessaria
ad regendos populos.

IUSTITIA multis modis tum in
Scripturis sanctis, tum in libris
Philosophorū, & Theologorum
accipi solet. Sed ad rem nostram duæ
significationes maximè faciūt. Prior,
qua per iustitiam intelligitur cōm-
nis virtus, quæ leges omnes adimplet,
secundū quam is dicitur iustus, qui
est probus, quiq; leges omnes adim-
plet, de qua disputat philosophus in
libro 5. de moribus: & hanc sanctus
Augustinus in libro de natura & gra-
tia propè extremo scribit, esse eandē

Vlt.

Erga Populos, Lib. I. 65

virtutem cum charitate, cum qua ini-
quitas esse non potest. De hac loqui-
tur sanctus Lucas in principio euā-
gelij sui, cum de zacharia & elisa-
beth dicit: *Erant iusti ambo, incedentes* Luc. 1.
in omnibus mandatis & iustificationibus
Domini, sine querela. Et Dominus in
sermone suo, quem habuit in monte,
Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Matt. 2.
& in iudicio, *Ibunt hi, id est, iniusti, in* Matt. 21.
ignem aternū, iusti autem in vitā aternā.
& S. Ioannes in epistola prima, *Filioli*
inquit, nemo vos seducat; qui facit iusti- 1-Ioan. 3.
tiam iustus est, qui facit peccatum, ex dia-
bolo est, quoniam ab initio diabolus peccat.
Et in eodem loco paulo superius:
Omnis qui facit peccatum & iniquitatem
facit, & peccatum est iniquitas.

Altera significatio iustitiæ magis
angusta illa est, quæ iustitiam parti-
cularem designat, secundum quam
diriguntur commutationes rerum,
vel distribuuntur pro meritis præ-
mia. Et quidem iustitia omnibus
modis ad Principem maximè perti-
net. De priore dicit Sapiens in pro-
uerbijs, *Abominabiles Regi, qui agunt* Prov. 18.
impie, quoniam iustitia firmatur solum.
De po-

66 *De Iustitia Principis*

Hier. 23. De posteriore scribit Hieremias *Regnabit Rex, & sapiens erit. & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Porro Principem debere esse exemplar omnis iustitiæ, ac præcipuè iustitiæ generalis docent omnes qui de his rebus scripserunt auctores sacri & prophani. Primus Moyses præueniens creationes Regum, dat eis præcepta, ut legant assidue legem Domini; ut diligant timere Dominum, & custodire mandata eius omnibus diebus vitæ suæ; & non eleuentur in superbiam super fratres suos, & non declinent in partem dexteram, vel sinistram.

Psal. 2. Deinde David in psalmo secundo, *Et nunc, inquit, Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Salomon in Proverbijs, præter alia admonet Reges sobrietatis, dicens, *Noli Regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas; & ne forte bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* Et liber sapientiæ vehementissimè reprehendit malos

Erga Populos, Lib. 1. 67

malos Reges, quod ipsū liberrimè fecerunt oēs propheta, etsi scirent sibi propterea carceres & vincula, & mortes horribiles esse parata, sed ne ipsi quidè scriptores Ethnici tacuerunt, Principes debere esse viros optimos & custodes legū & exēplaria omniū virtutū. Nota est sentētia Aristotelis in libro quinto Politicorū, ubi laudat veteres, quod Reges eligerēt semper ex viris bonis, & propter excellentiā virtutū, aut res præclare gestas. Similis est sentētia Xenophōtis in libro de expeditione Cyri Regis, ubi dicit, nulli homini, sed præsertim ei, qui in alios imperiū habet, vllas esse opes honestiores quam iustitiam, & animi magnitudinem, & virtutes cæteras; qui rursum addit, Imperium ne mini cōvenire, qui nō sit melior illis quibus imperat. His adde Senecā, qui in epistola apertè scribit, summā felicitatē esse apud illas gētes, in quibus nō pōt esse potentior, nisi melior. Sed his omissis, ratio naturalis apertissime clamat, eum qui præest cæteris, debere esse omni ex parte perfectum. Princeps officium habet in popu-

Lib. 5, Polit. c. 19.

Lib. 7. de expe. Cyri,

Lib. 3,

populo, quod habet caput in corpore. Porro caput habet omnes sensus; reliquum corpus vnum tantum, eumque infimum. Quale igitur monstrum esset si caput, cuius est regere omnia membra, neque videret, neque audiret, neque loqui posset, neque discerneret odores à foetoribus, neque dulcia ab amaris; & ex membris inferioribus aliud videret, aliud audiret, aliud olfaceret, aliud gustaret. Neque solum esset monstrum, sed frustra locum illum excelsum occuparet; cum non solum regere membra non posset, sed ipsum dirigi, ac duci opus haberet. Quis igitur nō intelligit quanta virtutum perfectio requiratur in Principe, ad cuius officium pertinet, sic populos regere, vt membra reguntur à capite?

Deinde Princeps non solū est quasi caput in corpore; sed etiam quasi pastor inter oves. Sic enim loquitur Deus in psalmo. *Et elegit David seruum suum. & sustulit eum de gregibus ouium, de postfoetantes accepit eum. - Pascere Iacob seruum suum, & Israel hereditatem suam. Et pavit eos in innocentia cordis sui, & in-*

Psalm. 77.

intellectibus manuum suarum deduxit eos. Vbi Dominus dicit, se exercuisse Davidē in arte pastoritia ouium irratiōnabiliū, ac deinde eum trāstulisse ad officiū pascēdi populos ratione præditos. Nec solum Davidem Regem Hebræorum, Deus pastorem vocat; sed etiam, quod est magis admirandum, Cyrum ipsum Regem Persarum apud Isaiam vocat Deus pastorem suum. *Qui, inquit, dico Cyro, pastor meus es. & omnem voluntatem meam complebis.* Denique, vt alia prætermittam, apud Ezechielem conqueritur Deus de pastoribus Israel, id est, de Regibus, qui cū essent ipsi deterrimi, populum ad exitium perduxerūt; & tandem adiungit, *Et suscitabo super eas, oves videlicet gregis sui, Pastorem vnum, seruum meum David. Ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.* Neque scriptores Ethnici abhorruerunt à nomine pastorum, cum de Regibus agerent. Certe Homerus Agamemnonem Regem pastorem populorum appellare solet. Hæc verò similitudo Regis ad pastorem, satis aperte docet, Reges debere sapientiā & virtutibus sic e-

Isai. 44.

Ezec. 34.

rai-

minere in populis, quos regunt, eminent homines ratione præditi gregibus ouium, quas pascunt. Et quo sequitur vt Sardanapalus, Nero Vitellius, Heliogabalus, Commodus & alij eorum similes non pastores, sed lupi, vel vrsi, aut canes rabidi dici potuerint.

Ad hæc princeps non solum est caput, & pastor, sed Deus quidam terrestri, dicente Spiritu sancto in psalms: *Ego dixi dijs estis, & filij excelsi omnia*. Et non sine magna causa Ethnici, qui Deos colebant, qui delectabantur stupris, adulterijs, furtis, & quibus inter se bella gerebant, & vnus alium Regno pellebat; ipsi quoque licere sibi existimabant, eiusmodi facinorosa perpetrare. Sanctus Augustinus in libris Confessionum ponderat id, quod est apud Terentium, adolescentem quemdam excitasse se ad vim inferendam virgini, exëplo Iouis principis Deorum, cuius stuprum in rabe bella depictum cernebat. *Vide, inquit, quemadmodum se concitat ad libidinem quasi celesti magisterio. At quem Deus inquit: qui templa cæli summo sonitu con-*

Psalm. 81.

Lib. 1. Cõ
fess. 16.

cutit; ego homuncio id non facerem? Ego vero illud sponte feci ac libens.

At nos Christiani Deum habemus, cui Angeli canunt *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: & qui lux est, in qua tenebræ non sunt vllæ. & de quo David canit: *Iustus Dominus, & iustitiam dilexit*: & cuius tanta est puritas, vt Iob dicat, *Stella non sunt munda in conspectu eius*, proinde necesse est, vt Principes, cum quibus Deus nomen suum communi care dignatur, ea puritate nitere procurent, quæ tanto nomini conuenit.

Præterea, Principes in terris sunt quasi specula, vel exemplaria, in quæ subditi omnes respiciunt, sequere eorum moribus accommodare satagunt: ea de causa, si Principes iusti sint, casti, sobrii, pii; multos ex subditis, cum magna sua laude, & cum ingenti merito apud Deum tales efficient. Contra verò, si sint iniusti, ebriosi, adulteri, parum pii, parumque religiosi; plurimos exemplo suo trahent ad inferos.

Denique, Princeps est Iudex supremus in suo Regno, & si quid sit ipse probus

Isai. 6.

1. Ioan. 1.

Psalm. 10.

Iob 25.

probus

probus, & ab omni scelere immunus. Libere omnino, & aperta fronte perterit sceleratos omnes iustis poenis mulctare: sed si forte sit ipse adulter, qua fronte adulteros condemnabit? periurus, aut blasphemus; quando autem debet de similibus poenas publicas sumere? si furore percitus hominem innocentem occiderit, quomodo autem debet reos eiusdem delicti carnificis occidendos tradere? Sin autem crimina ista, & alia ijs similia non puniet civitatem adulterijs, periurijs, blasphemijs, homicidijs, & alijs flagitijs, & facinoribus replebit. Si vero puniet, se ipse damnabit, iuxta Apostolum, qui scribit in epistola ad Romanos, *Inexcusabilis es, d homo omnis qui iudicas; in quo enim iudicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis qua iudicaris.*

Rom. 2.

Compellitur ergo Princeps, si nomen suum villo modo tueri velit, iustitiæ generali operam dare, id est virtutes omnes colere, vitia omnia vitare. Est autem felix necessitas, quæ ad meliora compellit, sed neque compelli opus habebit, si fretus auxilio

Dei

Dei, incipiat viam virtutis ingredi, cum pijs hominibus versari; perniciosos amicos, ut pestes fugere, precibus, ieiunijs, elemosynis, numen diuinum sibi conciliare, sacramenta caelestia cum seria præparatione frequenter sumere. Via enim virtutis, quæ initio angusta videtur; semper magis, ac magis dilatatur, cum cor ipsum charitas ipsa dilatat. *Viam, in Psalms. 119. dixit Propheta, Mandatorum tuorum circumcurri, cum dilatasti cor meum.*

CAPVT X.

De Iustitia particulari Principi necessaria ad regendos populos.

DIXIMVS de iustitia generalis; nunc de particulari dicendum est. Iustitia particularis est etiam duplex; altera quæ in commutationibus posita est, quæ proprie ad priuatos pertinet, inter quos exercentur emptiones, venditiones, locationes, mutua, & alia id genus,

D

de

de quibus nos hoc loco non agimus. Est tamen etiam commutativa iustitia, quæ consistit in inflictione poenarum; & hæc ad principes, & Iudices pertinet, ex S. Thoma 2. 2. q. 108. ar. 2. ad primum. Altera particularis iustitia est, quæ in præmijs, vel alijs bonis communibus distribuendis consideratur. Atque hæc est quæ propriè ad Principis officium pertinet, de quo officio nos disputamus. Primum igitur agemus de distributione bonorum, deinde de inflictione poenarum.

In distributione bonorum tota difficultas in eo posita est, ut euitetur acceptio personarum: hoc enim est vitium propriè contrarium iustitiæ distributiæ. Est autem acceptio personarum vitium, quo Iudex, sive Princeps in distributione bonorum, quæ ex iustitia debentur, non considerat veram causam meritoriam, sed loco causæ, considerat aliquam personæ qualitatem, ut cognationem vel amicitiam, vel aliquid aliud eiusmodi, quod ad rem non pertinet. Ponam exemplum in re in qua gra-
uius

S. Tho. 2.
q. 63.

uius peccari solet. Habent multi principes ius nominandi personas ad Episcopatus. Et quidem si nominet personas idoneas; nominatio, & collatio rata est, etiam si aliæ personæ adesset notæ Principi magis idoneæ: sed tamen Princeps ipse, qui nominat personam minus idoneam, minus dignam, minus utilem; vtiliore, & digniore, & magis idonea prætermissa, mortaliter peccat, ut Synodus ipsa Tridentina declarat. Nam & Ec-
clesiam lædit, & ipsi personæ nominatæ parum prodest; & si forte sit indigna, plurimum nocet, dum illi prodesse se putat. Et si is qui minus dignum nominat, peccat tam grauius; quam grauius peccabit, qui indignum nominat. Sanctus Gregorius, vir sapientissimus & optimus nunquam se immiscere voluit in electionibus Episcoporum, ut ipse testatur, ne videlicet esset particeps peccati gra-
uissimi, quod illi committunt qui quoquo modo indignum eligunt. Et sanctus Ludouicus Rex, eadem de causa, recusauit accipere à Summo Pontifice priuilegiū nominandi prælatos.

Sess. 24. de
refor. c. 1.

L. b. 2. epi.
29.

76 De Iustitia Principis

Vide chroni-
cū Gene-
brardi ad
annū Chri-
sti. 1258.
& Io. Bote
rum in vi-
ra S. Lu-
douici.

2 Paral.

19.

Rom. 2.

Ephes. 6.

Coloss. 3.

1. Pet. 1.

Rom. 9.

Matt. 20.

Videant igitur, si qui sunt, qui eius
modi priuilegia ambiunt, quā peri-
culosam rem ambiant.

Id ipsum intelligi debet de alijs
distributionibus dignitatum, hono-
rum, graduum, emolumentorū, quae
ex iustitia pendunt: nam vbi nō ha-
bet locum iustitia, sed gratia; ibi nō
est vitiosa acceptio personarum. Si-
quidem apud Deum non est acceptio
personarum; vt Scripturā pas-
sim clamant: & tamen Deus cuius
vult miseretur, & quem vult indur-
rat. Et Christus in parabola vineae
murmurantibus operarijs, quōd mer-
cedem eandem reddidisset ijs, qui
laborauerunt horā vnus spatio, cū
ijs, qui tota die portauerant pondus
diei & aestus, respondit; *Amice non fa-
cio tibi iniuriam, nonne ex denario con-
uenisti mecum? tolle quod tuum est & va-
de; volo autem huic nouissimo dare sicut
& tibi. an oculus tuus nequam est, quia
ego bonus sum?*

Iam verò quod attinet ad reddi-
tionem poenae ijs qui male agunt:
iustitia quidem vindicatiua necessa-
ria est Reipublicae, vt ex poena vnus
cauti

Erga populos, Lib. I. 77

multi desistant ab iniurijs inferen-
dis, & sic fiat opus iustitiae pax, vt
loquitur Isaias propheta, hoc est,
ex iustitia oriatur pax, & tranquilli-
tas, Et quidem rigor iustitiae non est
contrarius lenitati & mansuetudini,
quando nascitur, non ex crudelitate
erga homines; sed ex zelo erga De-
um. Moses mitissimus erat super om-
nes homines, qui morabantur in ter-
ra; & tamen ex zelo honoris Dei,
iussit occidi multa millia hominum,
qui vitulum aureum adorauerant;
& rursum alias suspendit omnes
Principes populi in patibulis; & ius-
sit occidi multa millia ex plebe, ob
aliud peccatum idololatriae, et Da-
uid tanta mansuetudinis erat, vt de
eo scriptum sit, *Memento Domine Da-
uid, & omnis mansuetudinis eius; & ta-
men de se dicit, In matutino interficiebā
omnes peccatores terra, vt disperderem de
ciuitate Domini omnes operantes iniquita-
tem.* Itaque non pugnat zelus iustitiae
cum mansuetudine, neque pugnat
etiam cum misericordia. Quamuis
enim iustitia & misericordia con-
traria videantur: tamen sic vnita

Num 12.

Exod. 23.

Numer. 25.

Psal 131.

Psal. 100.

78 *De Iustitia Principis*

inter se sunt, vt sorores amantissimi
dici possint. Nam cum puniuntur
per iustitiam homines scelesti; la-
berantur per misericordiam homi-
nes probi, quos scelesti illi iniuste
vexabant. Et ipsi etiam improbi,
saperent, intelligerent, secum mis-
ericorditer agi, cum poenis cogun-
tur temperare à peccatis, quæ ma-
ra sunt mala, quam ipsa supplicia.
Neque tamen negamus quin aliqua-
modo, iustis de causis, possit Princeps
misericorditer, vel diminuere, vel
omnino condonare poenam homi-
ni peccantis, sed, vt plurimum, ius-
titia seueritas in Principe lauda-
tur; tum vt ceteri timentes caueant
à peccatis; tum vt homines probi
ne timore, vitam quietam & tran-
quillam ducant.

Vnum est peccatum, in quo seue-
rissime puniendo, ego quidem val-
de optarem, vt Christiani Prin-
ces omnes maximo zelo exarde-
rent. Blasphemia est peccatum, de
quo loquor; hoc enim crimen ex sen-
tentia S. Thomæ Doctoris verè An-
gelici, est peccatum maximum, quo

Erga populos, Lib. 1. 79

ille probat, quia opponitur confessioni
fidei, & ideo habet in se gravitatem infideli-
tatis, & aggrauatur peccatū si superveniat
detestatio voluntatis, & adhuc magis si
prorumpat in verba: sicut & laus fidei
augetur per dilectionem, & confessionem.
Vnde cum infidelitas sit maximū peccatum
secundum suum genus, consequens est,
quod etiam blasphemia sit peccatum ma-
ximum ad idem genus pertinens, & ipsum
aggrauans. Hæc sanctus Thomas, 2. 2. q. 3.
art. 3.
ex cuius ratione sequitur, vt bla-
sphemia sit peccatum quodammo-
do maius maximo; quia pertinet ad
genus infidelitatis, quæ est peccatorū
omnium maximum, vt idem docet,
& illud etiā aggrauat, cum illi addat
detestationem voluntatis. Deinde
peccatum blasphemie in Deum, in
lege diuina, non dubiam habet pœ-
nam, sed manifestam, & atrocissimā.
Sic enim loquitur Dominus, quem
consultuerat Moyses de poena bla-
sphemie. *Educ blasphemum extra castra,*
& ponant omnes qui audierunt, manus
suas super caput eius, & lapidet
eum populus uniuersus. Deinde
per hanc occasionem, ne fortè exi-
stimaret Moyses, aut populus,
solum

solum illum primum blasphemum eo modo fuisse puniendum; addit deus legem vniuersalem, dicens, *Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum; & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimetur, eum omnis mulierudo sine ille cuius sine regnum fuerit.* & iterum repetit Dominus ad legem confirmandam, *Qui blasphemauerit nomen Domini, moriatur.* Et mox adiungit idem Dominus, *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.* Vbi videmus differentiam peccatorum & poenarum. Qui occidit animal brutum, non ipse occiditur, sed reddit vicarium pro mortuo; qui occidit hominem, & ipse occiditur, sed non lapidatur, quod est genus mortis atrox, & turpe; qui Deum blasphematur, lapidatur ab omni populo, in argumentum vniuersalis detestationis, ut nullus sit, qui blasphemum misereri debeat. Quae cum ita sint, mirum certe videri debet, quod apud Christianos, homicidium ordinaria morte puniatur: blasphemiam, quae est crimen lon-

Erga Populos, Lib. I. Si
ge grauius, minori poena, ut plurimum castigetur.

Neque solum lex diuina sed etiam humana Imperatoris Iustiniani, blasphemus in Deum, vel sanctos ultimo supplicio affici iubet; ut legi potest in authentica collatione sexta, titulo quinto, nouella septuagesima-septima. Porro lex Ecclesiastica, quae cruentas refugit ultiones, ut scribit sanctus Leo in epistola ad Turbium Episcopum Asturicensem; tamen eodem Leone auctore, seueris Principum constitutionibus adiuuatur; dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Et tamen ipsa Ecclesia non adeo leuem poenam blasphemis constituit; iubet enim Gregorius Nonus in cap. statuumus, in titulo de maledicis, hac poena multari blasphemus. *Statuimus, inquit, ut si quis contra Deum, vel aliquem sanctorum suorum, & maxime Beatam Virginem, linguam in blasphemiam publice relaxare presumpserit; per Episcopum suum poena subdatur inferius annotata, videlicet, ut septem diebus Dominicis praesentibus Ecclesiae in manifesto, dum aguntur Missarum sollemnia, blasphemus.*

82 De Iustitia Principis

sphemus existens, ultimo illorum die Do-
 minico pallium & calceamenta non habeat,
 ligatus corrigia circa collum: septemque
 precedentibus sextis ferijs in pane & aqua
 ieiunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus.
 Quolibet quoque predictorum dierum, tres
 si poterit, alioqui duos reficiat pauperes, vel
 unum: & sineque ad hoc illius suppetant
 facultates, id in penam aliam commute-
 tur; cui etiam, si renuerit recipere, ac
 peragere pœnitentiam supradictam, Ec-
 clesia interdicitur ingressus, & in obitu
 Ecclesiastica careat sepultura. Per tempo-
 ralem præterea potestatem, coactione,
 si necesse fuerit, Episcopi diœcesani adhi-
 bita contra eum, quadraginta solidorum,
 alioqui triginta, vel viginti, vel saltem
 quinque, pœna mulctetur, nullam in hoc
 misericordiam habiturus. Hæc in eo ca-
 none habentur, cuius summa est, vt
 blasphemus puniatur quoad hono-
 rem, per publicum dedecus; quo ad
 corpus, per ieiuniũ in pane, & aqua;
 quo ad substantiam, per multam pe-
 cuniariam, maiorem, vel minorem,
 pro censu, quem possidet.

Quod si diligentia pastorũ Ecclesiæ
 has pœnas mitiores nõ facile remit-
 terent; & si his nõ corrigeretur blasphe-
 mi, Principes sæculi ad leges suas
 blas-

Erga Populos, Lib. I. 83

blasphemos pertraherent, in quibus
 habent præcurrentem legem Dei vi-
 ui: spes aliqua esset, morbum hunc
 animarum, morborum omniũ gra-
 uissimum, procul à Christiano po-
 pulo esse pellendum. Certè quidem
 nullaratio permittit, vt Christianus
 nullatenus minus sit in Deum re-
 ligiosus, & pius, quam populus He-
 bræorum, qui seruitutis spiritu age-
 batur; cum Christianus spiritum fili-
 orum acceperit, in quo clamamus, Ab- Rom: 8:
 ba Pater, vt Apostolus loquitur.

Neque dubium esse potest, quin si
 Principes statuerent hoc vitium ex-
 terminare, facillimè id assequeretur.
 Si enim populi intelligerent, hoc esse
 Principi omnino decretum; nemo
 auderet linguam ad blasphemandum
 soluere; cum nihil inde lucri, nihil v-
 tilitatis, nihil voluptatis, nihil ho-
 noris accedat: & contra certò sciãt,
 vel facillè scire possint, Deum per
 hoc vitium ad iracundiam maximè
 prouocari, & ab eius iustitia suppli-
 cia nimis horrenda blasphemis o-
 mnibus esse parata.

CAPVT XI.

De fortitudine Principi neces-
saria ad regendos populos.S Th. 2. 2.
q. 23 ar. 5.
6. & 11.

FORTITUDO virtus est cardinalis, quæ resistit doloribus impediens opera, quæ fieri debent ab homine secundum rationem; quemadmodum temperantia resistit voluptatibus propter eandem causam. Differunt tamen hæc virtutes, quod fortitudo resistit doloribus eos tolerando, & sustinendo viriliter; temperantia resistit voluptatibus, eas declinando, ac fugiendo. Et quoniam pericula mortis dolores vehementissimos excitant; & hæc pericula non casu, aut fortuito, sed ordinariè occurrunt in bellis; ideo fortitudo potissimum locum habere videtur in bellis. Et quauis ad milites omnes pertineat hæc virtus fortitudinis: tamen præcipuè pertinere videtur ad Principem, qui est Dux, & Imperator, quem omnes milites intuentur, & qui fortitudine sua militum animos

erit

erigit, & debilitate deprimit.

Cæterum non sola sunt bella hominum aduersus homines, in quibus fortitudo requiritur: sed sunt bella grauiora & atrociora dæmonum aduersus animas, de quibus loquitur Apostolus in epist. ad Ephesios, dicēs: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* In hoc bello claruerunt olim fortissimi martyres, qui sustinendo viriliter cruciatus, mortes, pro confessione Christi, videbantur quidem à persecutoribus hominibus vinci, & superari; sed persecutores inuisibiles, dæmones, & eorum principem diabolum gloriosissimè superabant, & de illis coram Deo, & Angelis triumphabant. Neque desunt hoc tempore Martyres sancti, qui pro fide catholica aduersus infideles dimicantes, multis in locis, vitam & sanguinem fortiter fundunt; & de diabolo, qui ab initio fuit mendax, & pro viribus zizania seminare

D 7

non

non cessat, gloriosè triumphant.

In hoc igitur bello spirituali debent Principes Christiani, non minus Ecclesiam Christi iuuare, quam in bello corporali prouincias suas, vel Regna protegere. De qua re scribit sanctus Augustinus epistola ad Vincentium Donatistam, vbi ostendit iustè paganos, & hæreticos puniri principibus temporalibus. Scribit etiam sanctus Gregorius in epistola ad præfectum Africæ Pantaleonem, vt Donatistas hæreticos comprimat. Et in epistola ad Maritimum Imperatorem, & in alia ad Brunichildem Reginam Francorum, vt idololatrias, & hæreticos persequantur.

Neque verò solum in bellis, quamuis in ijs potissimum, fortitudo necessaria est: nam in labore etiam gubernandi prouincias, & Regna, non exigua fortitudo requiritur. Occurrunt enim curæ, & sollicitudines grauissimæ, & molestissimæ in audiendis personis miserabilibus, quæ de iniustitia Iudicium queruntur: item in audiendis officialibus, qui casus aspe-

asperos, & inopinatos sæpe referunt: præterea in legendis epistolis de tumultibus varijs in locis excitatis: denique in audiendis nuncijs defectiones ciuitatum, aut prouinciarum significantibus. Quæ omnia, & alia id genus multa, si Princeps negligat, vt voluptates suas, & priuata gaudia non interrumpat, negligentia nomine non carebit, & iniuis incipiet fieri populis, vt alter Sardanapalus; & denique neque Deo, neque hominibus satisfaciet; & fieri poterit, vt de ipso principatu periclitetur. Quod si vigilantiam & diligentiam in gubernando principatu, quæ oportet, adhibere voluerit; laborem non exiguum tolerare eum oportebit, & non raro noctes insomnes ducere, cogitando, & recogitando remedia, quæ malis imminentibus adhiberi oporteat. Pater familias, qui vnicam domum regendam suscepit, nisi naturali amore vxorem, & liberos valde diligeret, & charitas illa fortem eum redderet ad sustinendos labores, quos secū adfert sollicitudo benè administrandæ domus, certe sub-

Epist. 48.

Lib. 3. ep. 32.

Lib. 5. ep. 63.

Lib. 7. ep. 5.

onere caderet. Quam fortis ergo debet esse bonus Princeps, si velit, ut debet, audire clamores pauperum, & oppressorum; legere tantam multitudinem supplicum libellorum; adhibere remedia malis tam multis, & tam diuersis? Laboriosa igitur est vita boni Principis, si officio fungi velit: periculosa verò, si iugum sibi à Deo impositum excutiat; & honore tamen, & opibus frui velit, quæ principatum sequuntur.

Matth. 24.
Luc. 12.

Extat apud Euangelistas Matthæum & Lucam, similitudo quedam de seruo præposito toti domui à Domino domus, quæ similitudo communis est tam Principi temporali, quam spirituali. Vterque enim præpositus à Deo siue Regno, siue Ecclesiæ; & uterque rationem Deo reddet de administratione sua; & uterque præmium vel pœnam, secundum merita sua recipiet. Et de utroque Principe tam spirituali, quam temporali intelligit, & explicat

Hom. 78. verba Domini Sanctus Ioannes in Matth. Chrysostomus, cum scribit in caput

put Matthæi vicesimum quartum; & eum sequuntur Episcopus Iansenius, & alij. Est igitur hæc similitudo. *Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus quem cum venerit Dominus, inuenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona constituet eum. Si autem dixerit seruus ille malus in corde suo: moram facit Dominus meus venire; & caperit percutere conseruos suos, manducare autem, & bibere cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum partemque eius ponet cum hypocritis, illis erit fletus & stridor dentium.*

Hæc est similitudo, quam breuiter exponemus, quia vtilissimam doctrinam continet. Initio declarat Dominus qualitates duas bonas, quas requirit in omnibus, quos assumit ad regimen siue Ecclesiasticum, siue temporale, quæ sunt fidelitas, & prudentia, quarum vna pertinet ad voluntatem, altera ad intelligentiã; & prior, id est, fidelitas, nascitur ex charitate; posterior partim est naturalis, partim acquiritur vñ, & doctrinã;

ctrina: & prior est magis necessarium
 q̄ posterior; quia posterior potest
 cūque suppleri per alios prior nō po-
 test. Itaque Dominus cūm præficeret
 vellet sanctum Petrum toti Ecclesia
 de sola charitate illum interrogauit
 Ioa. 20. dicens: *Simon Ioannis amas me plus
 Deinde ostendit Dominus, regimē
 siue Ecclesiasticum, siue temporale
 le quomodocumque acquiratur, si-
 ue electione, siue alio modo: prin-
 cipaliter dari à Deo. Quem consti-
 tuit, inquit, Dominus super familiam suam
 Omnia enim quæ fiunt in terris, pen-
 dent à prouidentia Dei, neque possunt
 sunt aliquid secundæ causæ sine prima.
 Itaque loquens Daniel ad Regem
 Nabuchodonosor, qui suis viribus
 pugnano arbitrabatur se monarchiam
 Dan. 2. obtinuisse, dixit: *Tu Rex
 Regum es, & Deus caeli dedit tibi Reg-
 num & Imperium.* Si ille, qui Deum
 non nouerat, & solis suis viribus
 existimabat se Regnum peperisset,
 tamen Propheta testante, Regnum
 illud à Deo acceperat: quanto magis
 fideles Principes principatum suum
 à Deo se habere confiteri debent. A-
 pud Isaiam dicit Dominus Cyro*

*Hac dicit Dominus Christo meo Cyro, cu- Isai. 45.
 ius apprehendi dexteram, ut subijciam
 ante faciem eius gentes, & dorsa regum
 vertam, & aperiam coram eo ianuas, &
 porta non cludentur. Ego ante te ibo, &
 gloriosos terra humiliabo: portas areas
 conteram, & vinctes ferreos confringam:
 & dabo tibi thesauros absconditos, &
 arcana secretorum, ut scias quia ego Do-
 minus, qui uoco nomen tuum Deus Israel.
 Certè si Cyro Deus dedit Regnum
 amplissimum, ipso neque sciente,
 neque cogitante: quis negare poterit,
 à diuina prouidentia Regna, &
 Imperia distribui ijs, quibus sibi bene
 placuerit: itaque rectè dicit Do-
 minus in parabola euangelica, se cō-
 stituisse seruum fidelem, & prudentem
 super familiam suam. Nam omnis
 princeps præponitur à Deo super
 familiam, non ipsius Principis,
 sed Dei, ut eam pascat, & regat, red-
 diturus Deo rationem de administra-
 tione sua. Et si quidem rectè governa-
 uerit familiam sibi commissam, beatus
 erit seruus ille, quia Dominus super
 omnia bona sua cōstituet eum, dicens:
 Quia super pauca fuisti fidelis, super multa
 te constituam, intra in gaudium Domini tui.*

Sed

92 De Fortitudine Principis

Sed si dixerit seruus ille in corde suo
*Moram facit Dominus meus venire. & caperit percutere conseruos suos, manum
 care, & bibere cum ebriosis;* hoc est, Princeps ille incipiat delinitus bonis presentibus, obliuisci rerum futurarum, mortis & iudicij; & diuinitate timore postposito subditos suos, quos verè conserui eius sunt, malè gubernare, iniustis oneribus aggrauare, causas eorum in longum trahere, de nihilo loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat in aducare, & bibere cum ebriosis id est, dimittit cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totum se luxuriæ, & illicitis voluptatibus tradere: quid erit fiet? *Veniet Dominus in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum partemque eius ponet cum hypocritis, & infidelibus* (hanc enim vocem addidit sanctus Lucas) *ibi erit fletus & stridor dentium, Veniet, inquit, dominus eius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit,* id est, quando minus cogitat, & sperat adhuc se diu victurum, morbo lethali corripietur; & cum etiam Medici salutis recuperandæ spè illi dabunt antequam

Luc. 12.

tequam incipiat de confessione peccatorum, & poenitentia serio agèda cogitare; adueniet hora postrema, & repente imparatus, & nihil minus cogitans ad tribunal Iudicis æterni rapietur. Iudex autem iustus, qui non respicit personas, & qui coronis & sceptris non terretur; continuo diuidet eum in partes duas, separans animam à corpore; & partem vnã, id est, corpus vermibus tradet, & partem alteram, id est, animam ponet cum infidelibus, & hypocritis, qui quamuis nihil credant, tamen credere se fingunt; ponet autem in gehennam, vbi erit fletus & stridor dentium, & vbi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Hæc est explicatio parabolæ, si agatur de iudicio particulari, quod exercetur in morte. Sed potest etiam exponi de iudicio vniuersali, & tunc illa verba, *Diuidet eum, & partem eius cum infidelibus, & hypocritis ponet,* hunc sensum habebunt; Diuidet eum Iudex à iustis, & pijs; & partem eius, id est sortem eius ponet cum infidelibus, & hypocritis, qui in gehennam

proij-

proijciuntur, vbi fletus, & stridendum sine fine durabunt.

Vtinam hæc parabola ad paucissimos, vel nullos Christianos Principes pertineret, quo ad hanc partem posteriorem, quæ malos principes tangit; & ad plurimos, vbi etiam omnes, quo ad priorem, quæ bonis principibus conuenit. *Seruentur me verba Scripturæ, Intra per angustam portam: quia lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant in eam. Quam angusta porta, & ardua est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Et in specie de principibus, *Horrende, & cito apparebit vobis, quia iudicium durissimum his, quæ præsumunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Quæ omnia illis pertinent, vt Principes intelligant fortitudinis virtutem sibi potissimum esse necessariam, vt fortiter labores omnes ferant quos regimen populorum requirit: nec minus fortiter cum passionibus animi sui, quas locus altus nutrit, & auget, assidue bellum gerant.

Matth. 7.

Sap. 6.

CAPVT XII.

De Temperantia Principi ad regendos populos necessaria.

POSTREMA virtus ex cardinalibus est Temperantia, quæ proprie posita est in moderanda concupiscentia sensuum gustandi, & tangendi, quæ quando sine freno aguntur, pariunt crapulas, & ebrietates, necnon fornicationes, adulteria, & alia id genus multa, quæ vsque adeo turpia sunt, vt nominari honestè non possint. Hæc vero virtus multis de causis Principi necessaria est. Primum quidem, quoniam Scriptura sacra virtutem hanc in Principe vehementer laudat, & contrarium vitium execratur. Salomon in Ecclesiaste sic loquitur, *Va tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.*

S.Th. 2. 2
h. 141.

Eccl. 10

Vbi

Vbi reprehenditur comestio antea
 pus, quia signum est voracitatis,
 Rex nobilis appellatur, qui non
 puer lenis, & contemptibilis, sed
 maturus, & grauis, ad cuius exemp
 Principes comedunt ad reficiendum
 non ad luxuriam. Idē Sapiens in Pro

Prov. 20.

uerbijs, *Luxuriosa, inquit, res est vinum
 & tumultuosa ebrietas; quicumque hie
 lectatur, non erit sapiens.* At Rex in
 mis sapiens esse debet, vt infra dicit
 mus, Et de Christo Hieremias dicit

Hier. 23.

*Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet
 iudicium & iustitiam,* Idem Salomon
 eodem libro, *Noli regibus dare
 ebrietas; & ne forte bibant, & obliuiscan
 tur iudiciorum, & mutant causam filiorum
 pauperis.* In testamento nouo, Apostolus
 in epistolis suis passim execratur lu
 xuriam, & omnia vitia carnalia, &
 omnem impudicitiam, sic, vt ne no
 minari quidem velint apud Christia

Ephes. 5.

nos. *Fornicatio, & omnis immunditiam
 nominentur in vobis, sicut decet sanctos,* in
 quit B. Paulus. & alibi, *Non in commu*

Rom. 13.

*sationibus, & ebrietatibus, non in cubili
 bus, & impudicijs.* Et denique Christo

ipse grauissimis verbis admonens om
 nes, vt pacati sint ad vltimum diē;
 tamquam in summa dicit: *Attendite* Luc. 21.
*vobis ne forte grauentur corda vestra in
 crapula, & ebrietate, & superueniat in vos
 repentina dies illa.*

Deinde exempla Scripturæ sanctæ
 certe terrere deberent, tamquam to
 nitrua quædam cælestia, omnes ho
 mines, præsertim verò Reges & Prin
 cipes. Peccatum primum, quod
 inuidia diaboli intravit in orbem terrarū,
 & quod aditum aperuit morti te
 nporariæ, & sempiternæ; cetè inobe
 dientia fuit erga cibum vetitum.

Sap. 2.

*Vidit enim Eua, quod bonum esset lignum
 ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectu
 que delectabile, & tulit de fructu illius,
 & comedit, deditque viro suo qui comedit.*

Gen. 3.

Deinde Loth, qui iustus dicitur, nihil
 aliud ad incestum cum filiabus indu
 xit, nisi ebrietas. Sed, quod lōgè mi
 serabilius est, & notum omnibus,
 Sampson Iudex sine Princeps Hebræ
 orum; qui victorijs admirabiles de
 Philistæis retulerat; a more captus
 mulierculæ, & ab ea circumuentus,
 captus ab hostibus, & oculis eructis,

Judic. 16.

E

ad mo-

Ecl. 18.

ad molam in pistrino vertendam ad-
iudicatus fuit. A tque huc respexisse
videtur Ecclesiasticus, cum capite
decimo octavo scripsit: *Si praestes ani-
ma tua concupiscentias eius, faciet te in
gaudium inimicis tuis.* Salomon vero
Rex felicissimus, & sapientissimus,
qui à Deo dona plurima, & maxi-
ma consecutus fuerat, tandem in se-
nectute mulierum amore ardentissi-
mè captus, ad eam mentis cæcita-
tem peruenit, vt, in gratiam concu-
binarum suarum, aras erexit ido-
lis plurimis, &, quod grauius est
coluerit ipse Astartem Deam Sido-
niorum, & Moloc idolum Ammo-
nitarum. Hoc certè exemplum ter-
rere deberet omnes Principes, ne
præter legitimam vxorem, mulie-
rem vllam vnquam aspicerent, neq;
vllam nisi fidelem & probam duce-
rent. Neque prætermittere volo Da-
uidem Regem, qui cum tot virtuti-
bus præditus esset, & tam multa
cantica diuini amoris edidisset, &
Christi Domini mysteria penè om-
nia Spiritu sancto plenus prædicere
potuisset; tamen, à concupiscentia

car.

carnis deuictus, in adulterium inci-
dit, quod ei plurimorū postea malo-
rum causā fuit. Et fortasse permisit
Deus, vt Dauid in adulteriū labere-
tur, quia curiosè nimis aspexit mulie-
rem se lauante. Debuisset enim con-
tinuò auertere oculos ab eo specta-
culo; quod periculi plenum esse du-
bitare nō poterat. Ideo enim sanctus
Iob pepigerat foedus cū oculis suis,
vt ne cogitaret quidem de virgine, id est,
firmiter proposuerat nullam virgi-
nem aspiceret, ne aspectus cogitatio-
nem, & cogitatio libidosum desi-
derium pareret. Quod foedus si pepi-
gissent cum oculis suis duo illi senes
apud Daniele, qui Iudices erāt po-
puli; & debuissent exemplū pudici-
tiæ inuenibus omnibus dare: neque
tā curiosè Susannam se lauante aspe-
xissent; neque tam foede in concupi-
scentiā eius exarsissent, neq; tam mi-
serè tandē periissent. Sed exēpla eius-
modi penè innumerabilia proferri
possent, quibus probaretur, necessa-
riā esse principibus omnibus tēperā-
tiæ virtutē; nō solum quod attinet ad
peccata gula, atq; luxuriæ, sed etiam
de omnem immoderantiā.

A 2

Acce

Dan 18. 2

Accedat iam tertia ratio ex occasione peccandi, quam in hac re Principes habent, & qua priuari homines, ut plurimum carent. Principes enim mensam refertam cibus preciosis, & vinis optimis habere solent; proinde facile est, ut crapula & ebrietas, aut certe nimius cibus, & nimius potus illis subrepat. A crapula vero, & nimio potu vini, facillimus transitus est ad libidinem; cum magna vicinitas sit ventri ad ea membra, quæ sub ventre sunt; & notum sit illud Apostoli: *In vino est luxuria.* Neque defunt Principibus multæ viæ ad explendas libidines suas, siue pecunijs, siue alijs numeribus res agenda sit. Hæc igitur tanta facilitas explendi libidines suas, magna infelicitas mihi semper visa est; & contra, magna felicitas ista facilitate carere. Quare maxima laude digni sunt principes illi, qui cum abundantia rerum sobrietatem, & continentiam coniungere possunt.

Alia quoque ratio principes mouere deberet ad temperantiæ virtutem colendam, quod ipsi dati sint populis

Ephef. 5.

in exemplum, & quodammodo in magistros bonorum morum: & graue, & notorium scandalum accipiant populi, cum Principes suos, qui leges continentiae præscribunt alijs, & leuere aliquando puniunt adulteria, sacrilegia, peccata contra naturam, oppressionem virginum, & alia id genus incontinentiae peccata; si ipsos eadem patrare, vel probabilis suspicio, vel certa fama demonstrat. Nota est Saluatoris nostri, Principis Regum terræ diuina sententia in Evangelio, *Qui scandalizauerit unum de his pusillis, qui in me credunt; expediet ei, ut suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in profundum mari. Vnde mundo à scandalis; & va illi per quem scandalum venit.* Nihil hic addo, quia satis per se nota est grauitas huius sententiae, & necesse est ut sensu, vel mente careant, qui grauitatem poenæ huius non timent.

Addo vltimam rationem, cur principem deceat, temperantiâ ex animo colere. Nihil est, quod magis impediat adaptionem donorum præcipuorum spiritus, quæ dicuntur sapientia,

& intellectus, quam vitia ista carnalia ebrietatis, & fornicationis, ne grauiora nominare cogar. Siquidem homines animales, & carnales non capiunt spiritualia, & diuina; sed ut loquitur Apostolus, *Sculptis sunt illis, & non possunt intelligere, quia spiritu aliter examinantur.* Principes autem, si munere suo rectè fungi velint; Sapiētiz dono præ ceteris hominibus maximè indigent, ut in sequenti capite demōstrabimus. Neesse igitur est, ut Principes nō refugiant dispositiones ad Sapiētiā necessarias, quæ sunt temperantia, sobrietas, castitas, carnis mortificatio, iugis oratio, rerū cœlestium meditatio: quæ sunt omninò contraria commestationibus, ebrietatibus, impudicitijs, cantibus lasciujs, iocis, & ludis, & alijs id genus carnis oblectationibus. Nam ut sanctus Basilius scribit in oratione de ieiunio, *Non aliter sumus carnalium desideriorum Spiritum sanctum fugat ex anima, quam fumus ex viridibus lignis alueario admotus fugat apes, qua mellis fauos dulcissimos, & pretiosissimos conficiebat.*

1. Cor. 2.

Orat. 1. de
ieiunio.

CAP.

CAPVT XIII.

De Sapiētia Principi necessaria ad regēdos populos.

SAPIENTIA Principibus quasi propria esse videtur; cum inferioribus Magistratibus prudentia sufficere posse videatur. Hoc enim interest inter prudentiam, & sapiētiā, quod sapiētia considerat finē altissimum simpliciter, qui est Deus; prudentia considerat finem altissimum, non simpliciter, sed in genere bonorum humanorum: & sapiētia est virtus speculatiua; prudentia est virtus practica. Donum tamen Spiritus sancti, quod sapiētia dicitur apud Isaiam, vtrumque habet & speculationem, & praxim, ut Doctor Angelicus rectè docet. Illud tamen est verum, in Scripturis sanctis sæpe confundi sapiētiā cum prudentia. Nam in libro Proverbiorum aperte dicitur, sapiētiā esse prudentiam; vtraque enim virtus dirigit media ad finem, & ex fine de medijs

S. Tho. 2. 2.
q. 45. & 47

Isai. 11.

2. 2. . 45.
2. 30

Sep. 10. 7

E 4

11-

indicat. Sed quicquid de vocibus sit, duo sunt extra controuersiam; sapientiam altiore[m] esse, quam sit prudentia; & sapientiam ad Principes maxime pertinere. Sic enim loquitur in prouerbij[s] ipsa sapientia, *Per me Reges regnant.* & in libro Sapientie eadem Sapientia clamat, *Ad vos Reges sunt hi sermone[m] meo[s], ut discatis sapientiam, & non excidatis.* & in eode[m] loco, *Concupiscentia sapientie deducit ad regnum perpetuum.* Si ergo delectamini sordibus & seaptris o Reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis. Ecclesiasticus quoque admonet Reges, dicens: *Rex insipiens perdet populum suu[m].* Et Hieremias propheta inter laudes precipuas Regis Messia ponit, *Regnabit Rex, & sapiens erit.* Et de Davide Rege optimo dictum est, quod haberet sapientiam, sicut Angelus Dei, & Deus ipse laudauit Salomonem, quod non petiuisset a Deo diuitias, neque dies multos, neque ultionem de inimicis suis, sed sapientiam necessariam ad regendum populum; & ait: *Quia petuisti rem hanc, ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens in san-*

Sap. 6.

Prou. 8.

Ecc. 10.
Hier. 23.

2. Reg. 14.

647

sum, ut nemo ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit; sed & hac, qua non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet, & gloriam, ut nemo similis tui fuerit in Regibus cunctis retro temporibus. Habemus igitur ex ipsius Dei sententia, Salomonem, qui a Deo solam sapientiam postulauit, rem optimam, & Deo gratissimam, & ipsi Regi maxime necessariam postulasse; ad quam reliqua bona, diuitias, gloriam, pacem diuturnam & beneuolentiam populorum consecuta esse Scriptura sancta commemorat. Quis igitur in dubium iam reuocare poterit, an Regi sapientia necessaria sit; & an non debeat Rex eam a Deo ardentibus precibus postulare; & animum suum ad eam deuote suscipiendam preparare, & eandem lectione prioru[m] librorum, & iugi meditatione alere?

Sed hoc ipsum donum tam magnum communicatum a Deo Salomoni, admonet nos, ut dum sumus aduenæ, & peregrini procul a cœlesti patria, & inter hostes; non confidamus, hoc tantum donum non posse nobis auferri, nisi in eius custodia

E S

di

106 De Sapiencia Principis

diligentissimè vigilemus. Ille enim ipse Salomon in senectute, quando sapientia eius vsque ad summū crescere debuisset; sapientiam prorsus amisit, & stultissimus factus est. Causam reddit Ecclesiasticus cum ait:

Ecc. 19.

Vinum & mulieres, apostatare faciunt sapientes; & quæ maior apostasia fieri potest, quam relicto Deo vero, colere Idola gentium? quod fecit Salomon in gratiam mulierum suarum, quibus amore ardentissimo adhæsit.

3. Reg. 11.

Oportet igitur Principem sapientem in hac re potissimum sapientiam suam ostendere, vt donum Dei longè preciosissimum diligentissimè custodiat. Custodiet autem, si assidue illud exerceat, ac semper illud, vt sic loquar, præ manibus habeat, ne fortè obliuioni tradatur, & in eius locum sapientia humana succedat. Rectissimè enim Apostolus Iacobus distinguit sapientiam, quæ de coelo est, ab illa, quæ nomen sapientia præfert, sed est terrena, animalis, diabolica; ac per hoc falsa sapientia est: nam vera sapientia, vt sanctus Iacobus loquitur,

Iac. 3.

*primum
pudica:*

Liber Primus.

107

pudica est, deinde pacifica, cū modesta, suadibilis, bonis cōsentiens, plena misericordia, & fructibus bonis. Itaque consiliū callidū datū Principi de ratione expugnandæ castitatis mulieris pudicæ, sine strepitu, & periculo; nō est consiliū veræ sapientiæ, sed astutiæ diabolicæ, quia vera sapientia primū pudica est. Sic etiā consiliū irritandi Principem debiliorē, vt illa occasione exoriaturlbellū, & bellādo principatus augeatur; nō est consilium veræ sapientiæ, sed versutiæ serpentis antiqui; quoniam vera sapientia pacifica est. Ad hæc consiliū arripiedi nouos titulos honoris, & illos per fas, & nefas defendendi, vt eo modo Princeps ascēdat ad altiorē gradū; & si quis fortè adfit alius consiliarius, qui contrariū suadeat, iste extrudatur, vt inimic⁹ principis; nō est consilium veræ, sed falsæ sapientiæ, quia vera sapientia est *modesta, suadibilis, & bonis cōsentiens.* Denique consilium quodcumque, quo impediuntur opera misericordiæ, & pietatis, sub prætextu aliquo fucato, & falso; non est consiliū veræ sapientiæ, sed falsæ, quia vera sapientia *plena est misericordia, & fructibus bonis.*

E. 6

Illud

108 De Magnificentiâ Principi.

Illud ad extremum adijciam, si quis facile internoscere velit sapientiam verâ à falsa, conetur purgare cor suum ab amore proprio, & attentè ac serio, in rebus dubijs consideret quid magis requirat gloria Dei, & utilitas proximi; & illud eligat. Nihil enim est, quod magis impediât in rebus dubijs electiones bonas, & Deo beneplacentes, quam proprius amor. *Charitas enim non quarit quæ sua sunt; & semper vera sapientia cum vera charitate coniungitur.*

1. Cor. 13.

CAPVT XI.

De Magnificentiâ, quæ Principi
necessaria est ad regendos
populos.

S. Tho. 2. 2.
q. 134. ar. 3. **M**agnificentiâ virtus est Principibus propria, quoniâ exigunt maximos sumptus, quos nisi Principes facere non possunt. Et quidem ad Principes magnificentiâ pertinet, quia sunt *Dij* quidam terrestres, vt supra demonstrauimus ex illo loco

Liber Primus. 109

lo loco psalmodum, *Ego dixi Diij estis.* Psalm. 81. & filij *Excelsi omnes.* Magnificentiâ enim maxime propriè Deo conuenit, iuxta illud, *Eleuata est magnificentiâ tua super cælos Deus.* & illud, *Vt notâ faciãt filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiâ Regni tui.* & illud, *Datè magnificentiâ Deo nostro: Dei perfecta sunt opera.* Hæc enim est propria causa, cur Deo magnificentiâ in primis conueniat, quia facit opera magna, & ex omni parte perfecta. Possunt enim etiam priuati homines inchoare opera magna, sed perficere, nisi opulentissimi, quales sunt Reges, minime possunt. Porro Deus, Rex magnus super omnes Deos, quatuor in rebus magnificentiâ suam ostendit. Primum quidem in fabrica mundi totius, quæ si pecunijs perfici debuisset, omnes omnium Regum thesauri non fuissent satis ad fundamenta iacienda. Deinde in alenda familia prope infinita, Deus magnificentiâ suam demonstrat. Alit enim Deus omnes herbas, & omnes arbores; alit omnia animantia terrestria, & aquatilia, quorum non est numerus; & alit non ad

Dent. 32.

vnum, vel alterum diem, sed ad plurimas annorum centurias, & posses si vellet, in æternum alere: tanta illi subest annonæ vbertas. Alit denique Angelorum exercitum propè innumerabilem. Quamuis enim Angeli cibo, & potu visibili non vtantur: dixit tamen Angelus Raphael ad Tobiam, *Ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, vtor.* Tertio demonstrat Deus magnificentiam suam in operatione miraculorum, quæ sunt opera tam eximia, vt nisi ab infinita potentia fieri non possint, cum sint præter ordinem iam ab ipso Deo toti naturæ datum. Eiusmodi opera fuerunt, cum Deus solem & lunam stare fecit ad verbum Iosue serui sui, & cum solem eundem retrocedere iussit ad verbum Isaie Prophetæ; & cum mortuos non paucos renouauit ad vitam, & cæcis visum, & surdis auditum restituit, contra ordinem toti naturæ datum, vt à priuatione ad habitum regressus non detur. Quarto denique magnificentiam suam manifestabit Deus in nouissimo die, cum fabricam mundi huius

Tob. 12.

Ios. 10.

Isai. 38.

ius magna ex parte corrumpet, & novos cœlos, & nouam terram nobis in momento exhibebit, dicente sancto Petro, *Adueniet autem dies Domini ut fur, in quo cœli magno impetu transiens: elementa vero calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Quam sit autem laboriosum & difficile, ædificia benè fundata, & constructa euertere, quotidie experimur.

Iam verò soli inter homines, Principes magni, in his omnibus rebus, magnificentiam Dei, Regis Regum imitari aliquo modo possunt. Ipsi enim soli ædificia publica, & maxima ad vsum totius populi, quæ sumptus maximos requirunt, erigere solent. Eiusmodi erant olim apud Romanos Therma, Theatra, Basilicæ, Tempa, quorû adhuc vestigiâ cernimus; & nunc quoque Principes magni Palatia, Fora, Ecclesias, Xenodochia, scholas publicas, & alia sumptuosa ædificia erigunt, quæ profecto nulli priuati erigere possent. Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum in Palestina magnificentiam suam plane ostendit, cû

quinta-

ciuitates nonnullas proprijs sumptibus restaurauit. Ijdem Principes ad imitationem magnificentiâ Dei, soli possunt integros exercitus alere: & saepe etiam ingêtem pauperû multitudinem sumptibus proprijs sustentare. Id quod magna cum laude idem sanctus Ludouicus præstabat, & qui eum imitari cupiebat Beatus Amadeus Sabaudia Dux tertius. Iste enim, quod multi Principes in canibus venaticis, & auibus rapacibus alendis infumunt; id totum, & multo etiam amplius quotidie in turba pauperum sustentanda magnificentissimè infumebat. Et quoniam, qui miseretur pauperum, foenerantur Domino; ex tanta opum profusione, ararium publicum nihil detrimenti patiebatur.

Neque deest Principibus terræ ratio aliqua imitandi magnificentiâ Dei in rebus ingenio humano excogitatis, & magnis sumptibus ad vsum humanû reuocatis, quæ miracula humana dici possint. Tale mihi videtur Numium onerariarû cõstructio. Quis enim crederet, nisi vidisset, naues maximas, & rebus grauissimis onustas, super

super aquas subsistere; vbi lapilli exigui sustineri non valent? Et rursus quis vlllo modo suspicari posset, nisi experimento proprio didicisset; immensa illa pondera solo flutu ventorum vela impellentium, velocissimè non tam currere, quam volare? Neq; solum est hoc quasi miraculum naturæ; sed innumerabilia sunt alia, quæ in genium humanum, addita Principû magnificentiâ, excogitauit. Denique illud etiam assecuta est humana sagacitas, per Principum magnificentiâ sumptus maximos suppeditantem, vt firmissima ædificia dicto citius prosternantur. Quas enim turres, quæ moenia ciuitatum amplissimarû non edertunt facili negotio ictus bombardarum? quas arces munitas, quas portas etiam ferreas non subruit momento temporis, copia subiecta pulueris tormentarij? Quare magnificentiâ principum terrenorum imitatur, suo quodam modo, magnificentiâ Principis cælestis. Sed illud optandum est, vt Principes creati, & terreni imitentur in operibus bonis magnificentiâ principis cælestis, & creato-

114 De Magnificentia Principis

creatoris : nam si fortè velint abuti
magnificentia ad vanitates, & peccata,
melius erat eis, si priuati, & pauperes
semper fuissent. *Quid enim prodest homini si uniuersum mundum lucratur, anima vero sua detrimentum patitur?*

Matth. 16.

Vnus ex malis imitatoribus magnificentia diuinae fuit Imperator Caius Caesar, qui Caligula cognominatus est; qui in coena vna ducenta quinquaginta millia ducatorum consumpsisse dicitur. Eius imitatores fuerunt Nero, & Aulus Vitellius, & Domitianus, quorum immensos thesauros fuisse consumptos in fabricis, vestibus, & coenis refert Suetonius Traquillus. Ad eosdem accessit, nisi etiam omnes superauit Marcus Antonius Heliogabalus, ut Elius Lampridius, & alij referunt. Fructus huius falsae magnificentiae fuit egestas ingens, ad quam arcendam omnes isti Principes rapacissimi facti sunt bonorum alienorum, malis artibus, acquisitionum, ut ex iisdem auctoribus intelligi potest. Sic falsa magnificentia in veram auaritiam, & falsa liberali-

Liber Primus.

tas, in veram rapacitatem, quae mater est odij populorum, commutata est.

Discant igitur Christiani Principes magnifici esse, ubi & quando oportet, ad gloriam Dei, & commoda populorum; ut apud Deum, & apud homines, non auram leuem ad tempus, sed gloriam solidam, & veram in omnem aeternitatem acquirant.

CAPVT. XV.

De Clementia, qua Principes necessaria est ad regendos populos.

Clementia virtus est amabilissima, quae crudelitati opponitur, quod vitium omnes horrent.

Siquidem clementia in eo posita est, ut poenas minuat, iniurias obliuiscatur, & vindictam omnino refugiat. Est verò haec virtus, quasi propria Deo Principi omnium Regum, ac per hoc Regibus & Principibus terrae valde honorifica, nec minus amabilis. Nam priuati homines, si non vlciscuntur

S. Th. 2. 2. q. 157. & 158.

in

iniurias, causa esse videtur, quia sine periculo non possunt; Princeps vero, qui facile posset, si vellet, vlcisci iniuriam, si non facit, ex virtute clementiae non facit: ac per hoc similis Deo esse dignoscitur. De Deo sic loquitur zechias Rex in literis suis ad populos, exhortans illos ad poenitentiam, *Clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, siauerit fueritis ad eum.* Quibus verbis affirmat sanctus Rex, Deum non puniturum pro meritis peccata populorum, modo poeniteat eos scelerum suorum; ac per hoc auersurum flagellum imminens, qui clementissimus est, & facile oblitiscitur iniuriarum. De Rege sic loquitur Salomon, *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Et verè sic est; nullæ enim custodiæ militares sic stabilunt Regnum & vitam Regis facilius cōseruant, quam clementia nota regnantis. Probat hoc ipsum Seneca in libro priore de clementia, egregia ratione. Nam id est in Regno Princeps, quod animus in corpore; animus enim corporis membra mouet, regit, gubernat & natu-

a Paral. 30

Prov. 30

Lib. 1. c. 3.

& naturaliter amat membra sua, & quicquid noxium accidit, statim conatur illud auertere, & corpus suum integrum, sanumque seruare. Et denique totum corpus suum clementer fouet, & nutrit, & de illius incolumitate assiduè cogitat; propterea vicissim membra omnia, si sit opus, pro spiritu siue anima periculis se exponit; & patiuntur amputari potius manus, aut pedes, aut alia membra corporis, quam vt animus à corpore separetur. Sed si fortè animus ad altiora raptus, incipiat inclementer, & duriter corpus suum ieiunijs, & vigilijs nimum atterere; corpus quoque, quasi rebelans, officio suo fungi recusat. Sic igitur, si Princeps instar animi, siue spiritus, populos, vt membra sua, clementer, & leniter regat, imponat iugum siue onus, quod ferre possint; ad se venientes amanter audiat, negocia eorum breuiter, & iuste tractari iubeat: experietur vicissim populos amantes, & obedientes, & sine vlla dubitatione fidelissimos. Si autem contra, non vt clementem patrem, sed vt durum dominum Principem suum experietur:

cur: mirari non debet Princeps, si odio habeatur, & cum maximè opus habeat defensione, à subditis deseratur. Amorem enim, amorem conciliat, & clementia benevolentiam parit. Et contra, ut Sapiens loquitur, *odium suscitatur rixas*: & ideo mirum videri non debet, si hi, qui non diligunt, sed oderunt Principem suum, occasionem rixarum, & dissensionum quærant. Exempla sunt ad manus. Salomon pacificus, & clemens annis quadraginta sine vlla rebellione regnavit; sed quoniam extremo tempore addidit aliquid ad solitas exactiones, idè mortuo Salomone, populus à nouo Rege, qui dicebatur Roboam, petijt amoueri nouum vectigal: sed rex nouum initium regnandi fecit à minis, & terrore; & populo ante se congregato respondit, *Pater meus aggrauauit iugum vestrum; ego autem addam iugum vestro: Pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cadam vos scorpionibus*. Et vero seueritas, & inclementia, causa fuit, ut deficeret statim ab eo plusquam dimidia Regni pars.

Prou. 10.

3. Reg. 12.

In

In historia verò Romanorum, leguntur plurimi Imperatores, qui ob solam fere crudelitatem adhuc iuuenes miserè extincti fuerunt; in quibus numerantur Caius, Nero, Vitellius, Domitianus, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, & alij; contra verò plures propter insignem clementiam, & ad senium peruenerunt, & post obitum à memoria, & amore ciuium non recesserunt, Augustus, Vespasianus, Traianus, Adrianus, Antoninus, Marcus, & alij, quibus addi debet Titus, qui quamuis ad senium non peruenerit; tamen non occisus, ut illi superiores; sed naturali morte extinctus, sic semper amatus, est ut delicti generis humani nominari meruerit.

Hæc certe exempla facile possent Principes omnes ac clementiam adamandam; & ad crudelitatem odio habendam impellere, si attentè historias perlegerent. Porro clementia, quamuis præclara sit virtus, tamen non in omnibus omnium iniurijs, vel culpis habet locum. Ve- Lib. 7. c. 2.
rè enim scripsit Seneca, *Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli, & rur*

& rursus rectè idem admonuit, clementiam potius iniuriã propriã respicere, quã alienam. Quemadmodum enim non ille liberalis est, qui rem alienam donat, sed qui suam sit etiam, qui iniuriam alteri factã condonat, nõ est tã proprie clemens, quã illis, qui iniuriã sibi factã facile dimittit. Sed in vniuersum illud canendum est, ne clementia iustitiã lædat: virtutes enim sorores sunt, seq; inuicem iuuant; proinde virtus in vitium degenerat, si virtutem aliam lædit. Ergo in iniurijs alienis, clementia non interuenit, vt reus absolute non puniatur, sed vt vel ex æquitate poena diminuat, vel ex cõsensu eius qui iniuriã accepit, prorsus tollatur, si spes adfit, id ei, certis de causis, vitiosius esse futurũ, neq; Reip. obfuturũ. Cũ vero iniuria ipsi Principi facta est, laudabilis clementia erit, si Princeps excello animo vindictã respiciat, nisi fortè periculũ sit, ne reus ex impunitate deterior fiat. Tunc enim clementia poenitentiam postulat, vt Princeps sinat ordinarijs iudicibus de reo poenam aliquam sumi.

CAPVT XVI.

De Misericordia Principi necessaria ad regendos populos.

POSTREMA virtus, ex ijs, quas considerandas suscepimus, misericordia est. Sed antequam de ea scribere incipiamus, reuocanda est calumnia, vt sic loquar, Senecæ, qui quoniam addictus erat disciplina stoicorum; affirmare non dubitauit, misericordiam non virtutem esse sed vitium. sic enim loquitur in libro posteriore de clementia. *Adrem* inquit, *pertinet hoc loco querere, qui sit misericordia, plerique eam vt virtutem laudant. & bonum hominem vocant misericordem: hac autem vitium animi est. vtraque circa seueritatẽ; circaque clementiam posita sunt, qua vitare debemus, ne per speciem seueritatis in crudelitatem; neve per speciem clementie, in misericordiam incidamus.* & paulo post, *Ergo* inquit, *quem admodum Religio Deos colit, superstitio violat; ita clementiam omnes boni præstabunt; misericordiam autem vitabunt. Est enim vitium pusilli animi ad*

Li. 2. c. 4

Lib. 2. c. 5

speciem alienorum malorum succidentis. Itaque pessimo cuique familiarissima est. Hæc sane opinio Christianis hominibus omnino fugienda est, cum Scriptura diuina, misericordiã multis in locis, amplissime laudet; & ipsi Deo familiarem, & gratissimam in primis esse testetur; & ipsi clementiã, quam Seneca laudat, vt comitem fidissimam, adiungat. In libro

- Exod. 34. & clemens; patiens, & multa miserationis, qui custodis misericordiam in millia. & rursum in libro secundo Esdræ 2. legimus. Tu autem Deus clemens, & misericors, longanimis, & multa miserationis, non dereliquisti eos: & quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, Iste est Deus, qui eduxit te de Egypto. Ionas quoque Propheta Deum sic alloquitur, Scio quia tu Deus clemens & misericors es, patiens, & multa miserationis. Fallitur igitur Seneca dum misericordiam à clementia ita separat, ac si prior vitium; posterior sola virtus esset.

Deinde in vtroque Testamento misericordia sic laudatur, vt vix alia virtus tot in locis decantata re-

periat, de qua re paulo post agemus. Ecclesia denique fidelium omnium Mater in publicis precibus, sic misericordiam prædicat, vt eam Deo propriam esse significet. Deus, inquit, cui proprium est misereri semper, & parcere. Vbi vox, misereri, ad misericordiam; vox parcere, ad clementiam pertinet. Sic enim Ecclesia ex diuinis literis edocta, misericordiam cum clementia coniungit; non separat vnã ab altera, vt vitium à virtute. Valeat igitur cum suis Stoicis Seneca, qui homines, non vt carnos, sed vt ferreos aegritudinem animi sentire non patitur, & in medijs ignibus, & in ipso tauro Phalaridis sapientem suum lætari, & gestire contendit.

Porro misericordia virtus eximia, communis quidem est principi cum populo, sed tamen in principe longè amplius elucet, & in Deo sic eminent, vt ipsi propria dici possit, vt paulo ante ex prece Ecclesiastica demonstrauimus. Solum enim DEVS omnes omnino miseras tollere potest, &

tollit etiam, non omnes ab omnibus rebus, sed omnes quas secundum sapientiam suam iudicat esse tollendas. Secundus à Deo est Princeps, qui multa genera miseriarum, non ab uno, aut altero homine, sed ab integris ciuitatibus, & prouincijs tollere potest, & re ipsa tollit, quando similis Deo in misericordia, & miserationibus fieri studet. Quantas miseras uno verbo Princeps tollit à populis suis, quando bellum gesturus, ex misericordia populi sui, pacem præoccupat, ne mala innumerabilia populi conditioni subiecti patiantur ex bello. Sic etiam à quanta miseria populos suos Princeps liberat, quando imminente caritate annonæ, prouidentia sua facit, ut annona in prouincia sua, vel ciuitate abundet: Hanc laudem olim Iosephus in Aegypto promeruit, unde & Saluatoris mundi nomen obtinuit; quoniam prudentia sua, non Aegyptum tantum, sed etiam vicinas prouincias ab extrema frumenti penuria liberauit. Omitto similes aliarum rationes subleuandi populi à communibus miserijs, quas Princeps misericors

Genes. 41.

& po-

& populorum suorum verus amator, excogitare poterit. Neque solum populum vniuersum, sed etiam singulos de populo Princeps misericors à miserijs varijs liberabit, si prouiderit diligentia sua, ut Indices causas miserorum quamcittissime expediant; & non permittat, ut pauperes expendat in litibus sæpe multo amplius, quam id sit, quod recuperare desiderant.

Et quoniam Spiritus sanctus in diuinis literis encomia tam eximia misericordiae posuit, ut ad ea nihil addi possit; sententias aliquot referam, & finem disputationi, siue cohortationi imponam. Primus incipiat Moyses, & legem ferat de misericordia erga inimicum: unde colligatur, qualis misericordia requiratur erga miserum amicum. *Si occurreris, inquit, boui inimici tui, aut asino erranti; raduc ad eum: & si videris asinum odientis te, iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eum cum eo.* Secundus sit sanctus Iob, qui dicit, *Qui tollit ab amico suo misericordiam: timorem Domini derelinquit.* Tertius Dauid, qui describens hominem iustum, inter alia eius encomia ponit misericordiam

Exod. 23.

Iob. 6.

Psal. 111. ricordiam. *Iucundus homo qui miseretur, & commodat. & paulo post, Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculū seculi: cornu eius exaltabit in gloria.* Vbi David primum laudat misericordiam in dimittendis iniurijs, & commodandis pecunijs, cum dicit: *Qui miseretur, & commodat, vt sanctus Augustinus in eum locum docet: deinde, addit misericordiam in donandis abundanter eleemosynis pecuniarum, cum ait: dispersit, dedit pauperibus: & addit præmium duplex, quod iustitiæ eius meritum manet in æternum, & quod in præteriti seculo potens, & gloriosus erit. Eleemosyna enim non facit hominem pauperem & despectum, sed inclytum, & potentem, si id eius saluti æternæ conducat.* Quartus fit Salomon sapientissimus; is in libro prouerbiorum, *Insti, inquit, misericordes sunt & miserantur.* Item *Prou. 19.* *Qui miseretur pauperi beatus erit. Item, Fecundatur Domino qui miseretur pauperi.* Quintus est Tobias, qui in libro eius filium suum, dicebat: *Quomodo potest*

potueris, ita esto misericors. Si mul. Tob. 4. *tum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam elemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non sentit animam ire in tenebras.* Vix addi potest aliquid ad magnitudinem huius præmij; & tamen pigri sunt homines ad opera misericordiæ, cum propter minora præmia laborent vsque ad mortem. Sextus, Ecclesiasticus plenus est encomijs misericordiæ. Inter alia sic ratiocinatur. *In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur: ipse cum caro sit, reuertitur iras; & propitiationem petit à Deo quasi dicere velit: iste frustra laborat, cum sit immisericors in fratrem, & misericordiam petat à Deo.* Omitto Prophetas, qui pleni sunt testimonijs.

Accedo ad testamentum nouum. S. Matthæus Scriptor primus refert verba Domini in sermone in monte habito, ubi dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* *Quam autem misericordiam consequentur*

queritur, docet David in psalmo cum ait *Qui coronat te in misericordia, & in se uationibus, qui replet in bonis desiderium tuum* Et audet homo aliqui sapiens dicere, misericordiam esse vitium, non virtutem? quasi possit vitium apud Deum aliquid mereri, aut possit Deus in premium reddere aliud vitium? vere stulta facta est sapientia huius mundi. Secundus sit alter Euangelista, qui refert verba illa eiusdem Christi, *Estote misericordes, sicut Pater uester misericors est*. Tertius sanctus Paulus Apostolus in epistola ad Ephesios. *Estote, inquit, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis* Et idem ad Colossenses, *Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordia: supportantes inuicem, & donantes vobismet ipsis, si quis aduersus alterum habet querelam, sicut Dominus donauit vobis, ita & vos*. Quartus S. Petrus in epistola prima, *In fine autem, inquit, omnes unanimes, compatientes fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddetes malum pro malo nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis*

Quintus sanctus Iacobus in epistola sua, *Iudicium, inquit, sine misericordia eius, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium*. Quæ verba paulo sunt obscuriora, sed huc habet sensum, Iudicium sine misericordia, id est, seuerum iudicium reportabunt, qui misericordes in proximos non fuerunt, sed viri misericordes, iudicium mitissimum inuenient, quia misericordia exaltat se super iustitiã, vel, vt in græco legitur, *superexultat iudicio*, siue gloriatur supra iudicium. *Miserationes enim Domini super omnia opera eius*, vt David canit. Sanctus enim Iacobus cū hoc diceret, respexisse videtur ad ea, quæ de ultimo iudicio, Dominus ipse prædixit. Videmus. n. in iudicio, solos misericordes iudicari cū summa misericordia, cū dicitur, *Possidete regnum, quia esurui, & dedistis mihi manducare, & quæ sequuntur*. Et contra solos immisericordes sine misericordia iudicari, cum dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum; esurui enim, & non dedistis mihi manducare, & quæ sequuntur*. Vltimus sit sanctus Ioannes, qui quamuis neque in Euangelio,

gelio, neque in Apocalypsi, neque in epistolis suis misericordiam nominauerit: eam tamen in radice, & forte, siue in matre sua charitate, frequentissime prædicauit. Quid enim significant illa verba in epistola prima? Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere, Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo? Filii mihi non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere, & ueritate. Quid enim est claudere viscera, nisi non misereri? & quid est diligere uerbo, non ueritate; nisi compassionem habere in ore, non in corde? Ideo enim præclara illa uirtus, qua compatimur proximis nostris, misericordia dicitur, quia uera cordis affectio, non mendax lingue professio est.

Habemus igitur duodecim testes omni acceptione dignissimos, & omni exceptione maiores, qui Spiritu sancto dictante, encomia misericordie nobis scripta reliquerunt, quibus & Stoicis ora obstruere; & Principes Christianos ad eam uirtutem, qua

DEO

Deo gratissima est, exhortari sine ulla dubitatione possumus.

CAPVT XVII.

De officio Principis Christiani
erga domesticos suos.

EXposuimus quæ sint partes Principis Christiani erga populos sibi subiectos: nunc maiori breuitate addemus, quæ sint partes eiusdem Principis erga alios subditos, qui non comprehenduntur sub nomine populi: tales sunt in primis domestici, uxor, filij, fratres: tales sunt etiam amici, & consiliarj: tales Indices, qui prouincias, uel ciuitates regunt: & tales denique milites, & alij quibus stipendia dari solent.

Igitur, ut à domesticis incipiamus, primus locus coniugi debetur, quippe quæ particeps est nominis Regij, & solij & coronæ; quamuis re ipsa subdita sit, cum in prima parente sui quoque dictum à Deo audierit,

I 6

SAB

Genes. 3. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Igitur de coniuge Principis, hoc solum admonendum esse cenfeo, vt vir omni animi prouisione caueat, ne vxor, quamuis sapiens videatur, ipsi viro dominari incipiat. Habemus exempla in diuinis litteris, ex quibus discere liceat quanta sit mulieris impotentia, & ad quam horrenda precipitia viros suos adegerint. Prima Eua, non quidem Adamo dominari voluit, sed consilium ei dedit, vt potum a Deo veritum gustaret, vnde mors & exitium totius posteritatis consecutum est. Consilium autem illud Adamus accepit, neq; ausus est respondere, quod Iob coniugi suæ respōdit, *Tamquam vna de stultis mulieribus locuta es*, quia Eua valde diligebat; & (vt sanctus loquitur Augustinus) *delicias suas committare nimium timuit*. Exemplum Eux secuta est Dalila vxor Sampsonis, Iudicis, ac Principis Hebræorum, quæ tam absolutum imperium in virum accepit, vt vir nihil ei negare posset, & tandem per eam principatum, & vitam amisit. Salomonem autem olim felicissimum & sapien-
tissimum

*Genes. 3.**Iob. 3.**L. b. 11. de Genes. cap. vlt.**Iud. 10.*

tissimum Regem, amor mulierum ad eam infelicitatem, & insipientiam adduxit, vt septingentis vxoribus, & trecētis cōcubinis, quasi mancipium vile seruiret. Quid de Achab Rege, & Iezabel eius coniuge dicam? Additus erat Achab valde vxori suæ idololatra; itaque ipse quoque idola coluit, & consentiens sceleribus grauissimis vxoris suæ, atque dominari eam in Regno finens, causa fuit, vt & ipse, & ipsa, & omnes filij, qui erant numero septuaginta, occiderentur, & Regnum ad alios transfiret. En quantum malorum causa femina vna fuit, quæ sub viri potestate esse no-uit. Sed Achab meritas poenas luit; quia ad ipsum pertinebat, coniugem in officio continere, & (quod caput est) nunquam committere debuit, vt contra legem Domini vxorem, falsæ religionis cultricem, duceret.

Veniamus ad filios. Filij Principum educari deberent in timore Domini; & obsequentes, non solum parentibus, sed etiam Magistris morum & doctrinæ. Habemus exemplum in S. Arsenij signe apud Metaphrastem, qui de die 19. Iulij

scribens res gestas Arsenij, qui fuit Magister Archadij filij Theodosij Imperatoris; refert, Theodosium venisse aliquando in scholam, ubi filij eius Archadius, & Honorius adhuc pueri instituebantur ab Arsenio viro probato, & erudito: & cum vidisset filios suos sedentes, & Magistrum stantem: reprehendit filios, quod auderent pueri & discipuli, coram sene, & Magistro stante, sedere: & iussit, ut Arsenius sederet, & Archadius atque Honorius starent: & profuit ista bona educatio filiorum; vterque enim bonus postea Imperator fuit, quamvis Archadius vxori nimium addictus, sancto Ioanni Chryostomo parum fauerit. Contra vero David Rex sanctus, vel non potuit rectè educare filios suos, vel quæcumque causa fuerit, vnus videlicet Amon, sorore propriam stuprauit; alius, id est Absalon occidit fratrem, persecutus est patrem, ut eum è Regno pelleret; & vxores patris publicè violauit. Huius rei nulla causa fuisse videtur, nisi mala educatio. Fuit enim David quasi perpetuo in bellis occupatus.

Ulad

Illud etiam certè valde admirandū est, Regibus valde pijs, filios impiissimos successisse. Iosaphat Rex optimus reliquit filium successorem Iorā Regem deterrimum. Ioathan Rex bonus genuit Achaz virum malum, qui ei successit in Regnum. Ezechias Rex clementissimus, & optimus habuit hæredem Regni Manassem Regem crudelissimū, & pessimum. Iosias Rex sanctissimus successores habuit filios valde malos Ioachaz, & Eliakim, quorum prior regnavit solū mēsis tribus, & abductus est captivus in Aegyptum; posterior regnavit annos vndecim, & propter peccata sua, ductus est catenis vincētus in Babylonem. Summa est, prouidendum esse principibus, ut optimos educatores prospiciant filijs suis, si volunt & Deo rem gratissimam; & populis rem utilissimam facere.

Reliqui sunt, fratres, & ciues, qui sæpe valde adiunant Principem, quando charitas fraterna inter eos viget: sed non desunt aliquando ambitiosi, qui desiderio regnandi vel insidias struunt Principi, vel bellum apertè

mouent

mouent. Et quoniam charitas fraterni-
 na minus viget inter Turcas, quam
 inter Christianos: videmus iam à
 longo tempore, inter Turcas crude-
 lem illam legem vigere; vt fratres
 Principis, sub ipsum initium inter-
 imantur, sine vlla culpa sua, tan-
 tum, vt Rex nouus non timeat de-
 fectiones prouinciarum ad aliquem
 ex fratribus, si quando imperiũ ma-
 ioris fratris graue videri incipiat. In-
 ter Christianos rarum est, vt aliquid
 eiusmodi contingat. Contigit tamẽ
 B. Amadeo Duci Sabaudia, auctum
 nostrorum memoria, vt vnus ex fra-
 tribus non semel à Principe defece-
 rit, & bellum aduersus eum gerere
 cepit. Sed, vt in vita eius postea re-
 feremus, incredibili benignitate, &
 charitate B. Amadeus germanũ suũ
 ex hoste, fratrem verum, syncerũque
 reddidit. Ad cauenda eiusmodi peri-
 cula nulla excogitari potest regula
 tutior, quàm vt Princeps fratres suos,
 vt fratres cognoscat, non vt ser-
 uos, neq; vt dominos. Non despiciat,
 neque suspiciat. Vbi enim iustitia vi-
 get, ibi etiam pax viget.

CAPVT XVIII.

*De officio Principis Christiani
erga amicos & Consiliarios.*

ADIUNGO amicos consilia-
 rios, quia non loquor de púb-
 lico senatu, neque de quibuscunque
 amicis; sed de amicis iutimis, & pra-
 dentibus, cum quibus Principes solẽt
 se creta sua communicare, & sine quo-
 rum consilio nihil omnino agant.
 Talis erat apud Dauid Achitophel,
 quo deficiente ad Absalonẽ, Dauid
 in maximo timore erat. Siquidẽ vt
 dicitur in libro secundo Regum,
*Consilium Achitophel erat in diebus illis,
 quasi si quis consuleret Deum* Esse
 autem principi necessarium consiliũ
 fidelissimorum, & prudentium ami-
 corum, & cum ijs libere, & simpli-
 citer agendum esse, sic, vt intelligãt
 amici, principem in eis multum om-
 nino confidere; docet in primis To-
 bias senior, qui, quamuis non Prin-
 cipibus, sed filio præcepta daret; ta-
 men

2. Reg. 6.

men

Tobi.

men erat vir sanctus, & sapiens, & eius documenta omnibus prodesse possint. Sic igitur Tobias loquitur: *Consilium semper à sapiente perquire. Omne tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Quibus verbis monet prudentissimus tenet, ut sine consilio sapientis inhiatamus, sed ut ille sapiens nos forte non fallat, vel ignorantia, vel malitia, iterum moneat, Deum precemur, ut vias nostras dirigat, & omnia consilia, quæ nobis dantur à sapientibus, ab ipso deo dirigantur, & in ipso permaneant, id est, ab ipso stabiliantur, & confirmantur, si recta sunt.

Prov. 13.

Deinde hoc idem Salomon in Proverbijs scribit, cum ait, *inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* significat autem Salomon superbos esse, qui consilia sapientium respiciunt, & ideo inter eos semper esse iurgia. Idem, *Audi consilium suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.* Idem, *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri*

Prov. 19.

Prov. 20.

vir; sed homo sapiens exhauriet illud. Significat autem hoc proverbum, consilium non facile inueniri, nisi diu, & attentè cogitando. Illi enim, qui statim ad interrogata respondent, facile decipiuntur: sed qui diu cogitando scrutantur omnia, illi, quasi ex profundo, aquam puram verissimi consilij hauriunt, & ideo sapientes vocari possunt. Idem, *Unguentis, & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici consilij anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimittas.* Videlicet, ne perdas bona consilia eorum. Prov. 27.

Ecclesiasticus quoque, vir sapiens, *ut cauere monet ab amicis non fidelibus: sic omnino iubet adherere amicis fidelibus.* *Multi, inquit, pacifici sunt tibi, & consiliarius sit tibi unus de millo. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facile credas ei.* id est, proba illius si lelitatè tempore tribulationis tuæ, & nō facile credas illi, antequam probaveris eum. pergit Ecclesiasticus, *Est enim amicus secundū tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus, qui convertitur ad inimicitiam, id est, instabilis,* qui

Ecc. 6.

qui facillè ob leuem iniuriam efficitur inimicus. Addit Ecclesiasticus *Est autem amicus socius mensa. & non permanebit in die necessitatis.* Addit postea idem Ecclesiasticus de veris amicis: *Amicus fidelis, protectio fortis qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuit Dominum, inuenit illum.* Verè magnum donum à deo accipit, qui fidelem, & sapientem amicum inuenit; præsertim in tanta turba adulatorum, quæ in aulis principum inuenitur. Idem Ecclesiasticus alio loco prudenter monet, dicens: *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.*

Ecc. 32.

3. Reg. 12.

Hæc omnia, quæ diximus, confirmari possunt exemplis. Roboam filius Salomonis non alia de causa infelicissimè regnavit, nisi quia reliquit consilia senum, qui assistebant patri eius; & accersiuit iuvenes amicos suos, à quibus seductus, exacerbauit populum, antequam Regnum sibi stabiluisset. Itaque non alia de

causa, quàm ex consilio insipienti amisit continuo maiorem partem regni sui. Id vero præuidisse videtur salomon, cum ait: *Amicum patris tui* *ne dimittas.* Roboam enim nõ amicũ unum, sed amicos omnes patris sui dimisit. sed vt plurimum mali consiliarij, & infideles amici principũ; non diu fruuntur potentia sua. Scimus enim, Aman amicum, & consiliarium primarium Regis Assueri, post detectas fraudes eius, in ligno suspensum perijsse. Scimus etiã Seianum, qui inter amicos, & consiliarios Tiberij Imperatoris primus erat, & vsq; adeo dilectus, vt pene par esset Imperatori: paulò post ab eius superbiã, & insatiabilè cupiditatem, ex altissimo loco ad imum decidisse, sic, vt vnco tractus in Tyberim fuerit. Contra autè, Mæcenas, & Agrippa Augusti Cæsaris amici & consiliarij fidelissimi sic amati sunt vsque ad mortem vt etiam post ipsorum mortem Augustus in calamitate quadam sua dixisse memoratur, Horum mihi nihil accidisset, si aut Mæcenas, aut Agrippa vixisset.

Prou. 2. 9.

Ester 7.

Tacit. lib. 5. anaal.

Senec. li. 6. de benef. ca. 32.

CAP.

CAPVT XIX.

De officio Principi Christiani
erga Iudices.

IUDICVM nomine intelligo omnes, qui causis dijudicandis præsententur, siue sint Iudices primarij, vt ij, qui cum potestate ciuitatibus, vel provincijs præsententur; siue secundarij, vt ij, quibus ipsi causas minoris momenti dijudicandas permittunt. Porro præcipue omnibus duo præcepta spiritus sanctus in sacris literis assignat; vnum, vt iuste iudicent, sine acceptione personarum; alterum, vt à muneribus omnino manus abstineant. Vtrumque complexus est paucissimis verbis Ietro focer Moysi, *Provide, inquit, de omnibus plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam qui iudicent populum omni tempore. Quicquid autem manus fuerit ad te referant, & ipsi si minora tantummodo iudicent. Quibus audis Moyses fecit omnia, quæ ille suggererat.* Itaque primum requiritur in Iudicibus, vt sint viri potentes; id est,

Exod. 18.

id est, strenui, graues, docti, sapientes, honorati, vt non contemnantur à populo, & possint onus portare quod eis imponitur. Deinde, vt sint viri *timentes Deum*, id est, vt non solum coram hominibus, & propter timorem hominum iuste iudicent, sed vt verè coram Deo sint Iudices iusti; & intelligant, se à Deo videri, qui scrutatur renes, & corda, & posse, ac velle de iudicijs ipsorum iudicare, eosque præmijs vel poenis afficere. Addit præterea Ietro. *In quibus sit veritas*, id est, qui verè sint iusti, & verè ac iuste iudicare possint ac velint. Denique addit, *qui oderint auaritiam*, id est, non solum quia lex vetat accipere munera, abstineant manus à muneribus; sed multo magis quia ipsi ex se auaritiam oderunt, vt ipse viri iusti, & liberales. Ipse vero Moyses in libro Deuteronomij, *Nulla erit, inquit, distantia personarum, ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicius est. Dicitur autem esse omne iudicium Dei, quia solus Deus est iudex*

Deut. 1.

Iac 4.

dex, cuius auctoritate omnes iudicant. *Vnus est.* inquit S Iacobus *legislator & iudex qui potest perdere & liberare.* Porro Rex, & propheta Dauid in primo octogesimoprimo id ipsum admonet exhortatione grauiſſima. Primum enim docet, Deum communicasse cunctis Iudicibus terræ nomen, & officium suum: ut ad tantum honorem euecti erubescerent ob temporale lucrum tam sublime officium infamare. *Deus inquit, stetit in synagoga Deorum.* id est Deus Deorum Dominus, confortis nominis & officij sui Iudices fecit, neque abesse voluit ab eorum cæteris, ad iudicandum conueniunt. Itaque bicumque Iudices, qui dii ab ipso magno Deo vocantur, iudicium funguntur officio, Deus ipse Princeps Deorum, inuisibili præsentia maiestatis assistit. Deinde addit propheta, Deum magnum non ociose assistere, sed ipsorum iudicia discutere, & Iudices ipsos terribiliter iudicare, puniturus si a rectitudine deficiant; præmijs affecturus si non deficiant. *In medio autem,* inquit, *Deos diiudicat.* o beatos Iudices si oculo fidei, cum sedent iudicantur.

Psalms 81.

immum, Iudicem assistentem cernerent, & rectitudinem diuini iudicij serio atque attentissimè cogitarent. Sed quoniam plerique vel muneribus excæcati, vel acceptione personæ corrupti, Deum præsentem non cernunt: ideo subiungit propheta, vel potius spiritus Domini per Prophetam, *Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?* ac si dicere velit, quamdiu perseuerabitis in hac voluntaria cæcitate, ob quã iniqua iudicia iudicatis? & quamdiu in iudicando, non attendetis ad merita causæ, sed ad personas, quibus placere desideratis? quæ radix est iudiciorum iniustorum. Nominat autem propheta personas, sine facies peccatorum, quoniam etsi possit aliquando vitium acceptionis personarum inueniri sine peccato personæ acceptæ: tamen, ut plurimum persona, cuius gratia peruertitur iudicium, conscia est peruersionis iudicij, & in eam liberè libenterque consentit. Addit propheta crimen aliud, in quod iudices facilè incidunt, cum sine charitate Dei & proximi officio suo funguntur.

Psalms 81.

tur. Expediunt enim diligenter causas diuitem, & magnatum, à quibus expectant munera; causas inopum, & egenorum, & viduarum, & pupillorum in longum trahunt; & saepe contra illos sententiam ferunt, quia non diligenter merita causæ discutere voluerunt. Ideo clamat, & dicit Spiritus sanctus per os Prophetæ, *Iudicate egeno, & pupillo: humilem & pauperem iustificate*; id est, causam pauperis, & præsertim pupilli, libenter suscipite, diligenter discutite, sollicitè expedite, ne cogantur bona sua litigando consumere: humilem, id est, hominem abiectum, qui negligitur à procuratoribus, & aduocatis; & pauperem, qui non potest muneribus sibi viam ad iustitiam aperire, gratis iustificate. Vbi non significat spiritus sanctus, vt pauper semper contra diuitem victoriam in iudicio debeat obtinere: cum scriptum sit,

*Psal. 81.**Leuit. 19.*

Non consideres personam pauperis; neque honores vultu potentis; iuste iudica proximo tuo; sed hoc iubet, vt cum pauper iustum petit, & à diuite opprimitur, Iudex efficiat, vt iustitiâ pauperis

emineat, & præualeat. Quod apertius docet in sequenti versiculo. *Eripite, inquit, pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.*

Sed quoniam re vera pauci Iudices omni ex parte iusti inueniuntur, cum alij ex malitia, alij ex ignorantia peccent; ideo Spiritus sanctus accusata malitia in superiori versiculo, in sequenti deplorat, per Prophetam suum, iudicum cæcitatem, & peruersitatem, clamans, & dicens: *Nescierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulat: mouebuntur omnia fundamenta terra.* duo illa verba, *Nescierunt, neque intellexerunt*, hoc propriè significant: non cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris. Verba enim Hebraica, quæ hoc loco habentur, eam vim habent, quam habent apud Latinos, cognoscere & intelligere. Et quoniam ex ista ignorantia facti, & iuris, quæ sæpe voluntaria est, fit, vt Iudices in tenebris ambulent, id est, errent in iudicando, quomodo cæci errant in ambulando; ideo sequitur perturbatio maximæ in Republica, defectio, seditio.

Psal. 81.

tumultus, & alia eiusdem generis multa. Ideo adiungit Spiritus sanctus, *Mouebuntur omnia fundamenta terra.* Nā sublata iustitia, turbatur & quasi fluctuat orbis terrarum vniuersus. cuius rei exemplum habemus in ipso Regno Dauid. Nam, vt legimus in *2. Reg. 15.* libro secundo Regum, nulla alia causa fuit, cur totum Regnum Israel a Dauide aliquando deficeret, nisi quia filius eius Absalon populis persuaserat, Dauidem senio confectum, non amplius intendere causis cognoscendis, neque sibi substituisse Iudices sapientes & iustos, qui causas populi iuste, & celeriter expedirent.

Explicatis malorum Iudicum grauissimis culpis, ex acceptione personarum, & iniustitia, & ignorantia procedentibus; concludit Propheta orationem suam, prædicens calum, siue potius præcipitium Iudicum ex altissimo gradu ad infimum; & implorans Deum, vt ipse descendat, & iudicet per se orbem terrarum, quando eius ministri iustum iudicium iudicare vel noluerunt, vel nesciuerunt.

Psalm. 81. Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes; vos autem

autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de Principibus cadetis. Ego, inquit, exaltaui vos, vt nomine meo appellaremini, & officio meo fungeremini, sed quoniā & nomine & officio indignos vos esse demonstrastis, prædico vobis, quod breui, vt ceteri homines moriemini. Non enim estis Dij immortales, sed mortales: & quod longe miserius est, *sicut vnus de Principibus cadetis;* id est, non solum ex naturæ corruptione moriemini propter Adæ peccatum, sed propria iniquitate cadetis ex altissimo gradu ad imum & ex altissima celsitudine ad profundissimam gehennam, vt Principes caelestes, Angeli reprobis, ceciderunt. Horrenda plane, sed iusta comminatio Dei ad Iudices. Iustum enim est, vt qui iniusto iudicio multos oppresferunt; iusto Dei iudicio de sede iudiciaria deiiciantur, & cum reprobis Angelis ad gehennam profundissimam demittantur. Sed quod superat omnem admirationem, est, quod sanctus propheta quasi desperans de emendatione huius generis hominum clamat ad Deum in vltimo ver-

Psalm. 81.

ficulo, dicens: *Surge Deus, indica ter-
ram, quoniam tu hereditabis in omnibus
gentibus.* ac si dicere velit, quia spes
non est, ut iudices homines iuste iu-
dicare incipiant; tu Iudex summe
& iustissime, descende ad generale,
postremumque iudicium, & redde
vnicuique secundum opera sua: tu
enim es verus Dominus, & posses-
sor vniuersæ terræ, quam gentes in-
habitant. Verbum enim, hæredita-
re, in scripturis passim accipitur
pro possidere. Hæc est sententia
Dauid de Iudicibus, quæ sine dubio
maximi faciendâ est, cum ipse, vt
Rex, nouerit per experimētum, quàm
sit periculosum officium Iudicium
& per spiritum prophetiæ loquutus
sit, quæ scripsit in hoc psalmo, de
cuius scripturæ veritate nefas sit
dubitare. Veniamus ad alios Pro-
phetas.

Certè omnes Prophetæ, qui erant
nuntij Dei ad populum, nihil ferè
tam acriter reprehendunt, quàm ne-
gligentiam, vel iniquitatem in iudi-
cjs pauperum, viduarum, & pu-
pillo

pillorum. Isaias in ipso principio,
Pupillo, inquit, non iudicant, & causa
vidua non ingreditur ad eos, Propter hoc
ait Dominus Deus exercituum, *Heu conso-
labor super hostibus meis, & vindicabor
de inimicis meis.* Hieremias quoque
ijsdem pene verbis, *Præterierunt, in*
quit, *sermone meo pessimè, causam vi-
dua non iudicauerunt, causam pupilli non
dirlexerunt, & iudicium pauperum non
iudicauerunt. Nunquid super his non
visitabo, dicit Dominus? aut super gen-
tem huiuscemodi non ulciscetur anima
mea?* Sed radix omnium malorum est cu-
piditas; ideo Scriptura sancta in iudi-
cjs nihil magis detestatur, quam ac-
ceptionem munerum. Audi Mosem
in Exodo, *Non accipies munera, quæ et
iam excacant prudentes, & subuertunt
verba iustorum.* Audi eundem in Deu-
teronomio, *Non accipies personam,
nec munera; quia munera excacant ocu-
los sapientum, & mutant verba iusto-
rum.* Audi Salomonem in Prouer-
bijs, *Conturbat domum suam, qui secta
tur auaritiam; qui autem odit munera,
vivet.* Audi Prophetam Isaiam,
Qui proicit auaritiam ex calumnia &
excussit

Isai. 1.

Hierem. 5.

1. Tim. 6.

Exod. 33.

Dent. 16.

Prou. 15.

Isai. 13.

Psal. 14.

excutit manus suas ab omni munere; iste in excelsis habitabit. &c. Audi Davidem, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: aut quis requiescet in monte sancto tuo: & post multa bona opera adiungit, Qui munera super innocentem non accepit. & concludit, Qui facit hac non morietur in aeternum.

Sed operæ pretiū erit audire, quam diligenter purgat se Samuel à crimine acceptionis munerum pro toto tempore, quo fuerat Index in populo Hebræorum. Sic enim loquitur. *Ecce, inquit, presto sum, loquimini de me coram Domino. & coram Christo eius: Verum bonum cuiusquam tulerim, aut a sinu si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem si de manu cuiusquam munus accepi: & contemniam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt, non es calumniatus nos neque oppressisti, neque tuleris de manu aliquius quippiam. Dixitque ad eos, testis est Dominus aduersum vos & testis Christus in die hac, quia non inuenistis in manu mea quippiam. & dixerunt, testis. Ecce quas puras manus habuit sanctus Samuel; & tamen non legitur stipendiū vllū habuisse ex publico arario, neque aliunde pro labore tam diuturno, &*

tam

1. Reg. 12.

tam continuè iudicandi tot centena millia hominum non optimorum. Quare hoc tam insigni exemplo, & tot sacræ Scripturæ testimonijs admoniti Principes, debent in Regnis suis dare operam, vt omnes Iudices excutiant manus ab omni munere, & contenti stipendijs suis, mercedem operum bonorum non requirāt à pauperibus, & miseris hominibus, qui ad tribunalia eorum accedunt, sed expectent ab eo, qui diues est in misericordia, & iustitiam diligit, & reddere paratus est magna pro paruis, & pro temporalibus sempiterna.

G 3

CAP.

CAPVT XX.

De officio Principis Christiani
erga milites, & domesticos
famulos.

SUPERVNT milites, qui inter subditos Principis numerantur, quique vel in bello militant, vel in pace custodiunt arces, aut portas, aut personam ipsam Principis. Porro de istis tam plenè locutus est sanctus Ioannes Baptista, ut vix aliquid superfit quod addere debeamus. Referam igitur, & ubi necesse videbitur, explicabo sententiam sapientissimi præcursoris. Prodierat sanctus Ioannes Baptista nuper ex deserto, ubi multis iam annis delituerat, & tamquam ad hominem novum videndum, & audiendum turbæ concurrebant ex omni parte; qui quamvis ab infantia per tot annos cum hominibus versatus non esset, neque literas ab ullo magistro didicisset: tamen à Spiritu sancto edoctus testimonia scripturarum proferebat, &

singulis hominum generibus eorum institutione documenta varia tradebat. Igitur venerunt ad eum etiam milites, dicentes: *Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminem concutias, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Hæc est doctrina brevis, & plena, qualis decebat eum, qui studebat sic vitam suam traducere, ut *ne levi saltem maculare vitam fame posses*, ut Ecclesia in eius laudibus canit. Non admonet sanctus Ioannes milites, ut strenuè se gerant in proelio, neque ut obediētes Imperatori suo se præbeant, neque alia id genus, ad quæ fati illos impellere poterat partim amor laudis, partim pœnæ timor. Si quidem in castris pœna contumaciæ, mors est. Itaque ea solum attingit, quæ ex abusu licentiæ militaris aut non puniuntur, aut leuissimè puniuntur, cum tamen apud Deum sint peccata gravissima.

Primum igitur reprehendit concussionem. *Neminem, inquit, concutias.* Frequens enim apud milites esse solet, ut cogere eos, apud quos agunt,

aut eorum vicinos, quamuis amici sint, non hostes; vel ad onera ferenda, vel ad præbendas escas, quas ipsi sibi parauerant, vel ad cedendum eis stratum, vel certè cubiculum, quod ipsi vnicum habent, vel ad ministrandum illis, ac si famuli eorum essent. Hæc & alia permulta comprehenduntur in illo verbo, *neminem concutias*, id est, neminem vi adigatis ad ea faciendâ, vel tolerandâ, quæ nullo iure tenentur agere, vel pati. & hæc iniuria tam frequens est apud milites, vt ego ipse testis esse possim. Nam cum aliquando iter facerem per regionem, vbi bellum gerebatur; & peterem à rusticis, vel etiam à ciuibus à qua parte starent; respondebant à neutra; omnes enim inimici nostri sunt; & sæpe nobis magis sunt infesti, qui dicuntur amici, quàm qui dicuntur hostes. Deinde reprehendit sanctus Ioannes militum calumnias, dicens, *Neque calumniam facias*. hoc est alterum vitium, quo milites passim laborant. Sæpe fit, vt obuios quosque calumnientur, esse exploratores, vel hostes, vel trāsugas, & sine vlla ratione iustitiæ spolient,

aut

aut vulnerent, vel captiuos faciant. Et quoniam infelices illi non habent testes innocentiae suæ; coguntur, vel redimere vexationem multa summa pecuniæ, vel certe pati crudelissimam vexationem. Ac vtinam ista non essent in castris Christianorum frequentia. Pro quibus tollendis de medio, boni Principes pro viribus laborare deberent. Ad extremum docet beatus Præcursor Domini, milites omnes, vt contenti stipendijs suis, aliena non rapiant. Sed vtum milites, qui sanctum Ioannem audierunt, hæc præstiterint nescimus, illud scimus temporibus nostris, non solum in castris hæc tam salubria documenta raro, & à paucis obseruari; sed etiam in ciuitatibus, in quibus hiemare, vel ad tēpus morari milites necesse est, non leue detrimentum ciuibus adferri. At fortasse non numerantur militibus stipendia in tempore, & ea causa est, cur ciues cogantur ad ea subministranda, quibus milites indigent.

Hoc quidem fieri potest, vt milites non habeant in tempore stipendia sua; sed interim iustitia locum suum

G 7

non

non habet ; & Deus, qui omnia videt, & in statera iusta appendit, se-
nere punit eos, qui male agunt,
Debent igitur Principes dare operâ,
vt militibus debita stipendia tem-
pore suo numerentur ; & tunc, si
sancti Ioannis præcepta milites non
implent, in eos sic animaduertese, vt
discant stipendijs suis contenti esse,
& ciuibus apud quos habitant, mo-
lestiam nullam adferre.

Atque hæc, quæ dicta sunt de mi-
licibus, transferri possunt ad fa-
mulos omnes Palatinos, qui & ip-
si stipendio suo contenti esse debent
& si quid aliud, præter stipendium,
accipiunt, agnoscere liberalitatem
Principis, non debitam retributi-
onem. Alioquin exemplum esse
deberent modestiæ, & benignita-
tis, & iustitiæ omnibus alijs, qui
priuatis heris seruiunt, & in pri-
uatis domibus commorantur. Nam
non raro accedit, vt Princeps sit
modestus, & clemens ; & famulos
habeat arrogantes, & asperos ; &
Princeps iustitiæ sit tenax, & nulli
homini iniuriam faciat ; & famuli
eius

eius non contenti stipendio proprio,
muneribus inhient, quasi vendant
aditum ad Principem, vel alia
ad quæ ex officio suo tenentur.
Sed eiusmodi vitijs, quæ aliquo mo-
do redundât in bonam Principis ex-
istimationem, facile prospici posset,
si Princeps serio, & sæpe commen-
daret principali œconomio discipli-
nam domesticam, eique iniungeret,
vt per se, vel per alios diligenter
curaret, ne quid fieret in palatio,
quod in iniuriam Dei, vel famam
Principis redundaret.

Illud etiam magni momenti est, vt
Princeps serio interdicit familiari-
bus, ac domesticis suis, vt Iudicibus
publicis non commendent eos, qui
causas habent siue criminales, siue
ciuiles : neque admisceant se di-
stributionibus officiorum aut ma-
gistratum. Hinc enim fit, vt
vis quædam afferatur iudicijs, dum
Iudices non audent contemnere com-
mendationes familiarium Principis ;
& interim familiares ex bonis pau-
perû ditescunt. Illud etiam sæpe con-
tingit, vt officia publica quasi vendan-
tur

tur ab auaris, & emantur ab ambitio-
sis, in magnum iustitiæ publicæ de-
trimentum.

Vnum restat vitium, quod est cō-
mune militibus cum aulicis dome-
sticis, vt Principi suo facilè adule-
tur, & quidquid ille dicat, vel faci-
at, in cœlum tollant, vt sapientissi-
mè dictum, vel præclarissimè ge-
stum. Quæ adulatio, tamquam dul-
ce venenum, facilè penetrat in ani-
mum, nisi cor verè humile, & Deo
planè subiectum inueniat. Vbi verò
venenum assentationis animi Prin-
cipis occupauerit, incredibile dictum
est, quàm multa, & quàm grauiâ de-
trimenta inde oriantur. Qui enim
assentatoribus aures præbet, pri-
mum præ superbia tumens, ambu-
lat, vt Scriptura loquitur, in mag-
nis & in mirabilibus super se, & om-
nia sibi facilia esset ducit: deinde
contemnit consilia sapientum, & vel
eos spernit, vt timidos, vel inuidere
gloriæ suæ censet, si fortè deterreant
eum ab operibus, quæ plus periculi,
quàm vtilitatis habeant. Aditer sus
hoc

Psalm. 130.

hoc genus hominum habemus ex-
emplum insigne Magni Kanuti Re-
gis Angliæ, & Daniæ, quod ex Poly-
doro Virgilio ad instructionem ma-
gnorum Principum hic adiungam.
Rex igitur Kanutus aliquando animi re-
creandi gratia, secundum Oceani litus
deambulabat. Ibi per ocium à milite, au-
ribus seruiente appellatur, Rex Regum om-
nium longè potentissimus, qui mari & ter-
ra late imperitaret. Tum Rex tacitus,
animo repente ad Dei potentiam contem-
plandam erecto, vt suorum Principum, &
militum vanas assentationes, aliquo ar-
gumento, coargueret; vestem exiit, ac ex-
ca globum fecit, super quo sedit, quam pro-
ximè aquam, estu tum forte ex alto se-
incitante: ac inquit. Vnda tibi iubeo, ne
pedes meos tangas. Quæ ubi dixit, suis
destantibus, quorsum ista faceret: Vn-
da insurgens totum madefecit. Tum ille
retro progressus, En, inquit, Principes,
vocatis me Regem Regum, qui terra, &
mari imperare possim; & tamen hanc par-
uulam undam meo imperio cohibere, vel
remorari non potui. Nullus mortalium est
tali nomine dignus. Vnus Rex est, Pater
Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille
regnat, cuius nutu cuncta reguntur. Hunc
venoremur, hunc Regem appellemus, hunc
cœli.

gali, & terra, & maris Rectorem profectur. Post hac Vintoniam profectus, coronam quam gestabat, capiti imaginis Christi crucifixi, qua in templo Apostolorum Petri & Pauli pendeat, manibus suis imposuit, numquam post hac eiusmodi ornamento capitis usus insigni. hac Polydorus. Hinc discant pii Reges, assertatores suos non solum repellere, sed etiam docere, & ex adulationibus non erigi in superbiam, sed in humilitate proficere; & de solius Domini sui vera gloria gaudere.

CAPVT XXI.

De officio Principis Christiani
erga Pares.

SCRIPSIMVS, solita breuitate, de officio Principis Christiani erga superiores, & erga inferiores. sequitur nunc, vt consideremus, quemadmodum gerere se debeant cum paribus. Pares autem hoc loco intelligimus eos, qui non sunt inter se, neque præpositi, neque subiecti, quales sunt omnes illi, qui dicuntur

cuntur Principes absoluti. Et quamuis omnino æquum sit, vt qui titulis honorum minoribus gaudent, cedant ijs, qui titulis maioribus potiuntur, vt Comites Marchionibus, Marchiones Ducibus, Duces Regibus, Reges Imperatori; & rursus rationi congruum sit, vt inter Principes eiusdem tituli, illi præcedant, qui vel ab antiquiore tempore titulo illo gaudent, vel latius dominantur; vel absolute maiores, & potentiores habentur; tamen nos hoc loco de eiusmodi rebus non disputamus; vim suam habeant iura, vel consuetudines iam receptæ, quas nos in hoc opusculo non cõsideramus. Illud solum ad nos pertinet, vt ex charitate admoneamus Principes potentiores, vt cum Principibus debilioribus, in quos ius nullum habent, cū sint Principes absoluti, cõferent Christianam charitatem, & pacem. Nam Principes qui verum Deum ignorant, & dulcedinẽ diuinæ charitatis nõ gustauerunt, arbitrantur sibi valde gloriosum esse, si debiliores quosque sibi subiiciat, & eorum ditiones ad imperium

suam adiungant. Isti verò non se vt homines gerunt, sed vt bestia syluaram, in quibus iure quodam naturali robustiores imbecillioribus dominantur. Sic leo iure quodam suo lupum occidit, & comedit; & lupus ouem; & ouis herbas. Homines vero, qui libero arbitrio naturaliter præditi sunt, nascuntur liberi; neque subijci possunt vnus alteri, nisi iusto aliquo titulo, quales sunt electio, successio, & alij omnibus notis. Itaque Nembroth, qui primus ^{esse potens in terra, vt Scriptura loquitur, & regnauit in Babylone, & victor} nas gentes vi & armis sibi subiecit proprio vocabulo dicitur à Spiritu sancto, *robustus venator coram Domino.* Quia videlicet homines vt bestias syluestres sibi violenter seruire coegit.

Talis fuit postea Nabuchodonosor, qui, vt legitur in libro Iudith, regnabat in Ninive, & habuit consiliu cum satrapis suis, vt omnem terram suo subiugaret imperio; & misit nuntios ad eos, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, & Galilæa, & vsq; ad

ad Hierusalem. Sed cum omnes eorum locorum habitatores negaret se velle subijci illius imperio, iurauit per thronum & regnum suum, quod defederet se de omnibus regionibus illis. Mira res. iurat Nabuchodonosor, quod defenderet se, quasi iniuriam accepisset ab illis, qui nihil in eum commiserant, sed duntaxat cum liberi essent, iugo duræ seruitutis premi, recusabant. Neque desunt hoc tempore Turcæ Mahometi sectatores, qui sola imperandi libidine, magnam Imperij Romani partem sibi subiecerunt, & subijcerent etiam totum orbem terrarum sine vlla iusta causa, nisi Principes Christiani, & qui eundem Mahometum colunt, Persæ, libidini illorum resisterent. Ista igitur feritas barbara longissimè abesse debet à moribus Principum Christianorum, qui præter iudicium rationis, quod iubet non fieri alteri, quod nobis fieri nolumus, habet sanctissimam legem Dei viui & veri, cuius finis est *charitas de corde puro. & conscia bona, & fide non facta.* & qui post huius breuissimæ vitæ ^{cur-}

curriculum, expectant Regnum æternum, quod pijs omnibus promissus, qui non mentitur, Deus.

Primum igitur Princeps potentior, non debet vlla ratione, vel villo prætextu opprimere Principem imbecilliolem, etiã si facillime possit. Cuius rei habemus insigne exemplum in Imperatore Theodosio apud sanctum Augustinum in libro quinto de ciuitate Dei. Nam cum esset Theodosius in Imperio Romano collega Valentiniani iunioris; & Valentinianus iste expulsus fuisset à Maximo Tyranno: & Theodosius Maximum occidisset; & potuisset, nullo impedimento, vel resistente, Valentinianum de medio tollere, & ipse, nullo contradicente, Imperium vniuersum tenere; noluit, quia Christianus, & pius erat: sed Valentiniano collega partem Imperij sui, propria virtute recuperatam, continuo restituit, & ipsum Valentinianum optimis præceptis, & admonitionibus instructum à se dimisit. Sic igitur debet Princeps verè Christianus, Principem imbecilliolem non solum non lædenda

Lib. 5. de
ciuit. Dei
ca. 26.

sed etiam adiuuare, si possit: hoc enim lex iustitiæ, & charitatis præcipit.

Ac vt paulo diligentius de hac re tam graui Principes admoneamus, illud pro comperto habere debent, non licere villo modo bello pulsare Principem vicinum, aut alium quẽcumque; nisi conditiones iusti belli adsint. Conditiones illæ quatuor numerari solent, auctoritas legitima, causa iusta, intentio bona, & modus rationabilis. Auctoritas legitima, est in Principe libero. Sic enim scribit factus Augustinus in libris aduersus Faustum, *Ordo ille naturalis mortaliũ pauci commodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas penes Principem sit.* Cuius rei causa est, quia priuati ciues, si forte iniuriam ab alio ciue accipiunt, habent communem Iudicem ad quẽ recurrant: Principes verò liberi non habent. Causa iusta belli, est iniuria accepta ab alio Principe, vel Republica et libera, quæ superiorẽ non habet. Sic enim idem sanctus Augustinus docet in libro questionum in Iosue: *Iusta bella, inquit, desiniri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens, vel*

Li. 22. c. 75

*vel ciuitas, qua bello petenda est, vel vici-
dicare neglexit, quod a suis improbe factum
est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum
est.*

sed illud attentissimè consideran-
dum est, iniuriam, quæ bello vindicanda est, esse debere neque dubiam, neque leuem, sed certam, & grauem. Alioqui periculum est, ne plus detrimenti bellum adferat, quam sit vilitas, quæ inde speratur. Proinde Princeps potentior non sit facilis ad iudicandum de causa iusti belli cum Principe debiliori, ne forte cupiditas ampliandi principatus, cogat, eum iustam causam suscipiendi belli existimare, quæ reuera non sit: neque in hac re doctores suos domesticis tantum fidat; sed quærat consilium ab externis, & qui viri graues, & bene periti, non venales, & leues, & parui docti communi consensu habeantur. Agitur enim de peccato magno, quod plurima peccata tecum inuolunt. Intentio bona, quæ est tertia conditio, valde necessaria est; nam cum finis belli sit pax, & tranquillitas Reipublicæ; non licet bellum suscipere.

nisi ob commune bonum, etiâ si forte legitima auctoritas, & causa iusta non desit. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem habere debet voluntas; bellum necessitas: non enim pax quaritur, ut bellum geratur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis unitatem vincendo perducas. & in libris contra Faustum, Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.* Hæc tamen conditio tertia si forte desit, non facit bellum esse iniustum, sed malum; tametsi iustum; in quo multum distat conditio hæc tertia à duabus superioribus, quæ, nisi adessent, redderent bellum non solum malum, sed etiam iniustum; quoniam esset manifestè contra iustitiam: cum bellum ex iusta causa, & ex auctoritate Principis motum, sed ex intentione non bona, sit contra charitatem, non contra iustitiam.

Hoc etiam loco illud est diligenter considerandum, quod cum bel-

H lum

Epist. 207

Lib. 22. c.

74.

lum sit suscipiendum, ut medium ad pacem, & tamen medium sit valde graue, & periculosum; non continuo suscipiendum est, sed tentanda prius sunt alia media facilliora, & meliora, quale est, quod in Deuteronomio demonstrat Moyses. *Si quando*, inquit, *accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem.* & sanctus Augustinus in epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas.* Fortasse enim ciuitas inimica malet plenissimo satisfacere hosti armato, quam experiri discrimina belli.

Restat extrema conditio, quæ pertinet ad modum. Sic enim bellum gerendum est, ut illi solum puniantur, qui iustè puniri debent. Ac primum excipiendi sunt ij, qui non sunt ex numero inimicorum, ut qui ad Rempublicam hostium non pertinent: ex quo excusari milites non possunt, qui vexant, spoliant, percutiunt, capiunt eos, per quorum loca transeunt, vel apud quos hospitantur, quibus sæpe reddunt mala pro bonis: neque iure excusari

possunt, quod stipendia eis non soluantur in tempore nam non propterea militibus obligata sunt bona eorum, qui nihil eis nocuerunt; neque luere debet poenas ciues aut rustici amici, quia Princeps stipendia militibus suis non soluit. Deinde excipiendi sunt minores natu, foeminae, viri senes, & alij, qui arma gestare non possunt. Quamuis enim isti, qui bellare non possunt, capi, & spoliari possunt, si ad Rempublicam hostium pertineant: certè tamen occidi iure non possunt, nisi forte casu, & præter intentionem aliquis huiusmodi occidatur; ut si forte miles in cuneum hostium sagittâ iacit, & casu puerum, vel senem imbellem occidat. Nam Deus ipse hoc Hebræis mandabat, cum bella gererent, ut parcerent paruulis, & mulieribus. Et ratio naturalis hoc ipsum docet; quorsû enim occidatur, qui pugnare nequeunt, nisi ad crudelitatem ferinam ostendendam? Neque obijci debent aliqua scripturarum testimonia, in quibus Deus ipse iubebat, neque paruulis, neque feminis, neque pecoribus ignosci.

H 2

Quod

Deut. 2

Quod enim Deus iubet, omnino faciendum est, cum ei nemo dicere possit, cur ita facis. Denique excipienda sunt, iuxta canones Ecclesie, Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & femina portant ad agrum: hos enim decet, vt congrua securitate latentur.

Hæ sunt igitur conditiones belli iusti, sine quibus nullo modo deberet Princeps vllus alium Principem vexare: sed multo minus potentior imbecillioem. Alioqui timeat iudicia Dei, qui non raro facit, vt Princeps imbecillior robustiorem facile vincat. Cuius rei exemplum legi potest in vita Theodosij senioris.

Neque solum in ijs rebus, quæ ad iurisdictiones, & dominia pertinent, lex iustitiæ obseruanda est inter Principes Christianos; sed etiam in ijs ritibus, qui ad honorificentiam pertinent, siue in verbis, siue in factis positi sint, nisi forte aliquando à magnis

viris maiori cum laude contemnantur, quam requirantur. Exemplum habemus in sancto Henrico primo Imperatore. Num cum aliquando necesse esset, vt Henricus Imperator cū Roberto Rege Francorum de rebus publicis ad Christianam Rempublicam pertinentibus inter se conferrent: vterque venit ad flumen, quod erat in finibus vtriusque Regni. Sed orta est dubitatio, vtrum Rex ad Imperatorem, an ad Regem Imperator deberet accedere. Et quidem viri sapientes ab vtraque parte inter se colloqui, consilium dederunt, vt vterque Princeps, vnusquisque in sua nauicula ad medium flumen eodem ipso tempore simul accederet. Sed Imperator ægre ferens propter huiusmodi nugæ differri negocium principale, & alioqui sanctæ humilitatis amicus, quam à Christo Domino adamatam semper nouerat: statim conscensa nauicula ad Regem properauit, à quo humanissime exceptus, familiarissime de negotio publico cū rege tractauit. Altera postera die Rex ad imperatorem venit, à quo vicissim

Glaber lib
3. cap. 2. &
Baronius
to. II. ad an
num Do-
mini 1023.

1. Reg. 15.

Cap. Inno-
uamus de
Trecua.Theod. li.
5. cap. 24.

humanissime Rex exceptus, de negotio inchoato pacificè & concorditer egerunt. Sic pius Imperator humilitate vicit, & pius Rex Imperatori gloriam humilitatis inuidit. Erat enim vterque Princeps adeo religiosus, & pius, vt Rex Robertus cognomen Sancti apud suos inuenerit; & Imperator Henricus, vt verè sanctus in Ecclesia colatur.

Hos igitur imitentur Principes Christiani, & non tanti faciant inanes quasdam honoris significationes, vt propter earum omissionem iurgia, & inimicitia, & sæpe etiã vulnera, & mortes hominum exoriantur. Certè Christus Dominus non solum Magister, & Doctor, sed etiam Rex, noster & Imperator est; proinde eum imitari, non turpe, sed decorum nobis videri deberet. Ille autem neque extollebatur, cum publicè laudaretur, neque contristabatur, cum publicè blasphemaretur. Et Rex David cum à Semei malediceretur, maledictione pessima, vt ipse David eam vocat, non tamen respondit, mentiris; neque reddidit maledictum pro maledictor.

2. Reg. 16.

dicto; neque permisit, vt aliquis ex suis, qui non pauci, & armati aderat, eidem Semei maledicenti noceret. Hæc, & alia exëpla monere nos possunt, vt non tanti faciamus iniurias verborum, quanti hoc tempore fieri solent. Quamuis negare non possim, nec velim, iniurias Principum non passim esse permittendas; quin etiam suo tempore & loco seuerè puniendas, etiam si verborum tantum iniuriæ sint. Sed per alios vindicta sumenda est, nõ per ipsum qui patitur, ne patientiæ bono, & mercede diuina priuetur.

CAPVT XXII.

*De officio Principis Christiani
erga Seipsum.*

Restat pars quarta nostræ disputationis, in qua considerandum est, quomodo se gerere debeat Princeps erga personam suam. Hæc verò consideratio multum adiuuanti Principibus adferre poterit, si & nobis detur à Deo gratia explicandi, quæ vera sunt; & illis cū attentione legedi, &

cogitandi, quæ ad ipsorum salutem maximè pertinent. Adferam igitur considerationes quinque.

Prima consideratio erit de ultimo fine, & summo bono, tum animæ, tum corporis. Siquidem homines mortales, ut plurimum nihil aliud, nihil melius, nihil optabilius esse arbitrantur imperio super alios homines; ad quod consequi vident opes, & honores, ac per hoc etiam voluptates, & commoda. Et quidem verissimum est, summum bonum hominis in Regno positum esse, sed non in regno temporali. Siquidem Regna & Imperia temporalia, ut experimento discimus, non ultra spatium vitæ corporalis se extendunt. Animus autem hominis immortalis est, & corpus etiam post resurrectionem immortale erit, neque ullum finem viuendi faciet. Et quid proderit homini, Regnum obtinuisse ad paucos annos, si per infinitum annorum numerum, regno cariturus erit? Non igitur summum hominis bonum in Regno temporali positum esse potest, sed in Regno

sempiterno, quod sempiternæ diuitiæ, & delitiæ, & honores consequuntur. Quod Regnum Christus Princeps Regum terræ pijs omnibus præstabit, cum dicet in die Iudicij, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum.* & de quo alibi dicit: *Quærite primum Regnum Dei. & iustitiam eius. & hæc omnia adjicientur vobis.* Atque hæc veritas theoreticè, ut sic loquar, omnibus christianis notissima est: sed practicè paucissimis est nota. Sic enim homines pro Regnis terrenis acquirendis, vel propagandis laborant, & sudant, ac si in eis summa foelicitas posita esset. Si quis ergo cupiat hanc veritatem tanti momenti planè cognoscere, colligat aliquando se, & dimissis ad tempus negocijs, & cogitationibus omnibus, in secreto cubiculo postulet à Deo gratiam cognoscendæ veritatis de summo suo bono; & ad quem finem eum Deus sapientissimus, & nostri generis amantissimus creauerit; & simul examinet ab una parte promissiones Dei de cœlesti Regno; & ab altera, breuitatem

tem & angustias Regni terreni : & ille, qui iusta petentes semper exaudit, sine dubitatione illum docebit.

Altera consideratio erit de veris medijs ad finem tam sublimem, & qui solus explere potest capacitatem desiderij nostri : & sine dubitatione, si quis hæc media diligenter inquirat, inueniet Regnum temporale non solum non esse finem, id est summum bonum hominis, sed neque esse medium ad aliud acquirendum satis accommodatum. Vt autem hoc facilius intelligatur, explicandam mihi esse putavi historiam diuinam de ratione gubernandi populos, id est, quam formam regiminis, sapientissimus Deus in populo suo maxime probauerit. Igitur animaduertendum est, ab initio non placuisse Deo, vt fideles sui præessent hominibus extra familiam suam : sed solum pecoribus, fortasse propter periculum quod est in regendis populis. Nam ante diluuium per mille, & sexcentos annos, nullus fuit Rex hominũ : deinde à diluuiò per multos annos

annos soli gentiles dominabantur alijs hominibus. rationem reddit factus Gregorius in libris Moralium dicens : *Antiqui Patres nostri non tam Reges hominum, quam pastores pecorum fuisse memorantur. Et cum Noe Dominus filijsque eius diceret, Crescite & multiplicamini, & implete terram; subdidit, & terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terra. Non enim ait, sit super homines, qui futuri sunt, sed super animalia terra. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non ceteris hominibus natura prelatatus est.* Postea verò quàm Hebræi in Aegypto multiplicati, & à Mose à seruitute Pharaonis liberati creuerant in gentem magnam; dedit illis Deus Mosem in principem, à quo regerentur, non tamen sub nomine Regis; & Mose defuncto subrogauit illi Deus Iosue Ducem : & post obitum Iosue gubernauit Deus ipse Rempublicam Hebræorũ per Iudices, quos subinde vocabat cùm Hebræi à vicinis gentibus opprimerentur. Sed cùm Hebræi Regem sibi dari petiissēt; nō placuit Deo petitiõ illa populi, sed tamẽ permittit, vt Regem sibi sorte eligeret. Itaq; Deus in lib.

1. Reg. 8.

primo Regum multis modis declarauit, non sibi placuisse, quod populus suus Regem habere voluisset, sicut reliquæ gentes habebant. Sic enim legimus, *Dixerunt maiores nati Israel ad Samuelem, Constitue nobis Regem, ut iudicet nos sicut vniuersa habent nationes. Displicuitque sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent, Da nobis Regem ut iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, qua loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Ecce quam aperte Deus improbat petitionem populi petentis Regem. Deinde ut populum ab hac petitione auerteret, iussit Samueli, ut prænu-tiaret populo ius regis, id est graue iugum, quod Reges imponere solebant super cernicem populorum. Nunc ergo, inquit Deus, audi vocem eorum: verumtamen contestare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se Regem & ait, Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in curribus suis: faciet quoque sibi equites, &*

præcursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & currum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis, Sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, ut det eunuchis, & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis et serui. Et clamabit in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis; & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

Hæc omnia sanctæ Scripturæ verba eò pertinent, ut populus intelligeret, non esse sibi utile habere Regem, ut habent gentiles: cum antea haberent Iudices à Deo electos & vocatos, omnes viros fortes & prudentes, & qui nihil à populo acciperent, & nullum vexarent. Quia tamen populus mansit in sententia, & voluit Regem; dedit illis Samuel

1. Reg. 13

Regem Saul. sed rege constituto iterum Samuel dixit ad populum: Sed nunc fate, & videte rem istam grandem quam facturum est Deus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie inuisabo Dominum, & dabit voces (tonitruorum videlicet, quæ eo tempore erant inuisitata in Palæstina) & pluias, & scietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petemus super vos Regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem. & dixit vniuersus populus ad Samuelem, Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum, Nolite timere: vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere a tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro. Hæc omnia satis aperte indicant, non placuisse Deo, ut populus suus haberet Reges absolutos, quomodo habebant gentes.

Et quæ est ratio, dicit aliquis, cur Deus non probauerit regale imperium

perium in populo suo? Ratio est, quia præuidebat Dominus Reges illos male vsuros absoluta illa potestate. Nam à Mose vsque ad Reges, omnes Duces, & Iudices, qui populum gubernauerant, viri optimi fuerant. Nam & Apostolus in epistola Hebræos terè omnes Iudices cum ipso Mose numerat inter sanctos Testamenti veteris. Sed vbi regimen venit ad Reges, primus Saul, cum priuatus ciuis esset, erat omnium optimus, factus Rex, euasit omnium pessimus, & idèò Regnum, corpus, & animam perdidit. Secundus, Dauid, antequam Regnum obtineret, inimicum Saulem numquam lædere voluit, cum facillimè posset; factus Rex, militem optimè de se meritum occidit, & eius coniugem adulterio polluit: sed tamen ex corde poenitentiam egit, & gratiam Dei recuperavit. Tertius Salomon, initio bonus, in senectute idola coluit, & salutem suam æternam in dubio reliquit. Et satis constat ex libris Regum, & Paralipomenon, post diuisionem Regni,

Heb. 13.

gni.

gni, in Regnum Israel, & Iuda, ex Regibus Israel nullum fuisse bonum, sed omnes impios, & idololatrias, ac per hoc, omnes ad gehennam esse damnatos; ex Regibus Iuda duos fuisse absolutè bonos, & sanctos, Ezechiam, & Iosiam; sex ex parte laudatos, & ex parte reprehesos, Asam, Iosaphat, Ioam, Amasiam, Oziam, Ioatham: reliquos omnes absolutè malos, & impios, improbos & reprobos. Quæ cum ita sint, nemo mirari debet, cur neque Deus, neque Samuel Propheta, probare voluerint Regi potestatem in populo Hebræorum. Porro ex hac historia, quis non videat, quam sit periculosa potestas Regia; & quæ illi simillima est, potestas Principum omnium absolutorum? Adde, quod idè dici potest de Principibus testamenti noui. Nam ex tanto numero Imperatorum, Regum, Principum absolutorum, qui vixerunt his mille, & sexcentis annis in Ecclesia Christi, in numerum Sanctorum relati, paucissimi sunt, cum Principum spiritualium, id est, Episcoporum infinitus sit numerus. Sane in Martyrologio

rologio Romano inueniuntur Episcopi sancti circiter nongenti, Principes verò sæculi sancti solum viginti. Hæc si Principes sæculi serio apud se cogitent, inuenient, vocationem suam, sine statum, & conditionem suam non esse tam beatam, & felicem, vt vulgus existimat; neque esse medium factis idoneum ad Regnum æternum comparandum, & ipsi non insolent, neque priuatos homines contemnent, sed illis potius ex animo inuidebunt, & cum timore, & tremore sceptrum suum non vt sceptrum honorificum, & leue; sed, vt crucem grauissimam, durissimamque portabunt.

Tertia consideratio vtilissima Principibus esse potest, si serio, & sæpe considerent, se dominari, & præesse hominibus eiusdem speciei, cuius ipsi sunt; & fieri posse, vt non pauci subditorum sint prudentiores, & sanctiores, & Imperio digniores, quàm ipsi sunt; præsertim cum maior pars ipsorum non sint electi ad principatum ex multis, quomodo eliguntur Episcopi, in quorum electione habetur ratio ætatis, sciëntiæ, prudentiæ, morum optimorum

morum, & sanctitatis vitæ, & aliorum magistratum, in quibus antea versati sint. Principes enim, ut plurimum succedunt parentibus, & non raro parenti probo succedit filius improbus, & parenti prudenti succedit filius stultus, & parenti matura ætatis succedit adolescens, vel puer. Sic Davidi seni successit Salomon puer, & Salomoni sapientissimo successit Roboam stultus, & Ezechia sancto successit Manasses perditissimus. Itaque deberet Princeps, ista omnia cogitans, humilis esse in oculis suis, & non contemnere, neque concutere per superbiam subditos, quorum aliqui fortasse sint imperio digniores, quam ipse sit. Sed habet Principatus, ut plurimum, hunc morbum annexum, ut Princeps, quia sedet altius quam ceteri, verè se reputet naturam cuiusdam excellentioris, quam sint reliqui homines, & evanescat in cogitationibus suis. Notum est, Alexandrum Magnum facile sibi persuaderi finisse, se non Philippi Regis Macedoniae, sed Iouis filium esse, atque adeo immortalem Deum. Sed paulò post

Curtius
lib. 4.

mors

mors immatura declaravit quid esset. Quod idè Cæsar Imperatori Romano accidisse legimus, qui miserebatur stultitiam Iudæorum, quòd se Deum esse sibi persuadere non possent: cum tamè paulò post à coniuratis occisus, experimèto didicerit, se verè fuisse mortalem. Id ipsum de Domitiano dici potest, qui cum Dominus ac Deus appellari vellet; paulò post non tantum falsam diuinitatem, sed etià veram humanitatem interfectus amisit. Ergo Princeps Christianus si sapit, humilis sit in oculis suis; & quod ipse sedeat in throno, cum alij stant, vel procubunt in genua; & quod ipse imperet, alij dicto obediât: non merito suo tribuat, sed beneficio Dei: & intelligat subditos suos eiusdè esse naturam, cuius ipse est, & multos eorum, maiores esse in oculis Dei, qui Princeps est Regum terrarum; & se quidem ad brevissimum tempus regnaturum; illos autem participes futuros Regni Christi, cuius nullus erit finis.

Quarta consideratio in eo posita est, ut prudenter cogitet pius Princeps, se non esse debitorem soli Regno

Philo de
legatio. ad
Caicum.

Sueton. in
Domitia.
no.

Apoc. 1.

admi-

administrando, vel subditis bene regendis: sed etiam sibi, id est saluti sempiternæ comparandæ. Et quæ admodum nemo accusare potest Principem, quod aliquando intermittat negocia Regni, vel principatus, ut corporis sui saluti conseruandæ, vel reparandæ vacet: ac per hoc non unquam venationi det operam; aut honesto ludo se oblectet, vel certè musica instrumenta, aut cantorum voces audiat; aut denique legendis libris historicis, vel philosophicis incumbat. Sic etiam laudandus est Princeps, si sepositis interdum temporalibus curis, saluti animæ suæ, seriò vacet. Hoc in primis consulit sanctus Bernardus Eugenio, suo quondam in Christo filio, ac postea patri suo, & omnium Christianorum. Nam cum is ex Abbate Summus Pontifex factus esset, & in Ecclesia vniuersali regenda dies ac noctes excubaret; admonuit illum sanctus Bernardus in libris de consideratione, ut non ita totum se daret gubernationi Ecclesiæ, ut obliuisceretur spiritualis profectus animæ suæ.

sua. Quod fecimuit, non sine ratione, sanctus ille vir, ne Ecclesiastica negocia, quamuis spiritualia, & necessaria, nimis continuata suffocarent spiritum internæ deuotionis, & charitas Pastoris erga Ecclesiam, immineret charitatem animæ deuotæ erga Deum: quanto magis periculum est, ne Princeps temporalis nimium distentus, & distractus erga negocia temporalia Regni terreni, remittat ardorem charitatis erga Deum; & dum consulit rebus temporalibus Regni terreni, detrimentum faciat Regni coelestis: Christus Rex & Dominus noster, nõ erat occupatus in rebus temporalibus vllis, sed in prædicatione Verbi Dei, & in conuersione animarum; & tamen, ut exemplum nobis daret, pernoctabat, ut plurimum in oratione. Id enim significant illa verba sancti Luca: *Erat pernoctans in oratione.* & illa, *Luc. 6. Erat autem diebus docens in templo: non Luc. 21. sibus autem exiens morabatur in monte.* Neque tamè erat illi periculum, ne tepesceret spiritus eius, aut ne detrimentum ali quod spirituale pateretur. Itaque

Psal. 118.

Itaque ut nobis exemplum daret, dies consumebat in operando, & noctes in orando. Et si nobis sacerdotibus, vel religiosis exemplum hotanti magistri necessarium est; quanto magis necessarium erit Principibus sæculi, qui toti sunt in rebus temporalibus occupati? Et si David Rex, & Imperator, septies in die reuocabatur animum ad laudandum Deum, & media nocte surgebat ad confitendum Domino: quam excusationem habebunt Principes illi, qui toti sunt diebus ac noctibus in rebus temporalibus occupati? certè enim si qui sunt qui indigeant gratia Dei, & confutatione frequenti cum ipso, Principes sunt, qui ut Vicarij eius in temporalis regimine, voluntatem eius assidue indagare debent.

Eligat igitur princeps tempus, & locum aptum colloquendi cum Deo, magis corde quam voce. Ac primo ab eo petat, ut lumen cordi suo infundat, in quo manifestè videat statum animæ suæ; & si quidem viderit, animam suam lethali peccato obnoxiam, atque adeò ipsi Deo inuisam: cum Ma-

ria Magdalena sese ad eius pedes abiciat, & lachrymis cordis medicinam quærat. Et quia remedia nota fidelibus tria illa sunt, contritio, confessio, & satisfactio: in eo sciat summam veræ conuersionis positam esse, ut ista non solum fiant, sed bene fiant. Quid enim prodest flere peccatum admissum, & illud Sacerdoti aperire, & impositam multam implere; nisi peccati radicem funditus extirpet? habet aliquis domi concubinam, habet rem alienam, læsit personam, vel famam proximî sui? quid, inquam, prodest flere, & confiteri peccatum, & impositam poenam subire; si neque concubinam eiiciat, neque restituat rem alienam, neque pro iniuria satisfaciatur? an nò hoc est simulare, nò agere poenitentiam? Postea verò quæ Princeps verè cū Deo in gratiâ redijt: pergat inquirere ab ipso Deo in oratione, nò quacūque, sed valde terria, & attèta, cū fide, & fiducia, gratiâ perseverandi, & proficiendi, atq; ad perfectionem vitæ Christianæ tandè aliquando perueniendi. Neque enim existimare Principes debent, perfectionem vitæ Christi

Christianæ ad solos Sacerdotes, & Monachos pertinere. Pertinet enim ad omnes; qui cupiunt in regnū coelorum rectā ex hoc mundo transire, cum nihil coinquatum in regnū illud admitti queat. & ad Principes maxime pertineat exemplū virtutū omnium, populis, quos regunt, præbere. *Regis enim ad exemplū totus componitur orbis, & Qualis est rector civitatis, talis & inhabitantes in ea.* Proinde vita improba, vel etiam remissa, & relaxata Principum multo magis Deo nostro displicet; & grauius sine dubitatione punietur, quam vita mala, vel minus bona prinatorum.

Accedit ad hæc (quod certe Principibus omnino persuadere deberet vitæ perfectæ desiderium) quod ipsi in maiori periculo mortis æternæ versantur, quam homines priuati; & poena gehennæ molestior eis accidet, quam priuatis. De maiori periculo nulli dubitatio esse potest, cum sapientia Dei manifestè dicat. *Horrende, & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum h. s. qui præsumunt. Exiguo enim conceditur misericordia peccantes autem potentius tormenta patiuntur.*

Sap. 6.

Intolerabilia verò multo magis futura tormenta gehennæ principibus quam priuatis, maximè pauperibus & vilibus; ratio manifestissima docet. Principes enim magis sunt assueti diuitijs, delitijs, honoribus; in alto loco sedent, molliter cubant, delicate viuunt, impatientes sunt omnis iniuriæ: cum viri pauperes facile pane & aqua contenti sint, & humi cubare non valde recusent, & ad alta, & excelsa munia non aspirent. Quis igitur explicet quam intolerabile sit futurum Principibus malis in die Iudicij, iacere humi ab omnibus despectos, & videre, sanctos olim pauperulos, & viles in nubibus cœli, gloria & honore coronatos assidere Christo Iudici, & postea cum eo ad cœlestia Regna conscendere: se autē cum dæmonibus ad æternas subeundas poenas ad inferna detrudi? Itaque damnatio sempiterna, quæ parata est omnibus improbis, & reprobis, nullis molestior & acerbior erit quam Principibus malis.

Quinta, atque adeo postrema consideratio, quæ Principibus multum

prodesse poterit, illa mihi esse videtur, si tempus aliquod ponant in legendis attentè & diligenter historijs, quibus vita, & res gestæ sanctorum Principum continentur. Siquidem vitæ sanctorum sunt quidam quasi commentarij lucidissimi legû diuinarum vtriusque testamèti. Et si quis velit, quasi ipsis oculis cernere, quid oporteat principem facere, si saluus esse velit; legat attentè sanctorum Principum vitas; ibi enim cernet præcepta, & documenta spiritus sancti, quasi ad praxim reuocata. Quod idem dici potest de Episcopis, & Regularibus; nullus enim doctor manifestius, & facilius docet, quid facto opus sit Episcopis, & Regularibus, quam historia scripta de rebus gestis sanctorum Episcoporum, & Monachorum. Adde, quod vitæ sanctorum diligenter, & verè descriptæ, sunt quasi vestigia in arena impressa, quæ per desertum huius vitæ tuto nos ducunt ad terram promissionis; si quis per ea vigilanter incedat, id est, si eas vitas attentè legat, & imitetur. Denique vitæ sanctorum accu-

accuratè descriptæ, sunt veluti specula lucidissima, quæ si quis attentè consideret, facile inueniet, quid in moribus suis corrigere, quid omnino deserere, quid magno animo complecti, & sequi debeat; si ad perfectionem vitæ præsentis, & ad felicitatem futuræ pertingere velit.

Hæc causa fuit, cur ego vitas sanctorum principum vtriusque Testamenti huic meo opusculo adiungere voluerim; vt videlicet laborem eas inquirendi in varijs auctoribus, principibus demerem. Et quidem vitas principum sanctorum Testamenti veteris, ego ipse descripsi ex libris sanctis & canonicis. Vitas sanctorum principum Testamenti noui, ex varijs auctoribus fide dignis collegi. Quibus aliæ addi poterunt ab alijs, qui maiori ocio, & pleniore bibliotheca abundant. Ego enim solû pro numero Prouinciarum pauca elegi; & secundum antiquitatem temporis eas disposui; vt qui prior ad Regnum cæleste peruenit, eius vitæ priorem in libro meo locum habeat.

Libri Primi Finis.

LIBRI II.
PRAEFATIO IN
VITAS SANCTORVM
Principum.

DEVS officio Principis Christiani scripsimus in libro priore ea, quæ vel in Scripturis sanctis, vel in probatis auctoribus inuenire potuimus, aut certè quæ nobis cogitantibus, & speculantibus occurrerunt. Sed quæ magis mouent exempla, quam verba; & facilius persuadent res gestæ, quam disertis sermones: propositum nobis est, in sequentibus libris proponere ante oculos mentis Principum Christianorum, egregias sanctorum Principum res gestas; tum eorû, qui Christum Dominum, qui est princeps Regum terræ, præcesserunt; tum eorum, qui postea secuti sunt. Sic enim fiet, ut dum præcepta virtutum principalium ad praxim redacta cernuntur, & quasi in speculo lucidissimo manifestissi-

mè conspiciuntur; nemo dicere possit, ea præcepta grauiora esse, quàm ut ab homine mortali obseruari queant. Quod enim priores Principes omnibus sæculis, Dei gratia adiuvante, implere potuerunt; cur nõ possint Principes posteriores, eiusdem Dei adiuuante gratia, adimplere? Et si aliqui illorum sine præcedente exemplo optimi Principis gloriam meruerunt; cur non facilius possint posteriores Principes vestigijs præcedentium insistentes, eandem gloriam promereri? Primum igitur in medium adferam vitas principum sanctorum Testamenti veteris: deinde vitas multò plures sanctorum Principum Testamenti noui.

Sed antequàm ad vitas principum Testamenti veteris describendas accedam, videtur mihi obex quidam esse remouendus, qui fructum lectionis eiusmodi vitarum impedire facile posset. Dicent enim Christiani Principes, superuacaneum sibi videri, velle cognoscere, quid in Republica Hebraica, Testamenti veteris egerint Principes, siue Reges: cum nos ad

Rempublicam Christianam Testamenti noui, per Dei gratiam pertineamus. Sed hic obex facile remoueri potest; docet enim sanctus Augustinus in epistola ad Honoratum de gratia noui Testamenti, & alibi frequenter; sanctos viros Testamenti veteris, quales in primis fuerunt sancti Principes Moses, Iosue, Dauid, & alij; floruisse quidem tempore Testamenti veteris, sed re vera pertinuisse ad Testamentum nouum. Quemadmodum etiam plurimi Christiani viuunt in Ecclesia Testamenti noui, sed re vera pertinent ad Testamentum vetus. Hæc enim est differentia duorum Testamentorum, quod vetus promittit bona temporalia, & præsentia, quibus futura, & spiritualia significantur: nouum autem Testamentum promittit bona spiritualia in præsentem tempore, gratia dona, & virtutes, atque in primis patientiam in tribulatione: sed in futuro gloriam, & gaudia sempiterna. Quemadmodum igitur viri Christiani, qui sub Testamento nouo viuētēs, temporalibus bonis inharētes, spiri-

tualia negligunt; viuētēs in Testamento nouo, pertinent ad Testamentum vetus: sic etiam viri Hebræi, qui viuētēs in Testamento veteri, contemnebant temporalia, & spiritualibus inharēbāt; viuētēs in Testamento veteri, ad nouum sine dubio pertinebant. Eiusmodi fuisse sanctos principes Testamenti veteris, quorum vitas legendas proponimus, vsque adeo verum est, vt rarissimi Christiani Principes inueniantur, qui veteribus illis in virtutibus, & sanctitate non cedant.

VITA ET VIRTUTES
SANCTI IOSEPH
Patriarchæ.

PRIUS omnium, qui inter cultores veri Dei, principalem temporalem adeptus est, Ioseph Iacobi Patriarchæ filius fuit. Priores enim patres ab Adamo vsque ad Iosephum, vel agrorum cultores fuerunt vt Cain, & Noë: vel ouium pastores, vt Abel, & Abraham,

& ceteri Patriarchæ, qui sine dubio
artem regendi populos non attige-
runt. Sic enim scribit S. Gregorius in
libro vicesimoquarto Moral. cap. 10.
*Scimus, quod antiqui Patres nostri, non tam
Reges hominum, quam pastores pecorū fu-
isse memorantur.* Ioseph autē Regnum
Aegypti, ipso Pharaone Rege pote-
statem suā illi tradente, administra-
uit. Sic enim legimus in libro Genesis
Pharaonem dicentem ad Iosephum,

*Genes. 41. Ecce constitui te super uniuersam terram
Aegypti: tulitque annulum de manu sua,
& dedit in manu eius: vestiuitque eū sicut
byssina & collo torquem aureā circumpo-
suit: fecitque eum sedere super currū suū
secundum, clamante pracone, ut omnes co-
ram eo genuflecterent, & Praepositum esse
scirent uniuersa terra Aegypti.* Et quoniam
Pharaon Rex potestatem suam omnē
cum Iosepho communicauerat; non
ad tempus, ut cum Praefectis fieri so-
let, sed per omnem vitam: ideo Da-
uid de eo cecinit in psalmis: *Constituit*

*Psalm. 104. eum dominum domus suae, & Principem
possessionis suae; & Philo Hebraeorum
doctissimus, in libro de vita Ioseph,
scribit, Iosephum à Pharaone creatū
fuisse Proregem, vel potius Regem
totius*

totius Aegypti; quia videlicet pote-
statem absolutam, & planè Regiam
cum Iosepho, Pharaon communicau-
erat.

Huius igitur primi principis vi-
tam magnis virtutibus plenam, &
plane dignissimam, inquam velut in
exemplar morum, principes omnes
intueatur; descriptam habemus pri-
mum à Mose in libro Geneleos, de-
inde à Philone Hebraeo, postremò à
sancto Ambrosio. Et quoniam liber
Genesis notissimus omnibus est, &
assiduè vel in Ecclesijs legitur, vel à
concionatoribus explicatur; ommissa
vitæ serie, virtutes solum huius præ-
clarissimi viri principibus inspec-
endas, & imitandas proponam.

Prima igitur, ac penè singularis Io-
sephi nostri virtus, Innocentia vitæ,
& morum fuit. Vixit annos centum *Gen. 37.*
& decem; ex quibus primos sexde- *Gen. 39.*
cim in paterna domo consumpsit: *Gen. 40.*
quatuordecim sequentes in summis
angustijs, ærumnis & carceribus du-
xit; reliquos octoginta in summa
potestate, & affluentia bonorum om-
nium, ac prosperitate transegit. In

tam longo tempore, & in tanta rerū
 varietate, neque ærumnæ illū ad im-
 patientiā, neque felicitas ad dissolu-
 tionem, vel superbiam adducere po-
 tuit. Id quod ex eo manifestè potest
 intelligi, quod Scriptura diuina nul-
 lum omnino crimen sancti Ioseph
 vsquam indicat. virtutes plurimas, &
 maximas vbique prædicat. Neq; re-
 sponderi rectè potest, non ideo Iose-
 phum expertem omnis criminis vi-
 xisse, quia Scriptura sancta nullum
 eius crimen detexit: Spiritus enim
 sanctus in scripturis suis neque adu-
 latur improbis, neque iustis pec-
 cantibus parcit; & vbique tam bona,
 quam mala opera deregit, vt sanctus
 Gregorius in principio libri secūdi
 Moralium docet. Huc non solum
 Danidis Prophetæ sancti adulteriū,
 & homicidium apertè describit: sed
 etiam Saulis reprobis virtutes, quibus
 initio Regni sui floruit, non minus
 dilucidè enarrat. Et quemadmo-
 dum sancti Petri fidem, & charita-
 tē in Christum eximiam prædicauit:
 sic etiā negationem trinā cum iura-
 mento minimè tacuit. Igitur cum ve-
 ridica, & liberrima Spiritus sancti

vox, peccata filiorū Iacob in mediū
 protulerit, vt incestū Ruben, crudeli-
 tatē Simeonis, & Leui, fornicationē
 Iudæ, & odiū filiorū Iacob in ipsum
 innocentē fratrem eorū Ioseph; certè
 si Ioseph ipse in aliquo deliquisset,
 Spiritus S. in Scriptura sua id mini-
 mè tacuisset. Maneat igitur ratum &
 firmum, Iosephum innocentia vitæ
 mirificè claruisse.

Neque verò sola innocentia, quæ
 declinat à malo, in Iosepho fuit; sed
 etiā reliquæ virtutes omnes, quæ fa-
 ciunt bona. Porrò virtutes primariæ
 sunt, Prudentia, Iustitia, Temperantia,
 Fortitudo. Prudentia nō humana so-
 lum, sed etiā diuina in Iosepho aper-
 tē refulsit; atque eam potissimum ob
 causam à Pharaone super omnes ho-
 mines iudicatus est dignus, qui Reg-
 num administraret, vt intelligi po-
 test ex capite quadragesimo primo
 libri Geneseos. Nā cū Ioseph, ex di-
 uina illustratione, sōnia regis diuini-
 tus immissa de septē spicis plenis, &
 septem tenuibus; & septē vaccis pin-
 guibus, & septem macilentis, inter-
 pretatus fuisset, illis significari sep-

rem annos fertilitatis eximia, & septem alios inaudita sterilitatis; adiecit etiam prudentissimum consilium, quo fieret, ut sterilitas futura, non solum Regis Aegypti ararium non minueret, sed iuctedibiliter augeter rectissimè Rex iudicavit neminem esse in toto Regno suo, qui prudentia, & sapientia Iosephum anteciret. Neque Regem fefellit opinio de prudentia Iosephi concepta. Regnum enim illud, Iosepho viuente, per annos, ut diximus, circiter octoginta, maximè floruit.

Altera virtus principalis, iustitia est, quæ & fidelitas dicitur in Scripturis, eaque cum prudentia copulata efficit absolutum, perfectumque Praefectum, siue domus, siue ciuitatis, siue Regni, iuxta verbû Domini: *Quis, putas, est fidelis seruus, & prudens, quò constituit Dominus super familiam suam?* hæc fidelitas cum prudentia coniuncta sic in Iosepho nostro eminuit, ut ubicunque esset, mox in Praefectum eligeretur. Venditus fuit Ioseph in seruum a Madianitis Putiphari principi militia Pharaonis; vix ingres-

sus

sus erat Putipharis domum, cum statim cognita prudentia, & fidelitate iuuenis, praepositus est vniuersæ ^{lib.} familiae. Missus postea fuit in carcerem, ob falsum illud imputatum crimen: sed ecce continuo à principe carceris, creatur praefectus omnium vincitorum, & tamquam Rex captiuorum, omnium curam gerebat. Denique in ipsa veri Regni administratione, ita prudenter, fideliterque se gessit, ut vsque ad mortem cum laude magna toti Regno praeseruit. Fidelitas enim, siue iustitia eius, in eo potissimum apparuit, ut obseruauit etiã Philo in eius vita, quòd cum ex venditione frumenti cumulum pecuniarum immensum colle-

Gen. 47.

I 7

Ter-

Gen. 39.

Tertia virtus, quæ Temperantia dicitur, in Iosepho nostro non minus, quam Prudentia, & Iustitia fulsit, id testari potuisset vxor putipharis, si splendorem continentia, impudica mulier, adamare potuisset. Nam vt in Genesi legimus, *erat Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu.* Et cum eius amore capta esset vxor domini sui, & per dies singulos eum ad adulterium sollicitaret; castissimus iuuenis eam à scelere multis rationibus auertere nitebatur; sed tandem aliquando, cum vi ab illa se cogi videret, relicto in manibus eius pallio, fugit. Scribit etiam Iosephus in secundo libro Antiquitatum, procacem illam feminam adolescenti prædixisse, se illum apud maritum accusaturam, quod ipsi vim adferre voluisset, & pallium eius in signum fugæ demonstraturam: proinde aut amoris eius, cum voluptate obsequeretur, aut odiû & poenas grauissimas expectaret. sed vicit in castissimo pectore innocentia amor, vicit Dei timor, vicit iustitia, & fides omnia blandimenta, & omnia tormenta, & ip-

sup

sum etiam crudelissimæ mortis impendens discrimen. O quantum distabant mores huius castissimi iuuenis à moribus multorum Principum, qui nullam speciosam feminam vident, quam non concupiscant, & ad eam rapiendam potestate imperij abutantur. Testis esse potest Abraham, de quo sic loquitur Scriptura in Genl. c. 12. *Cum ingressus esset Abraham in Egyptum, viderunt Egyptij Sarã, quod esset pulchra nimis, & nuntiaverunt Principes Pharaoni & laudauerunt eam apud illum, & sublata est mulier in domum Pharaonis.* Testis quoque Maximus Imperator, qui Matronas etiam nobilissimas vi rapiebat à maritis, easque vi oppressas, & violatas, maritis remittebat, vt auctor est Eusebius li. 1. cap. 27. vitæ Constantini. Iosephus autem noster, sicut in flore iuuentutis, seniles mores induit, & procacis domine blandos contempnit amplexus, etiam cum vitæ periculo: sic in omni vita, vnica vxore, quam ei Rex ipse dedit, omnino contentus; exemplum pudicitia omnibus populis, quos regebat, fuit, nec solum presentibus, sed etiam futuris.

p. 1010

Genes. 39.

Porro Fortitudo & Patientia, quæ quarta est virtus cardinalis, in Iosepho nostro sic fulsit, vt prorsus admirabile sit. primum sine vlla causa, nisi, quòd à patre ob suam innocentiam plus cæteris amaretur, à proprijs fratribus in cisternam veterem proiectus, vt fame moretur; deinde venditus Madianitis, & in Aegyptum delatus; tùm iterum venditus Aegyptio sacerdoti; postremò, in carcerem iniustissimè trusus: omnes illas calamitates tam forti animo tulit; vt neque de fratribus quereretur, neque Madianitas obiurgaret; neque mulieri, quæ vinculorum eius causa fuerat, malediceret. Sed quòd omnem admirationem superat, illud est, quòd fratribus, qui in eum crudelissimi, & quasi larrones, & homicidæ fuerant, reddidit bona pro malis, excusauit peccatum eorum, ad complexum & osculum eos admisit, conuiuio illos excepit, aluit eos in fame illa tantum diuturna, in Aegypto optimum terræ locum illis attribuit, denique bonis omnibus eos locupletauit. Quid queso sanctissimus iste Princeps fecisset

cisset, si Christum Dei filium in terris concionantem, & signis, ac prodigijs coruscantem vidisset? Vtinam Spiritu sancto placuisset, per Moysen sanctum Prophetam suum, huius sapientissimi, atque optimi principis res omnes gestas, in illa tam longa, octoginta annorum, gubernatione describi, plura enim in eius vita, & rebus gestis legendis, principes Christiani de ratione Regni bene administrandi didicissent; quam ex omnibus Platonis, vel Aristotelis, aut Plutarchi, & Senecæ libris discere possint. Sed quod per partes Scriptura diuina non tradidit, compendio dixit, cum perfectam charitatem, quæ vsque ad inimicos extenditur, in Iosepho fuisse non tacuit. Charitas enim patiens est, benigna est, non inflatur, non agit perperam, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, &, Qui diligit proximum, legem impleuit. nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum sicut teipsum: plenitudo ergo legis est dilectio.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

quàm

Gen. 45.

Quam ardentem autem sanctus Ioseph inimicos suos dilexerit, verba eius testantur, quæ hic breuiter referam, ut cum verbis Iosephi, narrationem de Iosepho concludam. Sic igitur Iosephus ad fratres, ingenti pauore concussos, ait: Nolite pauere, neque durum vobis esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum, non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me, quasi patrem Pharaonis, & Dominum vniuersa domus eius, ac Principem in omni terra Ægypti. hæc Iosephus dixit, cum primum fratribus suis aperuit, se esse quem vendiderant. Sed postquam mortuus est Iacob parens omnium illorum, iterum metuentes ac trepidantes, accesserunt ad Iosephum, ei que dixerunt: Pater tuus precepit nobis, antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus, Obsecro ut obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati, atque malitia, quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, ut seruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc: & prout adorantes in terram dixerunt, Serui tui sumus.

Gen. 50.

mus. Quibus auditis, fletit Ioseph, & dixit: Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati? vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in presentiarum cernitis, & saluos faceret populos multos. Nolite timere, ego pacem vobis, & paruulos vestros: consolatusque est eos, & blandè, ac leniter est locutus. hæc ille, qui cum ad finem vitæ peruenisset, prædixit fratribus suis (nā & propheta erat) post mortem suam, filios Israel a Deo visitandos, & ex Ægypto perducendos in terram à Deo patribus eorum promissam. Cuiusque mandatum eis dedisset, ut abeuntes asportarent ossa sua, Mortuus est, expletis centum decem annis. Et conditus aromaribus repositus est in loculo in Ægypto.

S. Iosephi Patriar. vita Finis.

VITA

VITA ET VIRTUTES
SANCTI MOSIS
primi Ducis Hebraeorum.

MOSSES, primus fuit Hebraeorum Princeps, quem Philo Iudæus in extremo libro de vita Mosis, iure vocat, Regem, Legislatorem, Pontificem & Prophetam. Res eius gestæ in quatuor sacris libris, Exodo, Levitico, Numeris, & Deuteronomio continetur. Ex quibus Philo Iudæus accepit, quæ scripsit in tribus libris de vita Mosis, & Gregorius Nyssenus quæ item literis mandauit de vita Mosis, ac vita perfecta. Nos qui breuitati studemus, virtutes Mosis, quas Principes Christiani imitari possint, & debeant, si Deo placere velint, breuiter percurremus.

Igitur Moses, ex nepotibus Leui, quintus à Patriarcha Iacob, natus est in Aegypto, quo tempore, iussu Pharaonis Regis, masculi Hebræorum vix nati suffocabatur. Sed prouidètia
Dei

Dei factum est, vt mater Mosis, viso elegantissimo puero sibi nato, non eum in flumine suffocauerit, sed in fiscella iuncea inclusum, in flumen proiecerit. paulò verò post accidit, vt filia Pharaonis Regis ad ripam fluminis fiscellam cum puero inueniret, & eductum puerum in filium adoptauerit. Sed Moses vbi adoleuit, negauit, se esse filiū filia Pharaonis; magis *Heb. 11.* diligens (vt Apostolus loquitur) affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere incūditatē; maiores diuitias aestimās thesauro Aegyptiorum improprium Christi: aspiciēbat enim in remunerationem.

Atque hic iam incipit prima, eaq; nobilissima Mosis virtus. Nam vt tradit philo in vita Mosis, filia Pharaonis, quæ Mosem adoptauit in filium, vnica erat Regni hæres; & Moses in spem Regni educabatur, atque ea de causa, vt sanctus Stephanus in Actis Apostolorum dicit, *Eruditus e. Act. 6.* rat in omni sapientia Aegyptiorum, neque modico tempore in aula Regia mansit, vt hæres Regni futurus, sed per annos circiter quadraginta, vt idem sanctus Stephanus loquitur, Hic igitur cum cognouisset, se vere Israeli-

tam esse, & vnum ex populo Dei,
 quamnis eo tempore in magnis an-
 gultijs posito; aperte negauit, se esse
 filium filie Pharaonis; & ex palatio
 Regis abscedens, maluit, in vera reli-
 gione manens, affligi cū populo Dei,
 quam cum idola colentibus, & san-
 ctos persequentibus, frui omni tem-
 porali incunditate; neque insipienter
 egit, *maiores diuitias aestimans thesauro*
Aegyptorum improprium Christi, id est,
 improprium illi simile, quod po-
 stea pertulit Christus. *Aspiciebat enim*
in remunerationem, id est, sapienter
 cogitabat Moses, iā tunc Spiritu san-
 cto cor eius illustrante, tribulatio-
 nes pro vera religione susceptas, ad-
 ferre fidelibus patientibus gloriam,
 & diuitias, & gaudia sempiterna.
 Adde quod Moses contemnens the-
 saurum Aegyptiorum, & gloriam
 Regni Pharaonis; non solum adeptus
 est gloriam Regni caelorum in
 seculo futuro; sed hic etiam in
 terris factus est Princeps populi
 Dei, & ipso Deo opem ferente, de
 ipso Pharaone, & omni exercitu eius
 glo-

gloriosissimè triumphauit. Viderunt
 enim Israelitæ, duce Mose, inimicos
 suos Aegyptios *mortuos super litus* *Exod. 14.*
maris. & manum magnam, quam exer-
cuit Deus contra eos.

Altera virtus Mosis fuit Humili-
 tas eximia, ob quam, non solum
 non affectauit Regnum, aut præfe-
 cturam vllam; sed à Deo vocatus
 ad regimen, & principatum popu-
 li, multis, varijsque rationibus
 conatus est effugere onus imperij,
 vt perspicuum est libro ex Exodica-
 pite tertio & quarto. Et certè
 non poterat excusare ætatem, erat
 enim annorum plus quadraginta:
 neque imperitiam, cum esset educa-
 tus in Regno, & institutus in omni
 sapientia Aegyptiorum; neque debi-
 litatem virtutis; nam paulò antea de-
 fenderat solus puellas foci sui ad-
 uersus pastorum multitudinem, vt
 legimus in eodem libro Exodi capi-
 te secundo; neque ignorantem vo-
 cationis; perspicuè enim intellige-
 bat, se vocari, & mitti à Deo. Quicquid
 igitur impediēbat, quo minus auda-
 cter susciperet principatū, nisi virtus
 hu-

humilitatis, per quam ita sese posuerat in nouissimo loco, vt omnibus cederet, & omnes se aptiores ad illud officium arbitraretur. Id ita esse, manifestum ex eo fieri potest, quod Deo non fuit ingrata Mosis quasi recalcitratio; quin potius, vt Philo scribit in primo libro, delectatus est Deus pudore, ac verecundia Mosis, quippe quæ non ex contumacia, sed ex humilitate proficiscebatur. Non enim potest non Deo placere virtus illa, quæ Doctorem & professorem habuit ipsius Altissimi filium. Ipse enim est, qui dixit: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corda.* Et quoniam ipse idem dixit: *Qui se humiliat exaltabitur;* ideo Deus Mosem tanto libentius exaltauit, quanto profumdius ipse se humiliauit. Hæc si homines cogitarent, non tam ardenter ambirent imperia, neque tam multa proelia, & strages hominum fierent.

Sed est etiam alia ratio, cur Deus Principem à se electum, humiliter esse voluit; quia videlicet, facturus erat per eum miracula plurima, &

Matt. 23.

Luc. 14.

maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in sanguinem, vt ad verbum Mosis fierent tenebræ horribiles in omni terra Aegypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac deniq; vt mare siccaretur, vt Hebræi per maris medium sicco pede transirent; & rursum ad nutum Mosis aquæ ad locum suum subito redirent, & Aegyptios insequentes obruerent; & periculum erat, ne tantorum mirabilium patratore in superbiam eleuaretur; ideo elegit hominē summa humilitate præditum, qui gloriam Deo daret, & nihil sibi tribueret.

Atque hoc ipsum omnibus Principibus valde necessarium esse videtur, vt infirmitatem suam agnoscat, & non furetur gloriam, quæ soli Deo debetur; & cum eis paretur ad nutū, & ipsi ab alijs de geniculis adorantur, & vitæ & mortis arbitri esse videntur; intelligant ista omnia sibi tribui, quia personam Dei gerunt, non quia ob propriam excellentiam sibi debeantur. Exemplum habemus

terri-

Dan. 4.

terribile, quod apud Danielem legi potest. Nam quia Nabuchodonosor superbè locutus erat, ac sibi tribue- rat potestatem, quam à Deo acceperat dicens: *Nonne hac est Babylon magna, quam ego aedificavi in domum Regni in robore fortitudinis meae, & in gloriam decoris mei. Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de caelo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejsciente, & cum bestijs & feris erit habitatio tua: fœnum, quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus in Regno hominum, & cui voluerit det illud. Eadem hora sermo completus est.* Itaque iusto Dei iudicio, qui per superbiam supra hominem se exaltauerat, infra hominem deiectus, ad humilitatem bestiarum devenit. Et quamvis non sæpe ista videamus, per mutationem naturæ; tamen non rarò videmus per tam ingentem mutationem morum, ut nõnulli, non tam homines, quàm bestia humana facie induti esse videntur. Itaque audiant Principes omnes consilium Sapientis, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus. & coram Deo invenies gratiam.*

Eccl. 3.

Tertia

Tertia Mosis virtus, & quidem valde singularis fuit mansuetudo, siue lenitas, quæ virtus filia est humilitatis, iuxta verbum Domini, *Mitis sum, & humilis corde.* Nam ex humilitate cordis nascitur mansuetudo in opere & sermone. Fuisse vero Mosè excellenti mansuetudine præditum, testatur Spiritus sanctus in libro Numerorum his verbis: *Erat Moses vir mitissimus super omnes homines, qui morabatur in terra.* Et quamvis hoc testimonium satis esse possit, ac debet, cum impossibile sit mentiri spiritum sanctum: tamen etiam res ipsæ, & facta id ipsum clamant. Fuit enim frequenter Mosès ab ingrato populo, quem infinitis beneficijs affecerat, obiurgatus, reprehensus, ac tantum non lapidibus obrutus. sic enim legimus in libro Exodi dicentes Hebræos Mosi, *Cur eduxisti nos in desertum istud, ut moremur fame?* & rursum in eodem libro, *Quid faciam, inquit Mosès, populo huic? adhuc paululum & lapidabunt me?* Nec solus populus, sed ipse etiam Aaron, & Maria soror eius aliquando detraxerunt Mosi, dicentes:

Num. 11

Exod. 21

Exod. 2

K a

Num

Num. 12. *Nam per solum Mosem locutus est Dominus: nonne & nobis similiter est locutus. Sed quia vir mitissimus dissimulabat se audire: Deus ipse patrociniū eius suscipiebat; sic enim legimus in libr. Numeri: Descendit Dominus in columna*

Num. 12. *nubis, & stetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron & Mariam: qui cum isseu dixit ad eos: Audite sermones meos. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum: at non talis seruus meus Moses, qui in omni domo mea fidelissimus est, ore enim meo loquor ei, & palam; & non per anigmata & figuras Dominum videt. Quare ergo contumeliam intulistis detrabere seruo meo Mosi? Irati sunt contra eos abiit, nubes quoque recessit, qua erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra sicut nix. Porò sola Maria punita fuit, quia maius peccatum eius erat, cum esset multo mitissimus Propheta, iniuriæ oblitus, mox ad Deum cōuersus, clamans, *Obsecro Domino, sana eam.* Dominus autem exaudiuit quidem orationem serui sui fidelis, sed iussit ad exemplū aliorum, eijs Mariam extrahere, ibique manere vsque ad diem septimum.*

Sed non ideo sanctus iste Princeps; quia tam mitis erat erga eos, à quibus accipiebat iniurias, negligebat quoque iniurias Dei: quin potius zelo incredibili puniebat offensas Deo factas.

In libro Exodi legitur, cum populus absente Mose, fecisset sibi idolum vituli aurei; Mosem zelo diuini honoris accessum iussisse, ut Leuitæ armati occiderent obuios: quosque Israelitas; & facta est cædes viginti triū milium. Et rursus, ut habetur in libro Numeri, cum filij Israel iterū peccassent adorantes Idolū Beelphegor; clamauit Moses, *Occidat unusquisque proximos suos, qui inuitati sunt Beelphegor; & occisus sunt viginti quatuor millia hominū, & cuncti Principes populi suspensi sunt in patibulis.* Vtinam Christiani Principes, hoc tam insigni exemplo edocti proprias iniurias facile contemnerent; iniurias Dei, præcipuè blasphemias, & hæreses, ardētissimo zelo persequerentur.

Sequitur alia virtus prorsus inusitata in Principe politico, contemptus videlicet diuitiarum. De quo hic loquitur Philo Hebræus in libro de

præmij & pœnis. Mosem, inquit, solū memoria proditū est, sine auro, argento que ac reliquis opibus Regnum administrasse, confisum perspicaci, non caca opulencia: & ut nihil dissimulem, pro suo censu habentem, quicquid Deus possidet. Sed quamuis videatur Philo, diuitem paupertatem Mosi laudare, quod esset verissimus Dei amicus, & Dei ope, potuerit panem de cœlo, & aquam de petra, & coturnices ex aere procurare, quæ multis millibus hominum in cibum & potum abundè sufficerent: tamen verè etiam & propriè sanctus Moses argentum & aurū contempnit, & aulæ regie ministeria nō desiderauit: & vno contentus ministro, vitam pauperem duxit. Nam quemadmodum tributa & vestigalia à populis non exigebat: sic etiam stipendia militibus, & famulis non dabat, sic liber à familiaribus curis, & à cupiditate acquirēdi, paucissimis contentus, totus erat in officio consulendi Deum, & regēdæ multitudinis occupatus. Hæc eximiam virtutem, non ignoro, Principibus nostri temporis re ipsa non con-

uer

uenire; sed conuenire tamen in animi præparatione, & in exuenda cupiditate immensarum opū, atque vt necessarijs thesauris contenti, superuacanea refecare discant. Hæc enim legem Regibus futuris, ipse idē Moses, Deo iubente præscripsit in Deuteronomio. *Cum fuerit, nquit, Rex constitutus, non multiplicabit sibi equos. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciāt animā eius; neque auri, neque argenti immensa pondera. Non eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos.* hæc ille, qui non sine causa coniungit superbiam cum magnis opibus, quia diuitiæ superbiam gignunt, vnde & Apostolus dicit: *Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublimari sapere, neque sperare in incerto diuitiarū.*

Deut. 17.

1. Tim. 6.

Restat virtus postrema, sed verè magna, ac Regina virtutum charitas Dei & proximi, quæ Mosi animā sic totā repleuit, vt Deum in Patrē, & hæmines sibi subiectos in filios habere videretur. Quid n. fecit, vt Moses per totos 40. annos cū sūmo & perpetuo labore & dolore populū durissimæ ceruicis ita regeret, vt quasi in humeris proprijs illū portare cogeretur; nisi charitas Dei & proximi propter Deū?

Num. 11.

Quam enim graue fuerit Moſi pōdus regiminis gentis illius indomita, teſtantur illa verba in libro Numeri, *Intolerāda res viſa eſt Moſi & ait ad Dominum, cur affixiſti ſeruū tuū? & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? nā quid ego concepi omnē hanc multitudinē, vel genui eam? ut dicas mihi, porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutritrix infantulū, & defer in terrā pro qua iuraſti patribus eorum? Non poſſum ſolus inſtinere omnē hunc populū, quia grauis eſt mihi ſinū autem aliter tibi videtur, obſecro ut interſicias me & inueniā gratiā in oculis tuis & antiſ afficiar malis.* Hæc ſunt verba Moſis, qui tamen ex vera charitate propter Deum, ſic populū illū diligebat, ut illū per exceſſum quendā, propriæ ſaluti anteponeſe videretur. Sic enim locutus eſt ad Deum, quādo populus fecit ſibi idolum vituli aurei, *Obſecro peccauit populus iſte peccatū maximū feceruntque ſibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxā, aut ſi nō facis, dele me de libro tuo quē ſcripſiſti.* Quāuis autē hunc locū non pauci expoſitores intelligāt de libro vitæ temporalis; ita ut optauerit Moſes mori potius, quam ut videret populū illū extra gratiā Dei:

Exod. 32.

ut S. Hieronymus, S. Io. Chryſoſtom. S. Gregor. & alij: tamen non pauciores docent, Moſem locutū eſſe de libro vitæ æternæ, nō quo ad culpā, ſed quo ad poenā: idque, ut diximus, per quēdam exceſſum, ut Origenes, S. Auguſtinus, S. Bernard. Rupertus, & alij: tamen maxima charitas eſt, ſecūdum verbum Domini, ponere vitā temporālē pro fratribus; & plusquam maxima eſſe videtur, ponere vitā æternā, ſaltē quo ad poenā. Itaq; negari nō poteſt, quin Moſes ſumma charitate, propter Deum dilexerit populū illū, à quo multas iniurias, & offenſiones acceperat. Ex quo facilē pōt intelligi, ſi tāta fuit charitas Moſis in ingratos & malos; multo maiore fuiſſe charitatē erga Deum: & quia in charitate cōſiſtit perfectio, ſequitur, ut ſanctus Moſes fuerit vir vndequaq; perfectus. Atque hæc cauſa fuit, cur Deus in hunc hominē plurimā & maximā dona contulerit: fuit enim ſingulari priuilegio primus Rex, primus Sacerdos magnus, primus Propheta, & primus Legislator in populo Dei. Nec ſolū fuit primus Rex, ſed à Deo,

K 5

non.

Hier. in ep. ad Algalā qu. 9.
10. Chryſ. hom. 3. rē L. 2. 10. & hom. 7. 9 ad pop. Anti. Greg. 11. 10. mora. ca. 7. Orig. in c. 9 ad Rom. Aug. in pl. 105. & in Exo. q. 147. Bern. ſer. 12. in Cant. Ruper. li. 4 in Exod.

non à populo electus, Deinde fuit etiã summus Sacerdos, nõ ab hominibus electus, vel cõsecratus; sed ab ipſo Deo propriè constitutus & cũ tam insigni potestate, vt non solũ Aaronẽ Sacerdotẽ, & Põtificẽ cõsecraret; sed etiã ritum perpetuo statueret, vt ex sola eius familia sacerdotes cõsecrarentur, vt notũ est ex lib. Exodi. Prophetica quoque fuit primus inter eos, qui prophetica oracula literis mandauerũt; sic enim loquitur S. Lucas, *Et incipiens à Moſe. & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipſo erãt.* Denique Legislator eximius fuit, vt ipſe idẽ Spiritu S. inspirãte, dicat in Deuteronomio, *Qua est alia gẽs sic inclyta, vt habeat caremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?*

Sed quæret aliquis, an Moſes inter tot, & tã magnas virtutes, & dona, ac priuilegia Dei; nullũ peccatũ admitterit, ob quod à Deo puniri potuerit, vel debuerit, ac per hoc vitæ innocentia, cũ Patriarcha Iosepho cõparari nõ potuerit. Duo legũtur in scripturis quæ peccata videri potuerint; homicidiũ patratum; & titubatio quædam

Exod. 28.

Luc. 24.

Deut. 4.

cum

cũ aquã de petra educere à Domino iussus esset. Sed homicidiũ scriptura nõ reprehẽdit, fortasse, quia factũ erat in defensione Hebræi innocentis, ab Ægyptio violenter oppressi. Sancti s quidẽ Augustin. in lib. 22 cõtra Faustũ c. 70. existimauit, homicidiũ illud fuisse culpabile; tamẽ postea scribẽs quæstiones in Exodũ retractauit sententiã illã suã priorem, & Moſẽ à criminis culpa defẽdit. Titubatio verõ peccatum omnino fuisse legitur; sed crimẽ, idest, lethale peccatũ fuisse credibile nõ est. Historia huius titubationi; habetur in libro Numerorũ, vbi iubẽte Deo, vt Moſes, & Aaron virga percuterent filicẽ, vt inde prodirent aquæ; Moſes dixit ad populũ, *Num de petra hac vobis aquã poterimus eijcere? & quãuis aquæ largissimæ continuò ex percussa filice profuxerint; tamẽ Dominus subiratus dixit, Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me corã filijs Israel; nõ introducetis hos populos in terram, quã dabo eis; & in eodem ipſo loco, iussit Deus, vt Aaron moreretur, dicens, Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terrã, quã dedi filijs Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas cõtraditionis.*

Exod. 2.
Num. 20.

Num. 20.

In eodem lib. Numer. ca. 27. dixit Dominus ad Moſem: *Ascende in montē iſtū Abarim, & contemplantare inde terrā, quā daturus ſum filijs Iſrael: cumque videris eam, abis & tu ad populū tuū, ſicut iuſſit frater tuus Aaron: quia offendisti me in deserto, nec ſanctificare me voluisti, & denique in lib. Deuteronom. dixit Dominus Moſi, *Ascende in montē iſtū Abarim, id est tranſiū, in montē Nebo, qui est in terra Moab cōtra Ierico, quam ego tradā filijs Iſrael obtinendā, & morere in monte, quē conſcendēs iungeris populis tuis, ſicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis ſuis: quia prauaricati estis contra me in medio filiorū Iſrael ad aquas cōtradictionis.* Neq; tamē exiſtimandū est, hoc peccatū Moſis fuiſſe lethale: nā poena eius nō fuit propriē mors, ſed ſolū vt nō ingrederetur in terrā promiſſionis; naturalis enim mortis eius tēpus aduenerat, vt etiā antea Aaronis, neque violenter, ſed naturaliter mortui ſūt; ſed potuiſſet Deus vel prorogare illis vitam, vel anticipare tempus ingreſſus eorū in terrā promiſſionis. Id apertius intelligi poteſt ex ca. 1. Deuteronom. vbi Moſes dicit: *Nec miranda indignatio in populū, cum mihi quoque iratus Dominus dixerit: Nec tu ingrederis il-**

lic

lic, ſed Iofue filius Nun intrabit pro te. Ex his apertē colligitur, peccata Moſis, in tā longa ætate centū viginti annorū, pauciſſima, atque leuiſſima fuiſſe; & opera bona, plurima & maxima: & tamē noluiſſe Deum, Iudicē iuſtiſſimū, vt illa peccata leuiſſima impunita manerēt. Quod ſi Deus iu Moſe amico ſuo intimo & fideliffimo, titubationē illā modicā tā ſeuerē puniuit; iure timere debēt Reges ac Principes terræ irā Omnipotentis Dei; niſi ſummo ſtudio in lege Domini meditentur die, ac nocte: & ſi peccādo irā Domini commeruerint; illam per opera poenitentia; ſerio placare, vel etiā in cōfeſſione prauenire procurent. Atque hic finis ſit vitæ, & virtutū ſancti Moſis, Principis primi, & clariffimi in populo Dei. Vixit annos 120. *nō caligauit oculus eius, neque dentes ſunt emoti.* Obijt in mōte Nebo, ſepeliuit eum Deus, vt nō inueniretur, neque ſciretur ſepulchrum eius.

Dent. 34.

VITA ET VIRTUTES S. IOSVE

Ducis ſecundi Hebræorum.

K 7

Iofue

IOSUE DUX secundus Hebræorum, à sancto Iosepho, vno ex duodecim filijs Israel, descendit: fuitque de tribu Ephraim, septimus à Iosepho, vt legimus in lib. Numeri. Minister fuit Moysi logo tēpore, & cū eo ascēdit in montē Sinai, & fuit in eo loco 40. diebus. postea Moyses prauidēs, Iosue fore sibi successorē, nō sine magno mysterio mutauit illi nomē: vocabatur n. antea Osea, & voluit vocari Iosue, q̄ est idē nomen cū Iesus; Græci n. Iesum illū vocāt, & ipse etiā Ecclesiast. scriptor sacer, de eo sic loquitur: *fortis in bello Iesus Naze. successor Moysi.* Et quidē S. Hieronym. in comment. ad cap. 1. Oseæ prophætæ scribit, Oseā significare saluatorē; Iosue significare saluatorē Domini, addita videlicet prima litera. nominis Domini, quæ est Iod, apud Hebræos. Nō reijcio sententiā S. Hieronymi, sed existimo posse etiā dici, additā fuisse literā, Iod, vt fieret nomē veri Saluatoris: nomen. n. Oseæ, significat saluatorē, accipiēdo literā, he, pro litera Iod, sed nomē Iosue, siue Iesus, propriissimē saluatorē designat. Quoniā igitur Iosue futurus erat figura mani-

Numer. 13.

Exo. 24. 32

Numer. 13.

Eccles. 40.

festissima Domini nostri Iesu Christi qui introducit nos in verā terrā promissionis, ad quā Moyses nos introducere nō potuit; ideo cū mitteretur Iosue ad explorandā terrā promissionis, & quodāmodo inchoaret officium suum introducēdi populum in terrā illā; tūc primū cæpit appellari Iosue. i. saluator. Porrò Iosue successit Moysi in regimine politico, nō per electionē Moysi, sed per electionē ipsius Dei: sic n. legimus in lib. Numer. quando Deus prædixerat Moysi, q̄ breui esset mortuus. respondisse Moysen: *Provideat Deus hominē, qui sit super multitudinē hanc, nesci populus Domini sicut oues sine pastore tū Dominus ait ad Moysen: tolle Iosue filium Nun, virū, in quo est spiritus. & pone manū tuā super eum, qui stabit corā Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus & partē gloriae tuae: vt audeat eū omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendū erit, Eleazar sacerdos cōsulet Dominū. Ad verbū eius egredietur, & ingredietur, & oēs filij Israel cū eo. Fecit Moyses, sicut præceperat Dominus: cūque tulisset Iosue, statuit eū corā Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi. & impositis capiti eius manibus, cū ea replicauit, quæ mandauerat Dominus.*

Numer. 27.

Ex.

Ex hac narratione scripturæ diuinæ non pauca discere possumus. Primū, in hac electione Iosue diuisam fuisse in populo Dei potestatem tēporalē à spirituali, siue politicā ab Ecclesiastica. Moses enim vtrāque potestatem à Deo ipso acceperat: sed ab hoc tēpore spiritualis data est Eleazaro Pōtifici, & tēporalis data est Iosue Duci: atq; hæc est causa, cur Deus Mosi dixerit, vt daret Iosue Duci partē gloriæ suæ, id est, vnā potestatem, nō verāque. Discimus præterea, benedictionē, & quasi consecrationē principū tēporaliū, per manus Sacerdotū, esse antiquissimā, addo etiā vtilissimā. Nā in libro Deuterono. sic scribitur,

Deut. 34. *Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moses posuit super eum manus suas.* Discimus postremò, potestatem spirituale esse præstantiorē temporali, siquidē vbique videamus Eleazarū sacerdotē anteponi Iosue Duci. In libro Numeri, *Præcepit ergo Moses Eleazaro Sacerdoti. & Iosue. Itē, Terrā vobis diuisit Eleazar Sacerdos. & Iosue.* & in libro Iosue, *Hoc est, quod possederunt filij Israel in terra Chanaā, quā dederūt eis Eleazar Sacerdos, & Iosue filius Nun.* Deniq; in libro

bro Numeri apertissime Moses dicit, *Nam. 27.* *Ad verbū eius (Eleazari) egredietur & ingredietur ipse (Iosue) & omnes filij Israel.*

Venio nūc ad virtutes, & priuilegia sancti Iosue. Primū, fuit Iosue Duci innocētia cōmunis cū Patriarcha Iosepho, à quo ipse descendit: & in hac parte superauit etiā Mosē ipsū. Moses enim reprehensus fuit à Domino, quod offenderit, & nō sanctificauerit ipsū Dominū ad aquas contradictionis; & ideo punitus fuit, ea poena, vt nō intraret in terrā promissionis quā tātò tempore desiderauerat, & tanto labore quæsuerat. At de Iosue nihil omnino legitur, quod reprehensū fuerit in Scripturis sacris: & tamē, vt supra diximus, Scripturæ non solent omittere lapsus eorū, quorū res gestas narrāt. Ea igitur innocētia decebat eū qui Iesu Christi typū gerebat, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus 1. Pet. 2 in ore eius.*

Alterā virtus, eaq; fere singularis, fuit in nostro Iosue, castitas virginalis, in qua superauit castitatem patriarchæ Ioseph, & domini sui Mosi. Isti enim, quāuis alioqui viri castissimi, vxorē vnā duxerunt, & filios procrearunt.

arunt Fuisse autem nostrum Iosue, vt
verum typum Iesu Christi Domini
nostri, virginē castissimū; ex eo potest
intelligi, quod in Scripturis nulla fi-
at mentio filiorū eius: cum tamen in
Scriptura veteris testamēti accura-
tissimē describātur generationes om-
niū tribuū filiorum Israel. Itaque
sanctus Ignatius in epist. ad Philadel-
phenses dum hortatur Virgines, po-
nit exempla eorum, qui in vtroque
Testamento virginitatem coluerunt,
dicens: *Virgines, solum Christum pro
oculis habete, & eius Patrem, in anima-
bus vestris illuminata à Spiritu sancto.
Memor sum sanctitatis vestra, sicut Elia,
sicut Iesu Naue, sicut Melchisedech, sicut
Helisai, sicut Hieremia, sicut Ioannis Ba-
ptista, sicut dilectissimi discipuli, sicut Ti-
mothei, sicut Titi, sicut Euodij, sicut Cle-
mentis, & aliorum qui in castitate de
vita exierunt.* Itaque ex sententia san-
cti Ignatij, primus qui ex filijs Abra-
hæ trophæum sanctæ virginitatis e-
rexit, fuit sanctus Iosue. Nā Melchi-
sedech nō fuit ex filijs Abrahamæ, vt no-
tū est ex libro Geneseos. Porro sanctū
Ignatiū secutus est S. Hieronymus li.
I. aduersus Iouinianū, vbi posteaquam
multis

Genes 14.

multis verbis probauerat, Iosue vir-
ginē fuisse, concludit, dicens, *Moyse
moriens plangitur à filiis Israel: Iesus autē
quasi victurus non plangitur, neptia enim
finitur in morte: virginitas post mortē
incipit coronari.* Addamus & tertiū te-
stem, vt in ore duorum, vel trium te-
stiū stet omne verbū. S. Ioannes Chry-
sostom. in sermone de Martyrib. pro-
prias sanctis veteribus laudes affig-
nans, nostro Iosue laudē castitatis at-
tribuit, dicens: *Ab origine mundi inno-
cens Abel occiditur, Henoc Deo placens
trāsferitur, iustus Noe inuenitur, Abrahamā fi-
delis probatur, Moses māsuētus dignoscitur,
Iesus castus, David lenis, Helias acceptus,
Daniel sanctus, tres pueri victores redduntur.*
Iam verò, vt ad virtutes Theologi-
cas veniamus, fides in Deum, nescio
an in vilo maior vnquā enituerit Fi-
des in miraculorū patratiōe maxi-
mē cernitur. A postolo dicēte, *Si habu-
ero omnē fidē, ita vt mōres trāsferā, chari-
tatē autē nō habuero, nihil sum.* Porro in
miraculorū patratiōe, præter cate-
ros sanctos Testamēti veteris, Moses
maximē claruit; quippe qui mare diuisit,
ex petra aquas eduxit, māna de cœlo
descēdere recit, & alia id genus multa
patrauit.

1. Cor. 13.

Iosue 10.

parauit: Iosue noster diuinit Iordanē de coelo lapides super hostes populi sui descendere fecit: sed quod est omnium maximū, solē, & lunam in coelo imperio suo a cursu cohibuit. Moses iussus virga petra percutere, & ea percussione aquā elicere tā copiosam, vt homines, & iumenta bibere possent, nō nihil in fide hæsitauit: Iosue noster magnitudine fidei sine vlla hæsitatione imperauit soli & lunæ, dices, *Sol cōtra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallē Aialon: steterūtq; sol & luna donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Stetit itaque sol in medio cali, & nō festinauit occubere spatio vnus diei. Nō fuit antea, nec postea tā longa dies, obediē: e Deo voci hominis, & pugnāte pro Israel.* Hæc planē enituit fides maxima, & eminentissima sancti Iosue, qui sine hæsitatione credidit, sibi Deum ad futurū, & effecturū, vt solē & lunā sisteret; nā ideo nō timidē & submissa voce, sed audacter atque altissime clamauit, Sol ne mouearis, & tu luna pariter siste cursum tuū: certus videlicet, omnino futurū quod ipse dei amicissimus fieri iuberet. Nā quod subiungitur, obediēte

Deo

Deo voci hominis; nō significat, Deū propriē paruisse voci hominis; sed per metaphorā dici obediuisse, quia fecit, vt sol & luna obedirēt voci hominis, serui, & amici sui fidelissimi. Itaq; præuenit Iesus Naue promissionē illā Iesu Christi, cuius ille figurā gerebat: *Amen dico vobis, si habueritis fidē, & nō hæsitaueritis, & dixeritis monti huic, tollere: & iacta te in mare, fiet. Et omnia quacumque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Matt. 21.

Nec minor fuit in Iosue spes in Deū quā fides. Siquidem in ipso primo capite libri Iosue, Deus ipse nō semel, sed secūdo, ac tertio dixit ad Iosue, *Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quoniā tecū est Dominus Deus tuus in omnibus ad quacūque perueris.* Hæc enim verba Dei non solum significātia, sed etiā efficiētia sine dubitatione fuerūt. Itaque abstulerūt ab eo omnē pauorē, & timorē, & induerūt eū fiducia incredibilis; & fortitudine admirabili, vt facile victor euaserit aduersus Reges plurimos, & expugnauerit omnes vrbes eorum.

Quid iam de charitate ipsius erga Deū, & proximū dicā: Iusserat Iosue

Vc

Ios. 6.

238

Vita S. Iosue.

Ios. 7.

vt cū caperetur prima ciuitas, quę dicebatur Iericho, omne aurū, & argētū, quod in ea repertū fuisset, cōseruaretur in thesauros Dei; reliqua omnia destruerētur in honorē Dei; & nemo quidquā attingere auderet. Sed cū quidā vir, nomine Charmi, clā abstulisset aliquid auri, & argēti, & nescio quā alia Deo dicata: hic Iosue exarsit in zelū honoris Dei, quāuis alioquū mitissimus esset, & magna diligentia inuēto reo, ipsū lapidari iussit, & omnia bona eius, id est, tabernaculū, oves, boues, asinos, & omnē substantiam flammis cremāda tradidit. Apparuit quoq; zelus religionis, & charitatis in Deū, in fine vitę eius, vbi incredibili ardore hortat⁹ est populū ad persistendū in vera religione vnus veri Dei; & ita infixit in cordibus audiētū zelum religionis, vt Scriptura dicat, *Seruiuit Israel Domino cunctis diebus Iosue & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue.*

Ios. 23.
& 24.

De amore eius, & charitate in proximos, duę res in testimonium adduci possunt: vna, quod nulla vnquā ei contentio fuit cum Eleazaro summo

Liber Secundus.

239

mo Pontifice, neque cū vllō ex Principibus populi, sed incredibili concordia cum illis omnibus semper vixit. Altera, quod cum ventū est ad diuisionē oppidorū, & agrorū, ac vinearū, atq; adeo rerū omniū, vi, & armis acquiratarum; ille non elegit primus, vt par erat, optima quęque: sed posteaquā omnibus tribubus filiorū Israel regiones assignatę fuerant; tunc ipse petijt a populo locū aliquē, vbi habitare posset. Sic enim loquitur Scriptura. *Cum cōpleisset sorte diuidere terrā singulis per tribus suas, dederunt filij Israel possessionem Iosue filio Nū in medio sui, iuxta preceptum Domini, urbē quā postulant, Thamnathsara, in monte Ephraim, & adificauit ciuitatem; habitauitque in ea.* Fuisse autem locum illum horridum, & asperum, testatur sanctus Hieronymus in vita sanctę Paulę matronę Romanę, quā dicit admiratam fuisse, quando circuiuit terram promissionis, quod Iosue distributor possessionum, sibi montana, atque aspera delegisset. Sed non est hoc admirandum, cum Iosue non esset de hoc mundo, sed vir san-

Ios. 19.

sanctissimus, & æmulator virtutum
Mosis magistri sui; qui non quærebat
quæ sua erāt, sed quæ aliorū: nec solū
Mosem imitari volebat, sed multo
magis Iesum Christum, quē spiritu
venturū nouerat, & se illius figuram
gerere Deo reuelāte, non ignorabat.
Itaque, quod postea Philosophus
scripsit, hoc esse discrimen inter Re-
gē, & Tyrannū, quod Rex non sua, sed
populi utilitatē quærat: Tyrānus cō-
tra, suā, non populi: multo antea no-
ster Iosue re ipsa, & factis demon-
strauit, exemplo suo Reges infor-
mans, & Tyrannos detestans.

Omitto quæ dici poterāt de prudē-
tia, & fortitudine in bellis gerendis,
quēadmodū videlicet exercitus tu-
os semper in officio continuerit, à
sceleribus cōpescuerit, in timore Do-
mini erudierit: & quibus artibus ho-
stes auerterit, vel prostrauerit: ac de-
niq; tā multas prouincias breui do-
muerit: & habitatoribus interēptis,
vel fugatis, filijs Israel habitandas,
possidēdasq; tradiderit. Hæc. n. ex li-
bro Iosue peti possūt. Vixit Iosue an-
nos 110. & gēti Hebræorū cum impe-
rio felicissimē præfuit annis 26.

VITA

VITA ET VIR- TUTES SANCTI

DAVID REGIS, ET
Prophetæ.

Sanctus David speculum luci-
dissimum esse poterit Christia-
nis Regibus omnibus. Nam di-
uitijs non caruit, vt Moses, & Iosue:
neque vitijs etiam caruit, vt Iosue, &
Ioseph. Sed cū auri, & argen-
ti copia abundaret, vltimū legitimū
diuitiarum ostendit; & cū ex hu-
mana fragilitate peccata non le-
uia perpetrasset; sic tamen emenda-
re culpas illas studuit, vt non mi-
nūs post lapsum, quā ante lapsum,
amicus Dei singularis dici, atque ha-
beri potuerit. Ac vt in tanti Regis
rebus gestis, & virtutibus explican-
dis, ordine procedamus; enarrabi-
mus primū secundas res, quæ illi
acciderunt in pueritia, & adolescen-
tia: deinde persecutiones, & an-
gustias, quas passus est, vsque ad
annum ætatis suæ tricesimum: tūc
res eius gestas, dum regnaret per

L
annos

annos quadraginta. Denique ad-
demus virtutes extremas, & pluri-
mas, quibus illud obtinuit, ut post
obitum à Spiritu sancto ita celebra-
retur, ut possit verissimè dici ab
ipso Deo in sanctorum numerum
relatus.

Igitur primum Davidis priuile-
gium illud fuit, quod adhuc pueru-
lus, iussu Dei à Samuele Propheta
fuerit inunctus in Regem. Nam cum
Saul Rex primus Hebræorum non
rectè fungeretur munere suo; neque
mandata Dei, sibi per Samuelè Pro-
phetam indicata, fideliter adimple-
ret: iussit Deus Samueli, ut vnum
filijs Isai oleo sancto inungeret, quod
vntione significaretur, illum fore
Saulis successorem. Profectus itaque
Samuel ad Isai Bethlehemitem, de
tribu Iuda; & productis in medium
septem eius filijs, spiritus Domini
indicauit Samueli, ad vltimum,
qui erat David, puer paruulus, ru-
fus, & facie decorus; regnum
Israëliticum post mortem Saulis de-
venturum, atque in huius rei si-
gnum, illum vnxit oleo sancto; ex
qua

qua vntione repletus est David
Spiritu sancto, & inducus robur
corporis, & animi prorsus admira-
bile: nam adhuc adolescens, & penè
puer, oues patris sui custodiens,
Leonem, & Vrsum inermis interfe-
cit; & paulò post singulari certamine
cum Gigante Goliath armato ipse
puer inermis depugnauit, & vicit.
Sed præstat audire verba eius ad Sau-
lem Regem. Non concidat, inquit, cor
cuiusquam in eo (Goliath) ego seruus
tuus vadam & pugnabo aduersus Phi-
listæum. & ait Saul ad David: Non
pales resistere Philistæo isti. nec pugna-
re aduersus eum, quia puer es; hic
autem vir bellator est ab adolescen-
tia sua. Dixitque David ad Saul,
Pascēbat seruus tuus patris sui gre-
gem, & veniebat Leo, vel Vr-
sus, & tollebat arietem de me-
dio gregis: & persequēbar eos, &
percutiebam eruebamque de ore eo-
rum: & illi consurgebant aduer-
sum me, & apprehēdebam mem-
tum eorum, & suffocabam, inter-
ficebamque eos. Nam & Leonem, &
Vrsum

Vrsū interfeci ego seruus tuus. Erit
 ergo & Philistæus hic incircumcisus
 quasi vnus ex eis. Ac vt sanctus puer
 non videretur de suo robore glo-
 riari, & non de auxilio Dei, in
 quo præcipue sperabat, adiunxit
 Nunc vadam, & auferam oppro-
 brium populi: quoniam quis est
 Philistæus incircumcisus, qui ausus
 est maledicere exercitui Dei vi-
 tu? & ait David, Dominus qui er-
 puit me de manu Leonis, & de ma-
 nu Vrsi, ipse me liberabit de ma-
 Philistæi huius. Atque ita vt locu-
 tus est, sic res se habuit; nam præ-
 cedens David ad singulare certami-
 cum Philistæo, Deo adiuuante, vi-
 cit puer inermis virum armatum,
 & proprio hostis gladio caput eius
 præcidit: neque solū de Gigante
 te triumphauit David adhuc ad
 lescentulus, sed causa fuit, vt totius
 castris Philistinorum trepidaretur,
 & Israëlitarū resumptis animis, ac vi-
 ribus fugientes persequerentur, &
 magna strage affectos è finibus sub-
 eijcerent. Hoc fuit initium operum
 heroicorum Davidis, quod totum
 debet

debetur magnæ fidei, & fiduciæ in-
 nocentis, & religiosi adolescentis in
 Deum.

Sed hoc tam egregium facinus oc-
 casionem dedit grauissimæ persecu-
 tionis, quam Deus permisit; vt virtus
 patientiæ ipsius Davidis, & pietatis
 in Deum, & charitatis in proximos,
 etiam inimicos & ingratos, perspi-
 cue cerneretur: & omnes nos intel-
 ligeremus, fuisse Davidem secun-
 dum cor Dei. Saul enim audiens
 mulieres canentes, cum David re-
 neretur à singulari illo certami-
 ne, caput Philistæi portans in mani-
 bus, Saul percussit mille, & David de-
 cem milia, inuidentiæ stimulis agi-
 tari coepit; & eò vsque processit illa
 mentis ægritudo, vt eum bis lancea
 tentauerit interficere. Deinde amo-
 uit illum à se, & constituit tribu-
 num super mille milites, sperans il-
 lum in prælio ab hostibus aliquan-
 do interimendum. Sed quò magis
 Davidem Saul oderat, eò magis
 Deus eum diligebat, & hostibus for-
 midolosum, & toti populo Israeli-
 tico gratum & amabilem reddebat.

Denique Saul non ferens amplius
 presentiam Davidis, locutus est ad
 Ionatham filium suum, & ad omnes
 seruos suos, vt occiderent Dau-
 idem. Nimis autem longum esset
 hic referre, quàm frequenter & pa-
 lām, & per insidias tentauerit Saul
 Dauidem occidere. Denique etiam
 integrum exercitum militum ad
 eum capiendum, & interficien-
 dum misit: ipse quoque armatis co-
 pijs sylvas & montes circumdedit,
 in quibus latere Dauidem acceperat,
 vt eum de vita tollere posset.
 Sed videamus, quid contrā Dauid
 fecerit: an insidiatus vnquam fue-
 rit Sauli, an vllum in eum incitauerit,
 an de fama, vel honore eius de-
 traxerit: nihil eiusmodi legitur in
 sacris litteris; sed hoc solum, quòd
 fugerit, quòd latuerit, quòd insidias
 eius declinauerit. Sed quod penē-
 dem superat, illud est, quòd
 cum posset eum sine periculo suo
 interficere, & Regnum eius inua-
 dere, & hoc non semel, sed bis, &
 amicis cohortantibus, & occasioni-
 bus optimis se offerentibus; semper
 recu-

1. Reg. 19.

1. Reg. 23.
& 24.1. Reg. 24.
& 26.

recusauit. Quàm paucos reperie-
 mus, etiam iam euangelio coruscante,
 qui parcant hosti sæuissimo, si
 possint eum sine periculo suo in-
 terficere? Sed quid dicam, si possint
 non solum vitam suam conserua-
 re; sed etiam amplissimum Re-
 gum acquirere? Hoc Dauid fecit,
 ad hoc culmen virtutis peruenit
 Dauid: ideo de eo canitur, Memen-
 to Domine Dauid, & omnis mansue-
 tudinis eius. Et non sine magna ra-
 tione filius Dei, filius etiam Dau-
 idis appellari voluit: nimirum man-
 sueti patris mitissimus filius, & pa-
 tientis patris patientissimus filius:
 qui cum malediceretur, non maledice-
 bat; & cum pateretur, non commina-
 batur.

Sed veniamus nunc ad tempus, in Cap. III.
 quo persecutionibus consumma-
 tis, peruenit ad Regnum, & vi-
 deamus quàm iustè, & quàm sa-
 pienter Regnū administrauerit. Saul,
 qui cum primū electus fuit ad Re-
 gum, optimus erat omnium, & tam
 humilis in oculis suis, vt oportue-
 rit eum quasi compellere, vt Regnum

Psal. 137.

Matth. 9.

Mar. 10.

Luc. 18.

1. Pet. 2.

acciperet; quippe qui absconderat se, ne Rex fieri cogeretur: tamen paulò post oblitus mandatorum Dei, & in sensum reprobum datus; non solùm Davidem, fidelissimum sibi militem, ob inuidiam persecutus est tanquam hostem; sed etiam Sacerdotes Domini, quòd suspicaretur amicos esse Davidis, planè mites & innoxios, coram se interfici iussit: & perierunt illa die sacerdotes octoginta quinque: neque ea crudelitate contentus, ciuitatem sacerdotum, quæ dicebatur Nobè, percussit, vt scriptura loquitur, *in ore gladij; viros & mulieres, & paruulos & lactentes, bouemq; & asinum, & ouem in ore gladij.* Bn ad quantam barbariem, & feritatem perduxit inuidia & carentia timoris Domini eum Regem, qui priuatus cùm esset, erat omnium optimus. Sed neque his contentus, religione diuina contempta, consuluit phitonissam. His igitur omnibus sceleribus prouocatus Dominus, tradidit Saulem cum exercitu suo in potestatem Philistinorum, & vna die ceciderunt interfecti Saul

1. Reg. 22.

1. Reg. 28.

1. Reg. 31.

Et Saul cum tribus filijs eius, & ingens populi multitudo.

Defuncto igitur impio Rege, translatum est Regnum ad pium, & amicum Dei Davidem, cùm iam esset annorum triginta. Initium autem regnandi duxit David à lacrymis & ieiunio, & planctu magno, ob mortem Saulis inimici sui; & animaduertit gladio in eum, qui dixerat, à se interfectum fuisse Saulem, dicens ei, *Quomodo non timuisti mittere manum tuam, vt occideres Christum Domini?* Quid igitur mirum est, quòd David diceretur, vir secundùm cor Dei, qui inimicum suum sæuissimum viuentem mortuumque ita dilexit, ac si amicissimus ei fuisset? sic enim & Deus *benignus est super ingratos, & malos*: & secundùm Apostolum, *commendat charitatem suam in nobis, quia cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.*

2. Reg. 1.

Luc. 6.

Rom. 1.

Porrò quàm iustè David, misericorditer prudenterque regnauerit, explicat ipse in Psalmo centesimo. Neq; miretur aliquis, quòd ipse met. laudes suas decanter: neq; enim ipse

sed Spiritus Domini per os eius loquebatur. sic enim ipse loquitur in secundo libro Regum, Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Et in Actis Apostolorum tota Ecclesia dicit, Domine, qui spiritu sancto per os patris nostri David, pueritui, dixisti, Quare fremuerunt gentes. Itaque David laudes suas, non ut laudes suas, sed ut beneficia gratiæ Dei Spiritu sancto inspirante, verè scripsit, cum ait, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*; hoc est, Ad laudem tuam Deus, & ad instructionem Principum, quos tu elegeris, cantabo misericordiam, & iustitiam, ad quas reuocari possunt omnes virtutes, quæ sunt Principibus omnibus ad bene regendos populos necessariæ. Cantabo autem tibi, quia dona tua sunt, in quocumque Principe inueniantur: tua enim gratia Principes boni misericordes sunt, sed non iniusti, sed non crudeles. *Psallam, & intelligam in via immaculata, quando uenies ad me*, id est, Canam non sola voce, sed etiam per instrumentum musicum;

2 Reg. 23.
Act. 4.

Psal. 100.

Verba
text.

ficum, quando ueneris ad me Spiritu sancto tuo, inspirans mihi uiam immaculatam, quæ consistit in misericordia, & iustitia. *Vniuersæ enim uia Domini, misericordia & ueritas*; quæ eadem cum iustitia est. *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ*. Hic iam incipit David explicare laudabiles mores suos, ut cæteri imitentur, tum successores, tum subditi. Ad hoc enim Principes in sublimi loco sedent, ut tamquam lucernæ in candelabro positi, omnibus luceant. Ac primùm declarat, qualis fuerit in oculis Dei, qui uidet etiam in abscondito; deinde qualis fuerit publicè in oculis hominum. *Perambulabam, in innocentia cordis mei*: id est, perambulabam uiam huius præsentis uitæ conseruans in primis cordis innocentiam, nihil cogitans, & nihil appetens contra legis diuinæ mandata, ne fortè cor meum uiciosis cogitationibus, vel desiderijs inquinarem. Atque id faciebam etiam *in medio domus meæ*, in penetralibus uidelicet, ubi nemo erat, qui me-

Psal. 24.

Verba
text.

me reprehendere posset. Multi enim in foro, & in plateis modestè, ac moderatè se gerunt, sed in penetralibus domus fræna libidinibus laxant. Quanta igitur, & quàm seuera disciplina Davidis erat, qui etiam in penetralibus domus suæ, & in ipso corde, ubi solus Deus videt, innocentiam custodiebat? & credibile est ab ipso didicisse filium eius Salomonem, qui scripsit, *Omni custodia serua cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit.* Neque contentus David innocentia interiore, addit, *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam: facientes præuarcationes odiui.* Hæc enim pertinent ad innocentiam oculorum, & manuum. Auertebat enim magna diligentia oculos David ab omni spectaculo vitioso, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aspectu rerum, quæ mentem inquinare possent: sed præcipuè auertebat oculos ab omni iniustitia, à muneribus, quæ excæcant oculos sapientium, à contractibus vsurarijs, ab omni negociatione iniusta; nec solum ipse leges diuinas præua-

PROV. 4.

Verba
text.

præuarcari nolebat; sed omnes subditos suos, quos præuarcatores noverat, odio habebat, & si quo modo poterat, eos à præuarcatione compescebat. Addit postea, *Non adhæsit mihi cor prauum: declinantem à me malignum non cognoscebam.* Tanta videlicet erat in populo sanctitatis opinio de Rege Dauide, vt improbi ad eum accedere non auderent. Magna laus Principis, cui deceptores, assentatores, lenones, atque alij scelerati homines appropinquare non audent. Non adhæsit mihi, inquit, homo prauicordis, & nequam; noverant enim omnes, à me non diligere facinorosos: *Declinantem à me malignum non cognoscebam.* Sic enim erat omnibus notum, me non delectari societate improborum, vt per se declinarent improbi à consortio meo, etiam me nesciente. *Detrahebam secretum proximo suo, hunc persequebar.* Alia virtus planè regia hic aperitur, in qua mirificè lucet misericordia & iudicium. Sæpe enim in aula Principum regnat liuor, & inuidentia: inde multi exurgunt de-

L 7 tracto-

Verba

Verba

tractores, vel adultores, qui detrahendo eijciunt competidores, & adulando occupant eorum loca. Sed David Rex sapiens, & iustus detrahentes secretò proximis suis non solùm non audiebat, sed persequebatur, & ex aula eijciebat. Addit, *Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Non enim solos detractores, sed etiam superbos, & cupidos David detestabatur: nihil enim tristius accidere populis potest, quàm si ministri Regum superbi, aut avari sint. Abutuntur, qui eiusmodi sunt, publica potestate ad explendas cupiditates proprias, non sine magno detrimento populorum. David igitur ad mensam suam non admittebat tamquam domesticos, & familiares, homines elatos, atque superbos, neque homines cupidos, qui opibus expleri nequeunt. *Oculi mei ad fideles terra, ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Explosis à conuictu, & familiaritate, vel ministerio suo detractoribus, superbis,

& a-

Verba
text.

Verba
text.

& auaris; eligebat, & admittebat solos fideles, & probos. Sæpè enim accidit, ut Principes sic delectentur fidelitate ministrorum, quos utiles experiuntur vestigalibus, & gazis suis; ut facilè tolerant multa alia illorum vitia. Non sic David Rex sanctus, sed coniunctam volebat esse in ministris suis fidelitatem cum probitate, & probitatem cum fidelitate. Nolebat enim amicos habere, quos inimicos Domini sui esse non ignorabat: & qui sic diligenter conseruarent regias opes, ut simul flagitijs suis perderent animas proprias; & malo exemplo perderent animas populorum. Ideò subiungit, *Oculi mei ad fideles terra,* quærendos videlicet, & eligendos: sed simul eos, qui ambulat in via immaculata, id est, qui fidelitatem cum probitate coniungunt; hos administrandùm mihi semper deligebam. Denique addit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terra,* ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Concludit psalmum demonstrans zelum suum

Verba
text.

in

in purganda ciuitate Dei: in qua purgatione faciebat misericordiam, & iudicium: misericordiam erga bonos ciues, liberans eos ab oppressionibus impiorum; & iudicium erga malos, debitis pœnis eos afficiens. Dicit autem in matutino se hoc iudicium exercuisse, id est, in ipso principio erumpentium malorum, antequam radices figant. Nam ubi mala crescendo inualuerunt, vix magno labore eradicari possunt. Dicit autem se disperdere voluisse omnes peccatores terræ, omnes, inquam, qui mortem merebantur, & quibus vita concedi non poterat sine periculo innocentium. Quando enim è contrario non possunt omnes peccatores disperdi, nisi cum eis multi pereant innocentes: tunc parcendum est etiam impijs, ne simul cum illis pereant iusti, iuxta parabolam zizaniorum, in qua Dominus ait, *Sinite vtraque crescere, ne forte eradicantes zizania, eradicetis simul & triticum.*

Matt. 13.

Cap. IV.

Neque solæ virtutes regiæ, misericordia, & iustitia in Dauide nostro
mirifi-

mirificè refulserunt; sed etiam pietas, & charitas in Deum tanta, quanta vix in probatissimis sacerdotibus, & perfectis monachis, Euangelio coruscante, inueniri poterit. Et tamè hic magnus vir nõ in tēplo Domini, vt Samuel, neque in desertis locis habitabat, vt sanctus Ioannes Baptista, & nostri Paulus, & Antonius; sed aulam regiam tenebat, opibus abundabat, vxores & filios multos habebat, exercitum armatum ducebat, vrbes oppugnabat, vt caperet, & captas euertebat: & tamen sic erat addictus colloquijs diuinis, & orationi, vt septies in die laudes diceret Domino, & media nocte surgeret ad
psal. 118.
constendum Domino; & cantica illa spiritualia tam multa, & tam pia scriberet, quæ fontes lacrymarum producunt: quæque iam per omnes Ecclesias suauissimè concinuntur; vt factus iam sit David magister omnium Ecclesiarum, & monasteriorum.

Quid iam dicam de amore eius in Deum, & de contemptu mundi hu-
ius?

- Psal. 26.*
Psal. 30. ius? Ita profus amor diuinus cor eius occupauerat, vt diceret, *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Item, *Quam magna multitudo dulcedinis tue Domine, quam abscondisti timentibus te?* Item, *Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.* Item, *Sitiuit anima mea ad Deum, sortem, viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei.* Item, *Renitit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* Item, *Quid mihi est in caelo, & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in aeternum.* Item, *Latifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam leuauit; quoniam tu Domine suauis & mitis, & multa misericordia omnibus inuocantibus te.* Item, *Ego verò delectabor in Domino.*
- Psal. 33.*
Psal. 42.
Psal. 76.
Psal. 72.
Psal. 83.
Psal. 103.

Addidit quoque David ad amorem erga Deum, pietatem & religionem erga ea, quæ Dei sunt; & præparauit, quæ ad templum magnificentissimum ædificandum necessaria esse videbantur, thesauros immensos. Sic enim legimus in li-

bro

bro priore Paralipomenon cap. 22. *Paralip.*
Ecce ego, inquit, in paupertate mea 22.
præparauit impensas domus Domini auritalenta centum millia; & argenti millemillia talentorum: aris verò, & ferri non est pondus; vincitur enim numerus magnitudine: ligna, & lapides præparauit ad vniuersa impendia. Ecce in quos vsus David thesauros congescit suos: non in voluptates suas, vel gloriam suam, sed in obsequium Domini Dei sui. Neque verò solùm amabat Dominum David ex toto corde suo: sed etiam despicebat omnia, quæ extra Deum sunt, vt planè inania, nihil solidi, & veri boni in se habentia: quod ex toto psalmo tricesimo octauo intelligi potest. *Ecce, inquit, mensurabiles posuisti dies meos, id est, breuissimos, qui quasi palmo vno mensurari possint. & Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. & In imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. Thesaurizat, & ignorat, cui congregabit ea. & Tabescere fecisti sicut araneam animam meam.* (aranea enim laborat in texenda tela, vt

Psal. 38.

vt

vt capiat muscas; & ipsa interim ex-
iccatur, & consumitur.) Denique
addit, *Advena ego sum & peregrinus,*
sicut omnes patres mei. In quē locū S.
Ioannes Chrysoſtomus scribens, ex-
clamat, *Iure admirandus est magnus*
David, qui in Regno, opibus, & poten-
tia, se ipse appellat inquilinum, & via-
torem, vt qui prosperitati non fideret: re-
vera enim sunt hac verba plena sapien-
tia. Neque solum Deum, sed etiam
proximum sic ardentem diligebat
David, vt pro eo vitam suam expo-
nere paratissimus esset. Cū aliquā-
do leuissima pestis grassatur in po-
pulum, clamauit David ad Deum,
.Reg. 24 *Ego sum, qui peccaui, ego qui iniquē e-*
gristi: qui oues sunt, quid fecerunt? ver-
tatur, obsecro, manus tua contra me,
& contra domum patris mei. Hęc ni-
mirum est illa perfecta charitas, de
qua loquitur Apostolus Ioannes, di-
cens, *In hoc cognouimus charitatem*
1 Io. 3. *Dei, quoniam ille animam suam pro*
nobis posuit, & nos debemus pro fratri-
bus animas ponere.

Insignis quoque fuit patientia &
humilitas Davidis, tum etiam, cū
Rex

Rex esset. Nam cū fugeret Absalo-
nem filium, qui vt Regnum patri eri-
peret, cum ingenti exercitu aduer-
sus eum veniebat; accidit, vt vir qui-
dam nomine Semei malediceret Re-
gi, dicens, *Egredere, egredere vir san-*
guinum, & vir Belial: & proieciat
lapides contra David; cumque vnus
ex Ducibus David vellet confurge-
re aduersus eum, mortemque illi cō-
minaretur; compescuit David mili-
tem suum, dicens, *Dimitte eum, vt*
maledicat, si forte respiciat Deus affli-
ctionem meam; & reddat mihi bonum
pro maledictione hac hodierna. Sic Da-
uid humiliter passus est, vt vir priua-
tus pergeret maledicendo, & lapi-
des contra se iaciendo, quandiu vo-
luit, etiam si facillimē posset, per v-
num ex militibus suis, eum de me-
dio tollere. Et cū postea Davidi ex
prælio victori redeunti idem semei
occurisset, & veniam petiisset; fa-
cillimē impetrauit. Et quid mirum, si
veniam impetrauit à Rege mitissi-
mo, & patientissimo, de quo scriptū
est, *Memento Domine David, & om-*
nis mansuetudinis eius. Psal. 131.

Porro

Porro mansuetudinis, & patientiæ foror, vel mater est humilitas; quarum virtutum magistrum, ac doctorem se profitetur Christus dicens, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Atque ea causa mihi esse videtur, cur David in psalmo quodam humilitatem suam apertissimè prædicauerit, quasi glorians, ea se virtute præditum ex insigni dono Dei fuisse, quam, vt Propheta eximius prænotabat, in Christo, filio suo secundum carnem, primarium locum habituram. *Domine, inquit humilis David, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* Audaçter hoc dicit ad eum, qui scit eum vera dicere, & eadem fiducia adiungit, *Neque ambulauit in magnis, neque in mirabilibus super me.* Ac ne fortè homines non facilè crederent, in tanto Rege locum tantæ humilitati esse potuisse: addit iuramentum dicens, *Si non humiliter sentiebam sed exaltaui animam meam sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.* Tremen-

mendum iuramentum, si intelligatur per experimentum: quàm grauis sit poena, priuatio lactis diuini. hæc enim sententia huius loci esse videtur, sicut infans recens amotus à lacte, manet in sinu, vel super genua matris suæ, mœstus & plorans; quia priuatus est dulcedine lactis, quæ pro illo tempore summæ delitiæ illius erant; sic anima mea priuetur dulcedine visitationis diuinæ, quæ meæ purissimæ, ac solæ delitiæ sunt, si spiritus superbiæ in anima mea locum vllum habet. Quorsum autem hæc declaratio humilitatis regiæ tendat, intelligi potest ex conclusione psalmi, quæ est, *Speret Israel in Domino ex hoc nunc, & vsque in seculum.* hæc enim est sententia horum verborum: si ego Rex & Propheta non me efferre audeo propter potentiam, & sapientiã, neque de me ipse præsumo, sed omnem spem meam in Deo collocatam habeo: certè par est, vt populus meus non in viribus suis confidat, sed speret in Deo in omni tempore tam præsentis, quàm futuro.

Restat

Cap. V. Restat ex rebus gestis Davidis peccatum eius & pœnitentia : quia enim multò plures sunt Reges, qui egent exemplis pœnitentiæ, quam innocentia; ideo placuit Deo, ad multorum Principum salutem, permittere, vt hic singularis eius amicus, & vir planè secundum cor eius, in graue peccatum aliquando laberetur, & per seriam pœnitentiam citò resurgeret : & peccatum eius, ac pœnitentia literis publicis scriberetur, & per omnes prouincias legeretur, & cantaretur, & ad memoriam sæculorum omnium mandaretur. Igitur peccauit David sanctus peccatum grande, adulterium videlicet cum homicidio coniunctum. In quo peccato multæ deformitates numerari possunt. Vna ex numero personarum, quas offendit, quæ plurimæ sunt: offendit enim David primò Vriam, militem suum fidelissimum, cui vxorem & vitam eripuit; deinde offendit Bersabeam, quam ad peccatum adulterij prouocauit, & spiritualiter interfecit: tum offendit vxores proprias, quibus fidem non serua-

seruauit; præterea offendit populum vniuersum; imò etiam infideles ipsos exemplo pessimo. Quod notauit Propheta Nathan, cum ait, *Blasphemare fecisti inimicos nomen Domini.* Denique offendit Deum, cuius leges apertè præuaricatus est, videlicet, *non occides, & non mœchaberis.* Deinde grauitas peccati Davidis cognosci potest ex circumstantijs personarum. Nam offendit David Vriam primò innocentem; secundò fidelissimum; tertio qui tum Davidi militabat; quartò quia vxorem eius polluerat per adulterium, quasi puniendum censeret, quia iniuriam acceperat; quintò quia ipsum eundem ministrum suæ mortis esse voluit, dans ei literas, quibus cades ipsius continebatur: sextò quia cum scripsit ad Ioab Ducem militiae, vt Vriam interficiendum curaret; existimari voluit, eum magni criminis reum, & eo modo famam eius maculauit. sed ingratitude erga Deum, præcipua causa est magnitudinis peccati Davidis. *Deus enim in Dauidem omnia ferè*
M don,

donā, & priuilegia contulit, quæ in hominem conferri posse videntur. Eum siquidem Deus ex pauperculo ouium pastore fecit Regem magnum, Prophetam eximium, Imperatorem felicissimum: donauit prudentia, robore, pulchritudine; cumulauit diuitijs, prolibus, denique rebus omnibus, quæ in terris desiderari possunt. Adiecit ad hæc omnia David, quod non continuo resipuit, sed hæsit in coeno peccati multos menses; iam enim natus erat filius ex adulterio, quando primum David resipiscere cœpit; & nisi Deus, singulari beneficio gratiæ suæ, misisset ad eum Nathan Prophetam, diutiùs fortasse in luto peccati volutatus esset. Hæc tanta peccati grauitas, hominis alioqui tam pijs, in scripturis tam accuratè exponitur, vt nullus desperet, sed omnes ad poenitentiam, eamque feriam primo quoque tempore reuertantur.

Alterum peccatum Davidis in Scriptura sancta narratur, quod numerari voluerit homines ad bellum ido-

idoneos in vniuerso Regno suo. Sic enim legitur in secundo libro Regum, Et addidit furor Domini irasci *2. Reg. 24* contra Israel, commouitque David in is dicentem Vade numera Israel, & Iudam; & inuenta sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; & de Iuda quingenta millia bellatorum. percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto, sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egredi sumini. Et mox adfuit Gad Propeta, qui nomine Dei dedit optionem David, vt eligeret in poenam illius peccati, vel septem annos sterilitatis terræ; vel tres menses infelicis belli; vel tres dies pestis crudelissimæ; elegit autè David tres dies pestis. Ista numeratio potuisset videri sine culpa; cum DEVS ipse in libro Numeri iusserit numerari omnes tribus Israel. Sed poenitentia David, & ira Dei, per Gad Prophetam manifestata, & poenitètia imposta; satis apertè indicat, & Regem,

& populum peccasse tumore superbia, vel saltem inanis gloria, ob tantingentem numerum virorum fortium, in Regno alioqui non amplifimo; sed constat etiam, maius fuisse peccatum populi, quam Regis. Id quod intelligi potest tum ex illis verbis, *Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouit que David in eis dicentem, vade numera Israel, & Iudam; tum ex poena subsecuta, ex peste videlicet, qua personam Regis non attigit; & de populo sustulit septuaginta millia virorum. Atque haec de peccatis David, qua in sacris literis manifestantur. Nunc poenitentiam cognoscamus.*

Cap VI. Primum igitur humilitas, & mansuetudo cognosci potuit ex eo, quod cum Nathan Propheta Davidem reprehendisset nomine Dei, ac dixisset, *Hac dicit Dominus Deus Israel, Quare contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethem percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tuam. Quamobrem non rece-*

*det gladius de domo tua vsque in sempiternum: & tollam vxores tuas, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti abscondite, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis. Ad haec David neque negauit, neque factum excusauit, neque cum indignatione repulit nuntium illum: sed ait, Peccaui Domino. Et quonia Deus, qui scrutatur corda, vidit, vocem illam ex vera & profunda contritione prodijisse; respondit ei per eundem Prophetam: *Dominus quoque transulit peccatum tuum, non morieris.**

Sed David non contentus hoc Prophetae responso, instituit omnes partes verae poenitentiae adimplere. partes verae poenitentiae haec praecipuae esse videntur, Contritio cordis, Confessio oris, Satisfactio per opera poenitentiae, ac demum Patientia in aduersis, quando praesertim satis constat, immitti illa a Deo, vt per eorum tolerantiam peccata

admissa purgētur. In his omnibus exemplar eximiū verē poenitētium videtur fuisse David. Nam de contritione cordis, de qua testatur idem Propheta dicens, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet*: restantur flumina lacrymarum, quæ ipse fudit. Nam in psalmo sexto dicit, *Laboravi in gemitu meo, labeo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* & apertius in psalmo centesimo decimo octavo, *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Quamvis enim hunc locum ego exposuerim aliās cum Theodoro, & Eutymio de fletu pro peccatis aliorum: tamen maiori ratione possum nunc exponere cum sanctis Patribus, Ambrosio, Hieronymo, & Augustino de peccatis proprijs ipsius Davidis, & in specie de peccato cum vxore Vriæ, de quo nunc agimus. *Exitus, inquit, aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam, ipsi oculi mei, quando vxorem alienam con-*

concupierunt. Notant autem sancti Patres per exitus aquarum non significari guttas aliquas lacrymarum, sed riuos ingentes, siue potius flumina, vel, vt loquitur sanctus Ambrosius, *continuum quoddam, & ingeprofluuium lacrymarum.* Sic nimirum diluuntur peccata, sic placatur Deus; non vt multi faciunt, qui mortem filiorum, aut coniugum flumine lacrymarum deffere norunt; mortem animæ propriæ ne vna quidem lacrymula plangere possunt. Et tamen verum est, quod Veritas dicit, *Quid prodest homini si uersum mundum lucretur, anima uero sua detrimentum patiatur?*

Neque uero sanctus David solis lacrymis dolorem suum expressit; sed etiam libera confessione: neque solum Propheta Nathan dixit, *Peccauit Domino*: sed palam in oratione clamauit, *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Amplius laua me ab ini-

quitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper; & similia in multis psalmis leguntur. Neque ignorabat David, hunc psalmum cum cæteris in toto orbe terrarum vsque ad mundi consummationem esse legendum, & titulum eius futurum, Quando intrauit David ad Bethsabee. Itaque peccati confessio in Davidis pœnitentia non desideratur.

Porrò de ieiunio, & oratione nulla dubitatio esse potest, quin crebra ista fuerint apud Davidem post hoc peccatum patratum. Nam si in psalmo tricesimo quarto de se ipse dicit, Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam: certè id fecit, cum pro hoc maximo peccato satisfacere Deo voluit. San-

a. Reg. 12.

ctus Ambrosius, id quod legitur in libro secundo Regum, Davidem iacuisse in terra, ieiunasse, & fleuisse, quando filius ipseus ex adulterio natus aggrorabat ad mortem non tribuit morti propinquæ filij, quam pec-

peccato contra Deum patrato; sic enim loquitur in sermone septimo decimo super Psalmum centesimum decimum octauum: Denique, inquit, filio in aegritudine constituto, neque cibum sumpsit, neque regium thronum, aut cubile conscendit: sed stratus in terra, ieiuna ora lacrymis diluebat; non tam filij mortem, quam peccati pœnam in illo lauare desiderans. hæc ille, qui rectissimè iudicauit, si potuisset Deum placare, ob eius peccatum offensum; filium non fuisse moriturum: proinde non tam filij mortem redimere, quam Deum placare. David illo suo ieiunio, & humicubatione quærebat.

Restat postrema pœnitentiæ pars, quæ in flagellis Dei æquo animo suscipiendis, & patientissimè ferendis posita est. Deus enim filios suos peccantes seuerè in hac vita flagellat, non quia odit, sed quia diligit; nam & ipsis filijs longè vtilius est hic flagellis purgari, quam in alio seculo hæreditate priuari. Sic enim loquitur apostolus ad Hebræos: Quem diligit Dominus castigat; flagel-

Heb. 12.

lat autem omnem filium, quem recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater? quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri (id est adulterini) & non filij estis, id est, non filij legitimi estis, ad quos solos pertinet hæreditas. Deus igitur, qui Davidem in filiis legitimis numerabat; flagellis grauis- simis attriuit, præter ea, quæ ipse sibi spontè assumpserat, lacrymas, ie- iunia, humicubationes, & alia id genus. Ac primum, quod per Na- than prophetam illi comminatus est, quod in ultionem homicidij V- riæ, gladius, id est, mors violenta non exiret de domo eius; ad literã impletum est. Obijt enim continuò filius ex adulterio natus: deinde Am- mon filius eiusdem Davidis ab Ab- salone fratre occisus fuit; postea Ab- salon conspirauit contra patrem, & eiecit eum ex vrbe Regia: & vt ma- iori iniuria illum afficeret, publicè expanso tentorio, incestauit vxores patris sui; quod Nathan futurum illi prædixerat: paulò post in prælio oc- ciditur Absalon cum incredibili do- lore.

2. Reg. 12.

2. Reg. 13.

2. Reg. 16.

2. Reg. 12.

Ibid.

lore patris; qui non tam interitum carnis, quàm mortem æternam ani- mæ considerabat, cum sciret illum perijssereum scelerum grauissimo- rum. His accessit exprobratio, & ma- ledictio Semei, qui Davidem fugi- entem maledicebat, vt Scriptura lo- quitur, maledictione pessima, quasi usurpatorem alieni Regni. Accessit denique fuga Davidis ex vrbe sua Regia; & fuga ad eò repentina, vt co- actus sit Rex nudis pedibus, operto capite, & stens per montem Oliuarũ iter facere.

2. Reg. 16.

2. Reg. 15.

Hæc sunt flagella, dura quidem, sed paterna, quibus Deus Davidem sanctum exercuit. Et quidem mor- tem tot filiorum patientissimè tu- lit, ita vt intra se lugeret quidem, & sensum doloris ostenderet, sed abs- que murmure, absque comminatio- ne, absque signo vllò impatiẽtiæ, aut vindictæ. De vxorum, siue concubi- narum publica turpitudine à filio accepta nulla mentio facta est; nisi quod eas à sua consuetudine, vt æ- quum erat, remouit, & in locum v- nũ conclusis alimenta ministrari iussit.

M. 6.

iussit.

3. Reg. 2.

iussit, quoad viuerent. Exprobrationem, & maledictionem pessimi Semei tulit summa animi æquitate, dum ipse viueret: sed quia res fuerat pessimi exempli, Salomonem, qui post eum regnaturus erat, admonuit, vt pro sua sapientia, delictum illud non relinqueret impunitum.

4. Reg. 16.

Quod ergo dixerat David, quando à Semei maledicebatur, *Deus præcepit illi vt malediceret*; non sic accipiendum est, quasi maledictio Semei fuisset laudabilis, vt pote à Deo imperata; sed quòd maledictio illa, quamuis falsa, & iniqua; à Deo permiffa fuisset ad patientiam, & humilitatem serui sui Davidis exercendam. Ac ne quis fortè miretur, quomodo potuerit maledictio illa Semei esse à Deo mandata; & tamen iniqua: legat sanctum Augustinum in libro de gratia, & libero arbitrio, hunc nodum apertissimè dissoluentem.

S. Aug.
lib. de
gratia, &
libero
arb. c. 20.

Habemus igitur Davidem sanctum magnis virtutibus præditum, & à peccatis duobus, in quæ, diuina permissione, ob carnis fragilitatem lapsus

lapsus fuerat; per veram poenitentiam diuina gratia sic liberatum, vt Deus ipse testimonio suo sæpe, ac sæpius repetito, in Sanctorum numerum singulari priuilegio retulisse videatur. Sic enim loquitur Deus in libro Regum tertio de Salomone, cum idem esset senex, *deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur deos alienos: nec erat cor eius cum Domino Deo suo, sicut cor David Patris eius.* Item in eodem libro ad Hieroboam, *Non fuisti, inquit, sicut seruus meus David, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo.* Item in libro eodem, de Abia Rege, *Non erat, inquit, cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris eius.* Item in libro quarto Regum, de Amasia Rege, *Fecit, inquit, reatum coram Domino, verumtamen non vt David pater eius: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.* Item in eodem libro, de Achaz Rege, *Non fecit, inquit, quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater eius.* Item in eodem libro, de

3. Reg. 11.

3. Reg. 14.

3. Reg. 15.

4. Reg.

14.

4. Reg.

16.

4 Reg. 18. de Ezechia, Fecit, inquit, quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia, qua fecerat David pater eius. Item in eodem libro de Iosia, Fecit, inquit, quod erat placitum coram Deo. & ambulavit per omnes vias David patris sui, non declinavit ad dexteram siue ad sinistram. Itaq; videmus, Davidem sic laudari à Spiritu sancto in Scripturis sanctis, ac si fuisset Idza optimi Regis; vt illi essent boni, qui essent illi similes: illi mali, qui essent ei dissimiles. Regnavit David annis quadraginta, vixit annis septuaginta.

(:.)

S. David Regis vita Finis.

VI.

VITA ET VIRTUTES SANCTI

EZECHIAE REGIS.

EX Regibus Hebræorum tres tantum inuenio à Iesu Sidrac in libro sacro, qui Ecclesiasticus appellatur, absolutè laudari, & quasi in sanctorum numerum referri, Davidem, Ezechiam, & Iosiam. Eccl. 49. Et sine dubio isti fuerunt omnium optimi, ita vt sancti Reges optimo iure dici possint. Quare operæ pretium existimaui, Ezechia, & Iosia res gestas & virtutes breuiter explicare. Ezechias Rex filius fuit Regis Achaz, & pater Manassæ, id est, filius optimus patris pessimi; & pater optimus filij pessimi.

Fuisse autem Ezechiam virum optimū, testatur primū Spiritus sanctus per Ecclesiasticum ita loquentē, Præter David, Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt: nã dereliquerūt legem altissimi Reges Iudæ, & contempserunt timorem Dei. Non signa-

significant autem ista verba, nullum omnino peccatum commississe hos tres Reges, sed non commississe peccatum in materia Religionis, & fidei: reliqui enim omnes, aut idolis seruiuerunt, aut idololatriam populo permiserunt. Isti tres in veri Dei cultu, & idololatriæ execratione diligentissimi, & ardentissimi fuerunt: præterea, tres isti, si qua in re deliquerunt ex humana fragilitate, poenitentiam sine dubio seriam egerunt, & à Deo veniam obtinuerunt. De Regibus cæteris ista non certo constant.

Secundum testimonium præbet Ezechia Spiritus sanctus in libro quarto Regum capite 18. his verbis, *Fecit Ezechias bonum coram Domino, iuxta omnia que fecerat Dauid pater eius. In Domino Deo Israel sperauit, adhasit Domino, & non recessit à vestigijs eius fecitque mandata eius, que præceperat Dominus Moysi. Vnde & erat Dominus cum eo.* Præclara sanè laudatio, in eo libro scripta, in quo falsitas inueniri non potest.

Tertium testimonium sanctitatis Ezechia

Ezechia idem Spiritus sanctus reddidit per ipsummet Ezechiam, qui cum audiisset ab Isaia Propheta, se ex morbo, in quem inciderat, moriturum; orauit ad Dominum dicens, *Obsecro Domine memento queso, quando ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim: fletuque Ezechias fletu magno.* Hanc laudationem fuisse veram, testatur Isaia Propheeta, qui scribit eam orationem, ut veram & Deo gratam, continuo fuisse exauditam à Domino. Sic enim loquitur Isaia, *Et antequam egredere- tur Isaia mediam partem atrij, factus est sermo Domini ad eum, Reuertere, & dic Ezechia Duci populi mei, Haec dicit Dominus Deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, & ecce sanauit te: die tertio ascendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos. Et quia cupiebat Ezechias aliquod signum huius tam lætæ promissionis, addidit Isaia; *Hoc erit signum à Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est; Ecce ego reuerti faciam umbram**

4 Reg.

20.

Isai. 38.

Ibid.

LINKOBA

umbram linearum, per quas descendit in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. & reuersus est sol decem lineis per gradus, quos descendit. Mirabile prorsus signum: non ab simile illi, quod fecit Iosue, cum Solem stare fecit. Itaque, vt crederet Ezechias, se verè sanandum à morbo illo lethifero, & superuicturum multos annos; fecit Deus, vt crescerent horæ illius diei, & pro duodecim horis diurnis fieret viginti duæ. Hæc sunt argumenta manifestissima, quod Ezechias non superbè & falsò dixerit, se ambulasse coram Deo in veritate, & in corde perfecto; sed humiliter, & veraciter, non iactans propriam virtutem, sed Dei dona commemorans.

Quartum testimonium sanctitatis eiusdem dare possunt opera eius: siquidem incredibili zelo purgauit Hierusalem ab omni illa foeditate idololatriæ, quam in eam inuexerant Reges, qui eum præcesserant, & præsertim parens eius Achaz, vt habetur in libris Regum. Neque solum purgauit ciuitatem ab omni cultu fal-

tu falorum Deorum; sed incredibili labore, & sumptu restituit altare Domini, & sacrificia secundum legem Domini, & omnes sacros ritus, & caremonias; ac denique renouauit totam faciem veræ Religionis, non parcens labori, nec sumptibus: quæ omnia legi possunt in libro posteriore Paralipomenon. Neque contentus fuit propria religione & pietate sua, sed excitauit primum sacerdotes & leuitas ad seruiendum Domino cum omni alacritate, & puritate: deinde scripsit etiam epistolas ad omnes filios Israel, dispersos in varijs ciuitatibus, cohortans omnes ad respicientiam, & ad seruiendum soli Deo vivo & vero; & cohortationibus suis profecit plurimum. Itaque non tantum Regis pij munus impleuit, sed etiam sacerdotis & concionatoris, prout ea tempora postulabant.

Neque minus fuit Ezechias fortis in rebus aduersis, quam diligens, & accuratus in prosperis: erat verò fortitudinis huius causa, quod multum omnino sperabat in Domino, non

2. Paralip.
29. & 30.

В. И. КОБА

non hæsitabat in fide, non diffidebat de auxilio Domini, sed cum parente suo Dauid dicere poterat, Dominus protector vite mea, à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, nõ timebit cor meum. Cùm enim Sennacherib Rex Assyriorum cum ingentibus copijs varias prouincias deuastasset, & iam Hierosolymæ immineret, præ multis victorijs tumidus, misit nuncios, & literas ad Ezechiam, in quibus dicebat, Nonte seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: numquid liberauerunt dygentium singulos, quos vastauerunt patres mei? Ezechias ascendit in domum Domini, & expandit literas coram Domino, & ait, Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus Regum omnium terra, tu fecisti cælum & terram. Inclina aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide: audi omnia verba Sennacherib, qui misit, vt exprobraret nobis Deum viuentem. Verè Domine dissipauerunt Reges Assyriorum gentes, & terras omnium, & miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dy, sed opera manuum hominum

minum ex ligno & lapide, & perdidērunt eos. Nunc ergo Domine Deus noster saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia Regna terra, quia tu es Dominus Deus solus. Hanc orationem plenam fide, & fiducia Dominus audiuit; & misit Isaiam ad Ezechiam, qui illi diceret, Hac dicit Dominus Deus Israel, quæ deprecatus es me super Sennacherib Regem Assyriorum audiui. Nec distulit Dominus, sed illa ipsa nocte misit Angelum suum, qui percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia; & ipse Rex visa strage tanti exercitus, recessit inglorius: & cùm redisset in Regnum suum, & adoraret idolum suum, à filijs proprijs cælus, miserè vitam finiuit. Ex his apparuit, Deum Ezechie esse verè Deum solum; & ipsum Ezechiam verum seruum, & amicum Dei.

Neque verò Ezechias omisit etiam partes suas in præparatione belli; quamuis fiducia eius potissimum esset in Deo: nam vt scribitur in libro posteriore Paralipomenon, antequam Sennacherib perueniret ad portas

HAY

2 Paral.
32.

portas Hierusalem ; Ezechias inito cum Principibus consilio, virisq; fortissimis, vt obturarent capita fontium qui erant extra urbem, & hoc omnium decernente sententia ; congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt omnes fontes, & riuum, qui fluebat in medio terra, dicentes, Ne veniant Reges Assyriorum, & inueniant aquarum abundantiam. Aedificauit quoque, agens industriè, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum : instaurauitq; Mello in ciuitate Dauid & fecit vniuersi generis armaturam, & clypeos : constituitq; Principes bellatorum in exercitu : & conuocauit vniuersos in platea porte ciuitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens Viriliter agite, & confortamini : nolite timere, nec paueatis Regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem, quæ est cum eo. Multo enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo : cum illo enim est brachium carneum ; nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est nostri, pugnatq; pro nobis. hæc ille, qui cum ait, multo plures sunt nobiscum, quàm

quàm cum illo ; significat, Deum esse Dominum Sabaoth, id est, exercituum ; ac per hoc semper habere secum multa millia Angelorum : significat etiam, tam ipsum Deum, quàm eius ministros, plus posse, etiam solos, quàm innumerabiles homines armatos : quod vel ex eo potest intelligi, quod vnus Angelus statim occidit centum octoginta quinque millia Assyriorum. Habemus igitur, Regem Ezechiam virum fuisse omni ex parte perfectum, prudentem, eloquentem, pium, religiosum, fortem, amantem populi, & super omnia cultorem Dei. Vixit annos quinquaginta quatuor : re-
gnauit annis vigintinouem. 4. Reg. 18.

Sancti Ezechia Regis vita Finis.

VITA

MEINHAKOBA

VITA ET VIR- TUTES SANCTI

IOSIAE REGIS.

Sanctus Iosias Rex simillimus fuit Regi Ezechia: nam & ipse patrem habuit valde malum; & filium reliquit etiam malum. Fuisse verò Iosiam Regem optimum, & sanctissimum, iisdem testimonijs docere possumus, quibus probauimus Ezechiam sanctitate floruisse.

Primùm igitur sanctitatem Iosia Regis prædicat Spiritus sanctus in libro quarto Regum, vbi sic legimus, *Fecit Iosias quod placitum erat coram Domino: & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui: non declinauit ad dexteram. siue ad sinistram.* Magna laus similem fuisse Dauidi viro laudatissimo. Deinde testatur sanctitatem eiusdem Iosia Ecclesiasticus; non solùm quia iungit Iosiam cum Ezechia, & Dauide: sed etiam quia speciali præconio illum ornauit, dicens, *Memoria Iosia in compositionem*
odoris

4. Reg.
22.

Ecc. 49.

odoris facta, opus pigmentarij. in ore quasi mel indolcabitur eius memoria: & vt musca in conuiuio vini. Quibus verbis declaratur bonus odor, id est, optima fama, quam post se reliquit Iosias; & quàm dulce fuerit posteris vel cantare, vel audire res eius præclare gestas. Præterea, testis fide dignissimus pietatis Iosia fuit Hieremias Propheta, qui lamentationes scripsit de morte Iosia. Sic enim legitur in libro posteriore Paralipomenon, *Vniuersus Iuda, & Hierusalem luxerunt Iosiam; Hieremias maximè, cuius omnes cantores, atq; cantatrices vsq; in presentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel.*

Denique bona opera Iosia testimoniū perhibent amplissimū de fide, & vera pietate ipsius. Nam, vt legitur in libro quarto Regum, & in libro posteriore Paralipomenon; *Iosias imitatus Ezechiam, purgauit ciuitatem, & regnum ab omni idololatria, euertit altaria, combussit, & abstulit omnia idola, & vasa, atque instrumenta, pro cultu idolorum ex-*
N cogi-

4. Reg.

23.

2. Paral.

34.

cogitata, abstulit phitones, & ariolos: & reduxit omnia, quæ ad veram Religionem pertinebant incredibili labore, & studio, sic vt Scriptura testetur, similem illi non fuisse ante

4. Reg.
23.

eum Regem, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua iuxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexisset similem illi. Denique, quia peccata priorum Regum furorem Domini ita prouocauerant, vt statuerit omnino tradere omnem terram illam in potestatem Regum Babyloniarum, & gentem illam Iudaicam mittere in captiuitatem: iussit dici seruo suo Iosia verba hæc, Colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace; vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super locum istum.

4. Reg.
22.

4. Reg. 23.

Itaque anno tricesimo primo Regni sui, ætatis vero tricesimo nono, occisus in bello de hac vita migravit.

S. Iosia Regis vita Finis.

VITA

VITA ET VIR- TVTES SANCTI

IOSAPHAT REGIS.

Post tres Reges, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, qui soli ex Regibus Hebræorum absolute laudantur, vt viri sancti, ab Ecclesiastico in capite quadragesimonono: sex sunt alij, qui laudantur in libris Regum, & Paralipomenon, quod fecerint rectum in conspectu Domini, Aza, Iosaphat, Ioas, Amasias, Azarias, & Ioatham. Sed ijdem etiam reprehenduntur, quod excelsa non abstulerint, in quibus sacrificabant idolis filij Israël: & præterea solus Iosaphat absolute laudatur, vt verè pius, & amicus Dei; in reliquis multa alia reprehenduntur. Quare solus Iosaphat, quinque alijs prætermisissis, vitam & virtutes, vt verè sancti Regis, adijciam. Iosaphat igitur, vt scribitur in libro tertio Regum extremo, triginta quinque annorum erat, cum regnare coepisset, & vigin-

N 2

vigin-

2. Paral.
17.

viginti quinq; annis regnavit in Hierusalem. Virtutes eius præcipuè narrantur in secundo libro Paralipomenon capite septimodecimo, & sequentibus tribus.

Prima virtus eius fuit fides in Deum, & odium in idola: nam, vt Scriptura loquitur, *ambulavit in vijs David patris sui, & non speravit in Baalim, sed in Deo patris sui. & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Israel.* Deinde altera virtus eius in eo singulariter emicuit, quòd curavit, vt multi viri docti, mitterentur in omnes partes Regni, qui erudirent populos circa legem, & præcepta Dei; qui circuibant cunctas vrbes Iuda. Quæ res ad eò placuit Deo, vt inde secutus sit paucior super omnia Regna terrarum; nec audebant bellare contra Iosaphat: quin etiam Philistæi mittebant illi munera & vectigal argenti: Arabes quoq; adducebant pecora arietum & hircorum. Sed quod multò gratius fuit Deo, illud est, quòd abiit idem Rex in Bersabee, & vsque ad montem Ephraim, & renocavit eos ad Dominum

2. Paral.
19.

num Deum patrum ipsorum. Itaque concionatoris officio functus est, cum tanta efficacia & fructu; vt integros populos ab infidelitate ad cultum veri Dei conuerterit.

Tertia virtus, & quidem maximè propria Regum, est iustitia, quam administrari iubebat cum summa integritate, & cum timore Dei, apud quem non est iniquitas, & qui omnia cernit. Illud quoque dignissimum memoria est, quòd volebat Iudices Regni miscere se in ijs, quæ ad Sacerdotes pertinent. *Amasias, inquit, Sacerdos, & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: Porro Zabadias, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.*

Quarta virtus est fiducia maxima in Deum, præsertim tempore belli. Nam cum convenissent Moabitæ, & Ammonitæ cum maximo exercitu, adiunctis sibi etiam Syris; & res Iosaphat in maximo periculo essent: Iosaphat continuò totum se contulit ad rogandum Deum, & prædicavit ieiunium vniuerso populo suo; & orans

Et orans Deum dicebat, In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere: sed cū ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad re. Et ecce post orationem Regis Iosaphat, continuò surrexit Propheta, nomine Iahaziel, & factò super eum spiritu Domini, ait, Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna sed Dei: cras descendetis contra eos: non eritis vos, qui dimicabitis: sed tantummodo confidenter stete, & videbitis auxilium Domini super vos o Iuda, & Hierusalem: nolite timere, nec paueatis, cras egrediemini contra eos. & Dominus erit vobiscum. Tunc Iosaphat auditis verbis Prophætæ, locutus est ad populum, dicens, Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Hierusalem, credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite Prophetis eius, & cuncta enenient prospera. Deditq; consilium populo, & statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac

voce

voce consona dicerent, Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius: cumq; cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant, vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon, & Moab consurrexerunt aduersus habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumq; hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi mutus concidere vulneribus. Porrò Iuda cum venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaueribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset euadere. Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda spolia.

Hinc apparet, quàm facile sit Deo fideles suos protegere, & locupletare. Atque hæc est causa, cur Deo valde displiceat, cū ij, qui experti sunt beneficia Dei, fiduciam suam, vel partem fiduciæ collocat in hominibus, ac præfertim inimicis ipsius Dei:

N 4

præfer-

præsertim si propterea amicitiam cum illis contrahant, vel foedus percutiant, id quod ipsi Regi Iosaphat Propheta Iehu dixit nomine Dei:

2. Paral. 19. Impio, inquit, præbes auxilium, & hi qui oderunt Deum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te, eò quod abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum. Et alibi alius Propheta dixit eidem Iosaphat, Quia habuisti foedus cum Ochozia Rege impio, percussit Dominus opera tua, contritaq; sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis. Sed grauior fuit reprehensio diuina contra Regem Asa, patrem Regis Iosaphat. Sic enim locutus est Propheta Hanani ad Ala, Quia habuisti fiduciam in Rege Syria, & non in Domino Deo tuo: idcirco euasit exercitus Regis Syria de manu tua. Nonne Aethiopes, & Libyes multò plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitu-

titudinem ijs, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti: & propter hoc ex præsentis tempore aduersum te bella consurgent. hæc Propheta ad Regem Asa, alioqui satis bonum: sed quia reprehensionem non æquo animo accepit, sed indignatus valde Prophetam in carcerem trussit, & interfecit de populo in tempore illo plurimos; non tardauit flagellum Domini. Nam ægrotauit dolore pedum vehementissimo: & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confusus est.

Hoc sanè exemplo admoneri possunt Principes Christiani, vt non faciles sint ad amicitiam, & foedera cum paganis, vel hæreticis, etiam si ad tempus vtilia videantur. Hinc enim & Iudas Machabæus, & fratres eius Ionathas & Simon, viri fortissimi, dum in solo Deo fiduciam posuerunt, victorias penè incredibiles de hostibus omnibus reportauerunt: sed vbi cum Romanis amicitiam contraxerunt, & in auxilio illorum spem ponere cœperunt; breui omnes

Vide tres necati sunt. Et Christiani tem-
 Matthæū poribus Fridericus Secundus Impe-
 Paris in rator, cum auxilia Saracenorum,
 Henrico Christi hostium, magnificere, &
 tertio. in illis confidere coepit; breui, Deo
 illum puniente, & Imperium &
 Regnum Neapolitanum, & filios, &
 vitam ipsam amisit. Sed noster Iosaphat,
 quamuis in hac re lapsus sit,
 vt homo; tamen multis bonis operi-
 bus plenus, & multis virtutibus or-
 natus, id à Domino obtinuit, vt so-
 lum iactura temporali, ea-
 que non magna puni-
 retur.

S. Iosaphat Regis vita Finis.

VI.

VITA ET VIRTUTES IVDÆ MACHABÆI.

Post Reges Hebræorum, non a-
 lios inuenimus in testamento
 veteri Principes pietatis nomi-
 ne insignes; quàm Zorobabelem
 cum Nehemia; & Iudam Macha-
 bæum cum fratribus Ionatha & Si-
 mone. Sed de Zorobabele, quem mi-
 rificè laudat Ecclesiasticus cum Ne-
 hemia, nihil habemus, præter no-
 men in libris duobus Esdræ, & in
 Prophetis Aggeo, & Zacharia: de
 Nehemia nihil ferè habemus nisi in-
 gens desiderium reedificandæ Hiero-
 solymæ, in toto libro secundo Esdræ.
 His igitur prætermisissis, ad Iudam
 Machabæum veniamus, quem non solū
 Scriptura in duobus libris Macha-
 bæorum, sed etiam sancti Patres Am-
 brosius in libris de officijs, Augusti-
 nus in libris de ciuitate Dei, & Ioan-
 nes Chrysostomus in explicatione
 Psalmorum, mirificè laudant. Iudas
 igitur Machabæus Princeps Iudæorū

Ecl. 49.

Lib. II.
 c. 41.
 Lib. 18.
 c. 45.
 In Psal.
 43.

N 6

inci-

incidit in ea miserima tempora, in quibus Antiochus Epiphanes Rex Syriæ, non solum bonis temporalibus Iudæos spoliabat, sed etiam diuinam Religionem illis à maioribus traditam extinguere, & ad idolorum cultum eos omnes traducere conabatur. Cuius rei testimonium reddere possunt egregia martyria Eleazari, & septem puerorum cum matre ipsorum, quæ habentur in posteriore libro Machabæorum; de quorum laude sanctus Gregorius Nazianzenus orationem pulcherrimam habuit ad populum.

Porro Iudas Machabæus, de cuius rebus gestis præcipuè scribitur in duobus libris, qui dicuntur libri Machabæorum, quia de hoc eminentissimo viro potissimum tractant; filius fuit Matathiæ sacerdotis optimi, qui primus zelo Dei ardere cœpit, cum vidisset in ciuitate sua compelli Iudæos ad veram religionem deferendam. Fuit autem Iudas Machabæus pater sacerdos, & Princeps populi sui, pius ac religiosus valde in Deum, sicut etiã misericors & benignus

in fra-

1. Mac. 2.

in fratres, præcipuè pauperes. De pietate in Deum testantur illa verba Scripturæ, *Erat enim pro vxoribus & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo: maximus vero, & primus pro sanctitate timor erat templi.* Et cum essent pugnaturi aduersus hostes, magis in oratione ad Deum, quam in viribus suis, & armis confidebant. sic enim legimus, *Et ieiunauerunt in illa die, & induerunt se cilicys, & cinerem imposuerunt capiti suo. & infra; Sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem.* Et ecce nationes conueniunt aduersum nos, vt nos disperdant: quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos? & alio loco, *Considerans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatus varium armatorum, & ferocitatem bestiarum extendens manus in cælum, prodigia facientem Deum inuocauit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.* Dixit autem inuocans hoc modo, *Tu Domine, qui misisti Angelum*

2. Mac. 15.

1. Mac. 3.

2. Mac. 15.

N. 7

Iuueni

tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de exercitu Sennacherib centum octoginta quinque millia: & nunc dominator cœlorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, ut metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum: & hic quidem ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum eo erant, cum tubis & canticis admonuebant. Iudas vero, & qui cum ipso erant, inuocato Deo per orationes congressi sunt: manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minus triginta quinque millia, presentia Dei magnifice delectati. Et rursus in alio bello dixit Iudas viris, qui secum erant, *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidatis. Mementote qualiter salui facti sunt Patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharaon cum exercitu multo: & nunc clamemus in cœlum, & miserebitur nostri Deus noster, & memor erit testamenti patrum nostrum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie; & scient omnes*

1. Mac. 4.

omnes gentes quia est qui redimat, & liberet Israel. & infra, Et congressi sunt, & contrita sunt gentes. Et anno sequenti iterum venit Lysias, & adduxit sexaginta millia peditum, & quinque millia equitum; & eos quoque Iudas Machabeus cum parua manu, oratione ad Deum, magis, quam armis, debellauit. Nec minus opere, quam verbis Machabeus pietatem suam in Deum demonstrauit. Nam victoria potitus, non cogitauit de domo sua priuata restituenda; sed dixit, *Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta & renouare.* Et quod dixit, fecit; summa enim diligentia, & celeritate purgauit templum ab omni contaminatione, qua polluerant illud idololatrae, & restituit omnia, quae secundum legem Domini ad cultum Dei uiui & veri necessaria erant. Atque hæc pauca de pietate erga Deum.

Pietas, siue charitas fraternæ erga proximos, ex eo cognosci potest, quod cum spolia de hostibus Iudas Machabeus

Machabæus reportabat; non ea cum solis militibus diuidebat, sed memor erat pauperum, senum, ægrotorum, viduarum, & aliarum miserabilium personarum. sic enim legimus,

2. Mac. 8. *Debilibus & orphanis, & viduis diuiserunt spolia; & residua ipsi cum suis habuerunt. & infra, Et plures prædas diuiserunt, aquam portionem debilibus, pupillis, viduis, sed & senioribus facientes. Nec solum pij, & misericordes erant Machabæi in pauperes viuentes; sed etiam in animas defunctorum, præsertim eorum, qui in bello ceciderant. sic enim loquitur Scri-*

2 Mac. 12. *ptura, At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. De qua re sic loquitur sanctus Augustinus in libro de cura pro mortuis: In Machabæorum libris legimus oblatum sacrificium pro mortuis: sed & si nusquam in scripturis veteribus*

Cap. 1.

teribus legeretur: non parua est vniuersa Ecclesia, quæ in hac consuetudine claret auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Itaque Iudas Machabæus non solum viuentibus, sed etiam mortuis misericordiæ operibus indigentibus plenissimè satisfecit.

Quod autem gratissima fuerint Deo prælia Iudæ Machabæi, Scriptura duobus in locis manifestè declarat. Vnus locus est in secundo libro Machabæorum, vbi hæc verba leguntur, *Sed cum vehemens pugna esset,* 2 Mac. 10. *apparuerunt aduersarijs de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes, ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant. Ex quo & cecitate confusi, & repleti perturbatione cadebant. Alter locus est in eodem libro, paulò infra, vbi eiusmodi visio describitur: Erat autem huiusmodi visus, Oniam, qui fuerat Summus Sacer-* 2. Mac. 15.

Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus pro-
tendentem orare pro omni populo Iudeorum. Post hæc apparuisse alium virum etate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem verò Oniam dixisse, Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei. Extendisse autem Hieremiam dexteram, & dedisse Iudæ gladium aureum dicentem, Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel.

Istæ certè visiones admirabiles manifestè demonstrant, Iudam Machabæum gratissimum fuisse Deo; & non sua virtute, sed Dei omnipotentis peculiari auxilio victorias tam multas, & tam præclaras de suis hostibus reportasse. Pugnavit enim cum parua manu militum, primò cum quatuor Ducibus Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, & cum quatuor eorum magnis exercitibus, & de omnibus

mnibus victoriam reportauit. Primus Dux Antiochi fuit Apollonius, de quo sic loquitur Scriptura diuina, Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam ad bellandum contra Israel. Et cognouit Iudas, & exiit obuiam illi; & percussit, & occidit illum, & ceciderunt vulnerati multi & reliqui fugerunt: & accepit spolia eorum; & gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Alter Dux Antiochi Seror fuit, de quo sic legimus in eodem loco, Et audiuit Seror Princeps exercitus Syria, quod congregauit Iudas congregationem fidelium, & Ecclesiam secum, & ait. Faciam mihi nomen, & glorificabor in Regno, & debellabo Iudam, & eos, qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum Regni. Et preparauit se, & ascenderunt cum eo castra impiorum, sortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Israel. Et exiit Iudas obuiam illis cum paucis, & dixerunt ei, Quomodo poterimus paucipugnare contra multitudinem tantam, & tam sortem? & nos satigati sumus ieiun-

1. Mac. 3.

Ibid.

ieiun-

ieiunio hodie. Et ait Iudas, Facile est
concludi multitudinem in manu pau-
corum; & non est differentia in conspe-
ctu Dei cæli liberare in multis, vel in
paucis; quoniam non in multitudine e-
xercitus victoria belli, sed de cælo for-
titudo est. Ut cessauit autem loqui, in-
siluit in eos subito, & contritus est Se-
ror, & exercitus eius in conspectu i-
psius. Tertius Dux fuit Nicanor cum
Ptolomæo, & Gorgia, qui cum qua-
draginta millibus peditum, & septē
millibus equitum, venerant ex man-
dato Regis Antiochi, vt delerent om-
nem gentem Iudæorum. Sed con-
trā accidit. Nam Iudas ait suis, Ne ti-
mueritis multitudinem eorum, & im-
petum eorum ne formidētis. Et exierūt
de castris in prælium, & tuba cecine-
runt hi, qui erant cum Iuda, & con-
gressi sunt, & contrita sunt gentes, &
fugerunt in campum; nonissimi autem
omnes ceciderunt in gladio. Et Iudas
reuersus est ad spolia castrorum, & ac-
ceperunt aurum multum, & argentū,
& hyacinthum, & purpuram marinam,
& opes magnas: & conuersi hymnum
canebant, & benedicebant Deum in
cælum,

1. Mac. 4
& 8.

cælum, quoniam bonus, quoniam in sæ-
culum misericordia eius. Quartus Dux
fuit Lyfias, qui anno sequente venit
cum sexaginta millibus peditum e-
lectorum, & quinque millibus equi-
tum. Et occurrit illis Iudas cum de-
cem millibus militum, & commise-
runt prælium, & ceciderunt de exer-
citu Lyfiae quinque millia virorum;
& reliqui fugerunt, & Lyfias inglo-
rius abiit Antiochiam. Deinde pu-
gnauit Iudas cum finitimis genti-
bus, ac præcipuè cum quatuor: pri-
mum cum Idumæis, quos percussit
plaga magna. Deinde cum Amme-
nitis, quorum Dux erat Timotheus,
& habebat manum fortem, & popu-
lum copiosum: & commisit Iudas cū
eis prælia multa, & contriti sunt in
conspectu eius. Tertio cum Galaa-
ditis multa prælia Iudas commisit,
vbique victor euadens. Quarto cum
Galilæis Simon frater Iudæ, & ex i-
psius Iudæ mandato multa quoque
prælia felicissimè fecit.

Post hæc Antiocho Epiphane de-
functo, Antiochus Eupator eius suc-
cessor, venit in Iudæam cum exerci-
tu co-

1. Mac. 4.

1. Mac. 5.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

1. Mac. 6.

tu co-

2. Mac. 13. tu copiosissimo centum & decem millium peditum, & equitum quinque millium, & curruum falcatorum trecentorum. Vicit autem tantum ingentem exercitum Iudas primò oratione, & ieiunio triduo armatus; deinde, gladio cum suis paucis aduersus multitudinē hostium fortiter pugnans: sic enim & plurimos occidit, & reliquos in fugam egit; & tandem ad pacem, & amicitiam Regem compulit.

Denique, cum Demetrio Antiochi Eupatoris successore postrema duo bella Iudas fecit. Sed tamen nō ipse per se Rex ad bellum venit, sed misit duces suos, Alcimum, & Bacchidem, qui tamen nihil profecerunt. Deinde misit Nicanorem cum exercitu magno: sed Iudas, cum solis tribus millibus militum, exercitum illum contriuit; & primus omnium perijt Nicanor, qui superbè nimis, & arroganter locutus fuerat dicens, *Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas; continuò cum reuersus fuero in pace, succendam domum istam, templum videlicet Dei.* Postre-

Postremò, addidit Demetrius, audita morte Nicanoris, mittere in Iudæam Bacchidem, & Alcimum, cum ingenti exercitu; in quo ultimo prælio, cum per totam diem pugnatum esset ab octingentis militibus Iudæ aduersus viginti millia peditum, & duo millia equitum; is fuit exitus prælij, ut Dux Regis Demetrii amiserit exercitum copiosum; & exercitus Domini amiserit Ducem fortissimum Iudam. Hinc scriptura sancta encomium illud de Iuda contexit: *Et dilatauit, Iudas, gloriam populo suo, & induit se lorica, sicut Gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catalus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos persequutus eos, & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt, & directus est salus in manu eius. Et exacerbabat Reges multos, & latificabat Iacob in operibus suis, & in sæculū memoria eius*

in benedictione. Et perambulauit ciuitates Iudæ, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Israel, & nominatus est vsque ad nouissimum terra.

Sed vnum est, in quo videtur Iudas aliquid humani passus, Deo hoc permittente, ad instructionem Principum cæterorum; siquidem audita gloria Romanorum, misit ad eos Legatos, ac petijt amicitiam eorum, vt amicitia illa fretus, deinceps liber esset ab infestationibus Regū Grecorum. Atque exemplum Iudæ secuti sunt postea fratres eius Ionathas, & Simon, qui post illum principatum Iudæorū obtinuerunt; vterque enim amicitiam Romanorum honorifica legatione missa petijt, & obtinuit: sed vt ostenderet Dominus, nõ debuisse Iudam, qui tot & tam manifestis signis auxilium Dei præsentissimum semper agnouerat, aliquid de spe illa sua in Deum concepta remittere, neque vllam eius partem in Romanos idololatrias deriuare; permisit, vt primo quoque tempore post amicitiam cum Romanis con-

1. Mac. 8. tractam in prælio Iudas ipse occideret.

1. Mac. 9.

deretur. tam, n. non aderant duo illi cælestes milites, qui medium tenentes Iudam ab omni ictu lanceæ, vel gladij protegebant; & quod Iudæ contigit, idem & fratribus accidit: vterque enim post initam societatem cum Romanis interfectus fuit.

Neq; hæc dico, quod existimé Iudam Machabæum ob amicitiam cum Romanis in ita gratia Dei Omnipotentis excidisse: absit. n. à me iudiciũ tantum temerarium. Nã si Rex Iosaphat, qui cū Achabo Rege impio, & idololatra affinitatē contraxerat, & foedus in bello inierat; audiuit à Nũtio Dei. *Impio præbes auxiliũ, & his qui oderũt Deũ amicitia iũgeris. & idcirco ira quidẽ Domini merebaris. sed bona opera inuẽta sũt in te, eò quod abstuleris lucos de terra Iudæ, & præparaueris cor tuũ, vt requireres Dominũ Deũ patrũ tuorũ.* Quantò magis de Iudæ Machabæo credendũ est, eũ ob amicitia cū Romanis initam non excidisse à gratia Dei; eũ & Romani minũs impij fuerint, quàm Achab; & Machabæus opera bona plurima, & fortasse gratiora Deo fecerit, quàm Iosaphat.

LIBER III.
HIC POSTRE-
MVS LIBER CON-
TINET VITAS SAN-
ctorum Principum Te-
stamenti noui.

VITA, ET VIRTU-
tes Theodosij Impera-
toris.

Primus Christianus Im-
perator, Constantinus
magnus & planè egre-
gius fuit. Sed quoniam
vitam eius scripsit Eusebius Cæsa-
riensis hæreticus Arianus, & ab illo
hauserunt, quicquid scriptis de re-
bus eius gestis mandarunt Socrates,
Sozomenus, & alij posteriores: ideo
vitam illam prætermittendam mi-
hi esse exstimauimus: præsertim cum hi-
storias

storias Eusebij Gelasius Papa inter
scripta apocrypha retulerit.

Gratianus
dist. 15.

Post Constantinum celeberrimus, & religiosissimus Theodosius fuit, quem Sanctus Ambrosius non dubitat inter eos connumerare, qui statim ab obitu in cælum ascendent. Sic enim loquitur in oratione funebri de eius laudibus habita ad populum, *Conuertere, inquit, anima mea in requiem tuam, in quam festinauit ingredi Theodosius. & paulò infra, Absolutus igitur dubio certamine, fruatur nunc Augusta memoria Theodosius luce perpetua. & infra, Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorum cætibus gloriatur. Et quoniam potuisset illi obijci peccatum cædis Thessalonicensis; respondet in eodem loco idem Sanctus Ambrosius, dicens, Dilexi virum, qui magis argumentem quàm adulatorem probaret. Stravit omne, quo utebatur, insigne regium, desceuit in Ecclesia publice peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. gemitu, & lacrymis orauit veniam, quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publicè agere penitentiam*

HAYK

Cap. 26. *Et* Ambrosio Sanctum adiungamus Augustinum. Hic in libro quinto de ciuitate dei miris laudibus effert fidem & pietatē Imperatoris Theodosij; quem dicit in bello magis orando, quā feriendo pugnasse: & hoc tam manifestum fuisse omnibus, vt etiam Claudianus Poeta Gentilis de eo cecinerit:

*O nimium dilecte Deo, tibi militi
ather,*

*Et coniuati veniūt ad classica vēti.
& enumeratis bonis operibus eius
concludit, Hæc ille secū, & si qua si-
milia, quæ enumerare longum esset,
bona opera tulit, ex isto temporali
vapore cuiuslibet culminis & sub-
limitatis humanæ, quorum operum
merces est æterna felicitas, cuius da-
tor est Deus, solis veraciter pijs.*

Addam & tertium testem pieta-
tis Theodosij Sanctum Paulinum
Nolæ Episcopum. Hic in epistola no-
na ad Seuerum loquens de laudatio-
ne sua in Theodosium, *Non tam, in-
quit, Imperatorem, quā Christi ser-
uum,*

*uum, non dominandi superbia, sed fa-
mulandi humilitate potentem, nec Re-
gno, sed fide Principem predicavi. De-
nique Rufinus, qui eodem tempo-
re vixit, in libro vndecimo Historiæ
Ecclesiasticæ sic loquitur, Igitur
(Theodosius) preparatur ad bellum,
non tam armorum, telorumque, quā
ieiuniorum, orationumque subsidys: nec
tam excubiarum vigily, quā obse-
rationum pernoctatione munitus. cir-
cubabat cum sacerdotibus & populo om-
nia orationum loca, ante martyrum, &
apostolorum thecas iacebat cilicio pro-
stratus, & auxilia sibi fida Sanctorum
intercessione poscebat & paulò infra,
Tunc Theodosius, vt conuersas suas
acies vidit, prostratus in conspectu
Dei. Tu inquit, omnipotens Deus no-
sti, quia in nomine Christi Filij tui vl-
tione iusta pralia ista suscepi: si secus,
vindica in me: si verd cum causa pro-
babili, & in te confusus huc veni, porri-
ge dexteram tuam, ne fortè di-
cant gentes, vbi est Deus eorum?
& paulò post, Etenim comper-
tum est, quia post illam Impe-
rator*

Cap. 35.

o 3 rato

AKOBA

retoris precem, quam Deo sulerat, vētus ita vehemens exortus est, vt tela hostium in eos, qui iecerant, retorqueret: cumq; magna vi persistente vento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorum animo, seu potius diuinitus repulso; Eugenius (Tyrannus) ante Theodosii pedes, vinculis post terga manibus adducitur, ibique finis vita eius, & certaminis fuit. Ex his quatuor testibus, omni fide dignissimis, facile potest intelligi, Theodosium nostrum, non solum pium fuisse Principem, sed etiam cum Mose, & Iosue, cum Dauide, & Ezechia posse conferri, ad quorum preces Deus, cum eorum hostibus manifestè pugnabat.

Sed vt ordine res eius gestæ intelligantur, adferemus in medium ea omnia, quæ Theodoretus in historia sua literis mandauit: quamuis enim res easdem Socrates & Sozomenus scripserint; tamen Theodoretus maiori fide dignus est; cum Socrates & Sozomenus labe hærese os Nouatiana infecti fuerint; & de Sozomeno scribat sanctus Gregorius in epistola

Lib. 6. op.
31.

ad

ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, Sozomenum in historia sua multamentiri: quod etiam de Socrate dici potest, vt nos ostendimus in libro de clericis capite vicefimo. Sic igitur Theodoretus scribit: Per Lib. 5. c. 5. idem tempus Theodosius, vir cum ob maiorum splendorem, tum ob suam ipsius fortitudinem percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modo, qui pares erant dignitate, verum etiam à tribulibus suis, vocatus; in Hispania, vbi & natus erat, & educatus, ætatem degit. Itaque Imperator incertus animi quid ageret, (quippe barbaros aded insolentes effecerat victoria, vt difficiles admodum expugnatum essent, tum viderentur:) tandem sibi persuasit, si Theodosium Ducem belli gerendi constitueret, Imperium malis, in quibus versabatur, penitus liberatum iri. Quare confestim Theodosium euocat ex Hispania, ducem creat, & cum exercitu, quem in vnum collegat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto, iter suscipit: & ingressus in Thraciam, barbarosq;

ex aduerso venientes conplicitus; aciem veluti præliū facturū instruit: facta autem leui pugna, cum barbari Romanorum impetum sustinere nō possent, acie nō deserunt; atque terga dantes fugæ se mandant, quos Romani, quantum poterant, persequuntur, magnaque barbarorum fit cædes. Nam non à Romanis solum, sed ab se mutuo interfecti ceciderunt. Quare cum quamplurimi essent ad hunc modum trucidati; & pauci qui latere poterant, Istrum traiecerunt: Dixit ille legem præstantissimus Theodosius, copijs suis in Urbes vicinas distributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò suæ victoriæ imple nuntius esset, proficiscitur. Atque cum Imperator, quæ narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum supra modum miraretur: illi, quos stimuli pungebant inuidiæ, aiunt, eum fugæ se dedisse, & exercitum amisisse. Theodosius igitur postulat ab illis, qui contradicerent, vt nuntios mittant, per quos eos multitudinè barbarorū interfectorum diligenter cognoscant: facile enim esse ex spolijs nume-

Lib. 5. c. 6

numerū perdiscere. Cui orationi assensus Imperator, misit nuntios, qui res gestas explorarent, eiq; postea referret. Duci autem optimo Theodosio interim apud Gratianū cōmoranti diuina quædam visio ab ipso omnium Rectore Deo obiecta est. Videbatur enim videre diuinum Meletium Ecclesiæ Antiochenæ præsulē, chlamydem sibi Imperatoriā injicere, & coronam illi honori conueniētem capiti imponere. Quæ cum noctu secundum quietem vidisset, prima luce quidam ex familiaribus indicauit. Ille somnium manifestum esse dixit. Ac per pauci dies iam intercesserant, cum redeunt nuntij, qui ad res à Theodosio gestas cognoscendas profecti fuissent; retuleruntque permulta barbarorum millia trucidata esse. Itaque Imperator iam pro certo persuasum habens, se non sine summo Imperij commodo eum delegisse, Imperatorem quoque designauit, & illis Imperij partibus, quas Valēs rexerat, ei cōmissis, ipse in Italiā cōtēdit, Theodosiūq; in Imperij partes ei assignatas dimisit. Qui vt primū Imperium obti-

Obrinuit, Ecclesijs, præ cæteris rebus diligenter prospicere cœpit, & ut Episcopi suæ ditionis Constantino-
polim ire maturent, admonet. Nam sola ea Imperij pars Ariana labe pas-
sim commaculata fuit: pars autē ver-
sus Occidentem ab ea libera permā-
sit; siquidem Constantinus filius Cō-
stantini Magni natu maximus, & Cō-
stantinus minimus natu, paternam fidem
integram conseruabant: quin etiam
Valentinianus Imperator Occiden-
tis veram pietatem synceram, & in-
corruptam custodiebat. Imperij verò
pars, quæ spectat ad Orientē, ex mul-
torum nequitia Arianam labem con-
traxit, ob nimiam Constantij Impe-
ratoris facilitatem; & improbam
Valentis item Imperatoris nequi-
tiam.

Per idem tempus Iustina Valen-
tiniani senioris coniux, & Valenti-
niani iunioris mater, Arianz do-
ctrinæ femina, quæ viuente marito
occultare studuit, cum filij sui mol-
lem, & flexibilem animum cerneret;
proferre cœpit audaciùs. A dolescēs
autem matris monita vsui sibi fore
arbi-

arbitratus, primùm cum Ambrosio
communicat, ratus si hunc ad suam
perduceret sententiam, se alios faci-
lè superaturum. At Ambrosius reuo-
cat illi in memoriam paternam pie-
tatem; & simul exponit doctrinarū
differentiam, & quo modo hæ, id
est, Catholicæ, cum doctrina Domi-
ni, & Apostolorum prædicatione cō-
ueniant; illæ verò, id est, hæreticæ, ab
vtraque dissentiant; & legibus Eccle-
siæ, Spiritus sancti instinctu sancitis,
perspicuè repugnent. A dolescēs ve-
rò utpote adolescens, & à matre er-
rore cœcata incitatus; tantum aberat,
ut Ambrosij orationi assentiretur, ut
etiam iracundia inflammatus, Eccle-
siæ parietes turmis peditum tū gra-
ui, tū leui armatura tectorum, cir-
cumfideret. Vbi autem fortissimum
illū bellatorē his rebus minimè per-
terrefactum videt (eas enim pro lar-
uis, quæ ad terrendos pueros obijci
solent, habebat Ambrosius) tandem
bile commotus palàm dat ei man-
datū, ut è sacri tēpli vestibulis egre-
diatur. Tum Ambrosius, Non sum i-
stud, inquit, facturus, neq; ouile ouium

proditurus lupis; neque blasphemiam auctoribus sacrosanctum Dei templum traditurus; sed si libet me interficere hic intus, vel cuspide hastæ, vel gladio confodito: sum. n. cupidè, ac libèter hanc eadem excepturus. Lógo autem tempore pòst, vbi Maximus de facinore contra præclarissimum veritatis præconè Ambrosiũ, per Valentinianum admissò, certior factus est; scribit ad Valentinianum literas, hortaturq; vti tũ à bello contra pietatè faciendo desistat, tũ ne paternã pietatè proderè moliat, postremò minatur, bellum, si non obtèperet, se contra eum suscepturũ. atque quod literis significauerat, factis præstitit. Nam collecto exercitu Mediolanũ, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit: cuius aduentu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum, iam edoctus experientia quid commodi maternum attulisset consilium. Theodosius autem omni laude cumulatùs Imperator, cum certior factus esset tam de rebus ab adolescète Valèriniano Imperatore

gestis,

gestis, quàm de Tyranni Maximi literis; scribit ad Valentinianum, non debere eum mirari, quòd sibi Imperatori terror incussus fuerat, & robur Tyranno adiunctum. Nam Imperatorè armis pietatem impugnas- se; Tyrannum eandem defendissè. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum; hunc ea veluti armis munitum, eum illa nudatum deuicissè; pietati enim eius legislato- rem fauere. Ista quidem cum longè à Valentiniano abesset, scripsit Theodosius. Atq; simul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei subsidio, illumq; iam è proprio Imperio eiec- tum, & ad suam ditionem acceden- tem conspicatus, primò animo eius adhibet curationè, impietatis mor- bum altius insitum euellit, & ad pie- tatem paternam reducit: deinde iu- bet bono animo esse: contra Tyrannũ bellũ gerit, sine sanguinis effusione adolescenti restituit Imperiũ, & Ty- rannum interficit. Nam rem iniustã se facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturũ; si nõ pœ- nas de interfectoris suis repeteret.

Post Theodosij illinc reditum, Amphilo chius ille admirabilis, accessit Imperatorem oraturus, ut ex urbibus Arianorum conuentus eijciat. At Imperator, postulationem illam nimis seueram, & inhumanam arbitratus, reiecit. Sapientissimus igitur Amphilo chius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id, quod volebat, obtinendum, eamque plane memorabilem excogitauit: nam cum alio tempore fortè intra palatium esset, videretque astanti Imperatori filium suum Archadium, qui nuper Imperator creatus fuerat; ipsum Imperatorem Theodosium, ut mos est, salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilo chium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumque salutare. At Amphilo chius respondit, satis esse, quod ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbè, & grauiter ferens, probrum filio obiectum iniuriæ loco sibi ipsi illata numerauit. Tum sapientissimus Amphilo chius declarans Imperatori quod animo instituebat, con-

tenta

tenta voce: Vides, inquit, ô Imperator, quam ægrè ignominiam filij tui patiaris, imò verò illis qui eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum eos, qui contra filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tamquam ingratos erga seruatorem, & patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cum hoc pacto cognouisset Imperator; facta eius, dictaque simul admiratus; legem procinis conscripsit, quæ vetabat, conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes communis humani generis aduersarij tendiculas vitare, non adeò facile est. Quapropter admirabilis ipse Imperator humanæ naturæ particeps à perturbationibus minimè vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione, cum iusta iracundia coniuncta facinus crudele commisit. Quod quidem ad legitimum vtilitatem hoc loco commemorabo: nam eiusmodi profecto est, ut Imperator iste admirabilis ob id tum in crimen meritò vocari, cum

contra

contra summa laude, ac praedicatione
efferi debeat.

Theſſalonica vrbs eſt ampliffima
illa quide, & multis hominibus fre-
quentata: quae tamen ſubiecta eſt di-
tioni Macedonum; praecunctis tamen
vrribus Theſſaliae, Achaiae, & aliarum
gentium plurimarum, quas Praefectus
Ilyriae moderatur; primas obtinet.
In hac ciuitate cum forte ſeditio
conciitata eſſet, magiſtratus aliquot
obruſi lapidibus fuere, & grauius
columelias vexati. Quibus rebus nu-
tiationis, Imperator bile accenſus, flam-
mas neſtquam reſpreſſit iracundiae,
ſed illius arbitrio permiſit pronun-
ciandae ſententiae de ſupplicio Theſ-
ſalonicenſibus irrogando poteſtate.
Iracundia igitur hanc auctoritatem
naſta gladios contra omnes diſtrin-
xit, & inſontes pariter cum ſontibus
trucidauit. Nam ſeptem hominum
millia, vii ferunt, interfecta fuerunt.
in qua occiſione non iudicium ante-
ceſſerat, neque auctores tam horren-
di facinoris iuſta & legitima ſententia
condemnati; ſed omnes ſimul, veluti
ſpicae in meſſe deſectae, cocifi fuerunt.

Hic

Hac miſeranda & lugubri calamitate
cognita, Ambroſius Imperatori Me-
diolanum aduentanti, & in ſacrum tem-
plum ingredi cupienti; extra ſacra
veſtibula obuiam procedit, veſtatque in
templum intrare, & his ſere verbis
eum affatur, Eſt veriſimile, o Impe-
rator; te ignorare caedis abs te para-
tae magnitudinem, neque poſt ſedatam
iracundiam admiſſum facinus perui-
dere: nam imperatorius fortaiſſe prin-
cipatus peccatum agnoſcere non ſinit,
ſed poteſtas offundit rationi caligi-
ne. Verum quae ſit natura noſtra, & quae
fragilis ac fluxa, conſiderandum eſt, &
in tantum puluerem, ex quo orti ſumus,
& in quem recaſuri, acies mentis inte-
denda, neque ipſe ſplendore purpurae
deceptus, corporis illa operti imbe-
cillitate ignorare debes. Quin et illis
imperas, qui & eiusdem ſunt naturae
participes, atque adeo conſerui. Vnus
enim Dominus omnium, & Rex, hu-
ius vniuerſitatis fabricator Deus.
Quibus igitur oculis intueberis tem-
plum illius, qui eſt omnium Dominus?
quibus pedibus ſanctum illud ſolum cal-
cabis? qui quaeſo manus iniuſta caedis
& ſan-

& sanguine resperfas extendere audebis, & iisdem sacrosanctum corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius sanguinem ori admovebis, qui furore irę iubente tantum sanguinem tam iniquę effudisti? Recede igitur, & ne conare nouo scelere scelus antę editum augere: sed capeffe vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium coelitus sententiam dat. quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi. Huic orationi obsecutus Imperator, (nam diuinis educatus eloquijs accuratę norat, tum quę essent officia sacerdotis, tum quę Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso (octo enim menses iā præterierā) Seruatoris natalitia fue re celebrata. Imperator autę confidet in palatio lamentis se dedens, & magnam vim profundens lacrymarū. Quod cū animaduertisset Ruffinus, qui tum magister aulae fuit, magnaq; apud Imperatorem auctoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior;

iunctior; ad illum accedit, rogat causam fletus. Tum Imperator lugens acerbius, & maiorem in modum fleas, Tu, inquit, Ruffine ludis: nam quantis in malis verfer, non sentis. Ego verò gemo, & meā ipsius deploro calamitatę, dū mente complector, quā facilis aditus ad sacrum templum seruis & mendicis pateat, liberq; illis ad Dominum suum deprecandum detur introitus: mihi autem non modò ad illum locum, verū etiam ad Coelum ipsum accessus præclusus sit. Nam venit mihi in mentem sententię à Domino prolatae, quę palam dicit, *Quemcumque ligaueritis super terram, erit ligatus & in caelis.* Cui Ruffinus, Curram, inquit, si placet, ad Episcopum, ei supplicabo, persuadeboq; vt tua soluat vincula. Ac non est, inquit Imperator, tibi morem gesturus: noui enim adeo iustam Ambrosij sententiam, vt non metu potestatis imperatorię sit legem Dei violaturus. Verū cū instaret Ruffinus, pollicereturq; se Ambrosio persuasurum, Imperator iubet properę abi-

re; ipse

re; impleq; falsa spe inductus, & Ruffini confusus promissis, paulò post sequitur. Ut primùm autem Ruffinum diuus vidit Ambrosius, Vidaris mihi, inquit, Ruffine canum impudentiam imitari. Nam tamerfi tuo fualu tam crudelis facta est cædes: tu tamen ita perfricuiſti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei insaniuisse. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratq; Imperatorem breui adfuturum; S. Ambrosius diuino zelo accensus, Ego, inquit Ruffine prædico, me illum ab introitu sacri vestibuli prohibitarum: quòd si Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem accipiam. Quibus auditis Ruffinus Imperatori per nuntium significat, hortaturq; vt maneat in palatio. Quæ cùm Imperator in medio foro accepisset, Eo, inquit, illuc nihilominus, quòd iustas debitasq; contumelias subeam. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem; sed ad Episcopum, qui in ædicula saluatoria sedebat, accedens obsecrat, vt vincu-

vincula illi soluat. At Ambrosius eius aduentum dixit esse tyrannicum, eumq; ipsum contra Deum insanire, & illius leges proterere. Tum Imperator, Non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neque sacra vestibula per nephas introire cupio; sed oro, vt mihi soluas vincula, & proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui est Dominus omnium: & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum suorum poeniteat, patefecit. Cui Ambrosius, Quam tu, inquit, poenitentiam post tam graue scelus admissum ostendis? quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti? Tuum est, inquit Imperator, medicamenta ostendere, eaque temperare, & vulnera, quæ ægrius curantur obligare: meum autè, quæ sunt adhibita accipere. Tum Diuus Ambrosius, Quoniam, inquit, iracundia permisisti iudicium, & non recte rationi, sed animo irato obsecutus sententiam pronunciaſti: conscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiam pronuntiatæ, irritæ sint

sint & nullius momenti : cognitio-
 nesque causarum de cæde, & publi-
 catione bonorum ad triginta dies
 scriptis proditæ maneant, vti recta
 ratione de illis iudicium des, atque
 diebus illis confectis, qui decreta il-
 la scripserint, mandata tua tibi ostē-
 dant. Actum quidem compressa ira-
 cundia, ratione sola causam expen-
 dens, inquires in decreta, & ita per-
 spicies, iniqua sint, an æqua. quòd si
 iniqua deprehenderis, certum est, ea
 decreta scriptis mandata te dilace-
 raturum, sin æqua, confirmaturum,
 sicque manifestè intellecturum, nu-
 mero dierum interiectorum nihil
 de auctoritate decretorum rectè
 sancitorum omninò detractum esse.
 Istud consilium Imperator, quoniã
 prudētissimum esse censebat, liben-
 ter amplexatus, iubet extemplò le-
 gem conscribi, suaque subscrip-
 tione confirmat. Qua re confecta Diuus
 Ambrosius eius vincula soluit. Ita-
 que Imperator fidelissimus in san-
 ctum templum ingressus, non stans
 Dominum precatus est, neque geni-
 bus flexis; sed pronus humi abiectus
 versum

versum illum Davidis recitauit, *Ad-
 hast pauimento anima mea, viuifica
 me secundum verbum tuum.* atque
 capillos manu lacerans, frontem fe-
 rire, lacrymarum guttis solum ri-
 gare, veniamque supplex petere cœ-
 pit. Vbi autē tēpus postulauit, vt do-
 na sacræ mensæ offerret; surgit, atq;
 non minorem lacrymarum vim, quã
 antea effundens in sanctuarium in-
 gressus est. Cùm ve:ò, vti solebat, ob-
 tulisset, intus prope cancellos man-
 sit. At rursus magnus ille Ambrosius
 non conticuit quidem, sed locorum
 differentiam eum docuit. Ac pri-
 mùm sciscitatur, ecqua re egeret: &
 cùm respondisset Imperator, se ex-
 pectare diuinorum mysteriorum
 perceptionem; significat illi per pri-
 marium diaconum, qui ei ministra-
 bat, ad loca interiora solis sacerdo-
 tibus aditum patere; eademque
 alijs omnibus inaccessa esse. Iubet
 igitur, vt exeat, & cum reliquis laicis
 consistat: nam purpura, inquit, Im-
 peratores facit, non sacerdotes.
 Quam admonitionem itidem exce-
 pit lubens Imperator fidelissimus,
 respon-

responditque se non animi confidentia inductum mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem Constantinopoli didicisse; quare habeo etiam, inquit, pro hac medicina gratiam.

Tancis, & tam eximijs virtutibus enituit tum Episcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror, alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alteram propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem; alterum propter sinceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo Episcopo didicerat, etiam cum reuertisset Constantinopolim, obseruauit. Nam cum diuino quodam festo ad templum veniret, statim ut dona sacræ mensæ obtulerat, exiuit. Atque cum Nestarius, qui id temporis illius Ecclesiæ antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens inquit; ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem interfit, & Episcopum: ægrè tandem reperi veritatis magistrum; nisi solam Ambrosium noui Episcopum, dignum eo nomine. Tab-

ne. Tatum commodi reprehensio, à viro virtute præstanti adhibita, secum a portare solet.

Alia porro causa suppetebat huic Imperatori, ex qua similiter utilitatis percepit non parum: nam coniux eius Placilla nunquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere; seque primùm eisdem accuratè ipsa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu se insolenter extulit: sed diuinum, quo flagrabat, desiderium augere studuit: quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multò reddidit ardētiorē. Itaque ad eos subleuandos, qui mutila corpora membraque omnia labe factata haberent; nihil non diligentia & curæ adhibuit, atque ad eam rem non seruorum opera vsa est: sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoque ratione Ecclesiarum hospitia, visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere,

Cap. 180

re, eluere pecunia; omnia denique a-
lia munera obire, quæ serui & an-
cillæ exequi solent. Atque illis, qui
eam ab hoc genere ministerij auoca-
re studebant, respondit, aurum di-
stribuere decere Imperatorem: se
autem pro ipso Imperio ei, qui id-
ipsum dederat, illam operam offer-
re debere. Quin etiam crebrò sole-
bat marito dicere: semper te, mi vir,
oportet cogitare, qui olim fueris, &
qui iam sis. Ista assiduè animo com-
plectens, non te ingratum ostendes
erga patronum: sed Imperium, quod
suscepisti, iustè & legitimè guber-
nabis; atque eo ritè administrando,
eum, qui ipsum donauerit, augustè,
sanctèq; coles. Eiusmodi sermonibus
semper habitis, semina virtutum
animo eius mandata præclarissimè,
commodissimèque rigauit. Ista qui-
dem ante virum migravit à vita: post
cuius mortem non ita diu facinus
quoddam fortè fortuna commissum
accepimus, quod incredibilem amo-
rem Imperatoris, quo eam comple-
xus est, perspicuè patefecit.

Imperator crebritate bellorum
coactus

coactus nouum quoddam, & pere-
grinum tributi genus ciuitatibus
imposuit: quod quidem Antiochia
non tulit, sed plebs cùm videret eos,
à quibus exigebatur tributum, pro-
pter inficiationem suspendi, tum a-
lia patrat maleficia, quæ multitudo
imperita occasione seditionis nacta
patrare solet, cū statuâ æneâ Placillæ
Imperatricis deturbat, & per ma-
gnam Urbis partem trahit. Quibus
auditis Imperator, vt par erat, gra-
uiter commotus, omnia priuilegia
vrbi illi adimit, & principatum Lao-
diceæ, vicinæ ciuitati tradit, quippe
istud Antiochenos grauissimè latur-
os existimauit, postremò se urbem
incensurum, penitusque vastaturum
minatur, atque adeo in pagum red-
cturum. Porro magistratus quosdam
in illo audaci facinore deprehensos
prius interfecerunt, quàm de ipsa
tragica clade Imperator certior fa-
ctus esset. Imperator autem quam-
uis omnia, quæ fuerat minatus,
imperauit fieri; tamen lex, quæ
hortatu magni illius Ambrosij la-
ta erat, obstabat, quò minùs fie-
rent.

rent. Vbi verò nuntij, qui vrbi Imperatoris minas exponerent, eò adueniunt, nempe Blobocus Dux exercitus, & Cæsarius Præfectus palatii; omnes minis illis perterriti in magno metuerant. At virtutis athleta, qui ad montis radices habitabant, quiq; multi erant, & viri optimi hos duos monere, & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit sanctissimus Macedonius. Ille in montium verticibus vitam agens noctes, diesq; omnium Seruatori sinceras preces offerebat: qui neq; Imperatoris violentiam pertimescere, neq; de potestate eorum, qui missi erant, laborare vilis est: sed in vrbe media, prehensio alterius pallio ambos ex equis descendere iubet. Illi verò cū viderent senem statura exigua, pannis sordidis amictum; primò indignari quidem; sed vt primùm à quibusdam eorum, qui antecederant, viri illius virtutem didicerunt; defiliunt ex equis, illius genua amplecti, veniam denique petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia, tali oratione eos compellat, Di-

lat: Dicite, viri charissimi, Imperatori hæc verba, non solum Imperatorem esse, sed etiam hominem. Itaque ne oculos tantummodo ad Imperium adiciat, sed suam etiam naturam mente contempletur; nam cū homo sit, illis imperat, qui sunt eiusdem naturæ participes; humanam autem naturam ad imaginem, & similitudinem Dei fabricatam esse. Quare ne tam crudeliter, & inhumane imaginem Dei è medio tolli iubeat; nam bilem mouet opifici, cū eius imaginem contumeliosè tractet. Consideret enim quàm iniquo animo tulerit ipse æneam imaginem coniugis contumelia affectam esse; se tamen in imaginem Dei contumeliosum esse non dubitare. Ac quantum intersit inter imaginem inanimam, & animatam, viuam, & ratione præditam; omnibus, qui sunt ratione præditi, perspicuum est. Illud præterea secum cogitet, nobis perfacile esse pro vna ærea imagine multas fabricare: sed eum omninò non posse facere vel pilum vnum illorum, qui interfecti sunt. Hac audita

data oratione viri illi admirabiles
 cam ad Imperatorem retulerunt: qua
 cum eius iracundia restincta esset,
 pro minis, quas iactauerat, scripsit
 literas, quibus se purgabat, iraque
 causas in illis exposuit. Non oportebat,
 inquit, si quid à me peccatum esset,
 coniugè summis laudibus merito decorandam,
 post mortem tantam contumeliam subire: sed si qui mihi
 succensuissent, in me furentis animi
 impetus conuertere debuissent. Adiunxit
 etiam, se acerbè tulisse, & valde animo
 discruciatum esse, cum intellexisset,
 quosdam è Magistratibus trucidatos fuisse.
 Ista quidem à me sunt propterea commemorata,
 quòd tum iniquum putabam, vt libertas
 loquendi à Macedonio monacho longè
 præstantissimo usurpata, obliuione
 deleretur; tum perutilem illam legem
 magni Ambrosij suafu conscriptam
 omnium oculis subijcere cupiebam.

Cap. 10. His cõfessis rebus, Imperator fidelissimus omne suum studium ad errorem gentilium euertendum transtulit, legesque promulgauit, quibus

quibus imperatum erat, vt simulachrorum phana diruerentur. Nam Constantinus Magnus omnibus preconijs merito efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametsi vetuit omninò demonibus hostias immolari; non tamen eorum delubra demolitus est, sed mandatum solùm dedit, ne quisquã ad ea accederet; quin etiam istius filij sunt paterna diligenter persecuti vestigia. Iulianus autem impietatem renouare, & flammam veteris fraudis iam pridem extinctam de integro accèdere laborauit. At cum Iouianus Imperio potitus esset, simulachrorum cultum omninò vetuit. Valentinianus quoque ille magnus eisdem legibus Europam præclare gubernauit. Cæterum Valens sicut alijs omnibus permisit potestatem, eam quã vellent religionè amplectendi, & eos colendi Deos, quos ipsi pro Dijs haberent, ita aduersus solos doctrinæ Apostolicæ propugnatores bellum continenter gessit. Itaque toto tempore, quo ille regnabat; ignem in aris accendere,

libamenta & hostias simulachris immolare gentiles non destiterunt. Quæ omnia cum fidelissimus Imperator Theodosius pro certo comperrisset, extirpavit radicitus, & sempiterna oblivione obruenda curavit. Atque ex Episcoporum numero Marcellus Apamearum Antistes, vir in rebus omnibus longè præstantissimus, lege Imperatoris, tanquam machina bellica, omnia delubra Urbis, cuius Episcopus erat, prorsus expugnauit. Theophilus quoque Alexandrinus Episcopus Urbem suam errore in simulachris colendis liberavit.

Cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 24. Iam verò Imperator cognita morte Valentiniani iunioris, & Eugenij tyrannide; in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monasticum vitæ genus excolens, vixit in Aegypto, qui gratia Spiritus sancti imbutus, fulcitantibus multas res futuras prædixit. Ad istum misit Imperator nuntium, quæsitum an bello cum tyrannide certaret; auebat enim de eo fieri certior. Qui, uti prædixerat, eum

in pri-

in primo bello victoriam sine sanguine habiturum, sic in posterum, post multam hominum cædem, superiores laturum significauit. Quæ spe indutus Imperator, cōplures ex hostibus acie instructa telis confixit, multosq; ex barbaris, qui ei auxilio venerant, amisit. Ibi cum Duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum superesse, hortarenturque, ut bellum aliquandiu intermitteret, quo ineire verè exercitu collecto, hostes multitudine vincerent: Imperator fidelissimus eo i consilium repudiauit. Nam non committendum, inquit, est, ut salutaris crux tantæ arguatur imbecillitatis; Herculisque statuæ tantum virtutis nostro testimonio tribuatur: quippe ut crux nostrum exercitum; ita illa hostium antecedit. Quæ oratione cū tanta in Deo fiducia habita, cum copis relicta, & pauca admodum essent & animi fracta; sacra æde in vertice montis, ubi castra fecerunt, reperta, totam noctem huius vniuersitatis gubernatorem precibus sollicitavit: sub tempus autem noctis,

P 5

quo

quo galli cantare solent, somnus eū oppressit. Qui humi stratus videre sibi visus est duos viros candido indutos amictu, equis albis vehi, qui ipsum bono animo esse, timorem abijcere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent: nam se auxiliares, & velut antesignanos ad eum missos esse, & alterum esse Ioannem Euangelistam, alterum Philippum Apostolum esse. Hac oblata visione Imperator preces fundere non desistit: sed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque visio militi secundum quietem apparuit, qui praefecto suo eam narrauit: ille eum deducit ad Tribunal militum, Tribunus autem ad Ducem. Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori significat. Tum Imperator, non mei causa, inquit, haec visio oblata est (ipse namque illis, qui victoriam promiserant, fidem habuit;) sed ne quisquam existimaret me, utpote praelij faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus, Imperij mei propugnator, hanc obtulit visionem, ut mihi eandem

eandem narranti certum testimoniū daret. Nam mihi primū communis omnium Dominus illam ostendit. Quare omni metu prorsus amoto antesignanos nostros, & Principes belli gerendi sequamur: nemo bellantium multitudine metiatur victoriam, sed eorum potentiam, qui se Duces nobis praebent, quisque consideret. Hac oratione militum animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cum videret milites procul a se ad praelium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse vero colle quodam occupato, ait militibus suis, Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem praelio decertare. Dat igitur mandatum Ducibus, ut viuum eum ad se, & vinculis confictum adducerent. Postquam autem phalanges ordine locatae erant, satis animaduerti potuit, tumquam ingentes hostium copiae essent; tumquam paucae cum Imperatore iungerentur in acie. Cum autem tela utrinque conijci coepissent,

sunt, tunc antesignani Imperatoris verè promissa præstitere. Nam ventus violentus è regione hostibus irruens, illorum sagittas, iacula, spiculaq; in ipsos retorquet, adeo vt nullum teli genus eis adiumento fuerit, neque miles grauis armaturæ, neque sagittarius, neque inculator Imperatoris exercitum laedere potuerit. Quin etiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vt palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vi grauitè oppugnatas tegere, & tueri eos coegerit. Imperatoris autem exercitus nullo damno incommodove ex illo turbine accepto, fidentibus animis hostes trucidant. Qui quidem his rebus perspectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copijs allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab Imperatore supplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum misericordiam capit. Iubet denique Tyrannum celeriter ad se adduci. Illi igitur properè collem ascendunt, in quo Tyrannus ignarus rerum iam gestarum consistebat.

debat. Qui cùm eos anhelantes videret, ipsaq; anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem; victoriæ nuncios esse suspicatus est. Rogat, num Theodosium, vt illis erant imperatum, vinctum adduceret. Cui illi, non eum, inquit, adducimus ad te hinc [ad] eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit summus huius vniuersitatis moderator Deus. Quæ cùm dixissent, ei è folio erepto vincula iniiciunt, abducunt vinctum, & qui paulò antè insolenter gloriatus fuerat, captiuium ad Theodosium deducunt. Imperator autem primùm iniuriarum in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis, eum in memoriam reuocat: deinde bellorum contra Imperium legitimum susceptorū causa, cum irrisione reprehendit. Reprehendit statnam Herculis, qua freustam audax, temerariumque facinus admiserat. Postremò iustam, æquamque de supplicio illi irogando sententiam pronunciat. Talem se Theodosius cùm in pace, tum in bello præstitit. Quippe semper diuinum

uinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapsus, filijs Imperium distribuit, ac maiori natu eam partem, quam ipse rexerat: minori autē Europæ tradidit gubernacula. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem cōseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filijs adhibita, obiit mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Collatio Theodosii cum Dauide.

Rectissimè Theodosius Imperator cum Dauide Rege conferri posse videtur. Vterque bellator felicissimus fuit, vterque pietati in Deum addictissimus; vterque mitis, & humilis valdè, vterque peccatū grāde commisit, vterq; ita seriò peccatū suū lacrymis lauit; vt cor veriusque super niuem dealbatum fuisse videatur. Multa prælia fecit David, & semper victor euasit, quia non in gladio, & arcu suo confidebat; sed in Deo viuo, & vero, qui est Dominus exer-

exercituum. Sic noster Theodosius multa prælia fecit; sed tria potissimum. Primum aduersus barbaros, qui cum Istrum flumen transuissent cum ingentibus copijs, vt non solum Thraciæ, sed toti Orienti terrorem maximum incusserint: occurrit illis Theodosius, nondum Imperator; sed à Gratiano Imperatore Dux militum electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Casare dicere posset, *Veni vidi, vici*, eaque causa fuit, vt Gratianus eum consortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potius, quàm commissum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaserat: sed hoc, vt Abbas Ioannes vir sanctissimus illi prædixerat, sine sanguine militum suorum confect, occiso repenti Tyranno, & Occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commisit: sed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, vt paulò antè dictum est. Itaq; tam Theodosius, quàm David diu-

diuina protegente dextera, in omni
prælio victor euasit.

Ecl. 49.

De pietate, & fide Dauidis testi-
monium habemus ab Ecclesiastico,
qui loquens de Regibus testamenti
veteris, scribit, omnes Reges illos
peccauisse, præter Dauidem, Eze-
chiam, & Iosiam; reliqui enim om-
nes vel idololatræ fuerunt, vel idolo-
latrariam permiserunt. Idem nos de
Theodosio dicere possumus, si com-
paretur ad Imperatores, qui ante il-
lum fuerunt, vno excepto Philippo,
qui tamen Idololatrariam non sustu-
lit, nec prohibuit. Deinde Constan-
tinus Magnus, & eius filij, vt etiam
Iouianus, & Valentinianus cum
filijs Idololatrariam prohibuerunt,
sed non euerterunt; quin potius Va-
lens Imperator eam liberam esse vo-
luit, & Iulianus a postata eandem
exercuit, & fouit. Primus, qui cultum
inanium Deorum seuerè prohibuit.
& Phana ac templa deorum euertit,
& idololatrariam funditus extirpauit;
Theodosius fuit, vt Theodoretus te-
statur. Adhæc Rex Dauid mitis, &
humilis fuit, & arguentes se patien-
ter

ter audiebat; vt intelligi potest ex
increpatione Nathan Prophetæ: no-
ster quoque Theodosius non solum
mitis & humilis, sed sacerdotibus
Domini obedientissimus fuit. Iussit
illum aliquando Sanctus Ambrosius
exire de sanctuario, & cum reliqua
plebe consistere: paruit continuo, &
gratias egit, quod ab Ambrosio didi-
cisset differentiam inter sacerdotes,
& laicos, quam differentiam apud
Constantinopolim discere non po-
tuerat. Et tamen hic nõ erat vnus ex
Regibus, sed Imperator Orientis, &
Occidentis vniuersi. Multa prætereo
causa breuitatis.

Venio ad comparisonem pec-
cati, & poenitentia. Dauid peccauit
adulterans alienam vxorem, & ma-
ricum eius occidi procurans: qua oc-
casionem non ille solum, sed permul-
ti alij perierunt: vt intelligi potest
ex libro secundo Regum. Theodo-
sius iratus, quod apud Thessalonicam,
seditione facta, Magistratus publici
lapidibus obruti fuissent: iussit à mi-
litibus suis occidi obuios quosque
de populo: & cædes ascendit ad nu-
merum

Cap. ii.

merum septem millium hominum. Admonitus postea Dauid à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodosius ab Ambrosio Episcopo, simili modo pœnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cū peccato, & pœnitentiam cum pœnitentia. Peccatum Regis Dauid ex concupiscētia carnis; peccatum Imperatoris Theodosij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occisio multorum innocentium sine vlla causa iusta; peccatum Theodosij fuit vnū, & ex iusta causa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magistratus. Itaque peccatum Theodosij in eo solum positum fuit, quòd iracundia vehemens effecit, vt vltionis iustæ metas excederet. Addit autem Sanctus Ambrosius in oratione de obitu Theodosij, fleuisse illum peccatum, quòd ei aliorum fraude obreperat: quæ certè circumstantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipse videtur peccatum Dauidis grauius iudicasse, quàm

quàm peccatum Theodosij: Dauidi enim per Nathan significari iussit, filium ex adulterio natū paulò post moriturū; & gladium ex eius domo non recessurum, & vxores eius publicè violandas; quæ vaticinia breui adimpleta sunt omnia: Theodosio nostro post peractam pœnitentiam omnia prosperè euenerunt. Pœnitentia Dauidis sine dubitatione vlla seria, & grauis, & diuturna fuit; sed tamen priuata, inter domesticos parietes, in gemitu, & lacrymis: at pœnitentia Theodosij, non solum seria, & grauis, & diuturna, sed etiam publica fuit. Primùm per menses octo, Sancti Ambrosij iussu ab ingressu tēpli, communicatione sacramentorum abstinnit; quod totum tempus in lacrymis, & dolore consumpsit. Deinde publicè in templo coram populo humi stratus pavementū lacrymis lauit, frontem percussit, capillos sibi euulsit. Ita Deo, Sacerdotibus, & toti Ecclesiæ satisfecit: Et, quod argumentum est verissimæ & maximæ pœnitentiæ; toto vitæ tempore peccatum illud postea desseuit. Sic enim loquitur S. Ambrosius in

oratione paulò antè commemorata:
*Neque vllus postea dies fuit, quo non
 illum doleret errorem. quod utique à
 Sancto Dauide didicisse videtur, qui
 ait in psalmo, quem proprie scripsit ob
 peccatum homicidij cum adulterio cõ-
 iunctum, Peccatum meum contra me
 est semper.* Sit igitur, David pariter
 cum Theodosio, & Theodosius cum
 Dauide speculum fidei, iustitiæ, hu-
 militatis, religionis, & pœnitentiæ
 omnibus Regibus, alijsque Principi-
 bus: vt cùm Regnũ temporale dimi-
 serint, Regnum adipiscantur æternũ.

Obijt Theodosius anno Domini
 395 cùm vixisset annos quinquagin-
 ta, & imperasset cum Gratiano &
 Valentiniano iuniore annos qua-
 tuordecim, & solus in toto orbe Ro-
 mano annos duos, relictis Imperij
 hæredibus, filijs suis, Ar-
 chadio, & Ho-
 norio.

Theodosii Imperatoris Vita Finis.

VITA ET VIRTUTES TIBERII IMPERATORIS OPTI- mi, & religiosissimi.

Tiberius Imperator cum Iusti-
 no regnavit, vt Cæsar, annis
 tribus, solus autem, vt Augu-
 stus, annis quatuor. Fuit autem om-
 nibus Dei donis mirificè exornatus,
 sed potissimùm quatuor. Primùm e-
 nim populos sibi subiectos guber-
 nauit, vt pater, non vt dominus; ex
 quo factum est, vt ab omnibus subdi-
 tis mirificè diligeretur. Deinde in
 bello, quod gessit cum Persis, exer-
 citum tam copiosum collegit, & vi-
 rorum fortissimorum plenum, vt
 nullus vnquam Imperator eiusmodi
 castra habuisse legatur: proinde mi-
 rum non fuit, si Persas omninò do-
 muerit. Ad hæc, ergà pauperes Chri-
 sti, ob eiusdem Christi amorem vs-
 que adeò liberalis, & munificus fuit,
 vt metas omnes liberalitatis excels-
 sisse videatur: cùm eius prædecessor
 Iustinus,

Iustinus, & eius successor Mauritius auarissimi fuisse legantur. Ex quo factū est, vt Iustinus in pœnam peccati in deliriū inciderit, & coadiutore in Imperio opus habuerit; & Mauritius exofus militibus factus, cū vxore & liberis occisus fuerit. Denique in fide Catholica asserenda, & defendenda ardentissimus fuit, sic vt amicissimo antistiti, & de se optimè merito, Eutichio Episcopo Constantinopolitano non pepercerit; cū eum à sancto Gregorio Romano, tunc diacono, post Pontifice, de heresi conuictum fuisse animaduertit. Hæc, & alia eiusdem generis ex quatuor scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duob. Latinis, Gregorio Turonico, & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iā Euagriū audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientem.

Interea temporis Iustinus de consilio Sophiæ, Tiberium Cæsarem declarat: taliaque verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia

storia vel vetere, vel recentiore, sunt omninò commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad sua ipsius peccata cōfitemenda, tum ad explicanda ea, quæ ex vsu Reip. forent. Nam cū Ioannes Episcopus vnà cum suis, cumque Principes, ac Magistratus, cū denique milites Prætoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negotia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumuestiens, sic clara voce locutus est, Ne te in errorem inducat vestis splendor, neque illustris ornatus istarum rerum, quæ sub aspectum cadunt, decipiat: quibus ipse in fraudem impulsus, imprudens me ipsum grauissimis supplicijs obnoxium reddidi. Itaque tu in Reip. summa cum mansuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præstato. Atque digito magistratus demonstrans, Non oportet, inquit, horum consilijs morem gerere: nam hi me in istas, quas cernis misérias, deduxerunt. Aliaque eius generis protulit

ver

verba, quæ omnes cùm in maximam traduxere admirationem, tũ ad immentis vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iste Tiberius corpore maximè procerò & robusto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, aded vt non Regibus solùm, & Imperatoribus, sed omnibus etiam hominibus facillè præstaret. Ac primùm, quod ad corporis formam attinet, ea principatũ planè digna fuit: quod autem spectat ad animum, illum mansuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipso aspectu omnes videbatur ad se diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique satis essent ad largiendum, non solùm ad necessitatem, verùm etiam ad affluentiam. Nam nõ istud modò considerabat: quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda sint, sed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum existimauit, quod cum subiectorum lacrymis collectum est. Qua re inductus, tributum vnus integri anni vectigalibus condonat.

donat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanestribus impositis ferè labefactauerat, quasi in libertatem vindicauit; & non modò damnum, pro eius magnitudine, sed etiam cũ fœnore sarciniuit. Atq; iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores suos subiectos magistratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodo diuendere consueuerant, remisit, cavitq; per leges, ne quid eiusmodi in posterum committeretur.

Idem Tiberius cùm pecuniã malam, & iniquè partam ita collocasset, sicut ratio & æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facillè præstantissimorum tam ex gentibus transalpinis, circiter Rhenum incolentibus, quàm ex cisalpinis, quin etiam ex Massagetis, alijsq; ex genere Scytharum, ex Præonia præterea, Mysia, Illyria, & Isauria collectorum, aded vt propè centum quinquaginta turmas equitum lectissimorum instructas haberet: quorum subsidia Chosroem, qui statim post Daras expugnatas, tẽpore æstiuo

Cap. 14.

Q

æstiuo

a stuo in Armeniam inuaserat, inde-
 que iter versus Cæsaream urbem
 Cappadociæ primariam susceperat,
 penitus profligauit. Iste Chosroestâ
 insolenter se gessit aduersus Impe-
 rium Romanorum, uti cum Impera-
 tor legatos ad eum misisset, illis ne
 se quidem adeundi potestatem fac-
 re dignaretur; sed iuberet eos Cæsā-
 ream vsque sequi. Ibi namque se cō-
 siliū de eorum legatione intū-
 rum dixit. Postquam verò exerci-
 tum Romanum ex aduerso sibi oc-
 currentem, & à Iustiniano fratre Iu-
 stini, qui tam miserabiliter interfe-
 ctus fuit, gubernatum, & armis fir-
 mē munitum, & tubas classicum ca-
 nentes, & signa ad pugnam subla-
 ta, & milites acutē vociferantes, &
 in acie pulchro ordine locatos, i-
 ram, & furorem anhelantes, & tan-
 tum, ac tam egregium equitatum,
 quantum nemo aliquando ex Im-
 peratorum numero, vel ipsa cogita-
 tione conceperit, animaduertit, ve-
 hementer obstupescit; præ re tam
 insperata, inexpectataque ex intimo
 pectore ingemuit, & prælium exor-
 diri

diri noluit. Eum igitur pugnam dif-
 ferentē, cunctantem, terentem tem-
 pus, & callidē ludificantē, Curs Scy-
 tha, qui dextero cornu exercitus Ro-
 mani præfuit, adortus est: & cum Per-
 sâ impetum eius ferre non possent,
 sed aciem penitus desererent; Curs
 magnam cædem hostium fecit. Po-
 stremum agmen à tergo iuuadit: vbi
 apparatus tum Chosrois, tum totius
 exercitus locatus fuit. Capit thesau-
 rum Regis vniuersum, & omnem
 præterea apparatus bellicum, id-
 que Chosroe inspectante, toleran-
 teque, atque hoc potius perpetien-
 dum arbitrante, quàm Curs impetu
 facto in ipsum irrueret. Curs igitur
 cum suis magna pecuniæ vi, & mul-
 tis spolijs potitus est: iumenta cum
 sarcinis, inter quas ignis fuit, quem
 pro Deo coluit Chosroes, abducit:
 atque Persarum exercitu repulso,
 lætum præana canentes, sub cre-
 pusculum redit ad suos, qui iam
 stationes, in quibus ordine loca-
 bantur, reliquerant. Et adhuc ne-
 que Chosroes, neq; illi præliari cœ-
 perant; sed quædā duntaxat velitates

Q 2 pugna

pugnæ factæ sunt; sicubi singuli ex vtroque exercitu, uti fieri solet, cum singulis congrederentur. Chosroes autem ingenti rogo noctu accenso, præliū nocturnum instituit. Accūm Romani duos haberent exercitus, illū, qui versus Septentrionem erat, intempesta nocte adoritur. Quo repente, & de improviso pedem referēte, Melitinam urbem sitam in proximo, præsidijs nudatam, atque profusam desertam à ciuibus, inuadit; qua igne absorpta, parat se ad fluuium Euphratem traiciendum. Vbi verò copiarum Romanorum in unum coactarum, eum sequi cœperunt; ipse metuens de salute sua, conscenso elephante, fluuium transmittit: magna autem pars exercitus sui tranando flumine undis obruta est. Quam submersam cum accepisset, maturè decessit. Itaque Chosroes hoc postremum supplicium, pro insana temeritate contra Romanos admittenda luens, unā cum suis, qui supererant, in Orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iustianus verò in cursione cum

coto

toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hyeme ibi commoratus est; nemine quicquam omnino ei exhibenti molestiæ. Circiter verò Solistitium æstiuum redit, nulla parte exercitus amissa: atque in finibus, quibus Romanorum, & Persarū Imperium terminatur; cum magna vitæ prosperitate, & rerum gestarum gloria, totum æstatis tempus contriuit. Chosroes autem ingenti doloris cumulo oppressus, animo fracto, & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & varijs ægritudinis fluctibus demersus, miserandum in modum interijt: ac legem, quam scripsit, ne Rex Persarum in posterum contra Romanos arma ferret, velut sempiternum suæ fugæ monumentum post se reliquit. Quo extincto, Ormisdas eius filius regnū capelsit: de quo in præsentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ, me ad se vocant, & sermonis nostri cursum eò transferri expectant.

Audiuimus Euagrium: audiamus nunc Gregoriū Turonicum. Cū au-

Li. 5. c. 19

tem Iustinus Imperator amisso sensu, amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius Imperium regeretur, populi, ut in superiore iam libro diximus, Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopumque omnium defensorem. Qui cum multa de thesauris, quos Iustinus adgregauit, pauperibus erogaret; & Augusta illa eum frequentius increparet, quod Rempublicam redigisset in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis; aiebat ille, Nò deerit fisco nostro: tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino, *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque arugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt nec surantur.* Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, ut Dominus nobis augere dignetur in sæculo. Et quia, ut diximus, magnus, & verus Christianus erat, dū hilari distributione pau-

pauperibus opem præstat, magis, ac magis ei Dominus subministrat. Nā deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait, Cruce tua Domine frontem munimus, & pectora; & ecce crucè sub pedibus conculcamus. Et dicto citius iussit eam auferri, defossaque tabula, atque erecta, inueniunt subter & aliã hoc signum habentem. Nunciantesque iussit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiã: iussuque eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum, pauperibus adhuc abundantius, ut consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat, pro bona voluntate sua.

Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cum in quidam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam urbem aduenit: ibique in domo sua occultè cisternam magnam

Q 4

fodit,

fodit, in qua multa millia centenariorum auri, argenti que reposita: ibique interfectis concilijs, vni tantummodo seni, per iuramentum condita commē dicit. Defuncto que Narsete, hæc sub terra latebant. Cumque supradictus senex huius eleemosynas assidue cerneret; pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis relictum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gaudens, mittit usque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientesque ad cisternam, deoperamque ingrediuntur: in qua tantum aurum, argentumque reperiunt, ut per multos dies vix euacuaretur a deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

Li. 5. c. 30.

Dum hæc gererentur, Iustinus impleto Imperij octauo decimo anno, amen-

amentiam, quam incurerat, cū vita finiuit. Quo sepulto Tiberius Cæsar arripuit iam olim adgressum Imperium. Sed cū eum secundum consuetudinem loci ad spectaculum circi præstolaretur populus processurum, parare ei cogitans pro parte Iustini insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur; ille per loca sancta processit. Completaque oratione, vocato ad se vrbis Papa cum consulis, atque præfectis, palatium est ingressus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impositus, cum immensis laudibus Imperium confirmauit.

Factionarij quoque operientes ad circum, cū cognouissent quæ acta fuerant, pudore confusi, sine effecturegressi sunt, nihil homini, qui in Deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus adueniens Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quidem ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adstare. Sophia

Q 5

verò

verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, infidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iocundaretur; vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eum erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Apprehensamque Augustam, ab omnibus thesauris spoliavit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisque pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret: rursusque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res fortita effectum. Exercitus eius Persas debelauit, victorque regressus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti Elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

Abdia-

Audiamus nunc Sanctum Gregorium disputantem cum Eutychio Patriarcha de resurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem non pepercisse Eutychio errantem: quamuis ipsum Eutychium maximi faceret, eo potissimum nomine, quod sibi Imperium prædixisset, vt Eustachius in eius vita testatur. Sic igitur loquitur Sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo:

Et rursus circumdabor pelle mea. Dum aperte pellis dicitur, omnis dubitatio vera resurrectionis aufertur: neque sicut Eutychius Constantinopolitane urbis Episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus, & latus, palpanda ossa, carnemque præbuit dicens, Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & os

Lib. 14.
Moral. c.
19.

Cap. 29.

Luc. 24.

Q 6 cum.

cum eodem Eutychio in Constantino-
politana Vrbe positus hoc euangelica
veritatis testimonium protulisset, ait:
Idcirco Dominus hoc fecit, vt dubita-
tionem resurrectionis suae de discipulo-
rum cordibus amoueret. Cui ego, Mi-
ra, inquam estres valde, quam astruis,
vt inde nobis dubietas surgat, vnde di-
scipulorum corda à dubietate sanata
sunt. Quid enim deterius dici potest,
quam vt hoc nobis de eius vera car-
ne dubium fuit, per quod discipuli eius
ad fidem ab omni sunt dubietate se-
parati. Si enim non hoc habuisse astrui-
tur, quod ostēdit: vnde fides discipulis e-
ius confirmata est, inde nostra destrui-
tur. & paulò infra, Cū pia memoria Ti-
berius Imperator secretò me, & Eu-
tychium suscipiens, quid inter nos dis-
cordia versaretur, agnouit, & vtrius-
que partis allegationes pensans, eun-
dem librum, quem de resurrectione
scripserat, suis quoque allegationibus
destruens deliberavit, vt flammis cre-
mari debuisset. Hæc Sanctus Grego-
rius. Ex qua historia perspicuè cer-
nitur, quantus fuerit in eo Prin-
cipe Catholicae fidei zelus. Erat enim
Eu-

Eutyclus non solum Imperatori
gratissimus, & amicissimus; sed etiam
Episcopus Regiæ ciuitatis, & vir do-
ctus, qui libros iā scripserat, & quod
maius est, opinione sanctitatis, & si-
gnis, atque miraculis editis clarissi-
mus. Contrà, Gregorius homo exter-
nus, ordine diaconus, ætate iunior,
nulla scriptione celebris, nullo mi-
raculo edico illustris, nullo benefi-
cio Imperatori adstrictus: & tamen
vbi cognouit Imperator, opinionem
Eutychij hæreseos labe esse suspecta;
non solum eam reiiciendam cen-
suit; sed etiam librum ipsum conti-
nuò flammis voracibus cremandum
existimavit. Itaq; pius Imperator,
vbi periculum fidei Catholicæ vidit,
oblitus est amicitia, & beneficio-
rum Eutychij, necnō dignitatis pon-
tificalis, ætatis senilis, opinionis
doctrinæ, vitæ sanctitatis, & famæ
coelestium miraculorum: & cum
Apostolo clamandum censuit, Etiam Galat. 1.
si Angelus de cœlo euangelizet, præ-
ter id, quod hætenus euangeliza-
tum est nobis, anathema sit. Lib 6.

Audiamus. rursus, Gregorium c. 30.

Q. 71

Turo-

Turonicū de felici exitu ex presenti
vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno
Tiberius Imperator migravit à sa-
culo magnum luctum relinquens
populis de obitu suo. Erat. n. summa
bonitatis, in eleemosynis promptus,
in iudicijs iustus, in iudicandō cau-
tissimus, nullū despiciens, sed omnes
in bona voluntate complectens, om-
nes diligens; ipse quoque diligeba-
tur ab omnibus. Hic cum ægritare
cœpisset, & se iam vivere despera-
ret, vocavit Sophiam Augustam, di-
cens, Ecce iam impletum sentio
tempus vitæ meæ, nunc cum consilio
tuo eligam, qui Reip. præesse debeat.
At illa Mauritium quemdam ele-
git, dicens, Valde strenuus, & la-
gax est vir iste: nam & sæpius contra
inimicos Reip. dimicans, victorias
obtinuit. Hæc enim dicebat, ut isto
transcunte, huius coniugio neclere-
tur. Sed Tiberius postquam consen-
sum cognovit Augustæ de huius e-
lectione, iussit exornari filiam suam
ornamentis Imperialibus; & voca-
to Mauritio ait, Ecce cum consen-
su Sophiæ Augustæ ad Imperium
elige-

eligeris: in quo ut firmior sis, filiam
meam tradam tibi. Et accedente
puella tradidit eam pater Mauritio,
dicens, Sit tibi Imperium meum
cum hac puella concessum. Utere
ea felix, memor semper, ut æquitate,
& iustitia delecteris. At ille accepta
puella duxit eam ad domum suam;
& transacta solemnitate nuptiarum,
Tiberius obiit. Igitur celebrato iu-
stitio, Mauritius indutus diademate,
& purpura, ad circum processit: ac-
clamatique sibi laudibus, largitis
populo muneribus, in Imperio con-
firmatur.

Audiamus denique Nicephorum Lib. 18.
de morte Tiberij hæc narrantem. cap. 16.
Imperator in lecto suo repositus, in
somnia viri speciem ex forma, quæ
neque verbo, neque scripto exprimi
queat, & veste tam candida, ut cu-
biculum eius illustraret, vidit. Vir
is manu protensa talia verba ad eum
præfatus: Hæc tibi, Tiberi, ter san-
ctum nomen renuntiat: Tyranni im-
pij Imperij tui temporibus nō exsta-
bunt. Postquam autem euigilavit,
somnia illud amicis exposuit; legi-

bus deinde naturæ, quamvis Imperator esset, obsecutus, terrenam tunicam deposuit, anima autem veluti umbraculum quoddam, ad sedes superas euolante, Imperio Tiberius cum Iustino tribus annis, solus autē quatuor annis præfuit. Hæc Nicephorus. Porrò visio illa mirabilis ad Imperium temporale Tiberij referri non potuit; cum iam completum esset: neque ad Imperium successoris, cum constet, Mauritium à Phoca tyranno crudeliter interfectū fuisse. Proinde necesse est, promissionem illam ad cœlestis Imperij securitatem esse referendam, ad cuius consortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Obijt Tiberius Imperator anno Dōmini 586. cum imperasset annos septem, tribus cum Iustino, quatuor solus.

Tiberij Imp. vita Finis.

V I.

VITA S. VENCESLAI REGIS

BOHEMIAE:

Ex D. Ioannis Dubrauij Olumicensis Episcopi historia Boemica libro quarto, & quinto conscripta. Consentunt manuscripti codices, & antiquissima Martyrologia.

Sanctus Venceslaus Boemix Rex, Cap. I.
 Spatre Christianissimo simul ac religiosissimo Vrat slao, matre verò Drahomira Lucensi, à Christiana Religione alienissima, progenitus fuit. Siquidem longè seueriorē, immaniorēq; in Christianos, quàm Iezabel in Prophetas, ea se exhibuit. Qua de causā Ludmilla Vrat sl i 3. Reg. 18. Ducis mater, per speciem visitandi, salutandiq; Drahomiram matrem suam Pragam adiit. Re vera vt alterum filiorum (duos enim habebat, Venceslaum, & Boleslaum) sibi dari nutri-

nutri-

nutriendum impetraret. Cui cū oblata esset tam à patre, quàm à matre legendi, vtrum accipere vellet, potestas, Venceslaum, in quo melior indoles, meliorq; spes elucebat, sibi adoptauit, aliiq; deinceps pro suo: præceptorem ei adiungens Paulum, virum opinione sanctitatis celebré. Hic domi aliquamdiu puerum docuit, post auctor fuit, vt Budecum, ad Nycenum presbyteru ludi illic magistrum mitteretur, inquiring, maiores ibi eum in litteris & disciplinis Christianis profectus facturū inter multos condiscipulos Christianos. Nam hæc præcipua cura erat auia, vt nepos Christianam religionem ante omnia disceret, coleretq;.

Cap. II. Interim marito funerato, filijsq; adhuc ætate imbecillioribus, Drahomira regionem inuadit, ac statim odium in Christianos malè diu dissimulatū tetegit, edicto proposito, vt templa Christiani occluderent, cultu, cæremonijsq; abstinerent, sacerdotes populum ne docerent, nec ludimagistri discipulos. Secus facientibus carcer, exilium, mors denūciata.

ta, Pragæ Magistratus immutati, & pro Christianis idololatræ crudelissimi substituti, quorum instinctu clam, palamq; ac semper impunè fidei cultores indignè tractabantur, occidebanturq;. At si quis ex Christianis, vel se defendendo, vnum illorum aliquem interfecisset, pro vno in decem capita animaduertebatur. Tum verò, secundū tam impia, tamq; immania matris facinora, Venceslaus, qui hætenus, ne in principatū succederet, ætatis, studiorumq; excusatione utebatur, auia maximè hortatu, pollicentis se quoq; curarū nepotis fore participem, magno omnium assensu, regimen in Boemos suscepit.

Ad tollendam igitur fraternam Cap III. discordiam, quam plerumque inter fratres bona indiuidua suscitare solent, in ipso statim principatus introitu decernitur, vt Boleslao fratri iuniori pars aliqua hæreditatis assignetur, finesq; vtriusque ditionis constituantur. Boleslavia ei assignata est cum territorio suo ultra Albin, ita vt Albis fluius citrà, vltraq; terras

terras finiret. Mater iuniorem filium moribus suis congruentem secuta est: Venceslaus principis thronum solus Pragæ obtinuit. Alius fortasse mutato honore, id quod subinde vsu venire videmus, mores quoque aucta dignitate & potentia immutaret; at Venceslaus ab omni ambitione inuictus, demissius penè Princeps, quàm priuatus agebat, aliquantoque diligentius obseruabat, ne quid de instituto prioris vitæ apud auiam transactæ intermitteret. Nam & noctibus intensius quàm prius ad psallendos Psalmos, laudesque Deo dicendas utebatur, & dies per plura pietatis officia transigebat, crebrius in funus prodeundo, languentes inuisendo, laceros, nudosque conuestiundo, pauperes alimentis sustentando. Instituerat præterea sibi incidæ ac vigiliæ quoddam quasi cum auia certamen, experiri satagens, ipse, an illa sapius ieiunaret, peruigilaretque.

Cap. IV.

Interim Drahomira dirumpi præ inuidia, secumque nefaria aduersus socrum meditari, quòd illa maiore gratia

gratia apud Venceslaum, quàm ipsa mater polleret, religionemque Christianam nimis prolixè prouheret. Nec longius nefaria meditata perficere distulit, quàm inuenit cædis perficiendæ audaces sicarios. Instante exitij die, quem Ludmilla futurum diuinitus præuiderat, vocat ad se clientulos omnes, mercedemque cuique suam dissoluit. Et præterea quicquid in penu, in cella, in horreis, loculis redundaret, id sua manu in sinus, vsusque pauperum transfudit. Post hæc remotis arbitris, ac solo adhibito Paulo sacerdote, ante aram prouoluitur, factaque exomologesi, de manu eiusdem Sacerdotis sacrosanctum vitæ accipit viaticum, mox inde fini suo propitium Deum exorat, cum eccetibi eadem hora submissi à nuru, Thomas & Gumo, non tam genere, quàm scelere nobiles, in sacrarium irrumpunt, ac velo, quo sancta vidua caput velatum habuit, elisis faucibus prostratam suffocant.

Non defuere, qui Venceslaum ex cæde auix vehementer perturbatum,

Cap. V

cum, ad vlciscendum inflammarent. Alij, si ipse vlcisci vellet, sibi hanc dari prouinciã deposcebant. Virosq; ille, quã potuit, grauissimis verbis corripuit, quod aliena à pietate erga qualemcumque matrem, aliena deinde à modestia, & tolerantia Christiana suadere auderent, ignari, aut parum memores, quod ore suo dicat Dominus: *Mea vltio est, & ego retribuam illis in tempore.* Quemadmodum euenit anno nondum reuoluto, vt ambo sceleris ministri, non solum miserè, sed etiam notabiliter extinguerentur: notam videlicet vterque suam ad posteros transmittentes. Nam cum alter eorum barba rutila insignis, alter malè pedatus esset, non aliter nati natorum, & qui hodie nascuntur ab illis, vel ruffescunt; vel à pedibus laborant: nam vtraque familia apud Boemos etiam nunc extat. Cæterum impiæ maritidè impunitas diuturnior concessa videbatur, vt filij pietas, quò diutius illum mater infectaretur, hoc clarior euaderet. Tametsi alios quoque præter ipsam matrem, molestos sibi,

Deut. 23.

sibi, infestosque habuit, quasi parum idoneus ad exequenda Principis munia, quæ exequi, non per sacra & cæremonias, sed magis per arma, & acies oporteret.

Ante alios autem Radislaus Guri-
 mensis Princeps, Mistibogij filius, Cap. VI.
 hac vana spe inflammabatur, quasi solo armorum terrore Venceslaus expugnari posset, agros eius incurfare armatosque illi viros ostendere incipit, nec vllos legatos de pace agentes audire vult; immò quò magis Venceslaus paci studuit, eò maiorem etiam suspicionem patris aduersario faciebat, ad eò vt superbissimè tandem Venceslao responderet: se, nisi tradito sibi totius Boemæ principatu, ab armis non discessurum. Coactus igitur à suis Venceslaus, militem, atq; aciem contra Radislaum instruit: vidensq; omninò iam sibi dimicandum esse, classicum caniverat, priusquam ipse Radislaum alloquatur. Data alloquendi potestate, Si aliter, inquit, nisi prælio res pacificari nequit, cur non potius sine magna aliorum clade, finemul-

ne multo infontium sanguine, ipsi inter nos singulari certamine decernimus? victoriae permiffuri, vter vtri iustius imperare debeat. Perinde quasi iam manibus victoriam Radilaus teneret, conditione proposita lartari, inflareque, & ad pugnam ineundam festinare. Loriculam super cilicinam vestem indutus, paruoque ensiculo succinctus erat Venceslaus, cum in arenam prodiret. At Radilaus cataphractus, hastatusque cum longa insuper machera contra sese inferebat, erecta vtriusque acie velut ad nouae rei spectaculum. Non enim esse videbatur, vt ipse Venceslaus pro imbelli habitus, componere se cum bellatore auderet. Vbi subitum ventum est, alter signo crucis frontem pingit, alter hastam vibrare festinat, idemque subito Angelos videt, atque hanc vocem velut ab homine promptam, pone se exaudit: *Neseri.* Ac nemine conspecto, qui illam promiserit, vim numinis, fauore propitio Venceslaum prosequentis veritus humi procumbit, veniam audaciae exposcit, seque postea

testati victoris permittit. Alleuat prostratum Venceslaus, dataque venia, & dignitate ei restituta, monet vt contumaciam in obsequium debitum vertat, ne post grauius ab irato numine plectatur.

Hac in Germaniam celeriter nuntiata, aulam Caesaris apud alios ^{Cap.} admiratione, apud quosdam irrisione ^{VII.} ne affecerunt. Ottho tunc regnabat, qui Germanorum primus coronam Caesarem legitimè sibi traditam in Germaniam intulit, vir illo honore, ob celebrem pietatem, & raram in bellis felicitatem non indignus, nec alienus à Venceslao propter eximias ipsius virtutes: & qui vnà cum alijs Germaniae Principibus, maiestatem Caesarem officiosè, comiterque conseruabat. Is Ottho deliberandi causa diem ad conueniendum Principibus Vormaciam edixerat, quò vbi Venceslaus quoque vocatus, sine vlla dilatione venisset, dicitur postridie, dum solemne sacrificium cunctantiùs Sacerdos facit, ipse similiter cunctantiùs curiam introiisse, eamque moram, quasi ex ambitione

nata fuisset, Principes ad eò agrè tullisse, vt conspirarent, ne quis ipsorū venienti assurgere, neu supra se locum confidendi dare vellet. Persuasum deniq; Cæsari fuisse, vt sine vllō honore Boemum velut arrogantem transmitteret. At Cæsar ex conspectu duorum Angelorum, qui Venceslaū in curiam deducebant, subitoq; ibidem disparuerant, obstupescens, throno exilit, aduersum vadit, ipsumq; Venceslaum tantum non adorat, ac manu mox sua ad subsellia perductum, assidere sibi proximum iubet. Cæteris vehementer factum admirantibus, Cæsar facti causam aperit, vicissimq; miratur, quòd nemo præter se quispiam Angelos, tam clarum, manifestumq; sui spectaculum exhibentes, oculis suis aspexerit. Hic Moguntinus Pontifex, se quidem nihil planè vidisse inquit, cæterum horrore quodam se persusum fuisse confiteretur, ac tunc demum famæ quoque nuper inuulgatæ, quemadmodum videlicet interuentu numinis ab hostis impetu seruatus fuerit Venceslaus, fidem se habere,

bere, quando in præsens paria numina eundè à calumnia vindicauerint: quare inde simul vniuersi errati veniam deprecantur.

Cæsar præterea hunc tam liberalem hospiti habuit honorem, vt potestatem ei petèdi concederet, quicquid petendum sibi à Cæsare putaret. Existimabat autem Cæsar, gloriola & ambitiosa petiturum. At is brachium diui Viti ex Gallia, sub Ludouico Pio Corbe iam in Saxoniam translato magnaq; religione in Boemia culti: dein Sigismundi quoque Burgundia Regis, propterea quòd Vandalicæ nationis fuerit, reliquias sibi dari postulauit. Ad quæ postulata Cæsar sobridens, Feres tu, inquit, primo quoque à reditu nostro in Saxoniam tempore, quas habere cupis reliquias: interim dona Cæsare digna à nobis accipe. Regium in primis decus, quo te ex dignitate tua merito decoramus, deinde tributo absoluius, quod Carolus quondam soluendum Cæsaribus instituerat. Iussit postremo & insignia sua Venceslaum ferre, fuscam aquilam

in clypeo candido. Facile hoc, & illud alterum de tributo amplexus est Venceslaus, sed idem caput suum diademate cingi, seque Regem inungi, aut Regem à suis appellari nullo pacto sustinuit: quamquam à Cæsare, atque ab alijs Regibus, & Principibus Rex in epistolis salutaretur.

Cap. 19.

Allatis ex Saxonia sanctorum corporum Pragam reliquis, Venceslaus omnia ædificia missa faciens, applicare architectum manus ad ædem diuo Vito designandam construendamque imperat. Subijciens dignissimum esse, vt profanis ædificijs sacra anteuertant. Cæterum antequam illa inchoata erat, iam in templo Diui Georgij à patre suo extructo Venceslaui locum sepulcro, in quo auia Ludmilla transferretur, delegerat, simulque absoluerat, ita vt nihil iam reliqui superesset, nisi vt translacio funeris ex arce Thein in arcem Pragensem à sacerdotibus perageretur. Auertere vnus aliquis ab instituto Venceslaui cupiebat, inquiring iam pridem corpus auie computruisset: quandoquidem plus triennium esset,

set, cum illud terra obrutum iaceret, proin nimis seram fore eius corporis translationem. Excipit Venceslaus, Et si quidem iam in puluerem sit redactum, vel ipsum puluisculum perferri ad me cupio: sed contra fortasse eueniet, ac tu mi pater autumas: fac modò, vt desiderio meo vnà cum cæteris morem geras. Paret ille, seque suis collegis addit comitem, vsque ad locum, vbi sepulta erat Ludmilla: sepulchro recluso, nares statim omnium odor perfudit suauissimus, adhucque suauior arcula reclusa, in qua corpus tabe incorruptum, integrumque iacebat, nisi quòd parum quiddam ei de naso decerpserat arculæ tabella confracta, quam incuriosè quidam tractauerat. Igitur lati re præsentis Sacerdotes, fere trum subeunt, corpusque miraculis clarum, quò iubet Venceslaus, deportant, conduntque. Sed enim architecti quoque in templo diui Vici proximo operas vrgent, vt opus celerius excrescat, festinante Venceslao ad noui templi dedicationem, sanctorumque reliquiarum cõsecrationem.

Cap. X.

At tunc primùm creandi Pontificis mentio orta: siquidem nullus ad eam vsque diem Pontifex in Boemia creatus erat, sed à principio Morauic Antistes, postea ex Bauaria Ratisponensis, officio Pontificali apud Boemos fungebatur. Idem Ratisponensis in Morauia quoq; aliquandiu faciebat, quamdiu videlicet vacua sedes ibidem suo Præsule fuerat, nempe annis quinque, & triginta. Quamquam igitur Venceslaus Ratisponam pro Pontifice (diuus VVolfgangus tunc Pontifex ibi erat) qui templum diuo Vito destinatum in arce Pragensi dedicaret, suos quosdam miserit, non ideò tamen curam remisit querendi viam, qua facillimè ad inducendum Pragam Præsulem, vt instituerat, peruenire posset, sed has eius pias curas, sicut plerasque alias ad religionem pertinentes, mater nimis impia interturbare non destitit. Pari modo, vt mater, Boleslaus moratus, armatusque ad turbandam & oppugnandam fratris pietatem fuit. Nam si aliàs vnquam educatio ostendit, quantum momenti afferat

ferat ad ingenerandos hominibus mores, tum certè in illis duobus alumnis ex eisdem parentibus prognatis mirificè demonstrauit. Nam Venceslaus, qui à Ludmilla muliere religiosa educatus à puero fuerat, omnibus pietatis, & cuiusuis præterea virtutis numeris vir absolutissimus euasit; sicut è diuerso Boleslaus tum impius, tum sæuus, tum indomitus & violentus: quia Drahomira, quæ Boleslaum aluit, comparibus vitijs infectissima erat, paratissimaque per quamlibet occasionem incrementa bonæ religionis impedire, ac potissimùm in Sacerdotes desuare, quasi penes illos culpa resideret, quòd disciplina (vt ipsa dicebat) gnauissima deditus Venceslaus, maiorem diei, noctisque partem, circum sacella & aras, aliasq; ceremonias, quàm in negocijs serijs, & ad Principem pertinentibus contereret; quodq; illorum ipsorum Sacerdotum instinctu, neque reuerentiam erga matrem, neque charitatem erga fratrem continuaret.

Itaque custodes plagosi per vias Cap. XI.

R 4

appositi

appositi erant, qui ictu plagarum sacerdotum prohiberent, quò minus Venceslaum per quotidiana officia adire possent. Qua de re factus certior V Volfgangus, venire in Boemià ad dedicandum templum superse-
dit, hac excusatione vsus tanquam breui futurum esset, vt Antistes Pragæ inauguraretur. Cæterum nec Venceslaus fauorẽ erga sacerdotes, cultumque, nec vicissim illi officium solitum, qualicumq; iniuria accepta, interrumpi sibi permiserunt. Furẽs in dies magis ac magis Drahomira, cum quotidie fermè audiret, tanti esse Venceslaum in sacerdotes obsequij, vt ipse suis manibus vinũ inter sacra libaque, & thura illis ministraret, vt identidem illos domi quemq; suæ inuiseret, necessarij que rebus ante tempus succurreret, vtq; à seruitute profana multos redimeret, & ad seruitia Dei illos conuerteret. vt deniq; noctu plerunque, vel in ipsa hyeme nudis incederet pedibus ad templa, in quibus peruigilia celebrabant sacerdotes. Ferunt Po-
diuinum, qui intimus Venceslao, &
assiduus

assiduus comes fuerat, malè aliquãdo à frigore, & niuibus acceptum fuisse, quamquam ipse calceatus Ducem suũ discalceatũ subsequeretur, rursus tamen subito incaluisse, cum primũ videlicet pedes suos, quemadmodum iussus erat, vestigijs Ducis impresserat.

Cap. XII.

Paulisper inter hæc suam rabiem Drahomira remisisse videbatur, postquam certior facta erat, Venceslaum tædio vitæ aulicæ, & curarum publicarum, circumspicere locũ depositum, in quem cum sodalibus D. Benedicti cucullatis, ipse quoq; sodalis futurus diuerneret. Nam & Romanam ad Pontificem suos iam misisse inaudierat, qui peterent, vt illius auctoritate liceret in Boemia eiusmodi sodalium institui. Sed dũ Romanus Pontifex legatos diutiùs propter domesticas seditiones retinet, dumq; interim Venceslaus de consuetudine sua, deq; sacris, & cæremonijs nihil quidquam intermittit, non sustinens vltiorem dilationem impatientissima mulier, conceptum iam pridem de tollendo Venceslao parricidium

R 5

prope-

properat. Natalis tūc dies infantul.
recēs ex boleslao editi se obtulerat.
Ad hunc simul concelebrandum mas
ter iuxta atq; boleslaus frater verbi
suauissimis Venceslaum inuitant,
gaudio ipsorum communi oblatum
esse tempus dicentes, quo tota do-
mus principalis meritò gaudere de-
beat, nato ex boleslao Principe, qui
spē successionis in principatu boe-
miæ continuaret. Siquidem Vences-
laus præter aliam rebus in alijs ab-
stinentiam, & continentia, constan-
tiaq; seruata quoque in omne æuum
suum virginitatis suæ clarus fuit: Et
boleslaus tunc primūm pater esse
incepit, producto ad spem successio-
nis filiolo.

Cap.
XIII.

Hoc igitur modo inuitatus Ven-
ceslaus, tametsi multo satistempore
à quouis matris, fratrisq; contuber-
nio se remouisset, attamen ut anti-
quum se uaret morē suum, nemini
cuiq; am, non solūm natura coniun-
ctissimis, officium suum denegandi
ad natalitia se boleslauriam venturū
ad diem recepit. Interimq; in cubi-
culum secedēs, quos fidelissimos ha-
buit,

buit, secū ad fenestrā seducit, iubetq;
eos in atrium Pauli presbyteri, fre-
quentia sacerdotum refertum de-
spicere: ac mox altè suspiria ducens,
Quam cuperem, inquit, vanus videri
augur, vtinamq; fiat, vt irritum venti
secum auferant meum augurium;
videre tamen mihi iam videor, eum
locū, qui mea cura, tanto sacerdotū
coetu, quantum cernitis, celebratur,
paulò post discessu hinc meo repētē
desertum iri, eadem videlicet sacer-
dotum futurā per ista diuinans, quæ
illis ab interitu suo immineret. Cæ-
terū qui tunc presentes aderant, nō
intelligebant, quorsum dicta hæc tē-
derent. Podiuinus tamen, scopum
coniectura attingebat, cum Ducem
suum reuocare à proposito bolesla-
uiam eundi tentaret, sed incassum.
Olim namq; pro religione, & pietate
Venceslaus nullum periculum,
nullum casum, nullum vitæ discrimē
sibi vitandum putauit, ideoq; die lu-
strali appetente, nihil ampliūs mo-
ratus, quam dum se apud sacerdotē
expiat, dum aræ adstat, dū sacrosan-
ctum delibat libū, extremum salutis
viati-

viaticum, inde continuo Boleslauia
petit. Sed neque Boleslaus procras-
tinat fratri ire obuiam, eum com-
plecti, gratulari aduentui composi-
ta adulatione. Conuiuio dein mater
adhibita, quanto magis ad omnefa-
cinus exercitata erat, tanto bladius
hospitem filium habuit, traxitque in
seram noctem conuiuium.

Cap.
XIV.

At Venceslaus quamquam intel-
ligeret, quò tenderent blanditiæ, &
quam ob rem produceretur conui-
uium, non tamen omisit, quin de me-
dia nocte surgens, iret in templū, vt
orationes solitas Deo optimo com-
memoraret. In ea re occupatum in-
uadit Boleslaus frater, à matre ad
scelus vigilantiore excitatus, ac pri-
mo ab ictu suo frustratur, ense sibi ob
insperatū stuporem elapso, mox re-
deunte animo, & furore, quem scel-
ris participes clientuli extinguere non
patiebantur, ictum repetit, ac facilè
inermem fratrem, patienterq; plagā
excipiētem interficit: dissimulataq;
nece mane statim filium lustrat,
nomenque ei inter lustrandum,
Strachyquas, à terrore conuiuij mu-
tato

tato vocabulo, quod ipse terribile
parricidio effecerat, indit. Ad eò glo-
riari in malitia etiam sua gestiebat,
qui potens erat in iniquitate, ne-
scius adesse Deum bonis omni tem-
pore, tum in vita, tum in morte, quē
admodum illustrissimo tunc paruit
exemplo. Eadem quippe nocte Rex
Dania (vide quanto interuallo à
Boemia semotus) per quietem se ad-
monitum oraculo testatus est, vt Vē-
ceslai in Boemia à fratre obtrunca-
ti memoriam sibi colendam susci-
peret: id quomodo ab ipso factum,
cæremoniæ, sacerdotes, templum in
Dania diuo Venceslao dedicatum
declariant. Vt interim alia penè in-
finita miracula data opera transe-
amus, partim quia nota, & illustra,
partim quia decantata à nostratibus,
diebus penè omnibus habentur.

Boleslaus, parto audacia, & scele-
re principatu, audacter etiam illum,
& non sine scelere ab initio gessit,
idque non obscure. Siquidem cla-
ra voce, omnibus qui aliqua cum
diuo Venceslao familiaritate con-
iuncti erant, ac præcipuè sacerdo-

Psal. 51.

Cap XV.

R. 71
tibus.

tibus, quicumque sua sponte Boemia non decederent, carcerem, exilium, eadē denunciauit. Adiecit mater, ne cæsi terræ mandarentur, sed abiecti, vt in campis iacerent, esca dilanianda canibus, alitibusque. Intra breue igitur tempus vaticinium diui Venceslai completum fuit, vaticinantis, fore vt à discessu suo, atrium Pauli presbyteri, sacerdotibus vacuum redderetur. Correptus inter præcipuos ad supplicium Podiuius quoque, totum biennium in furca sub dio pendens, nulla tabe violari, ne dum corrumpi, conficique potuit, donec post hauſtam terræ hiatu Drahomiram, sepeliretur. Nam quò manifestior grauiorque pœna appareret, quæ meritò de crudelissima atque impijssima muliere exigenda fuerat, eo loci, quo adhuc insepulta iacebant ossa occisorum sacerdotum; terra sua sponte dehiscens viuam Drahomiram vnâ cum curru, & qui simul vehebantur, absorbit, auriga solo incolumi, qui ad aram iuxtâ sitam (nunc haud extat) equo defiliēs accurrit, cum fortè

tin-

tintinnabulum tinnire audisset, vt corpus Do mini adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Quare locum eum etiamnum, vt execratum, funestumque declinant viatores, qui arcem Pragenſem ab Occidentali plaga petunt. Quianquam terra eodem loci in statum pristinū cohæserit. Puniti & illi diuinitus, qui Boleslaum affectati, gladios etiam suos aduersus diuum Venceslaū strinxerunt: pars enim eorum mente alienata, in rabiemque versa præcipites ex alto deorsum se dabant: quidam in eos gladios, quos nudauerant, incumbere. Ad hæc templi paries, quem prope occisus fuit diuus Venceslaus, velut cædis ipse quoque conscius, aut potius, vt testis foret sceleris sempiterni, nulla vllius opera abstergi, eluique potuit à cruore, quo resperſus ex corpore diui Venceslai fuerat.

C. XVI.

Hæc tandem tot prodigia, tanquam varia supplicia Boleslaum exterruerunt, vt mitius deinceps cum Christianis agere, scuitiamque suâ aduersus illos remittere inciperet.

Ac-

Accessit præterea nouus ex Cæsare Otthone terror, minitante fratricidij ultionem, cum primùm Hunnicum bellum confecisset. Quippe Hunni ex Pannonia vsque in Sueuiam progressi urbem Augustam obsidione premebant tanta suorum multitudine, vt dubitauerit Ottho, prodire ne in aciem contra tantas copias, an castris se tenere securiùs fuerit: sed dubitantem Vldricus, Augusta Præsul, in diuorum numerum postea relatus, indicto vnus diei ieiunio, ad ineundam pugnam impulit: certam ei victoriam (si pugnauerit) promittens. Nec fefellit: tantam enim inter Hunnos stragem Ottho edidit, vt Lycus Augustanus fluuius, mutatis in cruorem aquis, alueum suum foedauerit. Capti in eadem pugna duo Hunnorum Duces, supplicia crucibus luerunt. Ex Cæsarianis maximè insignis, Conradus, Otthonis gener cecidit. Atque hoc interim spatium, quod per moras huiusce prælij interiectum fuit, Boleslaus vicum, quem inhabitabat, fossis, vallibus, moenibus cingendum, mu-

muniendumq; suscipit; & quò celerius susceptum opus perficiat, vicinè nobilitati iniungit, vt certum quisq; paterfamilias colonorum suorum numeram operi cõtinuando attribuat. Cœpit abnuere operam eiusmodi senex quidam nobilis, inquiens: Exemplum se à maioribus non accepisse, vt ædificandis muris operam aliquam locaret, sed vt potiùs pro salute Principis in campo, & in ipsa acie, siue eques, seu pedes dimicaret. Hic sæuus Boleslaus (sic iam is passim cognominabatur) solita sæuitia incensus; At ego, inquit, nunc statim exemplum in te statuam, quo cæteri admoniti discant parere Principibus, non autem imperia illorum contemnere: strictoq; gladio miserandum senem confodit, ac denuò vicinis iniungit, vt iussa obedienter faciant.

Operi absoluto, cinctoq; oppido, nomen Boleslaui manet. Huic oppido cum Ottho appropinquaret, missis obuiam legatis Boleslaus pacem magnis precibus cum ipsis oppidanis cœpit petere. Valde præcise
Ottho

C.XVII.

Otho eis respondit, aliter pacem coire non posse, nisi dedito sibi fratricida Boleslao. Porro Boleslaus omnibus rebus ad sustinendam obsidionem necessarijs, frumento, pecore, telis, armis, viris instructus in oppido erat. Non ita Cæsar foris commeatu abundabat, vacuis vbiq; ex vicino horreis, & pecoribus longius in siluas abactis. Vnde paulò post factum, vt Cæsar ob rerum penuriam mutata duriore sententia, animum ad molliora defleceret. Cum igitur denuo Boleslaus, quanquam satis, vt dixi, instructus, conscientia tamen scelestum timidus, gratiam Cæsaribus ambiret, pacemque oraret, eam his tandem legibus impetrauit. Prima erat, vt commissa piacula omnibus modis expiaret. Altera, vt exules Christianos reuocaret ab exilio. Tertia, vt tributum nuper remissum denuo exoluendum reciperet. Vltima, vt eadem conditione, atque cæteri Germaniæ Principes, in nomen Cæsaribus iuraret.

C. XVIII

Obsidione soluta, Boleslaus suis præcepit, vt è conspectu suo sepulcrum, & corpus sancti Venceslai remo-

moueant, idq; noctu per multas tenebras Pragam transferant, occulteq; sine arbitris condant in æde diui Viti, ab eodem Venceslao ædificata. Græuiter nimirum ferebat signa & prodigia, identidem ad corpus sanctum nunc in cæcos, nunc in claudos, nunc in surdos edi; putabatque fore, vt illo ad diui Viti ædem sepulto, Vito etiam potius, quam Venceslao miracula edita attribuerentur. Sed vide, vt in se innocentia & sanctitas, vt denique ipsa veritas contra astum & improbam calliditatem perfacile defendant. Plaustrum corpus impositum fuit, iussusque auriga quantum posset accelerare, vt ante lucem è Boleslavia Pragam perueniret. At aurigam magis equi, quam ipse equos regebant. Itaque cum primò ad amnem, cui Rochetnicze vocabulum, aquis tunc redundantem, deinde ad Vultaiam adhuc redundantiorum ventum esset, non ponte, vt ille volebat, sed pleno aluico, vtrumq; amnem equi transerant, pedibus tantum non sicis, mox ultra Vultaiam ad carcerem arci

arci Pragensi subiectum, immobiliter subsistunt, nec inde vlla vi se amoueri patiuntur, nisi die clarissimo, cum iam multorum aliorum spectatorum oculis res esset testatissima, corpus diui Venceslai vectores vehere, id quod obstinate prius illi negabat, quam vincti ad vnum omnes e carcere illo dimissi fuissent. Corpus præterquam quod à corruptione post triennium incoluere repertum est, insuper etiam ab omnibus vulneribus erat percuratum, vna tantum auricula capiti defuerat, eam Premislana Venceslai soror ad limen templi, in quo occisus frater erat, inuentâ, auricula clausam habuit. Cæterum re, vt gesta fuit, cognita, ne quid de corpore sancto desideraretur, eandem statim Pragam misit, statimque illa capiti suo adhæsit.

Occisus fuit S. Venceslaus anno Domini 938. Vide AENEAM Syluium in historia Boemica cap. 14. & Cardinalem Baronium tomo 10. Annaliû, & in notis Martyrologij ad diem 28. Septembris.

Sancti Venceslai Regis vita Finis.
V I.

V I T A E T

V I R T V T E S S A N C T I

H E N R I C I I M P E R A -

T O R I S .

Vitam eius scripsit Adelbodus Episcopus Ultraiectensis, teste Sigeberto in lib. de viris Illustribus cap. 139.

Quam nos hic posuimus, descripsit Henricus Canisius in sexto tomo antiquæ lectionis: an sit eadem cum illa, quam scripsit Adelbodus, ignoramus: sed cuiuscumque sit, grauis valde, & fide dignissima est.

ANno ab Incarnatione Domini millesimo primo, ab Vrbe autem condita millesimo septingentesimo quinquagesimo secundo, Otthone tertio defuncto Ro-

mæ,

ma, vacante regni folio, cum de Principe ageretur subrogando, omnium vota nutu diuino ad eum inclinantur, qui tunc in Regno potissimus habebatur. Fuit namque eodem tempore quidam Dux Bauariorum nomine Henricus, Henrici eiusdem gentis Ducis filius, (cuius temporibus sanctus VVolfangus Ratisponensium praefuit Episcopus) tam bonitate, quam nobilitate Regia conspicuus, & vniuersa morum honestate praecellens. Hic initium sapientiae timorem Domini pleniter est sequutus; quia erat omni litterarum studio principaliter inbutus, & totus sana fide, & actione Catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto, & communi consensu omnium asciscitur, diuina utique disponente clementia, ut per temporalis Regni fastigia ad culmen regni caelestis pertingeret. Terrena enim bona omnia, sicut usu malo a salute alios praepediunt, sic alios usu bono ad salutem perducunt.

Cumque praedictus Rex Henricus ne dum Caesaris, vel Imperatoris obtineret

tineret dignitatem, apparuit ei Ratisponae Beatus VVolfangus Episcopus tali visione. Visum namque est, quod manens in Ecclesia sancti Emmerammi Episcopi, & Martyris, accederet orandi gratia ad beati VVolfangi sepulchrum, in eadem basilica situm; cumque ibidem Dominum, & sanctum VVolfangum intimis precibus conaretur exorare, subito videbatur ei ipse sanctus VVolfangus astare, eumque huiusmodi verbis appellare, Intuere diligenter litteras in muro, quae sunt secus tumulum meum, scriptas. Erat autem sic videtur scriptum solummodo: POST SEX. Euigilans vero Rex, diuturna tractatione secum reuoluit paucissima huius visionis scripta. In primis ergo arbitratus, quod post sex dies esset moriturus, multa dispensat pauperibus; cumque dierum sex numerus praeterisset, & nihil in se Rex molestiae corporalis sensisset, putauit praedictam visionem ad sex menses pertinere, & eadem coepit timere. Transactis vero sex mensibus, cum nihil infirmitatis in se pateretur,

arbitratus est hunc numerum ad sex annos pertinere; ideoque quæ & supra cœpit timere. Cumque sex annorum numerus integer præterisset, & septimi anni dies reuolutus venisset, ipso die per Apostolicam benedictionem suscepit Cæsaris dignitatem. Tunc tandem sentiens qualis esset sua visio, gratias egit Deo, sanctoque VVolfango, qui sibi talem dignatus est reuelare sublimitatem.

Vinctus ergo in Regem beatissimus Dei famulus Henricus, temporalis Regni non contentus angustijs, pro adipiscenda immortalitatis corona, summo Regi, cui seruire, regnare est, militare disposuit. Summâ etenim diligentiam in amplificando cultu religionis adhibuit. Ecclesias Dei ditare possessionibus, & immensis ornatibus augere cœpit. Sed quoque Episcopales Hildinsheim videlicet, ubi à puero fuit enutritus, & litteras edoctus, Magdeburge & Argentinam, & Merseburg, quæ barbarica immanitate adiacentiû Sclauorum vastatæ fuerant, restaurauit & tam

& tam ipsis, quàm alijs Episcopatibus per vniuersum Regnum in possessionibus, & ornatibus innumera dona distribuit. Hildinsheimensi vero Ecclesiæ sanctum Gothardum diuina edoctus reuelatione præfecit Episcopum. Quid autem Merseburgensi Ecclesiæ præ alijs contulerit, futurorum ex parte volumus notificare. Hæc etenim Ecclesia tempore magni Otthonis, illius, inquam, qui iuxta Lycum fluium sub sancto Vdalrico Pontifice glorioso Vngaros prostrauit, & Reges eorum, Leuicâ, & Assur Ratisponæ Principibus hoc fieri adiudicantibus, in patibulis suspendit; assiduis incursionibus, & hostili vastatione Sclauorum redacta est ad nihilum. Et quia violentijs vicinarum nationû nõ poterat resistere, in possessionibus, in religione, & in omnibus, quæ ad Põtificalem dignitatem pertinebant, penitus cœpit deficere.

Accidit autem eodem tempore, vt Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus vniuersæ carnis viam ingrederetur, & Merseburgensis Presul

propter sapientiam sibi à deo prestam, & propter virtutes plurimas, quibus ornatus erat, ob quas & Othoni Magno gratissimus erat, in cathedram Magdeburgensem à prædicto Rege constitueretur. Factum est autem, ut Merseburgensis Episcopatus prorsus destrueretur, & quæ potentiora erant illius Ecclesiæ, in prædictis, in ministerialibus, in ornamentis, in conditionem Magdeburgensis Ecclesiæ transferrentur, & de quibusdam reliquijs possessionum, quæ Merseburgensi Ecclesiæ remanserant, Abbatia inibi constitueretur. Quod factum usque ad tempus pijsissimi Confessoris Christi Henrici sine mutatione permansit. Qui conuocatis Principibus Regni sui apud Chuselingeburg curiam celebravit, atque vniuersis in idipsum consentientibus, Poloniam & Bohemiam, cæterasque Sclauorum adiacentes regiones, quæ fines Regni sui vastauerant, de bellare disposuit. Congregato itaque exercitu contra prædictas nationes aciem direxit, & transiens per locum, qui VValbeck dicitur, gladium sancti Hadriani

Mar-

Martyris, qui pro reliquijs multo tempore ibidem seruabatur, accipit, quo accinctus ex toto corde suo clamauit ad Dominum, dicens: *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me. apprehende arma & Psal 34. sicutum & exurge in adiutorium mihi.* Inde progrediens castra metatus est in campo, in quo Merseburgensis Ecclesia sita est, & videns locum desolatam, ingemuit, & ait, Beate Laurentii Martyr Christi, si tuo interuentu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano Imperio, & Religioni Christianæ subiugauero; locum istum desolatam, tuo nomini consecratum, diuina fauete gratia, in pristina dignitatis statum reformabo. Ut ergo Princeps Poloniæ & Bohemiæ, & cæterorum Sclauorum primates, Romanum Imperatorem cum exercitu suo, ut eos debellaret, aduenire cognouerunt; collecta innumerabili barbarorum multitudine, in bellum adiuuam processerunt. Quod Regi pijsissimo per speculatores suos citissime innotuit; & sicut in omnibus

§ 2

angu-

angustijs suis solebat, ad orationis
arma confugit. Et inuocato super se
nomine Domini, beatis Martyribus
Laurentio, Georgio, & sancto Ha-
driano, semetipsum, suumque exer-
citurum protegendum cum summa de-
uotione commisit. Cumque omnes
Cōmunionem corporis & sanguinis
Dominici percepissent, ad locū cer-
taminis peruenerunt. Vbi cum Rex
beatissim^o verbis exhortatorijs, qua-
tenus viriliter agerent, animos sin-
gulorum confortasset; videns ad-
uersariorum innumerabilem multi-
tudinem, clamauit ad Dominum,
dicens: *Domine Deus, qui conteris be-
la ab initio, eleua brachium tuum super
gentes, quæ cogitant seruis tuis mala:
Disperge illos in virtute tua, & destrue
eos protector noster Domine: Deus meus
pone illos vt rotam, & sicut stipulam
ante faciem venti.*

Isid. 9.

Psal. 54.

Psal. 82.

Hæc eo orante aperti sunt oculi e-
ius, & vidit gloriosos Martyres san-
ctum Laurentium, beatum Geor-
gium, & sanctum Hadrianum cum An-
gelo percutiente exercitum suum
precedentes, & hostium cuneos ac
fugam

fugam propellentes. Et sicut exerci-
tus Sennacherib ab Angelo percuti-
ente contritus est & disperijt; sic o-
mnis ista barbarorum inmanis mul-
tudo per virtutem Dei contrita,
proiectis armis sine effusione sangui-
nis Christianorum fugæ præsidium
quæsiuit. Quod videns Rex sanctif-
sus, eleuatis oculis ac manibus in
cælum gratias egit Domino dicens,
Benedico te Rex cæli, & terræ, qui
superbis resistis, & humilib. das gra-
tiam, qui custodisti diligenteste, &
glorificatus es in gentibus propter
datam nobis de cœlo victoriam. Vi-
ctis itaque barbaris, & quæ ad fūcū-
ram pacem prodesse poterāt, pactio-
ne firmissima stabilitis; Rex beatissi-
mus cū suis reuersus est ad propria,
vniuersis glorificantibus Deū, & lau-
dantibus, qui præstat auxilium omni-
bus in se sperantibus. Cumque Im-
perator Christianissimus Poloniam,
Bohemiam, & Morauiam tributaria
fecisset; ob reuerentiam Sancti Lau-
rentij Martyris, conculcationem, &
destructionem Merseburgensis Ec-
clesiæ, cæpit pro misericordiæ, &

Iacob. 4.

pietatis intuitu respicere, & ad nihilum redactam, in edificijs, in ministerialibus, in sæcularibus possessionibus, in ornamentis ecclesiasticis in pristinum gradum Põtificalis dignitatis, sicut Deo, & Sancto Laurentio vouerat, studuit restaurare. Nec prius ab operibus misericordiæ destitit, quoadusque præfatam Ecclesiam ad antiquæ statum dignitatis, & honorem pristinæ religionis ex integro reduceret. Denique Rex gloriosus Episcopum Bambergensem ex integro in suo domate fundauit, terminis videlicet ab adiacentibus Episcopatibus cõcambio legitimo commutatis. Eundem verò Episcopatum Apostolorum Principibus Petro, & Paulo, & pretiosissimo Martyri Georgio attribulatum; speciali iure Sanctæ Romanæ Ecclesiæ contradidit, vt & primæ sedi debitum diuinitus honorem impenderet, suamque plantationem tanto patrociniõ firmiùs communiret.

Frater eius erat Bruno Augustensis sedis Episcopus, qui felicibus eius actibus inuidens, multas ei aduer-

uersitatum iniurias, in quantum potuit, inferebat; & vbi per se non potuit, inferentibus se adiunxit, aliosque ad inferendas exhortando stimulos suæ prauæ incitationis subiunxit. Cui Rex gloriosus non talionem reddebat, verum etiam instructus fraterna dilectione omnia dissimulandq, & patienter sufferendo, illum bono vincere satagebat. Quanta autem eius munificentiã, quanta erga Deum eius benignitas, atque largitas extiterit tam in illa Bambergensi Ecclesia, quàm in alijs compluribus locis, manifestis operum declaratur indicijs: Solum quippe Deum sibi elegit hæredem, quatenus & ipse in consortium hæreditatis æternæ illum assumere dignaretur. Liberos enim, nec secundum carnem habebat, nec expectabat, quia eam, quam pro coniuge habere videbatur, Chunigundam nomine, dicitur nunquam cognouisse. Sed qualiter hoc innotuerit ad communem ædificationem, non est prætereundum, vt & castimoniæ exẽplis erudiamur, & diuinorũ secretorum

admiratione moueamur, considerantes quemadmodum diligētibus Deum omnia cooperantur in bonum; tantis namque ac talibus bonis tentatio deesse non potuit. Inuidus enim omnium bonorum diabolus, cum rhorum immaculatū sauciare nō potuisset, zelotypiz liuore foedare cogitauit, volens saltem famam eius ledere, cui nō potuit corruptionis vulnus infligere; facta est igitur auctore diabolo, suspecta criminis, quæ non nouerat maculam corruptionis. Sed quia crudelis est, qui infamiā negligit, expurgationis gratia sibi iudiciū elegit; quod propter duritiā hominum institutum esse cognoscitur. Cumque Deo dilecta ad illud iudicium, velut ovis ad occisionem duceretur, ingemuit, & ait, Domine Deus creator cæli, & terræ, qui probas renes, & corda, iudica iudicium meū, & eripe me, te enim testem inuoco hodie, & iudicem, quia nec hūc præsentem Henricum, nec alterum quemquam virum carnali commixtione vnquam cognoui. Hæc dicens stupētibz, ac flentibus vniuersis, qui aderant,

*Iere. II.
Psal. 118.*

erant, vomeres candentes nudo vestigio calcavit, & sine adustionis molestia transijt. Ita Deus omnipotens vinculum castæ dilectionis seruauit, innocentiam comprobauit, integritati custodiā humilitatis adhibuit.

Inter hæc beatissimi Principis Henrici gloria magis, ac magis proficiebat, & gratia Dei erat cum ipso. Non declinauit clypeus eius de bello, & hasta eius non est auersa. Apuliā à Græcis diu possessam Romano Imperio recuperauit, & eidem provincie Ismahelem ducem præfecit, qui postea in vrbe Bambergensi mortuus, & in capitulo maioris Monasterij sepultus requiescit in Domino. Beneuentanum Monasterium condidit, & omni ornatus decore locupletauit. Cumque ciuitates Apuliæ pertransisset, & quæ ad vtilitatem, & honorem regni pertinebant, prudenter in eis disposuisset, cœpit in infirmitate calculi laborare. Cuius morbi molestiam vir sanctus tanta paciētia sustinuit, vt passiones carnis ad custodiā humilitatis à Deo sibi collatas

assereret, & flagellum correptionis certissimum signum dilectionis affirmaret: fomenta tamen curationum sibi fecit adhiberi, sed nulla medicorum arte potuit liberari. Ingrauescente autē dolore ascendit in montē Cassinum petens Beati Benedicti, & Sanctæ Scholasticæ sororis eius auxiliium; & cum oraret, cœpit cogitare, quæ de translatione S. Benedicti, eiusque sororis audierat, quia videlicet reliquæ eorū dicebantur furtim ablata, & in alium locum translata, ideoque cœpit de corporali eorum præsentia dubitare. Completa vero oratione ad hospitium se conuulsi ac lassatus, ac debilitatus ex itinere in lectulo se collocauit. Cumque obdormiisset, audit sibi Sanctum Benedictum assistere, & ferrum sectorium ad medicinales sectiones aptatum manu tenere, qui dixit ei, Quia sperasti in Deo, & in Sanctis eius, ecce missus sum à Deo, ut per medicinam meam ab infirmitate tua libereris. Ecce ego cuius ossa furtim ablata esse putaueras, præsentiam meam tibi exhibeo, & in argumentum veritatis

ritatis passionem tuam curabo. Hęc dicens partem illam corporis, quæ calculum tenebat, ferro medicinali aperuit, & euulso molliter calculo hiatus vulneris sanatione subita reintegravit, & calculum, quem tulerat in manu Regis dormientis reposuit. Quo facto Christianissimus Imperator euigilans pertractauit secū, quæ circa se gesta fuerat per Confessorem Christi; vidensque calculū, quē manu tenebat, vocauit satellites suos qui more regio semper sibi assistebant, & dixit ad eos: Pontifices, & Principes Regni nostri ad nos vocate, ut cognoscant, & videant mirabilia Dei, quæ ineffabilis, & inenarrabilis misericordia cum potentia eius fecerunt in me: at illi mandata Regis cursu celeri perferentes ad Principes, adduxerunt eos; & cum venissent ad eum, dixit eis, Fratres, & commilitones mei, magnificate Dominum meum, & exaltemus nomen eius in idipsum, quia ipse est magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis, ipse percutit, & medetur, flagellat pec-

peccatores, & poenitentibus miseretur, hunc humiliat, & hunc exultat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto. En ego, qui heri mortis proximus fui, per misericordiam Dei hodie sanus vobis appareo, & aculeum mortis, quem heri gestavi inclusum corpori meo, hodie oculis vestris visibiliter ostendo. His dictis ostendit eis calcium, quæ manu tenebat; & ostendens eis vulneris cicatricem, omnia quæ per Sanctum Benedictum circa se gesta fuerant, cunctis audientibus ex ordine referebat. At illi videntes, & audientes mirabilia Dei plus, quam posse credi, admirati sunt, & benedicentes Deum, diuq; in laudem eius acclamantes de incolumitate Regis gauisi sunt: rursumq; Rex ad eos ait; Quas gratiarum actiones, aut quæ munera tantis beneficijs condigna medico nostro Sancto Benedicto possumus repondere? At illi omnes iudicauerunt eum regia munificentia esse dignum. Rex verò consilio Principum suorum ingentia munera in prædijs, in auro, in argento, in ornamentis pluri-

plurimis Ecclesiæ Sancti Benedicti contulit; & vale faciens Fratribus eiusdem Ecclesiæ ministris à Cassino monte hilaris, & sanus recessit. Ab eo autem tempore, & deinceps quadam speciali dilectione, & veneratione Sancto Benedicto, & omnibus Monasticæ religionis cultoribus studuit deseruire, & in amplificandis, & rebus protegendis Ecclesiasticis benignus, & deuotus Pater existere.

Inde iter faciens Romam peruenit, ubi à Benedicto VIII. Papa benigne, & honorificè susceptus; quantas miserationes, & beneficia per Sanctum Benedictum ei Dominus contulerit, indicauit. Apostolicus verò gratias egit Deo pro omnibus beneficijs suis, & pro salute Regis, & totius populi Catholici obtulit sacrificium laudis. Eodem tempore Rex sanctissimus Bambergensem fundum cum omnibus pertinentijs suis Beato Petro Apostolorum Principi contradidit, & Apostolico Præsuli in perpetuum defendendum commendauit, & in memoriam huius pactionis singulis annis album ambulato-

latorem cum faleris Romano Praetuli dari constituit. Hoc quoque humilitate, & deuotione apud Dominum Apostolicum obtinuit, ut Germaniam intraret, & Bambergensis Ecclesiae nouam plantationem visitaret; quod & ita factum est. Nam in proximo Apostolicum aduenit Germaniam, & omnibus ciuitatibus regionis illius peragratis, tempore quo condixerat urbem Bambergensem adire disposuit. Venit ergo feria quinta maioris hebdomadae, hoc est, in Coena Domini, hora sexta, sacris Pontificalibus indumentis indutus, sicut iam ad peragenda diuina mysteria, & solemne diei illius officium processurus erat, & suscipitur gloriosissimè ab Imperatore, & vniuersis, qui aderant, Principibus, omniq; clero, & populo inestimabili exultationis tripudio. Vt autem in aduentu tam insoliti, tamq; exoptati hospitis Deo nostro iucunda, decoraq; exhiberetur laudatio, Imperator prudentissimus in occursum eius quatuor choros psallentium decenter ordinauit; primū in vltiori ripa fluminis;

secun-

secundum in citeriori; tertium ante portam ciuitatis; quartum in atrio Ecclesiae, ubi primus omnium ipse Rex data manu Papae in domum Domini introduxit, atq; diuinis hinc inde hymnis canora suauitate resonantibus in Episcopali Cathedra collocavit. Quid plura? debitum huius sacratissimae diei cum duodenis Episcopis cooperantibus Apostolicus Pontifex & aliorum sequentium dierum summa cum deuotione celebrauit. In sancta autem Dominica Paschae, cum in matutinali officio Aquileiensis Patriarcha lectionem primam, Archiepiscopus autem Rauennas secundam, ipse Apostolicus tertiam recitaret; cumq; omni ornatu processio ageretur, sicut dignitatem Apostolicam cōdecuit, in sancta solemnitate solemnitatum, quis non iudicet tam religiosam celebritatem, nostrisq; in regionibus inusitatam, merito in memoriam omnium Bambergensis Ecclesiae filiorum perpetuo haberi, & memoriale eius in saeculum non derelinqui?

Vt autem ad superiora redeamus,
vnde:

vnde paulisper digressi sumus, postquam vir sanctus à beato Benedicto calculi molestia sanatus Romam peruenit, ibique à venerabili Papa Benedicto omnia, quæ petierat, impetrauit. Munus Apostolica benedictione Alpes Apenninas transcendit; & dimisso exercitu in terram suam Cluniacum causa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eò quòd multa de religione, & statu loci illius audiret. Vbi cum multa religionis, & sanctitatis signa vidisset, sancti Spiritus igne succensus coronam auream pretiosissimis gemmis adornatam, ad Missam quæ de cathedra sancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem suscipiens cum maxima humilitate, & cordis contritione orationibus eorum se commendauit, & in supplementum rerum necessarium optima prædia in Alsatia eidem Congregationi contradidit.

Inde iter faciens per Leodium, & Treuerim transiit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus, & prædijs ditauit. Et mirum

mirum quòd homo Dei, qui circa utilitates ecclesiasticas, & salutem animæ suæ tanto studio flagrabat, in nullo prouectum sui Regni neglexit; quinimò sine effusione sanguinis, pietate, & sapientia terminos Regni sui dilatauit, & Imperialem dignitatem gloria, & honore ampliavit, & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam subiugauit, Pannoniam quoque fidei Catholicæ, & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum Apostolus fuit Hungarorum. Cum enim omnes adhuc infideles essent, ad fidei Catholicæ attraxit confessionem. Quod vt facilius fieret, sororem suam Gisilam Stephano Regi in matrimonium collocauit, secundum Apostolum dicentem, *Sanctificatur 1. Cor. 7. vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificatur mulier infidelis per virum fidelem.* Stephano itaque Rege baptizato, vniuersa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apostolos baptismi gratiam percepit. Quam præclara tanti Apostolatus societas, quam veneranda

randa vtriusq; sanctitas, per quos tot sunt saluati & sanctificati. Præfatus autem Rex Hungarorum religiosus, Deoque deuotus, postea in executione bonorum operum permansit, quod diuina pietas post mortem eius euidentibus iudicijs ad sepulturam eius factis signorum, miraculis demonstrauit. Burgundionum quoque non humana, sed diuina fuit victoria. Nam cum armis, & omnibus belli copijs essent instructi viri ad bella doctissimi, armis depositis, non hominis metu, sed nutu Dei, rogantes ea quæ pacis sunt, dexteras dederunt.

Sicut enim ad declaranda beati Martini merita Dominus pacificum fecit exercitum; ita & nunc serui sui beati Henrici meritis consimilem virtutem dignatus est ostendere. Similem ergo fecit illum Dominus gloriæ Sanctorum: & sicut Moyses precibus magis quam armis triumphauit; ita gloriosus Princeps per arma iustitiæ bella omnia consummavit, & sine funere, & absque cruore semper triumphauit. Denique consummatis huius vitæ laboribus,

ribus, postquæ bonæ opinionis odorem longè, lateque olere fecerat, locumque sibi dilectum, & cætera monasteria ditando, & ornando, & excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcescibilem coronam à Domino vocatus est ab ergastulo carnis; qui cernens diem mortis sibi imminere, vocatis ad se parentibus, & cognatis beatissimæ Imperatricis Chunichundæ, necnon etiam quibusdam Regni Primoribus, manu eam apprehendit, & commendauit eam illis, huiusmodi verbis memoria dignissimis: *Hanc ecce, inquit, mihi à vobis, immò à Christo consignatam, ipsi Christo Domino nostre, & vobis resigno virginem vestram. Discite ergo diuites huius sæculi facere vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.*

Huius verò gloriosissimi Principis præconia linguam carnis tacere non conuenit, in cuius transitu confutatis dæmonijs, triumphantibus Angelis coelum exultauit. Defuncto

cto itaque Beatissimo Dei famulo Henrico anno Regni sui vigesimo-quarto, Imperij vndecimo, vitæ verò suæ quinquagesimo secundo, corpus eius Bamberg in Ecclesia Beatorum Apostolorum Petri & Pauli honorificè sepelitur; ac postmodum multis miraculorum virtutibus à Domino glorificatur. Post huius sanctissimi Principis excessam, Conradus vnus ex Regni Primoribus Regali solio sublimatus consilio Brunonis Augustensis Episcopi fratris sancti Henrici Imperatoris, qui semper, vt superius dictum est, eius felicibus actibus inuidebat; Episcopatum Bambergensem destruere meditabatur, quia idem Bruno Episcopus promisit sorori suæ Gisilæ Reginæ Hungarorum omnia prædia hereditario iure ad se pertinentia, filio eius Henrico contradere. Locus ergo & tempus conuentui statuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem huius negocij præcesserat, Eberhardus primus Bambergensis Episcopus ad tentorium prædicti Brunonis clâ accessit, lecto quæ eius as-

fidens,

fidens, multa super hac re monendo, obsecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem sollicitus egit. Transacta verò multa hora noctis Eberhardus Episcopus recessit; & cum Bruno Episcopus obdormiisset, visus est ei frater suus Imperator lecto suo astare, faciemque suam barba ex vna parte depilata, deturpatâ obiectare. Cui super hac re suspensio & admiranti, quis tam temerarios ausus in eum præsumeret, interroganti respondit, dicens, Tu hæc fecisti, qui me & sanctos Dei, quos ego rebus à Deo mihi concessis ditavi, despoliare disposuisti. Caue ergo vlteriùs super hac temeritate, ne incepta luas cum magna infelicitate. Ad hæc ille expergestus, de visione nimium est perterritus, omniumque membrorum horrore, ac tremore grauiter affectus. Mane autem facto, cum diu expectatus ad conuentum Procerum non veniret, Gisila Regina pro filio sollicita, missis nuncijs, rogauit illum obnixè, vt adueniens in omnia perficeret. Ille verò affirmavit se tanta

infr-

infirmitate grauari, vt nec delecto surgere, nec pedem posset quoquam mouere. Cumq; rogaretur, vt se in lecto ad cōuentum portari pateretur, quò vel sic promissio perficeretur; omninò abdicauit, seque in Deum, & in Sanctos eius peccasse, libera tandem voce proclamauit. Sic itaque diuina pietas per merita famuli sui, ne spe, quam in se posuit, fraudaretur, omnia prauè illius cōspiratiōnis machinamēta repressit; idq; quod ab eo bene cœptum est, confirmādo semper exinde ad meliora prouexit.

Sed iam nunc ad miracula, quæ post felicem transitum eius, ad declaranda eius meritorum insignia, ad sepulchrum illius operatus est Dominus, veniamus.

Mulier quædam contracta in ipsa manebat ciuitate, ad eò incuruata, vt ad gradiēdum nullatenus erigi posset: sed potiùs manibus reptaret, quàm pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbēte, diuinitùs inspiratum est, vt ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam

diam obiixiùs imploraret: quod dū faceret in anniuersario die ipsius, subito cernentibus cunctis adstantibus facta est quasi in ecstasi, ac postea nerui, qui dirigerāt, sensim dissolui, & omnia corporis membra crepitanter cœperunt extendi; mulierque erecta vsū ambulandi, & reliqua membrorum officia cum omni sanitate recepit.

Quidam Aedituus in ordine laico ad custodiam deputatus Ecclesiæ, furtis cœpit assuescere, & quæcumq; poterat in ipsa Ecclesia clanculò, decrustabat; sed eum iam inolita vitiorum consuetudine, ipsam consuetudinem peccandi iam quasi legem sibi fecisset, misericorditer à Domino corripitur. Quadam enim nocte, dum in eadem Ecclesia somnū caperet, seruus Dei aspectu terribili ei apparuit, & asperè inuectus in eum, dixit, Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum, quare hoc, & hoc fecisti? Scito quia rem iniquam operatus es. His dictis de strato eum protraxit, & multis verberibus cæsum, cruentum

tatum dereliquit. Hæc quidem somnians pertulit, sed expergefactus signa plagarum euidentia demonstrauit, & verba verberum argumentis comprobauit. Taliter ab immani precipicio retractus, in ministerio suo vsque ad prouectiorem ætatem in eadem Ecclesia permansit; & in eius correctione multi alij correcti sunt, glorificantes Deum, qui per seruum suum iam coronatum in cœlis, talia adhuc operatur in terris.

Quadam vice contigit incerto casu cuidam, vt dissociatis naturalibus instrumentis ab inuicem, mandibula loco suo dimota, & oris officium impediret, & naturalem humani decoris compositionem deformaret. Talibus circumuentus incommodis, clamauit ad Dominum, & diuinæ pietatis obnixius implorauit auxilium: vt ergo manifestarentur opera Dei in illo, multis interuenientibus ad tumbam beati Henrici accessit, & capite superimposito, tam diu precibus institit, quoad usque meritis ipsius sanitatem accepit.

Item alio tempore contigisse in
veri-

veritate ad diuimus, vt quidam in paralyti aded vexaretur, vt exinde vsum brachij iam perdidisset; nutu auté diuino admonitus est, vt ad sepulturam sancti corporis accederet & prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam, & beatissimi viri ibidem requiescentis merita inuocaret. Toto itaque corpore prostratus orationibus incubuit, corde magis quam ore decantans cum Propheta, *Adhesit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.* *Psal. 118.* Quid ergo? Christus filius Dei, qui super terram gradens, manum aridam habentem sanauit, ibidem nunc sedens ad dexteram Patris, eodem inuocato miraculo, per merita dilecti sui supplicem istum liberauit. Sanus equidem ab oratione surrexit, & Deum propitiatorem in commemoratione sancti sui glorificauit. Clamor ad cœlum attollitur, & cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotentis Dei ab vniuersis assistentibus decantatur.

Hoc quoque successoribus nostris indicare curauimus, quod in
T diebus

diebus Rogationum ad sepulchrum
 prædicti Confessoris contigisse ve-
 raciter cognouimus. Quidam enim
 Sacerdos cum populo suæ procura-
 tioni commissio, in diebus Rogatio-
 num Crucem cum hymnis, & canti-
 cis ad monasteriū sancti Petri, & san-
 cti Georgij deferrebat, cum qua qui-
 dam cæcus alterius manu ductus
 veniebat. Is cum ad sepulchrū Con-
 fessoris Christi venisset, ex toto cor-
 de suo rogauit sanctum Henricum,
 vt per eius interuentum restitueret-
 tur ei lumen oculorum; cumq; diu
 precibus, & lacrymis pulsaret ad o-
 stium pij Confessoris, cunctis vide-
 tibus, & in laudem Dei acclamanti-
 bus redditus est illi visus per gratiā
 omnipotentis: & mirum in modum,
 qui alterius manu ductus, crucem
 Domini secutus fuerat cæcus, modo
 proprijs manibus crucem ferens, cū
 laudibus ipsi populo domum re-
 deunti, ductum præbuit illuminatus.

Aliud quoque diuinæ virtutis
 miraculum celebri commemora-
 tione, & certa fide cognitum est.
 Erat quidam languidus ipsa in ciui-
 tate

tate omnibus cognitus, cuius infe-
 riora omnia à lumbis & infra omni-
 nò præmortua fuerunt, adeò vt nec
 pedibus solo niti valeret, sed instru-
 mento cuidam rotulis quatuor co-
 aptato pendulus inhærebat, suiq;ue
 corporis molem manibus proprijs
 pro possibilitate artificis volutabat.
 Idem loculum sanctissimi corporis
 frequentius visitare solebat; & per
 Dei misericordiam ad declaranda
 serui sui merita tantam gratiam cō-
 sequutus est, vt membra præmortua
 viuificarentur, ac deinde baculis
 vtrique humero suppositis, pedibus
 terrā tangeret, & erectus incederet.

Modernis etiam temporibus, con-
 tractus quidam, qui adhuc in carne
 superest, in eodem loco sanatus est,
 & naturalem vsuū recepitambu-
 landi.

Præter hæc multa alia sanctitatis
 argumenta, & experimenta frequē-
 ter loco in eodem visa sunt; debiles
 curati, cæci illuminati, dæmones ex
 obsessis corporib⁹ visibiliter fugati,
 multi ex diuersis infirmitatibus ibi-
 dem frequentissimè liberati sunt,

Domino testificante quanta Sancto-
rum gloria in cœlis sit, quos tantis
miraculorum virtutibus in terris
coruscare concedit; ne apud homi-
nes loco humili teneantur, qui apud
Deum meritis excelsi esse compro-
bantur. Cùm etenim miraculorum
attestationibus sanctitatem Confes-
soris sui Dominus declararet, Bam-
bergensis Ecclesiæ Prælati crebres-
centibus signis cum mandatis, & lit-
teris Conradi Regis, ac Principum
Romam abierunt, & quâ magna mi-
rabilia Deus per Confessorem suum
operaretur, Domino Papæ Euge-
nio, & Romanæ curië nunciauerunt,
at illi gaudentes, pro tantâ famæ
dulcedine, Deum glorificantes, de
Canonizatione Sancti Regis Henri-
ci coeperunt sollicitè, & diligenter
ad inuicè conferre, quatenus in cata-
logo conscriberetur Sanctorum, qui
virtutibus, & signis probaretur esse
assumptus in regnum cœlorum. Cui
canonizationi quidam Cardinalis
Ioannes nomine coepit vehementer
obstiterè, & proiecto Dei timore in
quibuscumque potuit, non vere-

cun-

cundatus est prædicto Confes-
sori Christi detrahere: sed diuina vl-
tio detrahentem coelesti repente
verberè coercuit, & dum famam
beati viri laceraret, potestas Dei lu-
mine oculorum eum priuauit; at il-
le adeo humiliatus, & percussus cœ-
citatatis molestia, reatus sui conscien-
tia coepit torqueri, & quoniam hanc
plagam ex Confessore Christi pec-
câdo meruisset, publica voce confi-
teri. Et mirum in modum què prius
detractibus detractionis lacerabat, hûc
modò laudibus, & præconijs vsque
ad sidera tollebat. Conuersus itaq;
ad poenitentiam celerem consequu-
tus est indulgentiam, & per inter-
cessionem Confessoris Christi denuò
est illuminatus, ob cuius vltionem
iusto Dei iudicio fuerat excæcatus.

Simili modo cùm in loco Bamber-
gensi, vbi prædictus Confessor tu-
mulatus fuerat, de Canonizatione
eius celebris fama haberetur, Pres-
byter quidam nomine Luipoldus
maioris Ecclesiæ Canonicus de sig-
nis, quæ per eum fiebant, coepit du-
bitare, & de permutatione exequia-

T 3

rum,

rum, quæ in anniuersario eius
celebriter fiebant, intra semetip-
sum dolere; qui mox ad eum oculo-
rum caligine est plagatus, vt postea
per Confessorem Christi sanatus,
quantum sanctitas eius apud Deum
posset, in curatione ipsius experire-
tur. Et mirandum est valde, quod de
sanctitate tanti viri aliquis potuerit
dubitare, cum conuersationis san-
ctitatem, castitatis integritatem, e-
leemofynarum largitatem, humili-
tatis custodiam, & omnia opera iu-
stitiæ vsq; in finem vitæ suæ cum de-
uotione summa seruauerit. sed sicut

Luc. 4.

scriptum est, *Nemo Propheta acceptus
est in patria sua.* Presbyter ergo præ-
dictus grauatus defectu luminis, co-
fugit ad patrocina Sanctorum, de-
precans, vt per suffragia eorum sa-
nitas sibi restitueretur oculorum. Et
cum ex dolore, & labore, & assidua
ueniarum incuruatione fatigatus fuis-
set; lassatum corpus somno reparauit.
Cui dormienti S. Vvolfgangus, eò quod
cum familiarem in orationibus suis
habuerit, apparuit, & ait ei, Ora Co-
fessorè Christi Henricum, & libera-
bit te,

bit te, quia quod eius sanctitati de-
rogasti, idcirco hæc plaga cœcitatatis
venit super te. Post hanc visionem
expergefactus ex conscientia delicti
sui intremuit, & ad tumbam Confes-
soris Christi concito gradu, & deu-
ta mente properauit, & procumbens
terræ à Confessore Christi lacrymis,
& precibus suis excessibus veniam
postulauit; qui statim exauditus, &
pristinæ sanitati restitutus, gratiarum
actiones Deo, & S. Henrico retulit, &
magnalia Dei, quæ circa ipsum Deus
fecerat, religiosi viris, qui nobis re-
tulerunt, ipse narrauit.

Caueant igitur habitatores sæcu-
li domesticis Dei, & viribus Sancto-
rum detrahere; quia necesse est eos
hic, & in æternum perire, qui San-
ctorum bonis operibus solent eb-
loqui, & inuidere: quamuis ergo
nunc tempora miraculorum non sint;
signa enim debentur non fidelibus,
sed infidelibus: tamen cum aliqua
nobis præter solitum cursum, ordi-
nemque naturæ eueniant, omni ve-
neratione amplectenda sunt: quate-
nus & ipse qui in Sanctis suis mira-
bilis

440 *Vita S. Henrici Imper.*

bilis est honorificetur, & nostra tarditas ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto vivit, & regnat Deus, &c.

Additio ex Annalibus Card. Baronij, Tomo XI. Anno Domini 1014. ex vita Sancti Popponis Abbatis scripta ab Euerhelmo Abbate.

Contigit etiam ludis histrionum imperiales tunc fores occupari, atque eo spectaculi genere Regem (Henricum) cum suis oblectari. Vrsis enim quidam nudus melle perunctus exhibetur, illo plurimum pro periculo suo timente, ne fortè ab iisdem vrsis ad ossa sua, melle consumpto, perueniretur. Unde super tam iniqua in Christianum illusione Regem Beatus Poppo redarguit; eumque ab hoc spectaculo suis cum optimatibus mox compescuit; cum etiam à periculo vrsorum virum liberavit: & ne id ultra fieret, arguen-

Liber Tertius. 441

arguendo, & obsecrando obtinuit. Henricus enim Imperator tam obsecrationi, quàm correptioni eius humiliter paruit. At nec id satis, sed magna sollicitudine idem Imperator curavit, ut idem Poppo Abbas Stabulensis crearetur. Sic Imperator bene uti sciuit reprehensione, ut reprehensorem suum nouo beneficio sibi deuinciret.

Anno Domini 1020. Ex vita S. Herberti Episc. Coloniensis.

Henrici Imperatoris animam timor Domini possidebat, neque scienter disponere, aut iudicare in regno cupiebat, per quod cœlestis offenderetur maiestas. Denique cum aliquid de regno disponere, aut iudicare intenderet, dispositiones omnes, siue iudicia sua precibus & elemosynis præueniebat, quatenus mens eius, & actus, cœlesti regimine gubernaretur, ne quando exorbitaret agendo, vel iudicando, quod diuinis legibus contrairer.

T 5

Eodem

*Eodem anno ex eadem vita
S. Heriberti.*

INuidi quidam animum Imperatoris aduersus Archiepiscopum Coloniensem vehementer concitauerant, sed postea diuinitus admoniti; quàm magnus Dei seruus esset Heribertus, sic ad eum locutus est: Ex quo ad regni fastigium Deo donante conscendi, detractentium linguis nimirum, fateor, credulus, te venerande Pater, exosum habui, & hanc odij trabem in oculo gerens, & ideò nihil videns, iniquum de te iudicium habui, tuamq; iustitiam, immò Dei gratiam in te fulgentem videre non merui. & infra, Indulge ergo, precor te, quod in te malignatus sum, quia peccatum meum agnosco, nec amplius addam aduersari sanctitati tuæ. His dictis semel, iterum, ac tertio sanctum Pontificem deosculatus est. & paulò infra, sollicitus Imperator, neq; præterita recõciliatione contentus, nocte sequente finitimatutinorum solemnij, assumpto vno

vno ex clericis, cubiculum sancti Pontificis adiit; sed non ibi quiescentem, verùm in proximo sancti Ioannis oratorio vigilantem, vt solebat, & orationibus insistentem reperit; protinùs abiecta clamide sollostratus, ante pedes eius in spiritu humilitatis, & in animo contrito se suscipi postulat, & ea potestate, quã sacerdotibus suis Dominus contulit, veniam sibi dari cunctorum quæ in ipsum admiserat. Nec moratus omnipotentis Dei famulus, Imperatorem prostratum à terra subleuat, & Christo mediante, qui dixerat: *Quacumq; alligaueritis super terrã erunt ligata & in celo. & quacumque solueritis super terrã erunt soluta & in celo.* absolutio culpæ secundùm fidem Regis in celo & in terra peracta est. Hæc ibi. Quid egisset hic pijsimus Imperator, si Archiepiscopum re ipsa, & factis læsisset, quando ob solam cogitationem illi nocendi, & hanc à perditis hominibus animo illius, alioqui simplici & recto, inspiratam, tanta poenitentia signa edidit?

Anno Domini 1022. Ex Bonif. de rebus
Hungaricis Decade 2. lib. 5.

Henricus in omnibus rebus
specimen reddidit Christia-
nissimi Imperatoris, quippe
qui Sacratissima Eucharistia com-
munire solet exercitum, expiatio-
ne antea facta delictorum, cum præ-
lium cum hostibus iniciturus esset, ad-
hiberetque Patronos Sanctos Marty-
res Laurentium, Georgium, & Adria-
num, quos prævio Angelo precedere
consueuisse aliquando vidisset
exercitum.

Obijt Sanctus Imperator Henri-
cus anno Domini 1024. cum vixisset
annos 52. Regnasset annos
24. & Imperasset annos
decem.

S. Henrici Imp. vita Finis.

VITA

VITA S: STE-
PHANI PRIMI REGIS

Hungarorum, Qui eos ad Chri-
sti religionem tra-
duxit:

*Ab Episcopo Chartuitio conscri-
pta, sed stylo mutato per Fra-
trem Laur. Surium.*

PRAEFATIO AVCTORIS
ad Colomannum Regem.

Domino suo Colomanno, Re-
gi excellentissimo, Chartui-
tius Episcopus, spiritale mi-
nisterium Dei benignitate adeptus: Is Colo-
man. est
8. Huga-
rorum
Rex.
post huius vitæ terminum, illud, Rex.
Euge precatur sempiternum. Ag-
Matt. 23.
gredior nunc opus, Serenissime Rex,
iussu tuo mihi demandatum, à quo
hactenus. ingenioli mei imperitia
abhorruit, ob id præsertim, quòd
Priscianus Grammaticus mihi o-

I 71

limi

lim fat bene perspectus & cognitus, procul à me digressus, iam decrepito mihi, tamquam caligine quadam septus, faciem exhibet obscurissimam. Sed cum alia ex parte dignitatis tuæ atrederem auctoritatem, vicit tandem anxie mentis dubitationem omnem virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius forti præsidio fretus, tametsi mihi vires cernerem haudquaquam suppetere, operis inchoandi fiduciam concepi. Cum sint autem plerumque inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur: supplex oro Regiam sublimitatem tuam, uti opusculi huius suscipere ne grauetur patrociniū: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum gestarum confusione. Quod si occurrat quippiam, quod foedam habeat offensionem, malim codicem ignibus absumi, quàm liuoris materiam cuiuspiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina misericordia proficiuntur, ipsius munere sic libet opusculum præsens auspiciari.

VITA.

V I T A.

O mne datum optimum, & omne lacus donum perfectum, desursum est, descendens à Patre luminum.

Huius quidem patris datum optimum, & donum perfectum, ad omnes largiter dimanans, (Neminem enim spernit, sed vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire) ad Hungaros vsque, quos olim Christianorum flagellum fuisse constat, sese diffudit. Quod quemadmodum & quando factum sit, styli officio ad posteriorum notitiam transmittere visum est. Ea quidem tempestate, qua Hungarorum gens Dei Ecclesiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo, qui Hungaris in Pannoniam ingressus Ducem se præbuit. Is Geisa dicebatur, seuerus sanè & crudelis homo in suos, potenter eis imperans: erga alios verò, præsertim Christianos, humanus, misericors, & liberalis. Etsi autem paganissimi adhuc erroribus esset implicatus, at tamen

cale.

Matt: 5. coelestis gratiæ luce spiritali appropinquate, cum omnibus vicinis circumquaque prouincijs de pace cepit accuratè tractare, vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret esse filius, dicente in Euangelio Domino Salvatore: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Edicto quoq; proposito, iussit Christianis omnibus, in ipsius ditionem, siue Ducatum ingredi volentibus, hospitalitatis, & publicæ fidei studium, & curam impedi. Porro Clericis & Monachis fecit potestatem in ipsius quoque conspectum veniendi, eosque propenso animo audiuit: atque ita factum est, vt orthodoxæ fidei semen in pectoris eius horto satum, in fruges erumpere gestiret.

Quid multa? Adest tempus cælitus dispositum: credit ipse cum familiaribus suis: vndis salutarib. expiatus, omnes ditionis suæ homines pollicetur ad Christianismum perducturum. Cum autem multum esset sollicitus de edomandis rebellibus, ritibus sacrilegis abolendis, ad sanctæ Ecclesiæ profectum pro sua æstima-

tione

tione statuendis Episcopatibus, mira quadam visione nocte eum Dominus consolatus est. Misit enim ad eum iuuenem speciosissimum, qui diceret ei: Pax tibi Christi electe: faceffat cura isthæc, & sollicitudo. Non fiet per te id, quod meditaris. Habes enim manus humano sanguine pollutas. Nascetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentix consilio id efficiet, quod tu animo concepisti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronam Regni temporarij æterna cõmutaturus. Tu verò hominem spiritali legatione apud te functurum honorificè excipito: exceptum reuerenter habeto, eius adhortationibus syncerū pijs pectoris assensum adhibeto. Experfectus Princeps, stupens ad visionem, prius secum, deinde cum Christianis, & suis hominibus pertractas, humi totus prostratus, expansis manibus humiliter gratias agit Deo, sequè principatumque suum cum filio nascituro curæ illius, qui non dormit, neq; dormitat, lacrymabundus *Psal. no.* commendat.

Ad-

Admirante autem eo de viro diuinitus ipsi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Boemensis Ecclesie antistitem ad ipsum venire, ad Christianam religionem, fidemque non fictam eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hostiam immolare cupientem. Is nuncius nouis Christi tyronibus ineffabilem attulit lætitiã. Dux procedit obuiam seruo Christi cum fidelibus quibusque, honorificè eum excipit, & ut in visione erat admonitus, modis omnibus se obedientie filium fore demonstrat. Deinde iubente ipso, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per sanctum Episcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur, multis locis Ecclesie conduntur. Lux enim illa, quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cœpit in Hungaria enitere, & completum est in ea, quod Propheta ait: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Lux lucis inuisibilis Christus est, quem tunc Gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati,

Isai. 9.

cati, illum esse & verum Deum, & hominem verum perfectè credidere.

Non est autem silentio prætereundum, ut omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parû fidei habere videretur visio Duci oblatæ; etiam vxorem eius, iam partui propinquam, eiusmodi diuinitus consolatione affectam: apparuit illi beatus Leuita & protomartyr Stephanus, Leuitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto te filiû parituram, cui primo huius gêtis & Regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem femina nõ sine admiratione sciscitaretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur; sic respondit: Ego sum Stephanus prothomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui: ijs dictis disparuit. Nascitur itaque, ut prædictum erat, filius Principi, notus Domino, secundum prophetam, priusquam in utero conciperetur, & per Stephanum prothomartyrè à Domino appellatus antè quàm

Hier. 1.

quàm natus. Eum verò beatus & deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, ut nos quidem persuasum habemus. Stephanus enim latinè coronæ significat. Et illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimere coronâ, ut vita & gloria perfruatur sempiterna. Oppido quidem Strigoniensi natus est, & illic quoq; puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus est.

Interea creuit accuratè educatus: cumque iam excessisset pueritiæ metâs; pater eius conuocauit Hungariæ procures, & reliquos ordines, communicatoque cum eis consilio, illum post se regnaturum constituit. Utque ea res firmior esset, singulos ad sacramentum adegit. Deinde iam grandæuus, anno à Christo nato nongentesimo nonagesimo septimo vitæ huius ærumnas cum cælestibus gaudijs commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cum in Prussiam, gentis eius conuertendæ cau-

causa, profectus esset, martyrij palmam adeptus est.

Post obitum patris, Stephanus adhuc adolefcens, Principum & plebis fauore patri subrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tamen etiamnum esset adolefcens, non tamen illi cor in ore, sed in corde oserat. Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudiciû & iustitiâ semper ob oculos versabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: *Audiens sapiens* Prou. I.
sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Cumque omnia Dei præcepta sedulo obseruare conaretur, apud se pertractabat, quemadmodum populum suum ad vnius Dei cultû adducere posset. Animaduertens autem sine vicinarum gentium confœderatione id nequaquam fieri posse, cum exteris prouincijs pacem fecit, fidemque inchoatâ egregiè confirmauit, ut posset eò securius id quod animo constituerat, in nouella plâratione efficere. Sed hostis totius boni, & aduersarius diabolus, maligni-

lignitate & inuidentia plenus, ut eius sanctum propositum disturbaret, intestina ei bella excitauit. Eius enim instinctu populus gentilis Christianæ fidei iugo colla supponere noluit, & cum Principibus domini sui imperio subducere se moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vastabant, possessiones diripiebant, ministros cædebant, & ut cætera taceam, etiam ipsi insultabant. Cumque ab huiusmodi improbitate reuocare se nollent, nec suo furori, & amentia modum statuerent; Dux ipse, diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem, cum sui exercitus copijs sub signis Deo dilecti Pontificis Martini, & clarissimi Martyris Georgij, mouit in hostes, qui tum fortè urbem obsidebant, quam vulgò Vesprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecere cõtumeliam, ut quem ad locum ille familiaritatis consueuisset accedere, ibi ipsi considerent; esset quæ; ex eo loco facilior ipsi aditus ad alia præsidia occupanda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggressus est: & illis quidem suis

sujs armis confidentibus, ipso verò fide armato, utrinque congressi sunt. Victis tandem hostibus, & partim cæsis, partim captis, Dux victor abscessit: & sapienter quidè de illorum villis & agris, siue possessionibus statuens; non quemadmodum olim Saul, qui superatis Amalechitis, contra quàm Dominus iusserat, eorum spolijs optima quæque serua-
1. Reg. 15.
uerat: sed quia Pannonia beatissimum Martinum apud se natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Christo fidelis, ut iam dictum est, ex hostibus victoriã reportauit: nihil de rebus eorum in suos vsus conuertit: sed ex Dei amantium consilio, iuxta eiusdem sancti præsulis fundum eo loco, qui sacer mōs dicitur, vbi sanctus Martinus, cum in Pannonia degeret, precari solitus erat; sub eius nomine monasterium construxit, possessiones, & redditus sufficientes ei attribuēs. Idem verò de Episcopis constituit, ex illorū captiuorū facultatibus decimas persolui volens, idque ad eò exactè, ut si quis decem haberet proles, decimam prolem
sancti

sancti Martini cœnobio daret.

Ita ergo hostibus sub iugum missus, Christi miles gaudio spiritali perfusus, omnem ingenij sui vim contulit ad confectandam doctrinam Evangelicam. Itaq; dabat operam elemosynis, vacabat precibus, crebrò adhærens ecclesiæ pauimento, cum lachrymis orabat Dominum, ut animi sui propositum ipse ad effectum perduceret: ut qui sine illo nihil posset efficere, eius opitulante providentia, bona, quæ facere decreuisset, cum virtutum incremento etiam re ipsa exequi valeret. Cùm autem facile intelligeret, ad hæc inchoanda & consummanda fidelium Christianorum consilium sibi esse necessarium, per nuncios & literas in partes omnes suum declaravit votum & desiderium. Multi igitur presbyteri & Clerici, sancti Spiritus gratia compuncti, relictis sedibus suis, Christi causa peregrini esse voluerunt. Abbates & monachi, nihil proprii habere cupientes, sub tam religioso Principe statuerunt ad sui instituti præscriptum vivere: in quibus fuit Africus Ab-

bas cum discipulis suis: è quibus Bonifacius loco patris Abbas postea creatus, & à beato Rege in inferiores Hungariæ partes causa prædicationis missus, in vertice gladio percussus, etsi superuixit, non est martyrij corona frustratus. Venerunt etiam duo è Polonia, eremiticæ vitæ contemplationis causa studiosi. Ex ijs alter Andreas dictus, confessionis merito choris Angelicis est adiunctus, haud obscure id declarantibus miraculorum signis, quæ per eum Dominus effecit. Alter Benedictus nomine pro Christo sanguine fuso, insigniter est laureatus. Porro Africus Abbas cum suis honorificè acceptus, ad radices montis ferrei cœnobium in S. Benedicti honorem construxit, vbi hodieque monachorum est cõgregatio, regulari disciplina polens, temporalium rerum copijs ex Ducis liberalitate superabundans, nullius indigens, nisi vt Evangelij præscriptum, suos aliorumq; pedes quotidianis precibus, & lacrymis lauet. Cum his Dei seruis Princeps Christianissimus, modò communiter cum

omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens; vsque ad eò diuinis conspectibus gratum, & acceptum se prèbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti sint. Quos autem alios Deos colere animaduertit, eos & minis, & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum, & legem imposuit, omnesque dæmonū spurcitiâs prorsus eliminauit.

Postea verò prouinciam in decem Episcopatus distribuit, quorum metropolim, & magistrâ esse voluit Ecclesiam Strigoniensem. Non ignorat autem vir prudens Astrici Abbatis religionem, Episcopum Colocensem constituit, canonica electione creatum. Deinde quarto à patris obitu anno, diuinitus promotus, eundem Astricum præsulem, qui etiam Anastasius dictus est, ad Sanctorum Apostolorum limina misit, à Petri Apostolorum Principis successore petiturum, vt recens conuersæ Pannoniæ largam benedictionem imperiret

ret, Strigoniensem Ecclesiam sua auctoritate metropolim constitueret, reliquos Episcopatus sua benedictione muniret, & ipsam Ducem regio diademate cohonestaret: vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio cepisset, ea magis, magisque promouere & constabilire posset. Per idem tempus etiam Miesca Polonorum Dux, Christianam complexus fidem, legatos suos Romam miserat, vt Pontificis benedictionem, & regium ipsi titulum impetrarent. Assenserat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curarat, quam ei mitteret sua benedictione adiuncta. Sed quia nouit Dominus qui sint eius, qui etiam duobus ab Apostolis propositis, Matthiam socio suo prætulit, & cum Apostolis annumerandum curauit: illa corona Stephanum ornari voluit, postea felicius gloria sempiterna coronandum. Nocte enim eius diei, quo statuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendâ, apparuit ei Angelus Domini, aitque ad eum: Noueris cras hora diei prima ignotæ gentis nuncios ad te venturos,

2. Tim 23
Act. 2.

turos, suo Duci coronam regiam, & Apostolicæ benedictionis munus abs te expedituros. Eam ergo coronam, quam parari iussisti, illis incunctanter tribue, ad ipsorum Ducem eam abspportaturis: nec dubites illi eam cum regni gloria pro vicæ eius meritis deberi. Itaque crastina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præsul Africus ad Pontificem venit, demandatumq; sibi officium prudenter exequens, sanctique Ducis res gestas ordine referens, à Sede Apostolica regni coronam petijt, ostendens dignum esse Ducem eo honore, & dignitate, quippe qui diuina fretus ope, multos sibi populos subiugasset, multosq; infideles sua potentia ad Christum conuertisset.

Ijs auditis, mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemq; ante Regem, ceu Apostolatus insigne, gestadam adiunxit: Ego, inquit, sum Apostolicus: at ille meritò Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi Christus acquisiuit. Atque ea caussa, quemadmodum diuina gratia ipsum

sum docebit, Ecclesias Dei vnà cum populis nostra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quæ postularat, Antistes Africus lætus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. Allatis verò Apostolicæ benedictionis literis cum Corona, & Cruce, Præsules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dilectus Stephanus Princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia, & moderatione fuerit, illud satis declarat edictum, quod ab illo cum Episcopis, & Hungariæ Primoribus promulgatum est: quo singulorum vitijs singula adhibuit remedia, & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cætera cauit, ne quis alium hostiliter inuaderet, ne quis vicinum suum absq; iudicis sententia læderet, ne quis viduas, & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui foederis subscriptione, ad posteros suos transmisit.

Vide An
not. ad
finem
historiæ.

Porro consortem regni, præcipue
sobolis propagandæ causa, sibi adsciuit
Henrici Imperatoris filiam Giselam:
qui Imperator, ob morum comita-
tem & mansuetudinem, Pius est ap-
pellatus. Ea autem Gisela, chrismate
vncta, & corona regia insignita, qua-
lem se præbuerit erga Dei cultû or-
nandum, quàm frequens, & benigna,
ac liberalis erga Christo seruentiû
congregationes fuerit; multarum
ecclesiarum Cruces, vasa sacra, & v-
tensilia, miro opere effecta, vel con-
texta, in hunc vsque diem testantur:
præcipue tamen Ecclesia Vesprimie-
sis, quam illa à fundamentis constru-
ctâ, rebus omnibus, quæ ad Dei mi-
nisterium sufficient, in auro, argen-
to, multigenisq; vestibus præclare
ornauit. Ipse verò Rex nuper inchoa-
tos Episcopatus, id est, tam metropo-
litam, quàm cæteras cathedrales Ec-
clesias, amplissima singulis assignata
diœcesi, & idoneo præfecto Antisti-
te, Abbatias quoq; prædijs, cohorti-
bus, familijs, & redditibus regu-
planè munificentiâ instruxit, Cruci-
bus, vasis sacris, alijsq; suppellectile ad
Dei

Dei ministerium spectante, pro cu-
iusq; necessitate, vel indigentiâ, satis
exornauit, annisq; singulis, quo ad
vixit, munera & oblationes semper
auxit, ne aliquid extrinsecus cõqui-
rere cogerentur, qui rebus diuinis
peragendis præerant. Monachorum
quoque vitam, & conuersationem,
modò per se ipsum, modò per alios
accuratè inuestigans, desides argue-
bat, alacres, & vigiles charos habe-
bat. Canonicorum ministeriû, Epif-
coporum moderationi, & circum-
spectiõni sub Christi, & Ecclesiæ re-
stificatione commendabat, cum A-
postolo omnibus omnia factus, vt om-
nes lucrifaceret. 1. Cor. 9.

Ea tempestate in monasterio S.
Martini erat monachus quidam, Se-
bastianus nomine, cuius vita proba-
bilis, & in Dei cultu religiosa deuotio
habebatur. Eum venerabilis Rex
miro cepit amore cõplecti: (Quanto
n. quisque esset religiosior, tantò illi
quoque charior erat) atque ob vitæ
eius merita dignû eum censens, qui
Episcopi dignitate polleret, Strigo-
nensis Ecclesiæ Archiepiscopum

Hebr. 12.

esse voluit. Sed quia flagellat Deus omnem filium, quem recipit, Sebastianum illum, ut eius patientia probaretur, ad tempus utriusque luminis orbitate afflixit. Ne verò novellus grex, pastoris gubernatione destitutus, à recto itinere deflecteret, & aberraret; Romano Pontifice assentiēte, Africum Colocensem Episcopū, cuius iam crebrò est habita mentio, in eius locum Rex substituit. Triennio inde euoluto, Sebastianus ex Dei benignitate recuperavit visum, & Pontifice Romano approbāte, Africus cum pallio redijt ad suam Colocensem Ecclesiā, Sebastianus Strigoniensem gubernandam recepit.

Erat sanè Rex ille fidelis, & integer in omnibus factis suis, Deo toto peccatore deditus, & addictus: se ipsum quoque & regnum suum per votum, & oblationem in perpetuā Virginis Mariæ tutelam assiduis precibus cōtulit. Cuius sacratissimę Virginis honor, & gloria tam est celebris apud Hungaros, ut festum Assumptionis eius, tacito proprio nomine, sua lingua diē Dominæ appellent. Atque ut

Rex

Rex pissimus propensionem tantæ Virginis, defensionem, & patrociniū posset promereri; in ipsa regiæ sedis ciuitate, quam Albanam vocāt, in eiusdem perpetuæ Virginis laudem, & honorem, & grandem, & insignem, atque in primis celebrem basilicam condidit, opere sanè mirifico celatis Chori parietibus, & pauimēto marmore strato. Quam basilicam qui vidit testimonium perhibet dictis nostris, innumera illic haberi palliorū, & eorum, quæ paramenta vocant, genera: tabulas altarium non paucas ex auro purissimo, pretiosissimorum lapidum ordinibus conspicuas: Eucharistiæ ædiculam, quam ciborium dicunt, arte mirabili supra Christi mensam extractam: conclaue omni genere vasorum crystallinorum, onychinorum, aureorum, & argēteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantię Ecclesiam vsque adeo rex sibi vni vendicauit, adeoque immunem esse voluit, ut nullus Episcopus quicquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus absolutio esset poenitentibus impendenda, aut

V 5.

sacrum!

sacrum Chrisma conficiendum, eum
Episcopum voluit in ea & absolueret
poenitentes, & Chrisma conficere,
quem ipse vel presens id facere iube-
ret, vel quem absens eodem mitteret: di-
uina quoque Missarum solemnia, re-
ge illic presente, eum duntaxat Epi-
scopum celebrare, cui rex, consenti-
ente cum fratribus Præposito, id de-
mandaret: absente autem rege, ab-
que Præposito & fratrum bona venia,
nullum Episcopum illic sibi vel Mis-
sas celebrandi, vel cuiuslibet ponti-
ficalis ministerij exercendi licentiam
vsurpare. Præterea eius Ecclesie po-
pulum tanta libertate & immunitate
gaudere voluit, vt nulli omnino
Episcopo decimas penderet: sed soli
Præposito & fratribus, prout ipse in-
stituisset, seruitium exhiberet.

Quæcumque autem seruus Dei
per id tempus acquirere potuit, ea
in Christum refundere studuit, à
quo illa profecta non ignoraret; vt
qui eum mundi huius gloria & ho-
nore dignum fecerat, etiam cœle-
stis patriæ ciuibus clementer ad-
scribere dignaretur. Et in Pro-
phetis

phetis quidem de Apostolis scrip-
tum legimus: *In omnem terram exi-*
uisse sonum eorum, & in fines orbis psal. 17.
terre verba eorum. Non debet au-
tem hoc de solis illis duodecim ac-
cipi, sed de omnibus, à Deo ad Eu-
angelizandum missis, quorum fide,
verbis & moribus, Ecclesia suis au-
gescit incrementis. Ex eorum au-
tem numero ille, de quo agimus,
Christianissimus Rex non minimus
fuisse putandus est, vt qui bonæ vo-
luntatis & piorum operum famam,
quam Ecclesijs in propriæ ditionis
amplitude construendis sibi pepe-
tit; in longinquas regiones, & vrbes
celeberrimas diffuderit, ac propaga-
rit. Extruxit enim in ipsa Hierosoly-
ma, vbi Dominus noster Iesus Chri-
stus in carne versatus est, monacho-
rum cenobium, idemque prædijs &
vineis, vnde eis quotidiani victus co-
pia suppetat, ditauit. Romæ quoque,
quæ est mundi caput, sub protomartyris
Stephani titulo, duodecim Ca-
nonicorum Collegium condidit, re-
bus necessarijs, & ad eiusmodi Colle-
gium pertinentibus abundans, do-

Ecclesiā
Constā-
tinop.

mos quoque & hospitia Hungarorū,
qui orationis causa Romam ad beati
Petri Apostolorum Principis limina
venirent, exædificauit, muro ea lapi-
deo circumdans. Tum quoque Vi-
bem Regiam Constantinopolim no-
luit suæ liberalitatis esse expertem,
mirifici operis in ea condens Eccle-
siam, rebus omnib. necessarijs ei ad-
iunctis. Itaque non immeritò suæ
ditionis Apostolus appellatus est. Et
si verò ille sibi euangelizandi munus
non sumpsit, attamen ceu quidam
concionatorum dux & magister, de-
fensionis & sustentationis solatia eis
suppeditauit.

Inter omnia autē coelestis gratæ
munera, beato regi diuinitus collata,
illa vel præcipuè admiranda, & scri-
ptis commendanda videntur, quæ et-
iam ad præmerenda æternæ vitæ gau-
dia primarium locum obtinent, pu-
ta misericordia & veritas. In cun-
ctis enim felicibus factis suis hoc
vel maximè sibi consecretandum exi-
stimabat, quod in Euangelio scriptū
fidelibus interioris hominis oculis
contemplatus erat, ipsa veritate ita
dicen-

dicente: *Beati misericordes, quoniam Math. 58.*
ipsi misericordiam consequentur. & a. Luc. 6.
lio loco: *Date & dabitur vobis.* Tan-
ta igitur misericordia, benignitate,
& pietate pauperes Christi, imò in
pauperibus ipsum Christum com-
plectebatur, vt nullum vnquam ho-
spitem & peregrinum absque ali-
quo solatio à se discedere pateretur,
& ad recreādos egenos quotidianas
expensas absque intermissione fieri
iuberet. Iam verò etiam nocturnis
horis multa alacritate & hilaritate
abluebat fidelium pedes, & in sinu
pauperum abscondebat eleemosy-
nas, Christum in opē in membris eius
consolari in hac vita cupiens, vt
cum illo quandoque in illa coelesti
domo, bonis omnibus refertissima,
æternū exultare mereretur.

Quadam autem nocte, diuino
permotus instinctu, nemine sciēte,
crumenam nummis plenā accipiens,
pusillum Christi gregem suo more
solus inuisit. Et ecce pauperes cœ-
lestis thesauri distribuendę pecunię
nimium inhiantes, beati viri bar-

Luc. 21.

bam euulserunt, ea improbitate illius meritis testimonium perhibentes. At ille gaudio perfusus ingenti, ad beatissimam creatoris omnium matrem se confert, humi prostratus, gratias agens, exclamat. Regina celestis & mea, en quem tu Regem contulisti, eum sic honorarunt milites tui. Quæ si mihi ab aliquo hoste illata esset iniuria, tue fretus adiutorio, non sinerem eam inultam abire. At nunc sciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè laetor, gratias agens illis pijsissimi Saluatoris consolatorijs verbis, quibus discipulos suos confirmauit: *Capillus, in-*quiens, *de capite vestro non peribit.* His dictis, cum se vir Dei celestis gratia, & spiritali charismate perfusum sentiret, statuit nunquam peccatoris sui ostia opem poscentibus claudere: atque deinceps per seipsum & alios; præcipuè tamen Christi seruos & familiares, nempe Clericos & Monachos, cœlitus sibi dadas facultates pauperibus impertijt in æternis thesauris per illorū manus reponendas. Eius rei permulsi sunt *scstes,*

testes, atq; in ijs B. Guntherus, ex seculari nobilitate conuersus, atq; Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humanissimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione crebrò ad illum venire solebat. Quoties autem sua præsentia eius aulam illustraret, curam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inuenisset, & peregrinos, egenos, viudas, pupillos, cœcobia, & Ecclesias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus monasterium, quod Beel uocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus Monachus, qui Venetijs ed uenerat, vitam duxit contemplationi addictam: & postea diuina ordinatione creatus Episcopus, post obitum sancti Regis, orta Christianorū persecutione lapidibus oppressus, diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus est. Nec hic prætermittendum puto, quòd diuina virtus in beati viri uita demonstra-re uoluit, cuius meriti esset. Nam quo-

quoties ad aures eius peruenisset, quempiam aduersa laborare valeudine, medicinæ loco misit ei siue panis, siue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, simul mandans, vt fanus surgeret. Mox verò diuinæ misericordiæ fauore eis sermonem profequente, incolumis ille effiebat.

Post gloriosam in celos ascensionem, & mirabilem in paterna dextra confessum, Saluator noster paucis corporaliter apparuisse legitur: per visionem autem multos consolans, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præstitit etiã huic sancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iussit properè ire ad Albam Transyluaniam, & omnes rucolas, vt ad vrbes munitas celerrimè se conferant, admonere, quòd superuenturi essent Christianorum hostes Bessi, (qui tum Hungaris infensè & infestierant) eorumq; res depraedaturi. Vix nuntius compleuerat, quæ iussus erat, & ecce Bessorum in-

opina-

opinata incurfio, & impetus, incendijs & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæsis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca se recepissent.

Defuncto autem beati Regis amico, Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in Imperio successit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus & copijs contractis, Pannoniæ infesta signa inferre conatus est. Tum verò Rex Stephanus, Episcoporum, & Principum coactò conuentu, in patriæ defensionem totius Hungariæ exercitum euocauit. At prius tamen secum perpendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde sursum erectis, Domini suæ, perpetuæ Virgini, & Dei genitrici, suas iniurias commendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet tibi Domina mundi, tuæ partem hereditatis ab inimicis devastari, & nouellam Christianismi plantationem dissipari, ne, quæso, sinas illud impunitari diffidentiam meam, sed potius dispositioni voluntatis tuæ. Si quid comme-

commeruit culpa pastoris, ipse luat
 oues, quæso, insones ne patiaris af-
 fligi. His dictis, tanquam accepta
 consolatione ab ea, fidenter mouit
 in hostes. Altera die nuncius venit
 ad singulos quosq; duces exercitus
 Germanorum ab Imperatore literas
 adferens, quibus iubebantur pedem
 retrò referre. Illis ergo discedenti-
 bus sanctus Rex diuina misericordia
 adiutum se sentiens, humi se abie-
 cit, gratiasq; agit Deo & sanctissi-
 mæ genitrici eius, cuius protectio-
 ni, seq; regnumq; suum assiduis pre-
 cibus commendare solebat. At Im-
 perator suorum tam repentina defe-
 ctione perterritus, sciscitatur quid-
 nam rei ipsis accidisset: audiensq; de
 nuncio, qui eos ipsius nomine re-
 dire iussisset, sciensq; illū à se haud-
 quaquam missum fuisse, non dubita-
 uit consilio & voluntate Omnipote-
 tis Dei rem gestam ob fidelissimi
 Regis corroborandam spem: seq; de-
 inceptus ab eius inuadendo regno, ti-
 more illius Iudicis æterni, cohibuit.
 Porrò Rex pijsimus erga regni
 sui politicam gubernationem religio-
 siosa

siosa solitudine occupatus, diur-
 num tempus colloquijs & consulta-
 tionibus impendebat, nocturnis ho-
 nis in vigilijs, preces, lachrymas, re-
 rum diuinarum contemplationem
 incumbibat, orans sedulo iustum
 iudicem, vt ipsa sua moderatione
 quotidie discutiendis rebus & fe-
 rendis sententijs adesse dignaretur.
 Quod quidem cum ille magno spi-
 ritualis desiderij studio frequentaret,
 nocte quadam procul à templo Dei
 (descēderat quippe cum illo suo ma-
 gno & nobili comitatu) in loco cam-
 pestri fixis tentorijs, in cordis sui cu-
 biculum se recepit: & flexis genibus
 solo labiorum motu, ad sempiternæ
 misericordiæ fores gemitibus & la-
 crymis pulsabat, cumq; diutiùs pre-
 cibus inhzreret, Domini sui, Regis
 æterni ministris ad suscipiendas pre-
 ces eius adueniētib; papilio super
 eum extensus, à terra sublatus est: at-
 que tamdiu in aere mansit suspen-
 sus, donec vir Dei ad se reuersus ab
 illa contemplatione, spiritum à pre-
 cibus relaxauit. Quod licet inuisibi-
 liter illi soli, qui res nouerant,
 quam

quã n̄ fiant, & secretorum eius conficijs Angelis esset cognitum: attamen etiam euidam magnæ simplicitatis, & innocentix viro, qui tunc fortassis simili erat operi intentus, innotuit. Quem Rex, Dei spiritu id reuelante, arcani sui conscium sciens, ad se accersitum blandis primùm verbis appellat: rogat, quidnam videarit. Deinde seueriter interdicit, ne cui id, dum ipse sit in humanis, reueler.

Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius cum multa laude vbique propalatis, sexaginta Bessi, quorum suprã meminimus, cum vniuerso apparatu suo, auri, argentiq̄ue copia, & multi varijs ornamentis curribus onustis, è finibus suis egressi, ad regem venire volebant. Cumq̄; ad Pannoniã fines accessissent, multi è seruis, quorum animi instar ceræ facile flectuntur in vitium, malignitatis suæ facibus inflammati, ijs exiere obuiam: & quosdam gladijs cædentes illorum res omnes abstulerunt, eosq̄; vacuos & semineces reliquerunt.

runt. At illi ea, quæ passi erant, ad Regem relaturi, coepto pergunt itinere: cumq̄; in Regis conspectũ venissent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs visis percontatur quid mali perpessi sint. Tum illi: Nos, inquit, serui tui, Domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus, audituri iudiciorum tuorum disciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem, quam apud nos habebamus, nulla culpa nostra abstulere: atque insuper quosdam apprehensos è nobis ceciderunt. Denique vix compotes vitæ huc accessimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neque verbis minatus est eis: sed conuenienter illi sententiæ Salomonis, *Totum spiritum suum profert Pro. 29: stultus, sapiens differt & reseruat in posterum*: misit ocyus ad tribunal, sub quo militabant illi, & ad certum diem iussit coram se sisti omnes. Factum est ita, & ad eius conspectum adducti sunt, ab illo discutiendi. Eos ergo sic appellat Rex:

Rex: Cur posthabita & contempta lege diuina, non estis vsi misericordia, sed homines innoxios tam male mulcistis? Sicut ergo fecistis, ita hodie vobis coram me faciet Deus. Legis enim transgressores feriri par est. Lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes Regni aditus bini suspensi. Quod ille credendus est zelo iustitiæ ita iussisse, vt exemplo suo perditici illi homines alij terrorem adferrent. Cùm enim Regnũ suum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quemdam tutissimum, & asylum esse vellent, liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingressum, ita vt nemo ausus esset quemquam ex eis lædere, aut molestiam ei exhibere. Quod etiam sua auctoritate consecutus est, quando illo viuente nullus quemcumque hospitem in aliquo violare ausus fuit.

Act. 14.

Nec tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo, quod Apostolus dicit, *Per multas tribulationes oportere nos introire in regnum Dei.* Et quod habetur in Prouerbijs salomonis:

nis: Quem diligit Dominus, corrigit, & Prom 3.
quasi pater in filio complacet sibi. Multis enim modis castigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduersa valitudine. Qua cùm tandem diuinæ misericordiæ medicina esset liberatus, in obitu filiorum suorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella perferens. Attamen dolorem, ex ea orbitate conceptum, amore filij superstitis, bone indolis pueri Emerici temperauit: quem sanè ceu vnicum impensius amans, quotidianis precibus Christo, & eius genitrici, Virgini perpetuè commendabat, eumque sibi superstitem, & Regni hæredem votis omnibus expetebat. Et vt idem ille foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & verasque tantæ animi, quàm corporis aures, eum voluit adhibere: atque insuper paterni amoris impulsus stimulus, libellũ ei composuit de morũ institutione, in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat: docens

docens eum quemadmodū ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticum, honorem habere Præsulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cūctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benigniùs alere & fovere, sine consilio nihil agere, maiores suos semper ob oculos exemplū sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam, cæteraque virtutes colere & cōsectari. His & id genus alijs disciplinis præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere necesse est, Dominicæ incarnationis anno millesimo tricesimo vitam hanc corruptibilem cum sempiterna commutavit, supernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipsa hora, qua decessit, cuiusdam Græcorum Episcopo, sanctæ conuersationis viro diuinitus reuelatum est, Angelicis manibus in celos deportari. Cū autem pro sanctitatis suæ meritis summè ab omnibus diligeretur, omnium exitit luctus,

ingens, in primis verò Principum: inter quos pater, tanto accepto orbis tatis vulnere, grauius suspirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat se omni posteritatis spe destitutum. At tamen sciens scriptum esse, *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum:* & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimium debere contristari: posito animi mœrore, totum se contulit ad largam Dei misericordiā promerendam. Cœnobiorum enim & Ecclesiarum ministris, monachis, & clericis multa elargitus est, multaque ea beneficentia attulit consolationem quicquid verò ei superfuit, peregrinis, viduis, & orphanis, erogauit. Exterarum quoque prouinciarū monasterijs Regiæ magnificentiæ dona innumera per nuncios suos crebrò misit. Eam, quam in iuuentate susceperat, morum granitatem ad supremum vsque vitæ diem præ se tulit. Nix vnquam ridere vilis est, sciens scriptum: *Risus dolore miscbitur, & extrema gaudii iustis occupat.* tempore ita se comparans, ac si itaret ad tribunal Christi

Christi, eius præsentiam oculis interioribus sereno vultu contemplas, Christum in ore, Christum in corde, Christum in cunctis actibus suis circumferebat. Extremum vitæ diæ sepe ob oculos mentis habebat, & magno cordis desiderio ad illam supernorum civium frequentiam adspirabat, quemdam Angelicæ conuersationis habitum præferens. Denique cunctis ornatus virtutibus, in sanctitate & iusticia coram Deo omnibus diebus vitæ suæ vivere constituerat, ut in eo iam quædam futura gloriæ species elucere videretur.

Nec diu post in morbum incidit, qui ei postea mortem attulit: diuturnaque eius morbi molestia increfcente, pedibus insistere nõ potuit. Quod ubi aduerterunt ex palatinis nobilissimi quatuor, scilicet Regem diu, graviterque laborantem, cū etiã nõ cordis perfidia tenerentur, iniquum inter se consilium inierunt, ut eum è medio tollerent. Iã die advesperascente, antequam in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cœlo obscuro ingressus est, nudũ en-

sem

sem sub chlamydè ferens, quo erat Regem pijsimum iugulaturus. Sed cum eò inferret pedem, ubi Rex quiescebat, cœlesti reuera impulsu, gladius ei excidit: quem Rex statim sentiens, quid is sibi vellet, perquisiuit, cum iam diuinitus id præsciret. Tum ille territus corruit, agnoscit consilium amentia plenum, dolet, accedit propius, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, se peccasse confitetur, petit tanti parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenso animo ignoscit. At verò iubet inquire illos immanes parricidas: in repertos tanto sceleri congruentem mortis profert sententiam.

Dignus tandem, qui centplex cœlestis regni brauium cõsequeretur, febre correptus est: sentiensque adesse migrationis tempus, accersitis Episcopis & primoribus palatij, Christiano nomine gloriantibus, primũ tractauit cum eis de substituendo sibi Rege. Deinde paternè monuit eos, seruare catholicam fidem, quam accepissent, amare iustitiam, fraternè

X 3

chari-

charitati studere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Christianismi plantationi curam & sollicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cœlum erigens, Regina cœli, inquit, mundi inclita reparatrix, tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cum Clero & Episcopis, Regnumque cum primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens: animam quoque meam tuis manibus committo. Instabat tunc præcipua solemnitas, celebris Angelis & hominibus Assumptionis beatissima Mariæ dies: in cuius gaudijs, vt sui corporis fieret dissolutio, precibus à Domino contédit, lachrymis & gemitibus impetrauit, sperans cumulati-
oris misericordiæ se spem habiturū. Aderat ergo felix ille dies, eius obitumox felicitatis aliquam accessionē habiturus, circumstabant cum Clero Episcopi, cum ministris Principes & Comites. Rex in medio iacens, sacram percepit vnctionem, sanctaq; animam, corporis & sanguinis Christi recreatā viatico, anno Dominicæ incarnationis

incarnationis millesimo tricesimo quarto, in manus perpetuæ Virginis, & sanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam tradidit.

Exitit mox planctus Sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus: sed planctus ille postea mutatus in gaudiū perenne tam præsentium, quam futurorum populorum. A dexeuias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concursus est, corpus ad urbem regiam, puta Albam, perductum: sed cum Ecclesia beatissimæ Virginis ab eo constructa, necdum consecrata esset, communicato inter se cōsilio, prius Episcopi statuerunt sanctificandam basilicam, postea in ea corpus humanum. Absoluta igitur dedicationis solemnitate, sacrum corpus in media æde sarcophago è candido marmore cōfecto, impositum est, vbi compluribus annis ob eius merita Dominus permultis male habentibus, febribus vexatis, afflictionem & miseriam suā fatentibus, innumera præstitit beneficia. Sæpe quoq; illic noctibus Angelicæ melodix audite

sunt à multis, sæpè odoris suavissimi fragrantia per templum sese diffudit.

Iacuit in eo loco sacrum corpus annis quadragintaquinque, occulta quadam omnipotentis Dei dispositione, qui est mirabilis in Sanctis suis, marmoris pondere pressum, & in pulverem redactam, vt tempore præfinito dignius declaretur, & in resurrectionis die gloriosus renouetur. Id verò quid significet, quando sine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus speculari. Fortassis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum, in illo remanserat, sine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præsentem vix quidem transigere possunt. Illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cum ad præstanda per eum mortalibus suæ misericordiæ beneficia, sancti sui iam vellet Deus merita declarare, Romani Pontificis literis mandatū fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Christianæ fidei semina iecissent, & sua vel prædicatione vel institutione ad Dominum eam conuer-

uertissent. Itaque Ladislaus Rex, qui cum ad Reipublicæ gubernacula sedebat, omni morum honestate conspicuus, & virtutibus illustris, diuino cultui, & laudibus Dei totus addictus, sancto illum Spiritu permouente, communicato cum Episcopis & proceribus, totiusque Regni sapientibus viris consilio, triduanum cunctis ieiuniū indixit: vt quod cōmuni Catholicorum vtilitati, Spiritus sancti muneribus, animarum & corporum salutem efficientibus, profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiunijs, & eleemosynis fulcita, per signorum manifestationē expeteretur. Sed vt ostenderet Dominus, quanta misericordia Rex adhuc manens in corpore, præditus fuerit, quæ etiā iā cum Christo regnās præceteris operibus se approbare declaret, cum triduo totis viribus in id incuberent, vt eius sacrum corpus eleuaret, nulla id arte loco mouere potuerūt. Eo namque tempore ob hominum culpas inter eum, quem diximus, Ladislaum Regem, & fratrem eius Simonem, grauis fuit orta simultas &

seditio; cuius nomine captus Salomon, custodia tenebatur. Cum ergo in corpore eleuando frustra sudarēt, quædam inclusa apud Ecclesiam sancti Saluatoris (charitas ea dicebatur) cuius vitæ tum erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec posse transferri sancti Regis corpus, donec Salomon uenia impetrata, liber custodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rursus triduo exacto ieiunio, cū ad sacras transferendas reliquias tertio die ventum est, grande saxum sarcophago impositum, tanta facilitate sublatum est, ac si nihil ponderis haberet. Absoluto autem eius diei vespertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præstolantibus, subito Christo plebem suam visitante, per sanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula coruscant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum excessit, libet hic illud ex Euangelio dicere quod saluator Ioanni, per nuncios sciscitanti, an ipse esset, qui venturus

turus sit, voluit responderi: *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mali corriguntur, paralytici curantur.* sed tamen quando omnia non possumus, quædam ex iis annotabimus.

Iuuenis quidam, membris omnibus dissolutus, duodecim annis mâsit paralyticus, manuum & pedum officio destitutus. Is parentum ope a eò perductus totius, corporis est incolumitate potitus, atque ad altare currens alacriter, omnium Christi laudes promentium gaudia cumulat. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Alius septennis puer, ab ipso ortu contractus, genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis sepulchrum adducunt, illicque prostrati, eius suffragia implorant. Mox voto potiti suo, mirantur contractos nervos in filij corpore laxari. Vident omnes eum solidatis plantis & genibus ambulantem, & Christi nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrat. Porro Rex pius, præ nimio gaudio

X 5 lachry

lachrymas puerum è terra leuatum ad altare affert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio illi puero collato, cum omnibus, qui aderant, profusè gratias agit. Ita totam noctem illam Deus, pro famuli sui veneratione, multorum splendore signorum mirifice illustrauit: & populus vigilijs & precibus vacans, singula miracula laudis, & prædicationis vocibus prosequi non cessauit.

His vero illud quoque adiungendum videtur, non solum illic præsentibus, sed etiam procul positis, eius suffragantibus meritis, celerem salutis effectum adeptos esse. cum enim eius eleuandi fama passim increbuisse, varijs afflictis morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad sanctum eius tumulum properarunt. Sed cùm alijs præcedentibus, alij maiori morbo retardati, simul eo pertingere non possent, eadem tamen misericordia innumeri in ipso itinere sanati sunt. Quamobrem etiam ob perpetuam benefici Regis conseruandam, & ad poste-

posteros propagandam memoriam, complures eius meritis salutem adepti, in ijs ipsis, quibus curati sunt, itineris sui locis, grandes lapidum aceros effecerunt, qui postea longo illic tempore permanserunt. Sed & mulier quædam exanime corpus uenici filij sui, qui interim spiritum exhalarat, apud sancti Regis sepulchrum deposuit, Dei & sancti eius opem imploratura. Mira quidè res, & nostris temporibus stupendas non prius femina orare desistit, quàm uiuentem cerneret filium suum.

Mane diei, ab Assumptione beatissimæ Virginis quinti cõuenientibus in Ecclesiâ cùm Rege Principibus, cum Clero Episcopis, primùm Missa pro defunctis celebrata est: deinde sublata tabula marmorea, quæ erat pauimèto eminentior. postquàm autè ad sarcophagum peruentum est, tanta inde suauissimi odoris fragrantia in omnium nares diuauauit, ut sibi in paradysum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipse verò sarcophagus plenus fuit aqua aliquantum subrufa, & quasi oleo permixta, atque in ea, perinde

atque balsami liquore, ossa pretiosa
 quiescere. Quibus in mundissimum
 linteamen collectis, in ipso liquore
 diutissimè quæsierunt annulum san-
 cti Regis dexteræ infertum. Sed cum
 non inueniretur, iussu Regis aqua il-
 la in argentea vasa effusa est, vt posset
 annulus certius reperiri. Sed modo
 sanè admirabili factum est, vt quo
 plus exhauriretur aqua, eo magis sar-
 cophagus impleretur. Id vbi ani-
 maduersum est miraculi, aqua hau-
 stam suo restituere loco nec tamen ea
 accedente, sarcophagus magis abun-
 dare visus est. Tum verò cooperto se-
 pulchro, laudes & gratias egerunt
 diuinæ pierati. Porro interim dum ex
 inuento thesauro reparant beatissi-
 mæ matris Dei, & perpetuæ Virgi-
 nis altare, Deus, qui est mirabilis in
 sanctis suis, profusis benignitatæ suæ
 muneribus, & euidentibus miracu-
 lorum signis se præsentem declara-
 uit, in tantum, vt tempus illud, quo
 Saluator vixit inter homines, rediisse
 videretur, de quo Scriptura diuina
 ait: *Omnes qui habebant infirmos varijs
 languoribus, ducebant illos ad Iesum, &*
 cura

Luo. 1.

curabantur. Hæc vero omnia virtus
 diuina, non solum illo die, sed postea
 quoque longo tempore ob merita
 serui sui effecit, ita vt etiam ab exte-
 ris regionibus, cognita beati viri fa-
 ma, salutis recuperandæ causa per-
 multi, varijs affecti morbis, ad san-
 cti Regis imploranda suffragia cupi-
 dissimè aduolarent.

Comitissa Mithildis, eximiæ nobi-
 litatis Matrona, tribus annis perpe-
 tuo viscerum dolore laborans, iam
 morti proxima videbatur: A suis ve-
 rò ad monumentum Regis beati al-
 lata, vbi illud attigit, paulatim cœ-
 pit habere melius: breuique recupe-
 rata pristina valetudine, magnalia
 Dei per famuli eius merita in se re-
 nouata diuulgauit.

Alia miracula cælitus perpetrata
 non idcirco prætermisi, quod ea fasti-
 diam: sed cum non mihi vni pluat
 Dominus, qui solem suum oriri facit super
 bonos & malos: tantam beneficiorum
 eius copiam, omnium vtilitati con-
 silere cupiens, innumeris sapiētibus
 viris, quos Hungaria fouet & cōple-
 ctitur, stylo prosequendam relin-
 quitur, quo.

quo. Illud solum sub libelli finem adijcere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæsitum & minime repertum anulum, cum ipsius beati Regis dextera, post eius perfectam translationem inuentum esse.

Nam monachus quidam Mercurius nomine, (qui cum esset clericus, thesauri beatissimæ, semperq; Virginis Mariæ custos fuerat, & iam amore cælestis patriæ saculo valefecerat) eâ hora, qua sancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid sacrarum reliquiarum ad se raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedit igitur in choro tristi vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, panum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc panum tibi seruandum commendo; opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro inde expleto ministerio, monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramq; pijs Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expauescit, nulloque conscio ad monasterium tuum cui præfectus erat, eam absportat, tempus à iuvene ipsi

me-

memoratum præstolaturus. Et diu sanè thesauri illius in agro absconditi, solus ipse custos peruigil fuit. Deinde monasterij eius fundatoribus rem aperuit. Postremò, appropinquante iam tempore, quo erat arcanum illud in publicum offerendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is vero mox accitis episcopis, & Hungariæ primarijs viris, cum multa interim Christus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dextera eleuandæ. Sed quid sibi vult, fratres mei, quòd cæteris membris resolutis, & carne in puluerem redacta, solâ dexteram manum cum eius cute, ossibus & nervis, Deus integrâ conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilij altitudinē id hac re demonstrare voluisse, eleemosynæ studium omnes virtutum gradus transcendere. Quamobrē etiam in Euangelio Dominus ait: *Beati misericordes, quoniam Matt. 5. ipsi misericordiam consequentur.* Itēque: *Date, & dabitur vobis.* Et alio loco *Luc. 6. Scripturæ diuinæ: Ignem ardentem ex-Eccels. 3. iungit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.*

me-

Meritò igitur sancti Regis dextera, corruptionis mansit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuiuiscens, ad alendos pauperes numquam muneribus distribuendis vacua fuit. Namque pijsissimus Rex opem tulit calamitosis indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit peregrinis viduarum & pupillarum miseriam & inopiam, suam putauit. Mandatum saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens: eleemosynas præstitit non ex rapinis, aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus. Ut domos Dei locupletaret, sibi ipsi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus pro dignitate prodesse cupiens carnem suam cum vicijs, & concupiscentijs crucifixit. Inde est ergo profecta corporis, & dextræ manus eius admiranda, & incunda veneratio: inde suavis & beata sempiterna vitæ retributio: inde optatissima supernorum ciuium cohabitatio: vbi cunctos illustrat semper lucens, nec vquam deficiens splendor vnus, summeque

Ioan. 13.

maque diuinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

QVOD in hac historia dicitur, Gisela coniugem sancti Stephani fuisse filiam sancti Henrici, & ab eo ductam, cum iam Christianus esset: corrigendum est ex historia Othonis Frisingensis: Gisela enim non fuit filia, sed soror sancti Henrici, & in coniugem data Regi Stephano, cum ille nondum Christianus esset. Hæc enim sunt verba Othonis Frisingensis, historici nobilissimi in libro sexto Chronici capite 27. Henricus Imperator sorore sua Gisela Stephano Hungarorum Regi in vxorem data, tam ipsum, quam totum Regnum eius ad finem vocauit. Hunc Stephanum Hungari hæcenus fidem Christianam seruantes, velut principium fidei suæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator pijsissimus, vicesimo quarto Regni sui, Imperij autem vndecimo anno, rebus humanis ex-

emp.

emptus, in Ecclesia Bambergensi huiusmodi. Et, ut illa testatur Ecclesia, sepulchrum eius usque hodie crebris miraculis celebre habetur.

Obijt sanctus Stephanus anno Domini 1034. & in Sanctorum numerum relatus fuit à Benedicto IX. anno Domini 1036.

**S. EDVARDI REGIS
VITA,**

Auctore Alredo Rhicuallio Anglo, Monacho & Abbate Cisterciens. Ordinis.

Floruit is. Alredus Anno Domini 1164.

GLORIOSI, ac Deo dilecti Regis Eduardi vitam literis tradituri, ex verbis beatissimi Petri Apostolorum Principis sumamus exordium qui Centurionis vocationem admirans, ait: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam acceptus est illi.* In omni enim gente

*Act. 10.
2. Tit. 2.
Rom. 19.*

te, ordine gradu & dignitate nouit Dominus qui sunt eius, & miseretur cui voluerit, & misericordiam præstat, in quem sibi placuerit. Neque enim ex sui ipsius natura, vel paupertas præstat, vel adimunt diuitiæ sanctitatem, nec perfectum obscuritas, nec reprobum claritas facit; nec claudit libertas, nec reserat seruitus paradisum. Primus patriarcha Abraham, & diues scribitur & perfectus, cuius fides admirabilis, & obedientia inimitabilis in rerum omnium copia prædicatur. Ioseph Dominus Aegypti constitutus à Rege, vniuerso orbi præbuit castitatis exemplum. Sanctus Iob qualis in diuitijs fuerit, eorum probauit ademptio, quam moribus corporis, tentatio vxoris, amicorum exprobratio, spectabili patientia reddidit clariorem. Rex David, quo nemo ditior, sed nemo & sanctior, quo nullus sublimior, sed humilior nullus; & inter thesauros innumeros sepelitur, & inter Dei amicos ceteris gratior computatur. Nemo proinde miretur, si noster Eduardus, & Rex dicatur, & sanctus, quem cernimus,

mus, & in diuitijs egenum, & in delicijs sobrium, in purpura humilem, & sub corona aurea mundi contemptorem.

Cum enim Rex Ethelredus ex filia comitis Thoreti filium suscepisset Edmundum, cognomento ferreum latus: ex Regina autem Emma Alfredum, B. Eduardus intra viscera materna conclusus præfertur vtrique agente eo, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, qui dominatur in regno hominū, & cuiuscunque voluerit, dat illud. Fit enim coram Rege magnus procerum & Episcoporum conuentus, & quia iam futuræ cladis indicia sæua processerant, agitur inter eos de regis statu tractatus. Alij vero Edmundum ob inuictissimū robur corporis æstimat præferendum: alij ob virtutem Nortmannorum Alfredum promouendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præscijs, prioris breuissimam vitam, alterius mortem immaturam prospiciens, in puerum necdum natum, vniuersorum vota conuertit. Vtero adhuc clauditur, &

in

& in Regem puer eligitur: non natus natis præfertur, & quem necdum terra susceperat, terræ dominus designatur: & læti proceres sacramentum fidelitatis illi iurant, qui vtrum nasceretur, ignorant. Paulo itaque post natiuitatem Sancti Edwardi irruentibus in Angliam Barbaris, & maximā insulæ portionem eade incendioque vastatibus, Regina cum filijs in Northmanniam transposita est. Viuebat in auita domo inter pueros puer, immunis tamen à vitijs, quibus ætas illa solet implicari. Castus erat corpore, sermone rarus, simplex actu, & purus affectu. Frequentare Ecclesiam dulce habuit, crebrius orationibus incumbere, sacris Missarum interesse solemnij, visitandis monasterijs operam dare, & quos sanctiores seiebat, sibi monachos in amicitiam copulare.

Sæuebat interim gladius hostilis in Anglia, cædibus & rapinis omnia replebantur, vbique luctus, clamor, & desolatio. Incenduntur Ecclesiæ, monasteria deuastantur, sacerdotes a suis sedibus fugati, in locis desertis

commu.

communem miseriam deplorantes delitescebant. Inter quos vir venerabilis Brithuualdus Vuintoniensis Episcopus, coenobium Glastoniense moerens, ac tristis ingressus, orationibus vacabat & psalmis. Qui cum aliquando pro Regni, plebisque liberatione preces lachrymasque profunderet, quasi in hæc verba prorumpens, ait: *Et tu Domine usquequo auertis faciem tuam? obliuisceris inopia nostra & tribulationis nostrae? sanctos tuos occiderunt, altaria tua destruxerunt, & non est qui redimat, neque qui saluū faciat.* Scio Domine, scio, quia omnia, quæ fecisti nobis in vero iudicio fecisti. Sed nunquid in æternum proijciet Deus, & non apponet ut complacitior sit adhuc? Eritne Domine Deus meus, eritne finis horum mirabilium? aut in æternum tuus in nos mucro desæuiet, & percuties vsque ad internecionem? Inter preces tandem & lacrymas fatigatū sopor suauis excepit, videtque per somnium beatū Petrum in eminentiori loco constitutum, & ante eū præclari vultus in forma decenti, regalibus insignijs amictum eduardum. Quem cum proprijs manibus Apostolus

consecrasset & unxisset in Regem, monita salutis adiecit, præcipueque cælibem vitam cominendans, quor esset annis regnaturus aperuit. Obstupefactus præsul tanti miraculi nouitate, petit sibi à sancto huius visionis mysterium reuelari: destitutu insuper regni, & de instantis periculi sine Apostolicum exegit oraculum. Tunc placitum vultu intuitus intuentē se, ait: *Domini & præsul, est regnum, & ipse dominabitur in filiis hominum. Ipse transfert regna, & mutat imperia, & regnare facit hypocritam propter peccata populi.* Peccatum peccauit populus tuus Domino, & tradidit eos in manibus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Sed non obliuiscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Erit enim cum dormieris cum patribus tuis, visitabit Dominus populum suum, & faciet Dominus redemptionem plebis suæ. Elegit enim sibi virum secundum cor suum, qui faciat omnes voluntates suas, qui me opitulante regnum adeptus Anglorum, Danico furori

Psalm. 28.

43. 87.

Iob 34

Psalm.

fines

finem imponet. Erit enim acceptus Deo, gratus hominibus, terribilis hostibus, amabilis ciuibus, utilis Ecclesie, laudabilemque vitam sancto fine concludet. Quæ omnia in beato Eduardo completa, rei exitus comprobauit. Cum autem Episcopus de Posteritate Eduardi quæreret, respondit Sanctus Petrus, Regnum Angelorum, regnum Dei est. Post istum prouidebit regem ad placidum suum.

Stabat adhuc spiritus procellæ, & exaltati sunt fructus eius, exterisque malis accessit ciuilibis discordia, adeo vt quis cui mentis suæ secreta committeret, nesciretur. Plena erat proditoribus insula: nusquam tuta fides, nusquam sine suspitione amor, sermo sine simulatione. Tandem eouersitque proditio ciuilibis, & astutia procellis hostilis, vt defuncto Rege Ethelredo, magna pars insulæ, legitimis hæredibus abdicatis, canoto qui regnum inuaserat, manus darent: peremptoque inuictissimo Rege Edmundo, etiam filios eius, adhuc in cunis agentes Barbaris mitterent occiden-

dos

dos. Alfredus demum Eduardi frater in Angliam transiectus in audita crudelitate ab hostibus, ciuibusque perimitur. Tunc Eduardus omni humano destitutus auxilio, exul patriæ, regni, & honoris, uiuebat: impiorum insidias timebat, & ne à suis proderetur, vel ab hostibus ad mortem emeretur, plurimum formidabat. Inuento autem consilio salutari, *Iob. 6.* Deo prosternitur, talia prosequendo: *Psal. 27.* Ecce Domine, non est mihi auxilium in me, & necessarij mei recesserunt à me. Amici mei: & proximi mei aduersum me, appropinquauerunt, & steterunt, Pater meus post multos labores rebus humanis excessit, fratres meos crudelitas proditorum absorbit, nepotes in exilium acti sunt, mater æmuli nostri nuptiis tradita est. Ita solus relictus sum, & quæruunt animam meam. Sed tibi Domine derelictus sum pauper: pupillo tu eris adiutor. Tu quodam Edmundo morti expositum, mirabili modo, & vitam reseruasti, & regno. Tu illud Angliæ decus, sanctum Osualdum ex exule Regem factum, per signum crucis reddidisti cunctis hostibus fortiolem. si igitur

3. Reg.
19.

Y

tur

tur fueris mecum, & custodieris me, & reduxeris me in regnum patris mei; eris tu mihi semper in Deum, & beatus Petrus apostolus in patronum, cuius sacratissimas reliquias in vrbe Roma, te annuente, te regente, te comitante, visitaturum me promitto. Exhinc autem factus fide robustior, spe alacrior, expectans expectauit Dominum.

Canuto autem Rege rebus humanis exempto, filijs eius immatura morte præreptis, Angli Danico iugo liberati, Eduardum in Regem elegerunt, & cum maximo honore consecrari & inungi fecerunt. Tunc sacerdotes sapientia & sanctitate fulgebant, monasteria omni religione pollebant, agebat clerus in officio suo, populus stabat in gradu suo. Videbatur etiã terra fecundior, aer salubrior, maris vnda pacatior. Reges enim & Principes pro tanta rerum mutatione, admiratione perculsi, cum tanto rege foedus inire, amicitias iungere, pacem componere gauisi sunt. Sola tamen Dania adhuc spirans & anhelans cades, Anglorum interitum minaba-

nabatur. In his omnibus vir beatus in gloriam non est elatus humanam, sed hanc sibi viuendi formam proponens, suis se domesticis præbebat æqualem, sacerdotibus humilem, plebi gratum, patientem miseris, & largum egenis. Nulla apud eum personarum acceptio, sed iudicabat in iustitia pauperes, & arguebat in æquitate pro mansueris terræ. Eratque pater orphanorum, & iudex viduarum. Si quicumque petebatur, præbebat: si accipiebatur, tacebat. Nullus unquam eum vidit aut inflatum superbia, aut ira efferatum, aut gula dehonestatum. Supra humanum enim modum pecuniarum contemptor, nec in earum amissione tristior, nec in adceptione videbatur hilarior.

Recumbente aliquando gratia quiescendi Rege in lectulo, camerarius accessit ad thecam, in qua æs regium seruabatur, & reposito intus quod volebat, & illam claudere oblitus, foras egressus est. Animaduertit hoc quidam, & accedens ad thecam, pecuniam non modicam in sinum recondit, & abscedit. Reuersus denuo, rege inspectante, facinus iterauit.

Quod cum tertio attentasset, cernens rex in spiritu thesaurorum adeste custodem, ait: Importune agis, o homo, si mihi credis, tolle quod habes, & fuge quoniam si venerit Hugolinus (hoc enim cubicularij nomen erat) nec unum tibi nummum relinquet. Fugit ille, & vix pedem extulerat, & ecce minister regis rediens, & thesaurum ablatum reprensus, timore, & tremore concutitur, unde non solum angustiam cordis, verum etiam & furorem mentis, clamor, & suspiria prodiderunt. Surrexit, & quasi nesciens quid acciderit, perturbationis huius causam inquit. Quam cum didicisset, ait: Tace, forte ille qui cepit, plus nobis indiguit. Habeat sibi nobis sufficit quod remansit.

Proceres autem terræ de successione solliciti, regem de vxore ducenda conveniunt. Stupet rex, thesauro metuens suo, qui fictili vase reconditus, facile poterat calore dissolui. Sed quid ageret? si obstinatus resisteret, timebat ne propositi sui proderetur dulce secretum; si suadentibus præberet assensum, naufragium pudici-

tiæ formidabat. Tandem importunè insistens cedere tutius ratus, huiusmodi verbis pudicitiam suam domino commendabat: Iesu bone, tua quondam misericordia tres pueros inter flammæ & haldæicas illæso ser-
Dan. 3.
 nauit. Per te Ioseph, relicto pallio in
Gen. 39.
 manibus meretricis, cum titulo castitatis evasit. Admirabilis susannæ
Dan. 13.
 constantia, tua virtute de impudicis presbyteris triumphavit. Sanctæ Iudith castitas ab Holoferne nec lædi potuit, nec tentari. Ecce ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ, succurre mihi Domine, quatenus sic materiale inscipiam sacramentum, ut pudicitia periculum non incurram. Rege igitur procerum voluntati consentium præbente; Goduini filiam duxit in vxorem. Erat autem Goduinus vir magnarum opum, sed astutiæ singularis, Regum, Regni que proditor, qui doctus fallere, & quælibet dissimulare consuevit, facile populû ad cuiuslibet factionis inclinabat assensum. sed sicut spina rosam, genuit Goduinus Egidiam. Hanc dilectus suo præparavit Christus Eduar-

do, inspirans ei ab ipsa infantia castitatis amorem, odium vitiorum, virtutis affectum. Legere aut operari manibus, otium fugiendo, consuevit lasciuia vitare, & colloquia iuuenum declinare. Conuenientibus igitur in unum, Rex & Regina de castitate seruanda paciscuntur, nec hinc fidei alium, quam Deum testem aestimant adhibendum. Fit illa coniux mente, non carne; ille maritus mente, non opere. Perseuerat inter eos sine actu coniugali coniugalis affectus, & sine deforatione virginitatis, castae dilectionis amplexus. Diligitur, sed non corrumpitur; diligitur illa, nec tangitur, & quasi noua quadam abisag Regem calefacit amore, sed non dissoluit libidine, mulcet obsequijs, sed desiderijs non emollit.

Quadam vero die Pentecostes, cum Rex diuinis interesset mysterijs, hora eleuationis corporis Christi, subito Rex vultu hilarior, & erectior oculis, in risum modicum, seruata tamen regia grauitate, dissoluitur. Mirari, qui aderant, coeperunt, nec sine causa, cum praeter consuetudinem id ei accidisse sciebant. Peractis

autem

autem Missarum solemnij, causam risus instanter adstantes sibi exponi petunt. Ille, ut erat mirae simplicitatis, simpliciter quarentibus, simpliciter omnia confitetur, dicens: Conuenit Danis cum Rege suo antiquum facinus iterare, & quam nobis propitia diuinitas largita est, infestare quietem. In percussione quaedam nostra, qua castigans castigauit nos Dominus, ignorantes Dei iustitiam, & suam extollentes virtutem, dixerunt: *Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit haec omnia.* Quia vero Deus patribus nostris iratus, Danorum non tradidit potestati; suis id viribus tribuentes, facile hoc ipsum & nunc fieri posse arbitrantur, nescientes quia qui percutit, ipse & sanat; & qui mortificat, ipse & viuificat, & qui ducit ad inferos, ipse & reducit. Igitur Rex Daniae, coacto in unum exercitu, hodierna die ventis pro voto flatibus, naues parari praecipit. Iam naues velis, & vela ventis fuerant committenda, & Rex iniquus ob nimiam superbiam quasi semetipsum non sustinens, dum de scapha in nauem conscendere

Y 4

vel-

Deus. 32.

vellet, pede lapso inter vtramque in mare corruit, & statim abyssus valauit eum, & pelagus cooperuit caput eius; sicque morte sua vtrumque populum, Danorum scilicet & Anglorum à peccato pariter, & periculo liberauit. Et spero in Domino deo meo, & in dulcissima matre eius, quod temporibus meis nullum habebit conatus eorum effectum. Hac sunt, quæ Christo reuelante cognoui, & vidi, & risi, & gauisus sum. Risum enim mihi fecit Dominus, & quicumque audierit, corridebit mihi. Notantur tempus & hora, mittuntur nunciij in Daniam, & omnia quæ beatissimo Regi cælitus nunciata fuerant, vera, & eadem hora accidisse reperta sunt.

Succedentibus itaq; prosperis, Rex voti sui nequaquam oblitus, cogitans quanta sibi fecerit Dominus, qui ditauit egenum, sublimauit humile, inglorium coronauit; parat reddere vota sua, parat sumptus, parat donaria. Vocatis autem regni proceribus, habuit cum eis de statu regni vel de sua peregrinatione sermonem, dicens

ens: Non excidi quomodo irruentibus in hereditatem nostram barbaris, facti sumus opprobrium vicinis nostris, subfannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt. Alijs namque interfectis, alijs fugatis, alijs iugo ignominiosæ seruitutis oppressis, nihil ferè honoris, nihil gloriæ nostro generi reliquerunt. Tandem defuncto patre meo, peremptis fratribus, actis in exilium nepotibus, & cum hostibus nostris in omnibus fortuna fauere, mihi profecto nihil spei superesse videbatur. Ego verò contra spem in spem credens, & Domini misericordiæ me totum dedēs, peregrinationem meam ad Sanctorum Apostolorum limina vovi, & deinceps diuinæ me protectioni, dispositionique commisi. Ille autem respexit in orationem meam, & non spreuit precem meam, & abstulit opprobrium meum, & restituit me in regnum patris mei. Insuper cumulatim diuitijs, auxit gloria, donis cælestibus illustrauit: Ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subuertit, omnia nostra amabili quidem pace

composuit. Absit ut tot & tantis eius beneficijs inueniamur ingrati; quin potius de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in iustitia & veritate, faciamusque quod ait Propheta: *Vouete & reddite Domino Deo vestro.* Decernite ergo mecum quomodo me peregrinante, Regnum subsistat Anglorum, qua lege, qua pace, qua iustitia, quo iudice omnia disponantur; quis castra, vrbes, priuata, & publica negocia procuret. Erit autem vnus omnium custos & protector Deus, & pacem quam dedit, ipse seruabit, nobiscum proficiscens, & remanens, qui & vos custodiat, & mercedeat. Tunc omnes in communi uoluerunt ad Regem, se non deserendos, se non exponendos gladijs, patriam hostibus non prodendam, nec pro vno, ut putabatur, bono, tot admittenda pericula allegabant. Tunc Rex eorum vocibus & precibus uergeri se sentiens, diu in animo fluctuabat; quia & voto superfedere periculosum, & tantorum precibus, stertibusque non cedere, inhumanum arbitrabatur. Tandem peregrinationem differens, expectabat donec Apostolico

Psalm. 73.

tus consilio, aut votum redimeret, aut impleret. Demum Pontifex Summus, consideratis praemissis, & diligenter discussis, Regi epistolam subscripta continentem transmissit. Leo Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio suo Eduardo Anglorum Regi, salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam voluntatem tuam laudabilem, & Deo gratam cognouimus, gratias agimus ei, per quem Reges regnant, & Principes iusta decernunt. Sed quia prope est Dominus in omni loco omnibus inuocantibus eum in veritate, & sancti Apostoli cum suo capite coniuncti, vnus spiritus sunt, & pias preces aequaliter audiunt, & quia constat periclitari Anglicam regionem ex tua discessione, qui freno iustitiae seditiosos eius motus cohibes: ex auctoritate Dei, & sanctorum Apostolorum absoluius te a peccato illius voti, pro quo offensam Dei times, & ab omnibus negligentibus & iniquitatibus tuis, ea potestate usi, quam Dominus in beato Petro concessit nobis, dicens: *Mat. II. Quaecumque solueris super terram, erunt soluta & in caelis.* Deinde praecipimus tibi sub nomine sanctae obedientiae & poe-

& poenitentia, vt expensas, quas ad iter istud paraueras, pauperibus eroges, & coenobium Monachoru in honorem sancti Petri Apostolorum Principis, aut nouum constituas, aut vetustum emendes & augeas, & sufficientiam victualium fratribus de tuis redditibus constituas; quatenus dum illi assidue inibi Deum laudauerint, & sanctis augeatur gloria, & tibi indulgentia. Cui loco quicquid contuleris, vel collatum est, vel conferetur, vt ratum sit, Apostolica auctoritate praecipimus, & vt semper habitatio monachorum sit, & nulli laicae personae nisi Regi subdatur, & quaecumque priuilegia ibi constituta volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus, & robustissima auctoritate confirmamus, & in infractores eorum aeterna maledictione damnamus.

Responsalibus autem Regis, & literis Pontificis oraculum caeleste occurrit. Erat enim vir quidam in Anglia, Deo dilectus & hominibus, qui in specu subterraneo multis annis inclusus, suorum erat. meritorum sti-

pendijs iam vicinus. Huic Petrus Apostolus in visione noctis assistens, ait: Rex Eduardus pro voto, quo se celi adhuc exularet adstrinxerat, pro Regni etiam pace pauperumque necessitate, preceque sollicitus, Romanam ecclesiam de omnibus credidit consulendam. Nouerit ergo se mea auctoritate ab hac obligatione solutum, & de coenobio ad mei nominis honorem construendo, a summo Pontifice suscepisse mandatum. Incunctanter itaque literis Apostolicis fidem habeat, praecipis obediat, consilij acquiescat. A me enim egressus est sermo, quem sibi quondam patronum elegit, viae comitem, gratiae largitorem. Est autem mihi locus in occidentali parte Londoniae a me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi proprijs manibus consecraui, mea nobilitati praesentia, diuinis etiam miraculis illustraui. Thorneia nomen est loci, qui quondam ob peccata populi, Barbarorum traditus potestati, pauperrimus ex diuite, humilis ex sublimi, ex nobili factus est contemptibilis. Hunc me Rex praecipiente,

in habitaculum monachorum suscipiat reparandum, sublimandum aedificiis, possessionibus ampliandum. Non erit tibi aliud, nisi domus Dei, & porta coeli: ibi erigenda est scala per quam descendentes & ascendentes Angeli, preces & vota hominum perferant, & deferant gratiam. Inde ascendentibus referabo ianuas paradisi, ut ex officio, quod meus mihi Dominus, ac Saluator iniunxit, & ligatos absolvam, & absolutos suscipiam, & quam eis delictum occluserat, iustificatis portam patrie coelestis aperiatur. Tu autem omnia, quae audisti a me & didicisti, literis tradens regi mitte, ut munere Dei duplicato, & de absolutione securior, & praeccepti executione deuotior, in mei autem dilectione & obsequio reperiat propensior. His dictis lux cum loquente disparuit. Scripsit itaque senex omnia audita, & regi direxit. Eadem autem hora lecto papae scripto, beati senis apices recitantur. Tunc rex laetus, & alacris, pecuniam, quam ad peregrinationem parauerat, pauperibus distribuit, & monasterium aedificauit.

Tem.

Tempore quo Rex Ethelbertus, qui regnauit in Cantia praedicante Augustino, fidei sacramenta susceperat, nepos eius Sebertus, qui Orientalibus Anglis praefuit, fidem eodem Episcopo euangelizante suscepit. Hic Londonijs, quae regni sui caput habebatur, intra muros Ecclesiam beati Pauli fabricauit, & Episcopali honore Mellitum Episcopum, instituens honorauit. Extra muros uero in occidentali parte, in honorem beati Petri monasterium insignem fundauit, & multis possessionibus ditauit. Nocte autem, dedicationem eiusdem Ecclesiae praecedente, piscatori cuidam Thamesis fluminis, qui idem monasterium praeterfluit, ueteriori ripa in habitu peregrino beatus Petrus apparet, promissa mercede transponi se ab eodem, & petit, & promeruit. Egressus autem de nauicula, Ecclesiam piscatore cernente, ingreditur, Et ecce subito lux coelestis emicuit, miroque splendore illustrans omnia, noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apostolo multitudo ciuium superiorum, ingredientium & egredientium, melodiaque coelestis

lestis insonuit, indicibilis odoris
 fragrantia nares perfundebat. Per-
 cis autem omnibus, quæ ad ecclesie
 dedicationem spectant solennijs, re-
 dit ad piscatorem piscium piscator
 egregius hominum. Quem dum diu-
 ni luminis fulgore perterritum &
 alienatum per se sensibus reperisset,
 blanda consolatione reddit hominẽ
 sibi, animum rationi ingredients
 lembum simul vterque piscator, ait
 Petrus: Nunquid pulmentarium non
 habes? & ille, Inconsultè, inquit, lu-
 cis perfusione stupidus, & expecta-
 tione tui detentus, nihil cepi, sed
 promissam à te mercedem securus
 expectavi. Ad hæc Apostolus ait:
 Laxa nunc retia in capturam. Paruit
 imperanti piscator, & mox impleuit
 rete piscium maxima multitudo.
 Omnes erant eiusdem generis pisces,
 præter vnum miræ enormitatis esoc-
 cium. Quibus ad ripam extractis, di-
 xit Apostolus, Hunc, qui præ cæteris
 pretio & magnitudine præcellit,
 Mellito ex mea parte defer piscem
 Episcopo. Pro nautica verò mercede,
 cætera tibi tolle.

Huius

Huius generis copia abundabis in
 vita tua, & longo tempore post te
 progenies tua, tantum ne vltra pesca-
 ri audeatis in celebritate Dominica.
 Ego sum Petrus, qui loquor tecum,
 qui cum meis conciuibus constructã
 in meo nomine basilicam dedicaui,
 episcopalemque benedictionem me-
 æ sanctificationis auctoritate præue-
 ni. Dic ergo pontifici, quæ vidisti &
 audisti, tuoque sermoni signa parie-
 tibus impressa testimonium perhi-
 bebunt. Superseat igitur dedica-
 tione, suppleat quod omisimus, Do-
 minici corporis & sanguinis sacro-
 sancta mysteria, populumque sermo-
 ne erudiens, notificet omnibus hunc
 locum me crebro visitaturum, hic me
 fidelium votis & precibus affutur-
 um, sobriè verò, piè, & iustè in hoc
 sæculo viuentibus cæli iannam refe-
 raturum, His dictis confestim ab o-
 culis eius disparuit. Mane autem fa-
 cto, Episcopo Mellito ad dedicandã
 Ecclesiam procedenti cum pisce pi-
 scator occurrit, & omnia, quæ sibi
 mandata fuerant, pandit. Scupet An-
 tistes, referatisque Ecclesie valuis,
 videt

videt pavementū vtriusq; alphabeti inscriptione signatum, parietem bis tenis in locis sanctificationis oleo unctum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus infigere, & quasi recenti resperione adhuc cuncta madescere. Quod videns Episcopus, Vnā cum populo Deum benedicebat, & illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut à patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei conferret, beato Petro, & que seruientibus decimas offerebat. Vnus tamen semel fraudem ausus inferre, mox tā diu artis caruit beneficio, donec confessus reatū, & ablatum restitueret, & promitteret correctionem.

Hæc cum sanctus Eduardus relatione, ac scriptis veterum didicisset, ad monasterium illud ædificijs, possessionibus, & dignitatibus altius extollendum exarsit animus eius, & propriiuelegijs illius loci, cæterisq; causis nuncios Romam transmisit, talem epistolam Papæ deferentes. Summo vniuersalis Ecclesiæ patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam, & subiunctionem, & obedi-

enti-

entiam. Glorificamus Deum, quia curam habet suæ electæ ecclesiæ, quoniam in loco boni prædecessoris vos optimum successorem cōstituit. Quapropter iustum iudicamus, apud vos velut ad solidam petram acuire, & probare oēs bonas actiones nostras; & vestrā notitiā atq; societate in bono habere, quatenus eas donationes & priuilegia, quæ obtinimus apud prædecessorē vestrū, renouetis, & augeatis nobis, videlicet vt quod ille iniurauerat nobis sub nomine obediētiae, & poenitētiæ propter votū q̄ vouerā ire Romā, & in remissionē omniū peccatorū meorū cōstruere cœnobiū Monachorū in honorē Apost. Petri, ratū faciat, & priuilegia possessionū & dignitatum eiusdē loci cōfirmetis, renouetis, & decernatis. Ego quoq; pro modulo meo augeo & cōfirmo donationes, & consuetudines pecuniarū, quas habet Sāctus Petrus in Anglia, & ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, vt oretis pro me, & pro pace regni mei & continuā ac solēnē memoriā instituatis totius gētis Angliæ corā corporibus sanctorū Apostolorum.

Re

Rescripsit autem ei Papa in hunc modum: Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, Gloriosissimo ac pijs-
simo, omnique honore dignissimo, speciali quoq; filio nostro Eduardo Anglorum Regi, visitatione omnimodam, salutē mellifluam, & benedictionem Apostolicam. Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestrā prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit, & decorauit, erga beatum Petrum Apostolorum Principem, nobiscum habere dilectionē, & in omnibus Apostolicis censuris. Literas igitur vestre nobilitati trāsmittimus, & per eas sanctorum Apostolorum societatem, & nostram vobis damus, orantes misericordiam illius, qui est Dominus omnium, & rex super omnia solus, vt participem faciat ex omnibus, si qua sunt coram Deo, bonis operibus nostris, & fratres nos, ac socios in sua dilectione constituat in omni tempore amplius, ac non minorem partē obsequij nostri vobis in suo regno reassignet, quā nobismetipsis prouenire optamus. Erimus etiam

deinceps pro vobis sine dubio orātes assidue, vt ipse Deus subiiciat hostes & inimicos qui contra vos voluerint insurgere, & confirmet vos in paterno solio, propria hæreditate, ac beatus Petrus sit vobis custos, & adiutor in omni tribulatione. Renouamus ergo & confirmamus, ac augemus vobis priuilegia vestra, scilicet, vt absoluti sitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus alijs peccatis, & iniquitatibus vestris auctoritate illius, qui me, licet indignum, suæ sanctæ præesse voluit Ecclesiæ. Præterea illi loco, quem sub nomine sanctæ poenitentiae construendum, & meliorādum suscepistis, quoniam vt fertur, primam antiquitus consecrationem à beato Petro accepit, cuius licet indigni, Vicarij sumus, & regia antiquitus sedes est, ex auctoritate Dei, & sanctorum Apostolorum, atque huius Romana Sedis, & nostra cōcedimus, permittimus, & solidissimē cōfirmamus, vt amplius in perpetuum regiae constitutionis locus sit, atque repositorium regalium insignium, & habitatio perpetua monarchorū, qui nulli omnino personæ

nisi regi subdantur, habeantque potestatem secundum regulam sancti Benedicti per successiones eligere ex se idoneos Abbates, neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio ex se praelegerit. Absoluimus etiam eum locum ab omni seruitio & dominatione Episcopali, ut nullus Episcopus illuc introeat ordinaturus, aut praecepturus aliquid, nisi expeditione & consensu Abbatis, & Monachorum. Et habeat idem locus liberum procinctum, id est, ambitum, & coemeterium mortuorum circa se absque Episcopali, vel cuiuslibet respectu, vel exactione, & omnia, quae ad libertatem, & exaltationem illius loci ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, hilari & promptissima voluntate concedimus. Possessiones autem, quas antiqui Reges, seu quicumque alij homines, vos quoque, & vestri barones ad eundem locum contulistis, & chartas, quae ex eis factae sunt, diuina & nostra auctoritate roboramus, & ratas ac stabiles esse decernimus, & intracto

fractores earum, inuasores, aut diminutores, aut disperfores, venditores etiam aeterna maledictione cum Iuda proditore damnamus, ut in beata non habeant partem resurrectione, sed a beato Petro Apostolo se iudicandos sciant, quando sedebit cum suis coapostolis, iudicans duodecim tribus Israel. Vobis vero & posteris vestris *Matth. 19.* Regibus committimus aduocationem & tuitionem eiusdem loci, & omnium totius Angliae ecclesiarum, ut vice nostra cum consilio Episcoporum, & Abbatum constituatis ubique quae iusta sunt, scientes pro hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cuius Regnum & Imperium non desinet, nec minuetur in saeculum.

Sanctus autem Eduardus tributum illud grauissimum, quod tempore patris sui classi Danicae pendebatur, & postmodum Fisco Regio inferebatur, regia liberalitate remisit, & ab hoc onere importabili in perpetuum Angliam absoluit. Cum enim collecta illa pecunia ante illum delata esset, diabolum super cumulum sedentem & ludentem vidit, & ne amplius

exigeretur præcepit. Cùm in palatio iuxta Ecclesiam beati Petri Rex aliquando moraretur, superuenit quidam vir mirabilis, Hybernicus genere, pedis vtriusque priuatus officio, nerui enim in poplite contracti, ad posteriores corporis partes crura rectorserant, tali natibus inhæserant, immersione carnibus pedum articuli à lumbis eius & deorsum corpus omne peruerterant. Porrectis ad terram manibus & scamnis suppositis reprobatur, & factus sibimetipsi grauis, trahebat se post se. Hic videns Regis cubicularium, ait ad eum: Hugoline, non me respicis, nec miseraberis, nec mouebit te mea tantam calamitas? & ille: Quid me vis facere? Cui pauper: Sexies, inquit, Apostolorum limina repens (vt cernis) visitauit, & sanitatem necdum promerui. Quam tamen Apostolorum Princeps non negauit, sed distulit, socium in hoc miraculo habere volens Eduardum, quem sibi nouit esse deuotum. Ab ipso enim Apostolo in mandatis accepi, Regem adire, vt me suo sacro subuectum dorso ad ecclesiam

eius

eius, quæ palatio vicina est, perferat, recepturum, si id fecerit, membrorum meorum integram sanitatem. Hæc ubi nuntiata sunt Regi, gratias agit Deo, & citatus mox æger accessit, Rex verò vt spiritualis ille asinus fortis, accubans in terminis, supponit humeros suos ad portandum: Pendet de humero tanti Principis plenus sordibus Pauper, squalidis manibus, brachiiisque squamosis regium illud pectus, collumque complectitur. Interea ex assistentibus ridebant nonnulli, alij à paupere Regem delusum iocabantur, alij simplicitatem iusti fatuitatem iudicabant. Cum itaque Rex paululum processisset, subito nerui extenduntur, rigantur ossa, carnes marcidæ recalescunt, emergunt à carne articuli, pedes à natibus soluantur. Distendit homo crura, poplite iam flexibili; & sanie cum sanguine profluente, vestis Regia ornatur potius, quam foedatur. Iam nunc satis esse clamant omnes, sanatum languidum, onus ob sordes vlcerum deponendum. Ille vero memor præcepti quod suscep-

z

rat

rat, Sirenium cantus obturata aure pertransijt, ingressusque ecclesiam, ante sanctum altare holocaustum, quod detulerat, Deo ac beato Petro resignavit, incolumemque dimisit. Suscepto autem à Rege itineris viatico, acturus gratias Deo & sancto Petro, Romam profectus est.

In monasterio autem beati Petri ante altare sanctæ Trinitatis missarum solemnibus sanctus Rex vice quadam cum Comite Leofrico assistebat. Et ecce speciosus ille forma præ filiis hominum Christus Iesus in ara consistens, oculis utriusque visibiliter corporalis apparuit, sacraque dextera super Regem extensa, signum sanctæ Crucis eum benedicendo depinxit. At Rex demisso capite, diuinæ maiestatis odorabat præsentiam; Comes vero quid in animo Regis ageretur ignorans, volensque Regem tantæ visionis esse participem, cœpit velle ad ipsum vsque procedere. Verum Rex quid in mente Comitis voluebatur intelligens, Sta, inquit, Leofrice, sta: quod vides, video & ego. Post missam verò dixit Rex ad
Comitem

Comitem: Per eius, quem vidimus, maiestatem, mi Leofrice, te obtestor, ne, quoadusque vixerimus, sermo iste proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem nostram ob fauorē vulgi pulset elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quasi glandes mulieri cuidam succreuerant, quæ totam faciem deformi tumore foedantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem in saniem verterrant, inde nati vermes, odorem terribissimum exhalabant. Iubetur tandē in somnis adire palatium, & ex Regis manibus sperare remedium, quibus si lota, si tacta ac signata foret, meritis eius reciperet sanitatē. Cum autem venisset ad Regem, & oraculum exposuisset: ille nec sordes cauit, nec foetorem exhorruit; sed loca tumentia manibus contrectans & aqua lauans, signum sanctæ Crucis impressit: & subito rupta cute cum sanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abscessit.

Cœcus quidam docetur oraculo, lumen amissum sancti Regis meritis se adepturum, si lympha, qua manus ablueret, ipse faciem perfudisset. Cumque id cubiculario, & ille Regi retulisset, obstupuit ille, plurimum indignatus, illud phantasmatis hominem, nihil tale de peccatore sperandum, Apostolicæ id esse virtutis, nec fidem somnijs adhibendam asseruit. Aqua manus lauit, & ad Ecclesiam processit, cubicularius autem cæco receptam in pelui aquâ illam tradit: cum quâ oculos & faciem lauans, visum confestim percipere meruit.

Cinis quidam Licolnienſis cæcitate percussus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux succedit.

Quidam cœcus regem adire, & visum ab eo percipere monitus, cubiculario, & ille rem Regi pandit, Cui Rex: Veniat, inquit, quis ego sum qui contrister, & non potius exultem, si meis manibus, licet indignis, promissum beneficium homini

il-

illi pietas diuina contuleri? Vocatus est autem vir, & à Rege tactus & signatur, & inter manus eius ab oculis vtrisque vbertim sanguis effluxit, pupillas serenavit, & tumorem palpebrarum deposuit. Et dixit homo ille: Video te Domine mi Rex, & facies tua tanquam facies Angeli stantis ante me. Alia autem vice duo cœci cum vno monoculo, aqua lotionis manuum Sancti perfusi, visum percipere meruerunt.

Sedebat aliquando Rex ad mæsâ, & à latere eius Comes Godouinus. Huius duo filii adhuc pueri, Haraldus & Toftius, iudebant coram eis, cumque vnus ex illis amarius quam expetebat ludi suauitas, infurrexisset in alterum, ludum vertunt in pugnam. Et ecce Haraldus vehementius in fratrem irruens, capillis eius vtramque manum inserit, prostratumque nisi citius eriperetur, virtute superior suffocasset. Tunc Rex versus ad Ducem, ait: Nihil aliud, ô Godouine, nisi simplicem in his vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris. Et ille: Nihil aliud, Domine mi.

Tunc Rex dixit: Longe aliud mea mihi mens loquitur: & his quid futurum sit pueris, per hoc mihi bellū reuelatur. Emensis quippe puerilibus annis, cum in virum vterque profecerit, tandem aduersus inuicem liuor vtrumque aduret. Et primum circumuentione, insidijsque priuatis, quasi ludere videbuntur, ad vltimum fortior infirmiore procribet, rebellantem prosternet, & prioris mortem post modicum sequens alterius calamitas expiabit. Quæ omnia sic cōpleta, tota Anglia teste, probatur. Nam Tostius ab Haraldō fugatus, cū paulo in Regnum successisset Eduardo Haraldus, vnā cum Rege Noruegiæ Tostius prosternitur, & totus fere exercitus deletur. Eodem anno Haraldus ipse Regno spoliatus Anglorum, aut misere occubuit, aut, vt quidam putant, pœnitentiæ tandem seruatus, euasit.

Goduinus cum in mensa Regi assideret, vnus ministrorum in obicem aliquem vno pede immoderatus impingens, panē lapsū incurrit: quem tamen pes alius recto pe-

de

de procedens, iterum in statum suum nil iniuriæ passum erexit. De hoc euentu pluribus inter se loquentibus, & quod pes pedi subueniret gratulantibus, comes quasi ludendo intulit: sic est frater fratrem adiuuans, & alter alteri in necessitate subueniens. Et ait Rex ad Ducem: Hoc meus mihi fecisset, si Goduinus hoc permisisset. Ad hanc vocem Goduinus expauit, & tristem præferens vultum, ait: Scio ego, Rex, scio, adhuc de morte fratris tui tuus me accusat animus, nec eis æstimas discredendum, qui me vel eius, vel tuum vocant proditorem; sed secretorum omnium conscius Deus iudicet, & sic buccellam hanc, quam manu teneo, guttur meum faciat pertransire, & me seruet illæsum, sicut nec tuæ proditiōis reus, nec de fratris tui nece mihi conscius existo. Cumque vir beatus buccellam manu benedicens signasset, miser ille eam ori inferens, vsque in medium gutturis pertraxit.

Tentat interius trahere, nec valet, rētat emittere, sed firmitus hæsit. Mox meatus, quibus ducebatur spiritus occcluditur, vertuntur oculi, brachia rigescunt. Intueretur infeliciter morientem Rex, & vltionem in eum sentiens processisse diuinam, adstantes alloquitur, dicens; Extrahite canem istum, & factum est ita. Hic Goduinus simplicitate Regis abutens, multa in Regno contra iustitiā & Deum faciebat. Cunctos ferē Regis cognatos, & amicos quos de Normannia adduxerat, fraude sua, dolo, & circūuentione de patria exturbabat; credēs sibi cuncta processura pro voto, si Rex amicis nudatus, suis tantum consilijs vteretur. At Rex cuncta dissimulans, diuinis vacabat obsequijs, vltionemque Dei sibi futuram multis prædixit. Aliquando etiam ipsi Goduino id ipsum non tacuit.

Sanctus Eduardus nulli petenti in nomine sancti Ioannis Euangelistæ aliquid denegabat. hunc enim post Apostolorum Principem arctius diligebat. Vnde cōtigit, quod quidam peregrinus, absente Camerario, in

nomine sancti Ioannis Euangelistæ importunē à Rege elemosynam postularet. Cui Rex pretiosum annulū, cū nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit post hæc, duos Anglicos ad adorādū Saluatoris sepulcrum Hierosolymam proficisci. Qui die quadam à publica strata declinantes, deuia quæque sectati sunt; & sole ruente, nox obscura adducta est.

Et cū nescirent quid agerent, quo se verterent, apparuit eis senex quidā venerandus, qui eos ad ciuitatem reducit. Susceptis autem hospitio, mensa paratur, lautissimeq; refecti, dant membra quieti, Mane autem facto, egressis illis de ciuitate, ait senex. Vni fratres, cum summa prosperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam prosperū iter faciet vobis Deus & ego ob amorem Regis vestri in omnivia firmabo super vos oculos meos. Ego enim sum Apostolus Christi Ioannes, qui Regem vestrum ob meritum castitatis summa dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrino parenti tribuit, reportate, denunci-

antes obitus sui instare diem: quem infra sex menses visitans visitabo, ut mecum sequatur Agnum quocumque ierit. His dictis, disparuit, & illi ad patriam prosperè redeunt, quæ viderant & audierant, Regi seriatim retulerunt.

Cùm autem Rex infirmitate graui detineretur, in mētis raptus excessū, biduo ferè iacebat exanimis. Tãdem quasi de graui somno euigilās, aperuit oculos, & sedit, & assumpta parabola, ait: Cùm adolescens in Normannia exularem, grata mihi semper extitit bonorum amicitia, & quicumque sacræ religionis meliores videbantur, hi mihi cæteris erant familiariores. Inter quos duos monachos speciali quadam deuinxerant charitate, conuersationis honestas, vitæ sanctitas, suauitas morum, verborum affabilitas. Hos frequentius visitabā, quia dulcia faucibus meis eloquia eorum. Hos ante plurimos annos translatos ad cœlum vidi mihi paulo ante im somnis assistere, quid genti meæ post obitum meum sit fu-

sit futurum, ex Dei mandato mihi referentes.

Impletam dicunt Anglorum nequitiam, & iniquitas consummata iram pronocat, accelerat vindictam. Sacerdotes prænaricati sunt pactum Domini, polluto pectore, & manibus inquinatis sancta contrectant. Et non pastores, sed mercenarij exponunt lupis oves, non protegunt, lac & lanam quærent, non oves, ut detrusos ad inferos mors, & pastores depascant, & oves: sed & principes terræ infideles, socij futurum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori est, nec lex honori, quibus veritas oneri, ius contemptui, crudelitas delectationi; Itaque nec prælati iustitiam, nec seruant subditi disciplinam. Et ecce Dominus gladium suum vibrauit, arcum suum teterit, & parauit illum. Ostendit deinceps populo huic iram, & indignationem, immisiones insuper per angelos malos, quibus traditi

Ioan. 3.

sunt anno vno & die vno igne simul
& gladio puniendi. Ego verò ob in-
tentatam meæ genti calamitatem do-
lens, atque suspirans, dixi: O cælestū
secretorum cōscij, si conuersi egerint
poenitentiam, nunquid non ignoscet
Deus, & relinquet post se benedicti-
onem? Poenitentia certè prolata Dei
ore in Niniuitas suspendit sententiā;
quæ etiam imminentem impijssimo
Achab debitam distulit ultionem.
Suadebo igitur genti meæ, vt poeni-
teant de præteritis, & caueant de fu-
turis, & fortè miserebitur Deus, vt
non inducat super eos malum hoc
grande, sed qui punire præparauit a-
uersos, recipiat in gratiam solita pie-
tate conuersos.

Psalm. 76i

Nequaquam, inquit, hoc erit,
quoniam induratū est cor populi hu-
ius, & excoecati oculi, & aures aggra-
uata, vt nec audiant corripientem,
nec intelligant commonentem, nec
terreantur minis nec beneficijs pro-
uocentur. His eorum verbis dum mi-
hi maior accresceret sollicitudo, di-
xi: Nū ita in perpetuum irascetur De-
us, & non apponet vt complacitor
sit

sit adhuc? Quando ergo tristibus læta
succedent, aut tot aduersa qualis cō-
solatio temperabit? Quale sperandum
est in his malis remedium, vt sicut il-
lic terret, & contristat futura cor-
reptio; ita hinc aliquantulum mul-
ceat diuinæ miserationis promissio?
Ad hæc sancti tale mihi problema
proponunt. Arbor quælibet viridis
à suo trunco decisa, ad trium iugerū
spatium à radice propria separetur.
Quæ cum nulla hominis manu degē-
te, nulla urgente necessitate, ad suum
reuerfa truncū, in antiquam radicem
sefe receperit, resumptoq; succo rur-
sum floruerit, & fructum fecerit; tunc
sperandū est aliquod in hac tribula-
tione solatiū, & de ea, quam prædixi-
mus aduersitate remediū. Hæc cū di-
xissent, ipsi cælo, vobis ego redditus
sum. Assidebant narranti visionē Re-
gina, Robertus sacri palatij custos,
Dux Haraldus, Stigandus & qui a-
scendit cubile patris sui, & macula-
uit stratū eius, viuente adhuc Rober-
to Archiepiscopo, cathedrā Cantua-
riensem inuadens; ob hoc à Summo
Pontifice suspensus paulo post cre-
puit

puit, & effusa sunt viscera eius. Hic
 ad vocem narrantis obduruit, nec
 terretur oraculo, nec fidem habuit
 prophetanti, sed potius regem senio
 confectum delirare submurmurans,
 ridere maluit quam lugere. Ceteri
 verò, quibus mens sanior erat, fle-
 bant vbertim & suspirabant, qui ni-
 hil secus quam ipse dixerat, aut à sa-
 cerdotibus, aut à principibus fieri
 non ignorabant. Quidam enim præ-
 missam similitudinem dicunt regem
 pro impossibili statuisse, illi maxi-
 mè qui totam Anglorum nobilitatē
 sic deperisse lugebant, vt ex ea gente,
 nec Rex, nec Episcopus, nec Abbas,
 nec Princeps quilibet vix in Anglia
 cerneretur. Mihi sanè alia mens est,
 consideranti sanctissimum virū Dun-
 stanum, & ipsam calamitatem prædi-
 xisse. Potest proinde sic non incoe-
 nienter exponi. Arbor hæc regnum
 Anglorum significat, decorum glo-
 ria, delicijs, diuitijsque fecundum,
 excellētia regiæ dignitatis sublime.
 Radix ex qua totus honor iste pro-
 cessit, regium semen fuit, quod ab
 Alfredi, qui primus Anglorū à Sāmo
 pon-

Pontifice vnctus & consecratus fue-
 rat in Regem, recta successionis li-
 nea vsque ad sanctum Eduardum
 descendit. Abscissa est arbor de trū-
 co, quando regnum à genere regali
 diuisum, ad aliud semen transla-
 tum est. Ad spatium trium iugerum
hæc facta est separatio, quia in trium
 temporibus regum, nulla fuit nouis
 cum antiquo semine regali coniun-
 ctio. Haraldus enim successit Ed-
 uardo, Vvilhelmus Haraldus, Vvil-
 helmus iunior priori Vvilhelmo.
 Accessit ad radicem, quādo rex Hen-
 ricus, in quem totum regium decus
 transfusum est, nulla necessitate co-
 gente, nulla spe lucri urgente, sed
 ex infuso ei amoris affectu, abnep-
 tem Eduardi Mathildam duxit vxo-
 rem, semen regium Nortmannorum,
 & Anglorum coniungens, & inter-
 ueniente opere coniugali, de duo-
 bus vnum faciens. Floruit sanè ar-
 bor, quando de vtroque semine Im-
 peratrix Mathilda processit. Tunc
 verò fructum fecit, quando de ipsa
 Henricus exoriens, quasi lapis an-
 gularis vtrunq; populū copulauit.

Haber.

Locus ob-
scurus.

Habet nunc certè de genere Anglorum Anglia Regem, habet de eadem gente Episcopos & Abbates, principes, & milites, ex vtriusque seminis cōiunctione procreatos. Si autem alicui hæc displicuerit expositio, aut ipse aliter exponat, aut aliud tempus, quo hæc expleantur expectet.

Sciens itaque Rex, quia appropinquavit hora eius; ut transiret de hoc mundo, suum transitum mox in circuitu propalari iussit, ne mortis suæ agnitione dilata, orationum quoque suffragia differrentur. Sicque senex, & plenus dierum, ac bonorum operum migravit ad Dominum. Obijt autem anno Domini millesimo sexagesimo sexto, cū regnasset viginti tribus annis, mensibus sex, & diebus viginti septem, pridie nonas Ianuarij, cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, periit libertas, vigor omnis interijt.

Contractus quidam ad sepulchrū eius veniens, membrorum sanitatem deuotis lachrymis, & precibus postulabat. Et ecce vis quædam occulta subito nervos extendit, in natura-

lem

lem statum crura, pedesque retorquit, euulsisque a carne articulis sanguis profluit, paulatimque succo resumpto, arida prius ossa pristinum robur recipiunt.

Sex quoque cæci, vnum monoculum secuti, ad sepulchrū regis properantes, cum alter ab altero traheretur, & vnus præcedens oculus, viris septem ducatum præberet, sancto cum lacrymis miseriam exponunt, opem flagitant, contra diuturnæ caliginis tædium sanctissimi regis deposcunt auxilium. Nec mora, beati meritis, & precibus visum, oculorumque claritatem percipere meruerunt.

Interea Haraldus filius Godvini, regnum nec iure, nec natura sibi debitum vsurpans, malum, quod Anglis secundum sancti Regis oraculum Dominus præparauerat, transgressione pacti cum duce Vuillhelmo, & fidei læsione acceleravit. Ut autem attenuatis viribus facilius ab his, quos iniuste prouocauerat, hostibus vinceretur; suscitauit ei Deus à parte Aquilonis inimicos, scilicet Haraldum Regem Noruegiæ, & Tostium fratrem suum,

suum, quem de Anglia expulerat, ipse quippe tempore Regis Eduardi exulabat in Flandria. Hi cum magna classe per Humbriam Eboracū properantes, cum exercitum Northumbrensiū praelio excepissent, potiti victoria, magnam de obstātibus stragem dederunt. His Haraldo nunciatis, exercitum copiosum ex omnibus finibus Angliæ collegit.

Apparuit autem tunc sanctus Eduardus cuiusdam Alexi, Abbati Ramefig, viro religioso, dicens, Vade, & dic Haraldo, vt homines, qui contra ius & fas regni huius fines inuadunt, aggrediatur securè. Ego enim ero Dux & Protector exercitus, quoniam iustitiæ gentis huius deesse non possū. Per me enim reportabit vice hac de hoste triumphum. Et ne verbis tuis fidem derogat, secretum ei tui cordis ostende, vt cum ei quæ nullo conscio mente voluebat, edixeris, non hæc tuæ adinuentiōni, sed meæ promissioni adscribat.

Noctē quidem præterita, cum dolore femoris torreretur, licet eum non parum vrgeret imminens molestia, si.

stia, siluit tamen, reputans apud se, si publicaret languorem, quod suis esset contemptui, & hostibus irrisioni. Verum quia nunc ab illa peste conualuit, de meo præsumens auxilio, contra Barbaros iustum bellum suscipiat, & ab imminente periculo tuos eripiat. Quod cum Abbas Haraldo referasset, ex cælesti promissione factus audacior, in valida manu progrediens, apud Stamfordbrig hostibus occurrit. Consertoque praelio, dux vterque prosternitur, scilicet Rex Noruuegiæ & frater Haraldī Tostius, & penè totus eorum exercitus deletus est.

Anno tricesimo sexto post sancti Eduardi obitum, cum corpus eius de terra elenaretur, integrum, incorruptum, & flexibile cum vestibus recentibus repertum est. Quod videns Episcopus Rossensis, pilum vnum deuotionis desiderio accensus extrahere, sibi que ferrare conatur. Sed ille firmiter hærens, affectum mentis Episcopi, & voluntatem defraudauit. Mulier quædam in festo sancti Eduardi operibus vacans, paralytis

paralyfis morbo correpta, ad corpus sancti deducitur, & sanitatem pristinam se recepisse latatur. Tres viri febre quartana vexati, visitato facti sarcophago, quasi in momēto curati sunt.

Obijt S. Eduardus anno Domini 1066. qui beatissimus Rex post annos circiter centum in sanctorum numerum relatus fuit ab Alexandro Tertio Pōtifice, anno pōtificatus quarto, & Christi 1163. vt Cardinalis Baroniusin notis ad Martyrologium, die quinta Ianuarij, & alij testantur.

S. Eduardi Regis vita Finis.

SAN.

SANCTI LEOPOLDI
Austriae Principis Ca-
nonizatio,

Et inter sanctos Confessores adscriptio.

Cum suae festiuitatis institutio-
ne, pro die 15. Mensis No-
uembr.

*Innocentius Episcopus, seruis seruorum
Dei, ad perpetuam rei memoriam.*

SACROSANCTAM Matrem
Ecclesiam astitisse à dextris Dei
Reginam, in vestitu deaurato,
circumdatam varietate; non ab re
per Prophetam traditur. Regina e-
quidem, quæ illi Regi Domino, per
quem Reges regnant, & principes
iustitiam faciunt, desponsata sit. V-
nica eius columba, luna perfecta in
æternum. Arcturus per gyrum no-
cturna spacia perenni lumine illu-
strans: Lucifer qui nescit occasum:
Aurora hic in crepusculo caligan-
tis sæculi coruscans: & in diem lu-
cidum in Regno cœlorum sese dif-
fun-

fundens. Regina quæ illi seruiat, cui seruire regnare est, illi fidem habeat, illi se totam committat, Regina quæ Christi fideles sub umbra alarum suarum ex terreno carcere ad regna cælorum perducatur, ubi de cælo pleno lactet, atque inebrietur, ex multis armis nos eripiens, regni cælestis cum Christo Domino participes efficiat. In vestitu, inquit, deaurato. Vestimentum Ecclesiæ sanctam fidelium vitam esse profiteremur. Nam sicut tota Ecclesia vestimentum est Christi, ita fideles quoque eiusdem Ecclesiæ vestimentum esse arbitramur. Vestimentum scilicet non habens maculam per peccatum, neque rugam per duplicitatem; sed iustitiam in Deum, per simplicitatem cordis tectum vestimentum innocentia, quam homo plasmatus à Deo accepit, male à serpente persuasus perdidit, ad quam recuperandam poenitentia, & Dei misericordia induimur. Vestimentum deauratum, splendore sapientia aureo perlucens, clara enim est sapientia, quæ nunquam marcescit, facile videtur ab his qui eam querunt.

Doctrina est disciplina Dei, electrix operum illius, quæ nihil loquenterius, quæ operatur omnia, artifex omnium quæ apud turbas claritatem, & honorem apud seniores præstant. Vestimentum deauratum perfectione auri, id est, iustitiæ, quæ nihil humano generi vtilius. Dilectione disciplinæ ex qua custodia legum emanat, legum autem custodia consummatio est incorruptionis. At vero incorruptio facit, nos esse Deo proximos per quam beatitudo æternæ vitæ à nobis comparatur. Circumdatur Ecclesia dicitur varietate gratiarum, administrationum, & officiorum, iuxta verbum Apostoli, diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus eas conferens; diuisiones administrationum sunt, idem autem Dominus; & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus. Circumdatur varietate potestatis, ordinis, status, & variarum Ecclesiarum decore, quæ veluti adolescentulæ, hanc de qua sermo est, catholicam Ecclesiam quasi matrem obseruant, non vetustate per culpam, sed nouellæ per gratiam,
noa

non senio steriles, sed ad spiritualem congrue foecunditatem, & nouasem- per prole pullulantes. Nam à iusto Abel, vnde Ecclesiae exordia trahimus, in hanc vsque diem, quot sanctos orbis terrarum habuit; tot quasi palmites protulit, ex quibus varij indies surgunt surculi in hac vinea nostra Sabaoth, quam licet immeriti, praestante Domino, sortiti sumus excolendam, feruntur. Circumdata varietate, quod alia triumphantis, alia militantis Ecclesiae species existat. De triumphantis Domini sponse re promittitur: Ego ero eis, quicquid ab hominibus iuste desiderari potest, ero illis honor, gloria, salus, & vita, virtus & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Ecclesia fundæ non ineptè assimilatur: nã sicut è funda in gyrum versata, lapides exeunt, quibus aduersarij feriuntur, & Goliath prosternitur; ita ex sancta Ecclesia dum per varias procellas, & tempestates fluctuantes huius sæculi per tribulationum circuitum rotatur fortes viri prodeunt, quibus quasi lapidibus iniquorum cor-
da

da traduntur, & de hoste humani generis nequissimo à Christi tyronibus triumphatur.

Hanc ipsam Ecclesiam Deus om. 5. 2. nipotens mira quadam dispositione, & potestate fundauit, pretioso vni- geniti filij sui Domini nostri Iesu Christi sanguine dotatam esse voluit, multiplici Spiritus sancti gratia ornauit, a postolorum simplicitate & fide roborauit, quos ignaros delegit, vt populos non tam sermo illorum, quam causa ad credendum adduceret. Martyrum tormentis, cruciatibus, constantia, & trophæis stabiluit, repressa paulisper, quini- mo confusa infidelitatis sauitia, & inimico homine superfeminante zizania, crescente, multiplicataque hæreticorum prauitate, Doctorum coelesti doctrina illuminauit, & demum Confessorum, Virginum, aliorumque Sanctorum intrepida confessione, solerti cura, exemplisque imitatione dignissimis, aduersus Sathanæ insidias circumde- dit.

Inter alia autè saluberrima sancti-
tatis 5. 3.

tatis exempla diuina misericordia,
 sydus quoddam mundo fulgere de-
 dit, beatum Leopoldum Austriae
 Principem, pium Marchionem, cog-
 nomeno appellatum, innocentia,
 sapientia, & iustitia vestimentis,
 quibus vestiri Ecclesiam praediximus,
 decorum, bonitate, mansuetudine,
 atque clementia conspicuum, sim-
 plicitate, continentia, & munificen-
 tia praeclarum, cuius integritas, vi-
 ta sanctimonia, humilitas, pietas,
 fides, adeo apud Christi fideles in-
 ualuerunt, ut vna omnium Germa-
 norum voce pro Sancto haecenus ce-
 lebratus fuerit. Christianae religio-
 nis cultum, & eius liberalitatem
 nonnulla monasteria, & quidem ce-
 leberrima ab eo cum amplissimis
 censibus constructa, alia etiam ma-
 gno sumptu illustrata, abunde testa-
 tur. Hic Princeps optimus, sacerdo-
 tes, & viros religiosos admodum
 coluit, summosque Pontifices tanta
 veneratione profecutus fuit, ut ab
 Innocentio II. Romano Pontifice
 praedecessore nostro peculiaris S. Pe-
 tri filius appellaretur: & a postolica

commendatione, atque ea plenaria,
 quam vulgo dicunt, absolutione dig-
 nus ab eodem Innocentio etiam mor-
 tuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in
 summis opibus educatus, in magna
 peccandi licentia constitutus, con-
 iugalibus curis implicatus, principa-
 tus regimine impeditus; sedulo ta-
 men pietatis & misericordiae mune-
 ra subibat, lassos roborans, vacilla-
 tes confirmans, oppressos subleuans,
 inopes fouens. Inter curas domus,
 inter conjugales anxietates, inter
 affectus pignorum, inter multiplices
 principatus sollicitudines, inter stu-
 dia tot laborum, immaculatum sese
 ab hoc saeculo custodiuit, & tempo-
 ralia tractando aeterna disposuit.

Quadraginta annis principatum Au-
 striae regens, & quod maius est illis
 praecipue temporibus, quibus propter
 Henricorum patris & filij mutuas co-
 certationes, & postea propter Henrici
 IV. cum Lothario acerrimas contentiones
 in Germania bellis, incendijs, & agro-
 rum vastationibus tumultuatus est; sum-
 ma iustitia, humilitate & tranquillitate
 cuncta administravit: & alijs ex de, &
 sanguine matris, creditam sibi Austriae

S. 4.

Prouinciam in diuturna pace continuit. Quibus ex meritis æternæ retributionis & pacis præmia à Deo Optimo Maximoque, qui centuplicato fœnore munera hominum perfacit, est consecutus.

S. 5. Prætendant nunc huius sæculi amatores, ad peccata excusanda, cõuulgales, familiares, ciuiles, seu regales solij molestias, sæculi illecebras, aut tentationes. Leopoldi exempli diuina prouidentia eos circûscripsit, excusationes omnes circumueni aditum humanæ tergiversationis cõclufit, & quasi aranearum telas cõmentata humanæ fragilitatis disrupta. A Deo creati, & redempti, Deum debitis honoribus non colimus; quod dolentes ex intimis referimus illum non tantum negligimus, sed blasphemamus sæpenumero. A diuinita sũt præcepta diuinæ & humanæ legis, præceptis obtemperare tergiversamur. Addita sunt cælestis præmia gloriæ, indicta poenarum diuersa genera, censura correctionis inuicta; ab illis faciem quasi rebelles auertimus. sanctorum varia exempla

te oculos nostros proposita, ipsa quoque imitari cõtumaciter recusamus, imbecillitatem nostram, sæculi sollicitudines, cùm de salute nostra agitur, causamur. Leopoldi nobilis Principis coniugati, ac multorum filiorum ac subditorum cura irretiti, clarissimo exemplo admonemur, vt omni excusatione semota, per hæc temporalia ita cautè ambulemus; ita sanctè nos exerceamus, vt æterna non amittamus; allesti spe momentaneæ huius prosperitatis, perpetuitate gloriæ cœlestis non fraudemur, sed mundi molestias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cœlestem patriam totis viribus contendamus.

S. 6. Huius beati Leopoldi sanctimoniam Deus omnipotens innumerabilibus miraculis ad eius inuocationē edidit, comprobauit. Miraculis profecto quæ tum in facti substantia, tum & ordine, vim, & potestatem totius naturæ excesserunt. Quis enim non miretur, cum audiat per Dei æterni misericordiam implorato Leopoldi auxilio, paralyticos, artheticos, febricitantem, podagra laborantem,

pristinæ valetudini illico restitutos. Quis non magnalia Dei in hoc Sancto agnoscat, cum videat intercessionibus eius claudos rectè ambulasse, apostematibus mortiferis infectos, liberatos, in carceribus constitutum, pedicis, manicisque vinctum, per toramen vnde homini impossibilis exitus erat eductum euasisse: in varijs vitæ periculis positos illæsos seruatos esse? quis non tota mente obstupescat, & Deo optimo, maximoque præconia manifesta dicat, cum liquido deprehendat, meritis, ac precibus huius Sancti viri mortuos suscitatos? mutos loquendi facultatem adeptos? cæcos illuminatos? surdis auditum restitutum esse? Maxima sunt hæc sanctitatis, & diuinæ approbationis signa, humanam expectationem, ac spem excedentia; & tamen clarissimis documentis comprobata sunt.

57. Quinimò ab anno Christi millesimo centesimo tricesimo sexto, quo Leopoldus vita functus, ex terris ad coelestem Hierusalem transiit, in nostra vsque tempora, & præsentem diem

diem magis, atque magis manifestata mira de illo ex mentibus hominum in Austria præcipuè, & per omnem Danubij ripam, deuotio cælitus infunditur. Incredibile dictu quanta cum veneratione eius corpus, quod in Monasterio semper Virginis, & matris Dei Mariæ ab eo condito, in loco quod nouum Claustrburgum appellatur patauiensis diæceseos sepultum est, à Christi fidelibus visitetur; quibus votis celebretur pia eius memoria. Memoratu difficile esse, quot, & quanta tabellis, & imaginibus illi dicatis exornetur, quanta luminariorum copia perlustretur; pro-cumbit supplex ante tumulum languentium, & rogantium turba, opem Leopoldi implorans, nec expectatione irrita discedit.

Huius veneratione, & per multorum populorum salute, Rodolphus Austriae Dux impulsus est, vt Innocentio sexto huic sanctæ sedi ea tempestate præsidenti, supplicaret, quatenus Leopoldum sanctorum catalogo adscribere dignaretur.

§. 9. Qui re perspecta quam sapientissime de vita & miraculis, ac fama eiusdem Leopoldi, ex more, institutoque maiorum, cum consilio sacri Senatus inquisitionem tunc Archiepiscopo Pragenfi, & aliis collegis delegavit.

§. 10. Verum cum ea de re agi coeptum esset, morte Innocentij, surgentibusque bellorum inter Australes, & Pannonios diuersis turbantibus, immensisque procellis in Ecclesia Dei exortis, vsque ad tempora Pauli Secundi prædecessoris nostri, inquisitio intermissa est.

§. 11. Carissimo autem in Christo filio Friderico Romanorum Imperatori Augusto, Prælati, & Principibus Germaniæ apud eundem Paulum multis precibus, tam sancti viri Canonizationem absolui petentibus; tribus S. R. E. Cardinalibus de fratrum suorum consilio, demandatum est à Pontifice præfato, ut solemne inquisitionem ea de re adhiberent, & processus consuetos tum per se tum per subdelegatos facerent, quod magna ex parte cõfectum erat, cum euocato

ad Dominum Paulo factæ memoriæ, Sixtus Quartus prædecessor noster in hac sancta Sede diuina prouidètia constitutus est.

Iterandas ergo preces, & vehementius agendum apud Sixtum Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, ut tam sanctum opus canonizationis coeptæ perficeret.

Is, ut certiori fide quæ de miraculis, & vita Leopoldi afferebatur perciperet, venerabili fratri nostro Marco Episcopo Cardinali, & in Germania Legato, ut præmissa percuñctaretur, iniunxit: qui locupletissimam de illis omnibus relationem per publica acta, & legitimos processus eidem attulit.

Dehinc processibus, & actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Episcopum Portuensensem, Marcum prædictum Prænestinensem illo tempore Episcopum assumptum, ac F. S. Eustachij Diaconum Cardinale Commissarios discussis, priuata primo relatione eide Sixto facta, postmodum in Sacro Senatu referente prædicto Venerabili fratre Episcopo

Portuensi dilucide re examinata, & ex illorum sententia canonizatione conclusa, sicut Domino placuit.

S. 18.

Sixto vita sancto, nobis, qui eidem ore & honore per diuinam misericordiam, licet indigni successimus, reseruatam est, ut supremam manum tam sanctae approbationi apponere. Consilio itaque habito, rursus Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine gesta erant, Leopoldique vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatum confessorialem proponi curauimus. Deum vocatis omnibus qui in Romana Curia degunt, praelatis, in frequentiorum confessu, assistentibus nobis eisdem Venerabilibus fratribus nostris, S. R. E. Cardinalibus singulorum vota praelatorum scrutati sumus. Quibus Spiritu sancti gratia cooperante, manibus, pedibusque, ut aunt, in eam sententiam deuenientibus, quod Leopoldus merito sanctus a nobis canonizandus esset, hunc in locum, & publicum suggestum hac ipsa die conscendere decreuimus, ut opitulante

opitulante Domino, votis precibusque fidelium adiuuantibus, ipsum Leopoldum sanctum definiremus, & pro Sancto venerari debere ab vniuersis, & singulis Christianis mandaremus. Sicque, hodie sermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis solemnitatibus adhibitis, ad hanc sacratissimam canonizationem procedendum diximus. Cum autem verbo Sapientiae Dominus afferret homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum, qui fecit illum, quod in medio populi sui exaltabitur, in plenitudine sancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem & inter benedictos benedicetur; mirumque, in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus sit, plenitudine caelestis gratiae admirabilis resurgat. Restat ut nostra approbatione inter electos, & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quae illi abunde impartemur, si eum inter Sanctos Ecclesiae adnumerandum, pro Sancto venerandum, atque publicis, & solem

solemnibus supplicationibus, votisque in Missarum celebrationibus, alijsve diuinis officijs innocandum, & apostolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æterni Dei, indiuiduæ Trinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti, ad fidei catholice cultum augendum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & nostra, de Venerabilium Fratrum nostrorum consilio statimus, diffinimus, & pronunciamus sanctum Leopoldum Austriæ Marchionem Sanctorum catalogo adscribendum, & publica veneratione pro sancto obseruandum, sicut & nos illum in præsentiarum manifesta voce Sanctorum catalogo annectimus, ac minorum Confessorum numero adiungimus, publicè Sanctum diffinimus, profiteamur, & veneramur.

9. 16.

Statuentes festum eiusdem die 17. Kalend. Decembris debere celebrari, & ipso festo eius sepulchrum, quod in prædicto Monasterio existit visitantibus, & pro manutentione dicti Monasterij manus porrigentibus adi-

trices

trices, septem annos, & totidè quadragenas indulgentiæ, in forma Ecclesiæ misericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem, &c.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1487. octauo Idus Ianuarij, Pontificatus nostri anno primo. Hic S. Leopoldus obiit anno Domini 1136.

VITA

SANCTI LVDOVICI
REGIS FRANCORVM,

Excerpta ex illa, quam conscripsit Gaufridus de Bello loco, ipsius Regis Confessorius.

BEATVS Ludouicus Francorum pijsissimus Rex, patrem habuit Ludouicum Christianissimum Regè, qui in Albigensio, & Comitatu Tholosano hæreticos oppugnauit. In reditu autè lethali correptus morbo,

A 2 7

bo,

bo, die decimo ad Montem Penferiū excessit è viuis mense Octobri, anno ab Orbe redempto millesimo ducentesimo vicesimo septimo, vir vtique bene catholicus & sanctus. Nunquam corporis sui vllam admisit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionysij Ecclesiam apportatum, iuxta patrem honorificè conditum est. In eius locum successit filius primogenitus Ludouicus, Rhemis ab Episcopo Sueffionensi, quod Ecclesia Rhemenfis tum pastore orbata esset, regia corona insignitus & consecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi cōplures è præcipuis nobilibus, licet vocati essent, interessē noluerūt: quod propter dolorem defuncti Regis & Regni desolati, lacrymis & luctui illic potius, quā lætitiæ & iucūditati se daret.

At puer sanctæ indolis, strenuissimo patre orbatus, sub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Castellæ filiæ, permansit: quæ illum tenerrimè diligens, ex consilio religiosorum hominum, præ-

sertim

sertim Dominicanorum & Franciscanorum, singulari cuidam magistro tradidit moribus, ac literis instituendum. Ille verò pius puer, & velut alter Salomon, ingeniosus, & bonam sortitus animā, præ suis coætaneis mirè profecit in vtrisque. A primis enim ætatis initijs, deditus fuit pietatis & sanctitatis studijs, ferturq; vitam omnem absque mortiferi peccati perpetratio-
ne exegisse. Eius verò sanctitati gratulans blancha mater: Mallem, inquit, fili te mortuum cerne-
re, quam creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba vsque ad eò illius animo hæserē, vt diuina ipsum gratia protegēte, nū-
q̄ in se eiusmodi crimen admiserit.

A gente autem matre & proceribus regni, anno salutis millesimo ducentesimo tricesimo quarto, duxit vxorem Margaretam, Comitissæ Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit, intra octauas Ascensionis Christi, cū prius esset coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præsertim in A quita-

nia

nia, ita vt homines instar iumentorum, herbis agrestibus vescerentur. Nam frumenti sextarius apud Pictanos centum solidis veniebat. Sequenti anno Arfacidas senior Assassinorum, misit nuncios in Franciam, quibus id mandati dederat, vt Regem Ludouicum interficerent. sed deo animum eius ad pacem & humanitatem inclinante, crudelis mandati poenitentia ductus, misit alios celeres nuncios, qui Ludouicum Regem admonerent, vt à primis legatis sibi caneant. Cum autem priores nuncij diligenter inquirerentur, inuenti, ad Regem Ludouicum adducti sunt. Ijs conspectis, Rex lætatur vtrosque nuncios muneribus afficit, Regi Arfacidæ non pauca magni pretij munera, quibus pacis & amicitie studiosum se declarat, per illos transmittit. sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuo clauas æreas ferrent.

Anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, Ludouicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchie Comi-

Comitem, quod is aduersus Regem rebellasset, Henrici Angliæ Regis, & Richardi fratris eius auxilijs fultus: qui ambo habebant vxores filias Comitis Prouinciæ, sorores Regiæ Franciæ: cum Hugo Comes vxorem haberet ipsius Angliæ Regis matræ. Anno quidem superiori Ludouicus multam regni sui militiam ad Salinum conuocans, Alphonsum fratrem illic militem creauerat, cui antea Ioannam, filiam Tolosani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum, & Albigensum terris quibusdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphonso se sacramento deuinciret: quod cum ille detrectaret, ab vxore persuasus, Regis in se animos cõcitauit adeo vt is anno altero cum numerosissimo exercitu in eius ditionem ingressus, aliquot oppida expugnaret. & nobiles amplius quadraginta captos, cum multis alijs partim parisijs, partim aliò mitteret in custodia asseruandos. Interea vero Comitis Marchiæ vxor, quosdam è suis muneribus & promissis illectos, ad Regis Ludouici

ei aulam misit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent e medio. Sed illi à Rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandè est prælum nõ sine multa strage Anglorum qui Hugoni Comiti suppetias ferebant. Nocte autè Angliæ Rex cū Hugone Comite, relictis Senonibus, quo ex fuga se receperant, aufugere, ciuesque eius Urbis mane claues Ludouico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regè venit, cum eo de pace tractaturus. Postera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lacrymis & suspirijs à Rege veniam, petit, & impetrat.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis, atque altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontifaram ex morbo decumbens, adeo extra se raptus est, vt multi putarent eum iam planè obiisse: sed ad se reuersus, mox

trans

transmarinæ militiæ Crucem petijt, & accepit. Operam sanè dedit Rex ille pijsissimus, vt proles suas & verbis & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cum enim per otium liceret vacare sibi, inuisebat liberos suos, & instar Tobix monita salutis dabat eis; docebat ante omnia timere Deum, & ab omni semper peccato abstinere. Serta, è rosis, aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta feria in capitibus ferre, quod eo die Saluator noster in suo capite tulerit è spinis contextam coronam. Cumque non ignoraret, à delictijs castitati, à diuitijs pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula; sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, à mundi, carnis, & Satanæ insidijs sollicitè stibicauens; atque cum Apostolo corpus suum castigans, & in seruitutem redigens, multo tempore intima veste cilicina utebatur: qua si non esset vsus, dehortâte eū cōfessario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt

idem

idem confessarius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculū in pauperes erogaret. semper ieiunauit sextis ferijs, nec ijs diebus, præsertim in Aduentu, & Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, vigilijs, orationibus, & clandestinis abstinentijs perpetim se affigens.

2. Reg. 6

Quanto autem maior erat, tanto humilior & summissus, instar Davidis Regis, se gerebat, & coram deo propria existimatione vilior sibi videbatur. Quolibet sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluebat pedes, lotos tergebatur, terfos exosculabatur. Deinde lauabat etiam illorum manus, & singulis certam pecuniæ portionē largiebatur. Crebrò etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abundè reficiebantur, atque certis quibusdam diebus, & solemnibus vigilijs ducētis pauperibus, prorsus quam ipse cibum sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & coena propè se tres habebat senes inopes, ijsque de apposis sibi

sibi ferculis humanissimè transmittēbat. Interdum scutellas & cibos, quos illi christi pauperes manibus contrectauerāt, offas præsertim, quibus libèter vesceretur, vt inde aliquid ederet, ad se reportari iubebat: christum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipsis superfuerant. Vidit quandoque vnū ex tribus illis pauperrimis non bene edentem. Iussit igitur pius & humilis rex scutellam sibi propositam, cum cibo ad illum senem deferri: eamque, cum satis ille inde comedisset, ad se referri. Ita nimirū vt interior animi eius humilitas, cūctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretiosa veste, vel pellibus varijs, & magni pretij, nolebat vti, maxime posteaquam primum à locis transmarinis redijt. Fidei propagationem summo opere studebat. Itaque si quid ab inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum, id, alijs negocijs omnibus posthabitis, audiebat, & instar phinees magno zelo in christiana fidei violato-

latores animaduertebat. Cuius quidam Parisiensis blasphemiae reus, illo iubente, cauterio in labijs inustus fuit. Ea enim poena decreta erat ab ipso in eos, qui sceleratè irarent & blasphemarent. Eam rem cum plerique carperent, & Regem tyrannidis insimularèt, ille ait: Equidem in meis labijs libens eiusmodi inuisionem perpetuò feram: tantum vt impia iuramenta è regno meo profugentur.

Decreuit quandoque pius Rex septennio peregrinari, & loca sancta inuisere. Venit igitur Perustum ad S. Aegydiū Franciscanum instar pauperis peregrini & ignoti, vna cum focijs suis. Ostiario autem monasterii indicante Aegydio, peregrinum quendam ipsius expetere colloquium: ille spiritu docente agnoscens quis esset, properè accurrit, pariterque flexis genibus, in mutuos ruunt, amplexus & oscula, sed nihil loquuntur, cum vtrique alterius cor pateret.

Anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimo octauo Crux praedicta

dicabatur in dioecesis Coloniensis pago, quem vulgò Bedonfrisiū vocant. Ibi tum mense Maio feria sexta ante pentecosten tres Cruces visebantur in aere, vna candida versus Aquilonem, altera eiusdem coloris ad Austrum, tertia colore medio, in qua cernebatur suspensi hominis effigies extensis brachijs, & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti clauī. Eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchusen Phrisiae oppido, cum illic praedicaretur Crux, alia crucis forma iuxta solem apparuit colore caeruleo, quam multi viderunt. In Traiectensi quoque dioecesi in Doccum, vbi S. Bonifacius martyr trucidatus fuit, visa est in eiusdem martyris festo die, ingens sanc & albi coloris, perinde ac si trabi altera trabs transuersim artificiosè impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione, atque ita factum est, vt Coloniensis prouincia ad trecentas ferè naues appareret.

ANNO

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo septimo, petente Ludouico Christianissimo Rege, magna Dominicæ Crucis portio Constantinopoli Parisios translata est. Proximo inde anno Rex Ludouicus sexta feria à Pentecoste, iter trāsmarinum suscepit, multis eum è Lutetia cum processionibus vsque ad Sanctum Antoniam deducentibus.

Iuerunt cum eo Odo Tusculanus Episcopus Apostolicæ Sedis Legatus, & fratres Regis, Robertus Comes Atrebatensis, & Carolus Andegauensis Comes, cum vxoribus suis & multis Fraciæ Episcopis & nobilibus. Erat quidem etiam Alphonsus Comes Pictauiensis, Regis frater Cruce signatus: sed eo anno, cum Blancha Regina matre, ob regni tuitionem mansit domi. Die quinta & vicesima Augusti Rex cum suis in nauim ingressus, biduo sustinuit ventos secundos. Vicesimo octauo Augusti die à portu soluens, Christo duce, prospere nauigans, paulo ante beati Matthæi ferias nocte ad Cypriū appulit. Comitibus Atrebatensis cōiux,

quod

quod esset prægnans, ab Aquis mortuis in Franciam reuersa fuit. Rex vero consilio nobilium suorum, & Regni Cypri, quod naues & triremes cum balistis nec dum aduenissent, tum etiam propter impendentē hystem, & quasdam alias res, vsque in Paschales ferias distulit profectio- nem suam. Interim Rex Cypri, & omnes fere regni eius nobiles, & Ecclesiarum præfecti siue prælati, Crucis signum accipiunt, & secum Franciæ Rege, quocumque ipsos ducere velit, aduersum Saracenos profecturos iureiurando confir- mant.

Per id tempus Sulthanus Aegypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, consilium illud mutauit. Interceserant enim illi inimicitia cum Damasci & Alapia Sulthanis. Iisdem temporibus obiit Robertus Bellouacensis Episcopus, & Comes Montis fortis, cum multis alijs eius expeditionis sociis. Por-

Bb

rò

ro extremo fere Decembri mense
 venerunt ad Ludouicum regem nunci-
 cij à quodam Tartarorum principe,
 qui ipsius nomine multa eum salute
 impertirent. Ij ipso die Natiuitatis
 Christi fuere cum Rege Ludouico
 sub sacrificio in Ecclesia, & ad
 prandium in aula eius: itidemque in
 festo Epiphaniæ: nec poterat in eis
 animaduerti, quod à Christianorum
 more discreparent. Literæ autem
 iussu Regis in sermonem latinum con-
 uersæ sunt. Cumque Rex diligenter
 de ipsorum principe, & rebus Tar-
 tarorum ex ijs percontatus esset, tan-
 dem dimisit eos, adiunctis nuncijs
 cum literis & muneribus, quæ ad
 Tartarorum Regem, & ipsorum
 principem perferrentur. Misit etiam
 per eosdem nuncios suos Regi Tar-
 tarorum, quem Cham vocant, cen-
 torium è purpura elegantissime con-
 fectum, in quo res gestæ saluatoris
 nostri graphicè expressæ visebantur.
 Addidit etiam particulas crucis Do-
 minicæ, literis humanissimè, & Re-
 gem & Principem adhortans, vt
 qui

qui per gratiam suam eos vocasset
 ad cognitionem nominis sui, illum
 accurate colerent, & in eius amo-
 re semper permanerent. Misit v-
 nâ literas suas Odo Legatus Ponti-
 ficis ad Regem Tartarorum & Prin-
 cipem supradictum, eorumque
 Prælatos, ostendens eis, sacrosan-
 ctam Romanam Ecclesiam cupidif-
 simè eos ceu filios charissimos com-
 plexuram, modo fidem orthodoxam
 constanter retinere, & Christi Vi-
 cario morigeros se præbere velint.
 Eius legationis primarij, à Rege
 Francorum missi, fuere frater Andreas
 Dominicanus cum duobus alijs e-
 iusdem instituti fratribus, itemque
 duo Clerici, & totidem ministri Re-
 gis; profectique sunt octauo Kalen-
 das Februarij cum ijs, quos diximus,
 nuncijs Tartarorum. Porro frater An-
 dreas, quem Rex illis præfecerat,
 non multo post ad Regem literas mi-
 sit, quarum exemplum vnâ cum prin-
 cipis Tartarorum literis, Rex ma-
 tri suæ Blanchæ in Gallias perferen-
 dum curauit.

Interea Aegypti Sulchanus, quem
 Babylonia vocant, vbi comperit
 Regem Ludouicum in Cypro hy-
 bernaturum, rursus Damascum ire
 contendit, per Hierosolymam pro-
 ficiscens, in eam curam intentus, vt
 posset Alapia Sulchanum, & ei foe-
 deratos, ad se adiungere; sed ille
 Aegyptij Sulchani malitiam non
 ignorans, non fuit ausus ei fidem ad-
 hibere. Scripserunt autem magister
 militum templi, & Marefallus ho-
 spitalis Ludouico Regi, Sulchanum
 Babylonicum cum magno exercitu
 venisse in loca Gazæ propinqua, eo
 animo, vt sibi conciliaret Damasci
 & Alapia Sulchanos, metumque ef-
 fe, ne Ioppem vel Cæsaream obsidi-
 one premar. Scripsit postea iterum
 magister ille Regi, quemdam Sul-
 thani Babylonicum Admiraldum ad
 se venisse percontatum de volunta-
 te Regis Francorum, quod Domi-
 nus ipsius cuperet cum eo pacem
 componere. Ea verò res & Regi &
 nobilibus eius valde molesta fuit,
 maximè quod magister diceretur à
 Sulthano petijisse, vt Admiraldum
 ad

ad ipsum mitteret. Mandauit ergo
 Rex per litteras Magistro, ne dein-
 ceptus eiusmodi nuncios iniussu suo
 admitteret, vel cum eis colloqui
 ausus esset. Affirmabant enim om-
 nes, eo ingenio Syros esse, vt quan-
 tumcumque oppressi, numquã primi
 velint induciarum mentionē facere;
 sed eousque id differre, donec multa
 instantia, vt eas faciant, inuitentur.

Eodem tempore quo Rex cū Regina
 Margareta coniuge sua, in Cypro
 morabatur, Armenia Rex, eius ad-
 uentu comperto, ad eum spectabiles
 nuncios misit, Archiepiscopum Ar-
 meniorum, & alios aulicos, per
 litteras eius se offerens voluntatis
 quos ille honorifice excepit. Cum
 autem didicisset, inter eum & Anti-
 ochiæ principem discordiam exti-
 tisse, misit ad vtrumque Legatos
 suos. Illis vero suos quoq; ad eū Lega-
 tos mittentibus, duorum annorū pa-
 ctæ sunt induciæ. Per id ferè tempus
 capti sunt quidam, qui se dicerent à
 Sulthano Babylonico missos esse, vt
 Regem Ludouicum & primarios

eius exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultæ venere naues, cum magna militum manu, qui in insulis hyemauerant, Inde sabbato post Domini Ascensionem mandatum est, vt omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die Rex soluit à Cypro, sed vi tempestatis bis in Cyprum reiectus est: vbi tum se iunxit illi princeps Achaïæ cum magnis subsidijs, itemq; Burgundiae Dux. Tum vero dant vela ventis, & sexto die veniunt in Aegypti conspectum, ac paulo post etiam Damiatæ, in cuius portu naues ancoris fixere. sed cum viderent in eo portu magna esse Turcorum praesidia, Rex communicato cum proceribus consilio, iussit, die vt altero summo mane exirent in terram, eamque; eo loco occuparent, vbi inter ipsos & Urbem Annius interesset. Eo ergo die, omnibus in triremes & alias naues sese recipientibus, Rex cum Legato Pontificis sacrosanctum gestans crucem nudam & apertam, in cymba vehabatur; iuxta eum praecedentibus in alia cymba beati Dionysij vexillo, fra tribus

fratribus quoque illius & alijs nobilibus, & sagittarijs comitantibus: atque ita in terrâ egressi sunt, multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione pene nulli ex Christianis vulnerati sunt: permulti autem Saraceni, & eorum equi interfecti, & in ijs tres proceres.

Eodem die profligatis Saracenorum triremibus, Christianorum triremes fluij ostia occuparunt. Hisce iam prosperis inijs feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim, qui intra urbem erant, Saracenis virtute diuina, omnes in fugam versi, ex vrbe excesserunt, instructis prius ignibus, quibus vrbs conflagraret. Multi itaque è castris Regis per pontem naualem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, nonnullos è suis intromittit, fixis tentorijs suis ad pontem, vt si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi comteatus repertus est, ita vt multi affirmarent, eam ciuitatem

vi capi minimè potuisse. Prospexerāt enim sibi in longum tempus Saraceni, ita vt diuino potius miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde verb̄ ea ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgata, igneque extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Hierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magna parte eorum, qui conuenerant, itemque Ludouicus Rex cum permultis alijs, nudis pedibus, præsente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in Urbem ingressi sunt: cumque Legatus ædem quandam prophanatam reconciliaffet, & gratias egissent Deo, in honorem sanctissimæ Mariæ Dei, ab eodem Legato sacrificium oblatum est. Rex autem constituit, Deo benè volente, illic Canonicorum institueret collegium, qui Domino seruirent. Capta est Damia, quam alii Eliopolim vocant, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo quadragesimo nono: mansitque illic Rex tota æstate cum exercitu Christiano, donec fluuius detumesce-

ret

ret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

Eodem anno sub finem mensis Iunij Alphonsus Pictauiorum Comes, & Regis Ludouici frater, matre Blancha ad Regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copioso milite, & sub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris vicesimo Rex Ludouicus, tam nauali, quam terrestri exercitu instructo, relicta Damia, contra Saracenos mouit, qui tùm apud Masseram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum est Saracenis. Deinde cum ventum est ad pugnam paulo ante Christianitatem, multi ex eis cæsi sunt, complures Nili aquis extincti. Postea transmissis flumine non sine ingenti periculo, rursus cum eis Christiani confligentes multos trucidarunt, neque sexui, neque ætati parcentes. At ubi Saraceni didicerunt nostros temere progredi, resumunt animos, & in Christianos impetu facto, magnam etiam nobilium edunt stragem, in

bb 5

qui-

quibus Robertus A trebaréſis Comes, frater Ludouici Regis. Tandem tamen noſtris eo die victoria ceſſit. Proxima luce, iubente Rege, plures è Chriſtianiſ flumen tranſgreſſi, Saracenoꝝ euerterunt machinas, & pontes nauales inſtituerunt, vt poſſent noſtri facile fluminem tranſire. Nò diu poſt Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in Chriſtianos ſumma vi & contentione irruunt; ſed magno numero proſternuntur. poſt dies aliquot in caſtra eorum venit Sulthani Aegyptij filius, (iam enim pater eius obierat) quæ res auxit animos Saracenoꝝ. At Chriſtianoꝝ res occulto Dei Omnipotentis iudicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo abſumptis, ita vt ex triginta duobus millibus vix millia ſex ſuper eſſent. Magna enim commeatus penuria laborabant, nec pauci fame, & inedia periire, Saraceniſ itinera obſidentibus, ne poſſet à Damiatâ commeatus aduehi in caſtra Regis. Ea res coegit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis iam proficiſcentibus,

eiſcentibus, Saraceni cum maximis copijs in eos incurrunt, ipſum Ludouicum Sanctiſſimum Regem, & duos fratres eius Alphonſum & Carolum capiunt, cum multis alijs, eosque in carceres conijciunt, multo fuſo Chriſtianoꝝ ſanguine, Deo id fortaliſſis propter quorundam peccata permitte, vel etiam vt piſſimi Regis virtus & patientia illuſtrior apparet.

Porro autem ſcleratiſſimi illi, & impuri Saraceni præter contumelias in Salutore noſtrum iactatas, Chriſtianiſ inſpectantibus crucifixi effigiem flagellis verberarunt, & per ſummam ignominiam impie eam conſpuentes, in Chriſtiana religioſis dedecus, pedibus conculcarunt. Poterat ſane facile elabi ſanctus Rex cum illi ad manũ eſſet nauis, ſed ſponte illis ſe capiendum obtulit vt poſſet captiuos Chriſtianos, quoru erat ingens numerus, redimere. Egit poſtea apud Regẽ Sulthanus minacibus verbis de paciſcedis in ducis, de reſtituenda Damiatâ, de præſtandis damnis,

faciendisq̄ sumptibus, quos fecisset ipse à capta Damiatâ. Tandem initâ sunt induciâ decennales his conditionibus, vt Sulthanus Regem Ludouicum, & captiuos Christianos omnes è suis ditionibus liberos à se dimittat: vt Christiani retineant loca aliquot terrâ sanctâ: Porrò rex Ludouicus restituat Damiatam, & pro factis in illud bellum impensis octo millia Byzantium, reddatq̄ captiuos saracenos omnes. His confectis inducijs, Sulthanus cum exercitu Damiatam præfiscitur, à quibusdam è suis, frustatim gladiis conciditur: moxque grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludouici tentorium, illum & Christianos omnes iugulaturi, sed immensa saluatoris virtus eorum animos fregit, mutataq̄ scelerata voluntate, postulant à Rege, vt stet pactis conuentis. Rex cum cum nulla esset seruandâ Damiatâ spes, maluit pacisci cum illis inducias, quàm & se, & Christianos omnes perdere. Itaque ad certum diem Damiatâ illis reddidit, Rex, & fratres eius, & nobiles.

Franciâ, ditionis Hierosolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vt conuentum erat, à Saracenis dimitterentur: sed cū diu expectasset ex duodecim millibus ægre quadringentos recepit, impijs illis saracenis fidem iureiurando firmatam violentibus: qui etiam de cæteris rebus nihil voluere remittere & quod est longe inmanius, egregios quosdam iuuenes Christianos è captiuis illis, coegerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abiurata. Imposuerant enim nudos enses cernicibus eorum, & si qui nolent eis consentire, illos iugulabant. Ex ijs quidam imbecilliores, à Christo ad Mahometem defecerunt: alij coronas martyrij, contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludouicus rex saracenos venire contra induciarum fidem, consuluit nobiles suos, & milites religiosos, quid agendum sibi ipsis videretur. illis magna ex parte afferentibus, siquidem nunc recedant, terras illas & captiuos in sum-

num discrimen venturos : fin
autem maneant ad tempus ali-
quod, & posse inde utilitatis non-
nihil accidere Christianis, præ-
fertim quod inter Aegyptium, &
Alapianum Sulchanos acerba ex-
taret similitas : Rex pius maluit
harere in Syria, quam res Chri-
stianorum, & ipsius Christi, in
ea desperatione tantoque discrimi-
ne relinquere. Alphonsum ve-
rò & Carolum fratres suos ad Re-
ginam matrem consolandam remi-
sit in Gallias. Acta sunt hæc an-
no Christi millesimo ducentesimo
quingagesimo. Quis vero hic non
agnoscat stupendum præpotentis
Dei miraculum, gentem illam fe-
rocissimam parere tanto Regi, gen-
tem cupidissimam Regem opulentis-
simum soluere captiuitate pro longè
minori pretio, quam obtinere potu-
issent? Rex autem quinque deinceps
annis mansit in Syria, nec ociosus sa-
bè, sed multos Saracenos ad Christi
religionem traducens, multos capti-
uos redimens, & vrbes aliquot, & ca-
stra

stra egregiè communiens. Offendit
tum apud Sidonem permulta caso-
rum Christianorum corpora iam put-
rentia, non pauca à feris belluis la-
cerata. Ea proprijs manibus sepeli-
uit humiliter & deuotè, vsus opera
quorundam è suis, qui illorum fato-
rem vix ferre potuerunt. Quotidie
autem mane flexis genibus Da-
uidicum Psalterium recitabat. Post-
quam autem resciiuit de obitu ma-
tris Blanchæ; nobilibus ipsius
id consulentibus, in Gallias re-
uersus est. Cum ergo nauigarent,
tertia nocte naus, quæ Regem
habebat, bis tanta vi appulsa est
ad rupem, vel terræ lingulam,
vt nauæ & alij illico submersum
iri putarent. Ea concussione ex-
citati sacerdotes, clerici, & cæ-
teri, sanctum Regem inuenerunt
coram sacrosancto Christi corpo-
re deuotè orantem : omnesque in
ea tuere sententiâ, mortis tam
præsens discrimen, eius meritis &
precibus se euasisse.

Inde

Inde in Franciam reuersus Rex, summa omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis, magisque de virtute in virtutem proficiens, ad omnimodam vitæ perfectionem peruenit. Etsi vero ab infantia cum illo creuerat miseratio, deinceps tamen euidentius eam declarauit in afflictos & inopes, quibus omnibus pro viribus opitulabatur. Iussit enim extrui domos hospitales, monasteria religiosorum, & in diuersis regni sui locis multas quotannis distribui pecunias iis, qui maiori pressa inopia videbantur. Multa Dominicanorum, & Franciscanorum condidit cœnobia à fundamentis, multisque alijs pauperibus religiosis Ecclesias & ædificia opportuna construxit, largis additis elemosynis. Cæcis in qualibet ferè ciuitate & castello regni sui, domos ipsis congruas & opportunas benegnitissimè attribuit, certos illis prouentus assignans. Non pauca diuersorum ordinum monasticorum cœnobia ex integro extruxit, & magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non raro miræ humilitatis

litatis & charitatis officia exhibuit; suis manibus humiliter ac deuote seruiens ægrotis. Cum veniret Parisios, aut ad alias Vrbes, domo hospitales, in quibus magna erat male habentium copia, humanissime inuisens, nulliusque morbidi deformitatem, aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat, In Abbatia Regij Montis, Cisterciensis ordinis, quam ille magnifice in primis & condidit, & ditauit, vt res ipsa testatur, crebro id genus officia præstitisse fertur. Erat ibi monachus quidam leprosus, quæ fædus ille morbus horridum & abominabilem reddiderat, naso eius & oculis plane corrosis, & exesis. Ei sanctissimus Rex prandenti in os cibum & potum inferebat, absque vlla abominatione officiosissimè illi inferuiens genibus flexis, ita vt Abbas, qui tum aderat, & vix id intueri sustinebat, in gemitus & lachrymas prorumperet.

Quamuis autem nulli indigenti sua benignitate non ferret opem, ac illis

illis tamen qui diuino cultui & saluti animarum vacarent, liberalius & crebrius eleemosynas præstabat; solebatque dicere nonnunquam familiaribus suis de magnis illis eleemosynis, quas conferebat quotannis Parisijs in fratres Dominicanos & Franciscanos: O Deus, quam bene collocatæ sunt hæc eleemosynæ in tot tantosque fratres, ex toto-orbe terrarum Lutetiam aduentantes: vt quod hic ex diuinis scripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei, & salutem animarum. Alias eius tum annuas, tum quotidianas eleemosynas quis velenumerare queat.

Præcipua vero deuotione sanctas venerabatur reliquias, eorumque Dei, & honorem sanctorum semper amplificare nitebatur. Parisijs in palatio Regali sacellum elegantissimum extruxit, in quo sacrosanctam Domini Iesu coronam spinæ, magnam sanctæ Crucis portionem, ferrumque lanceæ, quæ Saluatoris latus fodit, admodum reuerenter reposuit cum multis aliis reli-

liquiis, quas à Constantinopolitano Imperatore immenso labore, & magnis impendijs acceperat. Cum in Ecclesia diuina officia persolueretur, nullius admittebat colloquium, nisi aut necessitas cogeret aut euidentis utilitas id poscere videretur: sed neque sic tamen, nisi breuiter & succinctè, ne ipsius lachrymæ, & pietas siue deuotio interturbarentur. Nam instar Hieremiæ, in precibus suis & exercitiis pietatis lachrymarum fontem sitiens, suo confessario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam sibi oranti diuinitus datas fuisse lachrymas, quæ per genas in os influentes, non solum cor, sed etiam os ipsius gustu suauissimo affectissent.

Tanta reuerentia sanctæ Crucis signum prosequabatur, vt si illud humi expressum vidisset, calcare pedibus ausus non esset: exegitque à multis cœnobiis, ne deinceps in suis monasteriis permitterent illud in pavimento effingi: & sicubi iam humi effictum esset, id penitus abole-

abolerent. Quam vero reuerēter an-
 nis singulis in parascue ad adorand-
 um sanctæ Crucis lignum, soluris
 capillis, flexis atque etiam nudis ge-
 nibus accesserit, testantur eorum o-
 culi, qui tunc eum sine lachrymis
 conspiciere non potuerunt. Illū diē,
 in quo, vt paulo ante diximus, sacras
 reliquias à Constantinopolitano Im-
 peratore acceptas, in palatij facel-
 lo collocauit, annua voluit solem-
 nitate celebrari, idque triduo, ita vt
 primo die diuina officia peragerent
 Dominicani, secundo Minores, ter-
 tio alij Monachi: atque ad eam rem
 magnas à Sede Apostolica condona-
 tiones siue Indulgentias impetrarat.
 Cum saraceni ab eo exigerent, vt
 quæ cum ipsis pactus erat de nume-
 randa pecunia pro sui & Christia-
 norum liberatione, ea conditione fir-
 maret, vt testaretur, se velle Christi
 fidem abiurasse videri, si non staret
 promissis: prorsus abhorruit, dicēs:
 Etiam si corpus occidatis, animam
 occidere non potestis. sed cum qui-
 dam è suis dicerent, sine peccato i-

ta eum iurare posse: placide respon-
 dit: Ego vero vsque adeo hæc verba
 de neganda fide exhorreo, vt ea ore
 exprimere non possim. Orabant Ie-
 quidam, cum esset in locis trans-
 marinis, vt nobilem quendam sara-
 cenum, qui recens sulthanum inter-
 fecerat, militem crearet: at ille re-
 spondit. Absit à me, vt vel pro seruā-
 da vita, vel morte declinanda, quem-
 cunque à Christiana religione alienū
 baltheo militari donare velim.

In regni administratione eam
 prudentiam, & auctoritatem adhi-
 bebat, vt sine acceptione persona-
 rum controuersis quorumcumque
 diligenter excussis, iustam ferret
 sententiam. Consiliarij eius & reg-
 ni proceres, cernentes eum sapien-
 tia Dei præditum, & sincere, at-
 que ex animo diligebant illum,
 & non mediocriter verebantur.
 Cum autem formidaret pius Rex,
 causas pauperum non magnæ illis cu-
 ræ esse, vt minimum, bis heb-
 domadibus singulis in loco publico
 residens, audiebat eorum querelas:
 & cum

& tum iustitia, tum misericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, ut quæ iure essent verita, ad nullius preces admittere voluit: sed aliaratione, quæ iuri consentanea esset, etiam magnatum maleficia castigabat. Et ut usurarum immanis vorago obstrueretur, statuit, ut eos, qui per litteras Iudæis, aut alijs publice usuras exercentibus se obligassent, non cogerent ad solutionem Iudices. Et quia verissime dixit Esajas: *Erit opus iustitiæ, pax;* DEVS iusto & pio Regi pacem, & Regno tranquillitatem præstitit.

Esa 32

Habebat hoc peculiare à DEO munus, ut, qui inter se discordia laborarent, eos ut plurimum conciliaret. Quam fuerit autem DEO grata tanti Regis summa humilitas, Rex Regum omnium CHRISTVS Deus evidenti miraculo declarauit. Comes Gæria nuncium cum litteris miserat Parisios, illicò rediturum.

rum: Ex eo reuerso sciscitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidisset. Tum ille subfannans, collumque contorquens; Vidi, inquit, vidi illum miserum papillardum Regem, ad scapulas capitum gestantem. Vix verba finierat, & facies eius retrorsum acta, ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum fama aliata de vastatione & periculis terræ sanctæ, instar Machabæi cum filijs suis mala gentis Christianæ, & sanctorum ferre non sustinens, DEO ipsum permouente, alteram suscepit navigationem cum tribus filijs comitibus, itemque cum regni proceribus, & nobilibus, multaque populi frequentia. Cumque iam naues conscensuri erant, filios suos blando vultu aspiciens, & primogenitum speciatim appellans, ait, Vide, fili, ut ego iam grandæuis secundo hoc

1. Mach. 2.

do hoc iter capeſſam, quando iam etiam Regina mater tua prouecta ætate eſt, & nos regnum noſtrum, ſaſente Deo, abſque vlla perturbatione obtinemus, diuitijs, delitijs, & honoribus, quantum ſas eſt, affluent. Vide, inquam, vt Chriſti, & Eccleſiæ eius cauſa, non parcam ſenectuti meæ, nec me fleat deſolatio matris tuæ, delicias & honores contemnam, opeſque meas pro Chriſto impendam. Vide, vt te & fratres tuos & ſororem primogenitam mecum ducam, ſimul etiam quartum filium ducturus, ſi aliquanto maturiori eſſet ætate. Hæc verò idcirco te audire volui, vt cum poſt obitum meum ad regnum pertigeris, pro Chriſto & Eccleſia, atque ſide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non vxori, non liberis, non Regno. Volui enim & tibi & fratribus tuis, de me ipſo præbere exemplum, vt ſi res poſtulet; vos ſimiliter faciatis.

Itaque

Itaque anno Domini milleſimo ducentefimo ſeptuageſimo, Kalendis Martijs, Ludouicus Rex Chriſtiſſimus, nihil fractus ſuperiorum temporum laboribus & expenſis, quas in priori expeditione fecerat; cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro, è Maſſiliæ portu ſoluit, adiuncto etiam ſibi Nauarræ Rege, & permultis Eccleſiarum præfectis & nobilibus. Vt autem faciliùs terram ſanctam recuperare poſſent, conſultiſſimum eis viſum eſt, vt Regnum Tunetanum, quòd magna in Syriam nauigantibus obijceret impedimenta, ante omnia in ſuam redigerent poteſtatem. Iam ceperant portum Carthaginiſ, qui Tuneto haud procul abeſt, & ecce morbus, qui illo anno ijs in locis mirè graſſabatur, in Chriſtianorum exercitum inuadit, ex Regis filijs tollit Ioannem, tollit ipſum quoque ſanctiſſimum Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quàm ſanctè autem & piè à vita migrarit Chriſtiſſimus Rex, gener eius Nauarræ Rex Tuſculano Epiſcopo perſcripſit. Nam correptus

Cc mor-

morbo, non cessauit laudare Deum, sæpè illam orationè interserens: *Fa- nos Domine prospera mūdi despiciere & nulla eius aduersa formidare.* Et pro illis, quos secum adduxerat, ita orans: *Esse Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Morti propinquus, voluit se corporis Christi sacramento muniri. Cumque sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, nū crederet ibi esse filium Dei, respondit minus apud se habere dubij, quàm si videret Christum in ea forma, qua ascendit in cælos. Iam supremum trahens spiritum, suspiciens in cælum, ait: *Inroibo in domum tuam Domine adorabo ad templum sanctum tuum, & conspicebò nomen tuum.* Quibus dictis, felicissime obdormiuit in Domino.

Bius morte non mediocriter consternato Christianorum exercitu, & Saracenis lætantibus, Carolus Sicilia Rex, in bellis strenuus, cum multo milite aduenit, animosque Christianorum confirmauit. Etsi autem longè plures essent Barbarorum, quàm Christianorum copias, nō tamen auerere cum nostris instructa vtrin-

que acie committere, sed leuib. prælijs & crebris excursionibus non mediocriter vexarunt Christianos. Tandem obsidione pressi à nostris, coacti sunt pacem petere, quæ his potissimum conditionibus confecta est, vt omnes Christiani, qui in eo regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciscanis, atque alijs libera esset facultas toto illo regno Christum prædicandi, credentesque baptizandi, vtque Rex Tunetanus Regi Siciliae annum tributum quadraginta millium aureorum persolueret.

Obijt autem pijsimus Rex Ludouicus vicesima quinta Augusti, & tū in vita, tum post obitum multis clariuit miraculis. A Bonifacio Pontifice, eius nominis Octauo, in Sanctos relatus est. Robertus Gaguinus libro septimo de gestis Francorum testis est, in archiuis Caroli Quinti Regis Gallorum repertam esse chartulam præceptorum, quæ hic sanctus Rex filio suo primogenito, dum Tunetum obsideret, dictauit & scripsit: eamque ex Caroli thesauro receptam,

Girardum de Môtaguto regium scribam Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. Ea præcepta & institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, vnde nos ea stylo mutato descripsimus.

Institutiones sanctissima, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege sub mortem proposita.

Flli mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Caue ne vnquam admittas peccatum mortiferum: sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quàm aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduersa accidunt, feras æquo animo, & cogita te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus prosperis fruieris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Cre-

Crebrò confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere & docere, quid agere, quid vitare oporteat: & coram illis ita te compares, vt audeant syncerè te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuotè auscultes: facestant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: sed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idque præcipuè sub sacrificio post peractam consecrationem.

Animo sis pio & humano erga pauperes & calamitosos homines, illisque pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explicitis confessario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt facilius id feras.

Da operam, vt quorum vteris cõsuetudine & familiaritate, ij sint homines probi & integri, siue religiosi illi sint, siue sæculares, & cum illis libenter misce colloquia: porrò nequam & improborum virorum commercia deuita.

Sermones, qui fiunt de Deo, publicè & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes, siue indulgentias studiose experas.

Amato bonum, odito malū omne. Vbicunque fueris, nemo ausus sit quicquam eiusmodi te præsentē eloqui, quod alliciat ad mortiferū peccatum, aut alterius famæ derogat: nec tu vnquam de vllō malè loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, peruersè de Deo, aut sanctis eius loqui, nec id finas impunè abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficijs affici & augeri.

In administranda iusticia sis rectus & seuerus, & ita vt leges præscribūt, eam exerceas erga subditos, neq; ad dexteram, neque ad sinistram deflectens, pauperumq; querimonias nō rejicias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem certam

certam comparias. Ita enim fiet, vt consiliarij tui fidentiùs iustam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienæ, etiã si id acceperis à maioribus tuis, incunctanter restituas iusto possessori, vbi certò id constiterit. Sin autem dubia res est, cura, vt viri sapientes accuratè & sine mora inquirant. Id enim vel maximè studere debes, vt qui sunt in ditione tua, pace & iusticia fruantur, in primis homines religiosi, & qui in clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia ecclesiastica non conferas, nisi bene dignis, & qui nulla eiusmodi beneficia habeant, idq; ex consilio bonorum virorum.

Bellum, præsertim aduersus quemlibet Christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere; ecclesias & infantes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & sedare coneris.

Vide vt bonos habeas pratores & magistratus, & de illis solerter inquiras, vti se gerant.

Semper sis addictus & deuotus Romanæ ecclesiæ, eius Pontifici haud secus, atque spiritali patri te morigerum præbeas.

Da operam, vt impensæ tuæ moderatæ sint, & rationi consentaneæ.

Sub finem horro & adiuro te filii, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces, & Missæ sacrificia.

Ad extremū, fili charissime, quidquid boni potest bonus & pius patris precari filio suo, id ego precor tibi: Sacrosancta Trinitas & sancti omnes seruent te ab omni malo, præstetque tibi Deus gratiam rectè semper agendi, & ipsius faciendi voluntatem; ita vt ille per te honoretur; & nos possimus post hanc vitam pariter esse cū illo, eumque contemplari & laudare per infinita sæcula sæculorum, Amen.

S. Ludouicus natus est anno Domini 1214. obiit anno 1270. Regnauit annis 44. in sanctos relatus an. 1296.

VI.

VITA B. AMA- DEI TERTII DVCIS SABAUDIÆ.

Amadeus Sabaudiæ Dux tertius natus est ex Ludouico Duce Sabaudiæ secundo, & Anna filia Iani Regis Cypri, anno à partu Virginis millesimo quadringentesimo trigesimo quinto. Hic nondum infantiam egressus sponsum designatus fuit Iolandæ filiæ primogenitæ Caroli septimi Christianissimi Galliarum Regis. Adolescens, ac penè puer initium operum suorum semper ab oratione ducebat: neque antea cum hominibus agere solebat, quàm diuino Missæ sacrificio audiendo, & conciliando sibi numini operam dedisset. Et quoniam in itinere spiritualis vitæ multa occurrunt pericula, partim à naturæ fragilitate, partim ab inuidentiâ, & astutiâ dæmonum, ducem elegit non minus sanctum, quàm doctum, eumque perpetuò sibi adesse voluit, vt eius

Cc 5 confa-

confluo, & ad monitione regeretur. Is fuit Magister Ioannes Fauzonius Ordinis sancti Francisci, ex Monte regali, vir æquè doctus, ac sanctus. Hunc virum, ut parentem coluit, ut magistro fidem habuit, & cum eo negocia animæ suæ omnia liberrimè communicabat. Quod verò attinet ad naturalia, siue Dei dona, siue naturæ vitia: cum venustate corporis coniunctâ habebat incredibilem facilitatem, & comitatem; sed cum his bonis admiscuit diuina prouidentia morbum incurabilem, & foedum, qui dicitur epilepsis, siue morbus comitialis: quod flagellum viri Dei, non ut flagellum, sed ut frænum ad peccata multa vitanda sibi à Deo Patre amantiſſimo datum existimabat, & fatebatur. Cum enim subirent animum, quæ illum extollere potuissent, opes, honores, potestas, imperium; mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilepticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipsum totum hominem abiciebat. Itaq; non rarò famulos suos, ipsi compatiētes dulcissimè conſolabatur

labatur dicens, Deum magis homini propinquare, cum eum flagellat, quàm cum consolatur. Id quod est consentaneum diuinis literis, in quibus legimus dictum fuisse Tobie ab Angelo sancto, *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.* & in psalmo legimus: *Cum ipso sum in tribulatione.* & Apostolus dicit, *Quem diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* & alius Apostolus addit, *Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis.* Sed his omissis ad historiam reuertamur.

Cum ad annum ætatis octauum decimum peruenisset Amadeus, hortante patre, Iolandam sibi olim desponsatam accepit uxorem; sed ad sacramentum conjugij non sine multis precibus se præparauit, ut eius solita pietas, & patris spiritualis admonitio, & doctrina requirebant. Vixit autem cum uxore tam pacificè, & concorditer toto vitæ suæ tempore, ut plane intelligi posset auctorem huius conjugij non alium fuisse, quàm Deum. Interim accidit,

permissione diuina, vt virtus opti-
mi Principis magis elucesceret; vt
fratres eius, videntes eum à patre
plus omnibus diligi, inuidetia mor-
bo adurerentur. Et res in apertum
bellū erupisset, nisi Ludouicus Dux,
& pater, cum Rege Gallie egisset, vt
Philippus, vnus ex fratribus, & cæ-
teris ardentior, carceri manciparetur.
Sed sicut fratres Amadei imitati
sunt fratres Iosephi Patriarchæ, in
ipso Iosepho sine vlla causa iniusto
odio prosequendo: sic & pius Ama-
deus imitatus est incredibilem cha-
ritatem sanctissimi Iosephi, in red-
dendo bona pro malis, & vincendo in
bono malum, vt Apostolus iubet. Vix
enim Ludouicus pater obierat, &
Amadeus in Ducatu successerat: cum
Philippum fratrem è carceribus li-
berari curauit, nec per Legatos id
effecit, sed ipse in Gallias profectus,
cum Rege non solum egit, vt Philip-
pus è carcere educeretur; sed etiam
curauit, vt Margareta filia Ducis
Borbonij fratri suo Philippo in ma-
trimonium coniungeretur, & ipse
partem imperij sui eidem donauit.

Rom. 12.

Heroi-

Heroica planè charitas, & Christia-
nissima virtus, sic diligere inimicos:
hoc est esse verissimum Christi disci-
pulum, & imitorem. Nam ne ipse
quidem Patriarcha Iosephus ad hunc
apicem charitatis peruenit, vt fratres
suos, à quibus venditus, ac penè ne-
catus fuerat, ad partem sui principatus
admitteret.

Sed ea quæ dicta sunt de charitate
sanctissimi Ducis Amadei erga fra-
tres ingratos, & malos, ab ijs, quæ di-
cenda restant, superantur. Philippus
Ducis Amadei germanus, non con-
tensus honore, quo eum Dux affe-
cerat, iterum in hostem ex fratre muta-
tus, coacta militum armatorum mul-
titudine arcem, in quam se Dux con-
tulerat, circumdare, eamq; vt capere
aggreditur. Sed Amadeus verissimè
Deum amans, & propter se eum ini-
micos etiam diligens, & assuetus red-
dere bona pro malis, atq; in adiuto-
rio Dei confidens; aperiri iussit por-
tas arcis, & ad se fratrem armatum, &
minacem vocans, sic piè, sic amanter,
sic diuinè locutus est, vt fratrem ab
odio, & furore hostili ad pacem, &

Cc 7 chari-

charitatem verè Christianam, & vere fraternā conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobilissimo de hoste generis humani, cuius proprium est serere inimicitias etiam inter amicos, & fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta est sinistra quædam opinio inter magnates de imperitia Ducis ad regendos populos: propterea quòd nimium sollicitus videretur de spiritualibus exercitijs, & de pauperibus subleuandis. Sed hanc sinistram opinionem prudentissimo consilio facillè superauit, & extinxit. Instruit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem videret: atque ad hoc iter inuicauit maiorem partem Principum suorum. In eo itinere multis in locis honorificentissimè exceptus fuit vt cognatus Regis, & cum ad Regem peruenisset, incredibile est, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipso Rege, tum etiam ab omnibus Principibus nobilissimi illius Regni. Ex ea re didicerunt aulici Ducis, quàm magnificacere deberent Ducem suum, quem tanti fieri ab vniuerso Gallie

R^o

Regno ipsi vidissent. Itaque ab eo tēpore nemo ausus fuit reprehēdere pietatem Principis sui, quam admirari, & de qua gloriari, si quid saperent, omnino deberent.

Quòd autem Amadeus non abhorreret ab armis, quādo iusta causa bellandi se offerret; docuit infelix exitus Constantini vltimi Imperatoris Græcorum. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo misisse in Peloponessum exercitum satis copiosum, vt ea regio à Turcarū furore defenderetur. Et cum pau'ò post Pius secundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano præsidens vocaret Principes Christianos ad bellum sacrum contra Mahometanos, ipse in primis adfuit, promptus ad opes & vitam, si opus esset, pro Christi religione profundendas. Quod etiā facillè cognosci potuit, quādo Iacobus Nothus Nicocostæ Episcopus, dimissa dignitate Episcopali, adhaesit Soldano Aegypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulso, Regnum Cypri inuasit. Tūc enim magno ardore animi Ama-
deus

deus coegit exercitum, vt Regnum, si posset, recuperaret; præsertim cum Carlotta Regni hæres ad eum venisset. Sic enim decebat, vt pijsissimus Princeps proprias offensiones ex fraterna charitate facillè condonaret; sed offensiones Dei, & Reipublicæ Christianæ pro viribus vlcisceretur.

Sed vna in re videtur hic sanctissimus Princeps plane excelluisse: ea est misericordia erga pauperes. Non enim surda aure audiuit Dominum *Math. 25* dicentem, *Venite benedicti Patris mei. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. & quæ sequitur: & Salomonem* *Prov. 19.* qui ait, *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. & Angelum dicentem ad Tobiam, Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.* Et denique beatum Apostolum admonentem diuites, vt facillè tribuant, & communicent opes suas, & thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His, & alijs id genus Spiritus sancti oraculis eruditus opti-

optimus Princeps in pauperes alendos, & vestiendos liberalissimè erat; neque contentus erat solo ministerio famulorum in pauperibus reficiendis, sed ipse proprijs manibus ad mensam illis ministrabat; certus, se Christo in pauperibus ministrare, cum Dominus dixerit, *Quod vni ex* *Math. 25.* *minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis.* Accidit aliquando, vt Legatus quidam à nescio quo magno Principe missus, cum Duce Amadeo colloquès, peteret, an non aleret magnâ copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum; respondit Amadeus, ingentem omnino numerum canum optimorum à se nutriri; quos si placuerit videre, sequenti die, tali hora adesset. Adfuit ille ad horâ iadictâ: & Dux introduxit Legatû in proximum triclinium, vnde in subiectam aulæ planitiem prospectus erat. Ibi mensam illi admirabundo oblongâ, stratam, & cibus omnis generis refertam, accumbentesque ad eam medicos quamplurimos ostendit, atque hisce hominem verbis affecit, *Isti, vir amice, canes sunt, quibus in vita* hac,

hac, cuius breuis, incertaque periodus est, cœlum ego venor, alimenta que mihi comparo, quæ manna omni præstantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ac dicenti inter alia Legato, inueniri sapienter homines improbos, inertesque, qui paupertatem simulent, & mendicando, quam manibus laborando quæ ad victum necessaria sunt comparare sibi velint; respondit Dux, Nolim, inquit, tam anxie ista inquirere: nam si in actiones nostras sic inquireret Deus, malè omnino nobiscum ageretur; sed ille pius, & clemens *sollem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos.* Sic & nobis melius est, in tanta multitudine bonorum eleemosynam diuidere in aliquos indignos, quam dum paucos indignos repellere à nostra liberalitate curamus, plurimis verè pauperibus iniuriam faciamus.

Neque verò solùm in pauperes singulos liberalissimus erat pius Princeps, sed etiam in publicis ædificandis hospitalibus, & monasterijs, &

in ornandis, & pretiosa suppellectile ditandis Ecclesijs, magnificentiam suam, & pietatem ostendit. Usque ad hanc diem conseruari dicuntur Vercellis pretiosissima sacerdotalia indumenta, quæ pijsissimus Dux Amadeus Ecclesiæ sancti Eusebij dono dedit. Suscepit etiam aliquando peregrinationem ad Urbem, ut viseret loca sancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus est autem non ut magnus Princeps, sed ut homo incognitus, & cum vestibus peregrinantibus accommodatis, & incredibili humilitate, & religione Ecclesias, & sanctuaria Urbis obiuit. In eleemosynis solùm largientis tum pauperibus singulis, tum xenodochijs, & Ecclesijs; non se pauperem peregrinum, sed opulentum Principem demonstrauit. Siquidem magnam argenti, & auri copiam in eiusmodi sancta loca effudit, ac potissimum ad memoriam Principis Apostolorum, non aurum solùm, & argentum, sed etiam gemas pretiosissimas dimisit. Obiuit postea & aliam peregrinationem cum vxore

re Ioláda ad sacrosanctum linteum, in quo passionis Dominicæ vestigia non sine insigni miraculo impressa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem non sine magno labore, & fatigatione semper pedes, vt passionis Dominicæ cum ipsa sua coniuge particeps fieret.

Porrò ad eleemosynas, & peregrinationes adiungebat etiam frequentes orationes, & ieiunia: neque desunt, qui existiment, frequentia ieiunia in causa fuisse, vt rarius morbo illo suo familiari vexaretur. Neque verò religiosa & piæ exercitationes impediabant eum, quominus conseruaret maiestatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numerosa familia, tum in stipendijs militibus numerandis. Nouerat enim Patriarcham Iosephum, moderatorem Aegypti, & Dauidem Hebræorum Regem, & nostros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorum, sine detrimento pietatis potuisse Regna, & Imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & in eis

no.

noster Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, parasiti, gnationes, inutilia terræ pondera, & multò magis blasphemijs, vel periurijs addicti; neque ij soli, sed etiam mendaces, detractores, rixosi, & alij id genus improbi. Illud autem admirabile est, & propriū eleemosynarum emolumētum; quod cū tam liberalis, & quasi prodigus videretur Dux Amadeus in eleemosynis largiendis: tamen fratribus plurima largitus est, & sororibus dotes statui ipsarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia, vel tributa imposuit. Sic tamen ærarium, quod inane repererat, cū regnare inciperet, repleuit, vt iurisdictiones varias redemerit, quas Principes superiores coacti alienauerant. Itaque verum est, non solum in vita futura, sed etiam in præsentī, quod Sapiens scriptum reliquit, *Qui miseretur pauperum, saneratur Deo.* PROV 19.

Ad has virtutes sancti Ducis accessit diligentissima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices, quos videlicet ipse nosset simul

Iac. i.

Serm. de
Patientia

mul valdè peritos, & valdè probos. Nam & probitas sine scientia parum prodest, & scientia sine probitate multum obest. Denique accessit eximia patientia in aduersis. Quæ virtus virtutes omnes perficit. quod sanctus Iacobus docet, cum ait: *Patientia opus perfectum habet*: cuius rei rationem reddit sanctus Cyprianus, cum demonstrat, sine patientia nullam virtutem, ac ne ipsam quidem charitatem, diutius posse subsistere. Donauit Deus seruo suo Amadeo filios sex, & filias tres; quæ felix proles dici potuisset, nisi Carolus primogenitus, qui solus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater non parum acquiescebat; patris mensibus ante obitum Ducis raptus fuisset. Flagellum hoc Dei non potuit non sentire Dux pater, sed ita sensit, vt continuò diuinæ voluntati acquiesceret.

Agebat iam Princeps optimus annum tricesimumseptimum ætatis, cum Vercellis in morbum incidit; & quamuis stella crinita, quæ pau-

lò antè in cœlo apparuerat, significare crederetur mortem magni alicuius Principis; ipse tamen ab alio diuiniore lumine illustratus constanter prædixit finem vitæ suæ iam propinquare: quin etiam, vt ferunt, diem ipsum signauit, in quo de hoc mundo migraturus esset. Itaque tamquam certò breui moriturus sepulchrum sibi delegit, non excelsum, neque pretiosum; sed congruens vitæ suæ, quam semper duxerat, humile, & vulgare, infra gradus videlicet aræ maioris sacre adis sancti Eusebij, quæ est Vercellis, vt non possent sacerdotes ad aram sacram ascendere, quin sepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de industria factum reor, non solùm ob amorem humilitatis, sed etiam vt Sacerdotes facilius meminissent animæ ipsius, cum in ipsa ara pretium nostrum Domino DEO offerrent. Itaque propinquante die ab ipso prædicta, susceptis de more fidelium sanctissimis Sacramentis, nominauit uxorem Iolaudam nutricem filiorum, qui tres tan-

tum

tum supererant, & natu maximus se-
ptennis erat. Deinde vocatis ad se v-
xore & filijs, & præcipuis Magistra-
tib⁹ cõmendauit illis, quæ ipsi præci-
pue semper cordi fuerüt, his verbis:
*Facite iudicium & iustitiam, & dili-
gite pauperes: & Dominus dabit pacem
in sinibus vestris.* Hæc locutus paulo
post sanctæ fideiæ plenus migravit
ad Dominum, die tricesimo Martij
anni M. CCCC. LXXII. Mortem e-
ius gloriosam indicauerunt Vercel-
lis, vbi mortuus est, lumina visa
supra arcem accensa diuinitus, &
cantus Angelici supra eandem ar-
cem auditi. Apud Taurinos, vbi fie-
bant publicæ supplicationes ad Deum
pro vita Ducis grauitè ægotantis,
visa est in aere coram multis milli-
bus hominum, sedes sublimissima, ac
ipsi Soli æqualis, in qua sedere con-
spiciebatur Dux Amadeus, luce can-
didissima circumdatus. Secuta sunt
postea miracula plurima, & maxi-
ma, quæ gloriam beati Ducis restifi-
cabantur. Sed & dum viueret hic
beatus Princeps, miraculis claruisse
dicitur, præsertim cùm inciuitate Pa-

Parisiensi pridie natiuitatis S. Ioan-
nis Baptistæ solemnè ritu ad hono-
rem sanctissimi Præcursoris facem
admoisset rogo lignorum, vnde ma-
gnus ignis excitabatur. Quam quidẽ
cerimoniam Rex ipse peragere sole-
bat, sed eo anno, cùm adesset Dux A-
madeus, Rex illi piam hoc officium
cessisse dicitur: ac paulò post à Duce
aliquos ægrotos præsentès solo tactu
curatos ferunt. Quia verò Episcopi,
qui ad funus Ducis defuncti celebrã-
dum conuenerant, neq; audebant si-
ne beneplacito Apostolico optimum
Principem sacris ceremonijs honora-
re: & tamen iniuriam sibi videbantur
facere animè illi sanctè, si pro ea Do-
mino supplicarent; elegerunt me-
diam quamdam viam. Hæc fuit, vt
prima die, & nona Episcopus Ver-
cellensis caneret solemnem Missam
de Spiritu sancto: Pontifex Tauri-
nensis Missam de Beatissima Virgine
Mariæ: Archiepiscopus Tarantati-
ensis Missam pro defunctis generatim.
Si quis miracula singula cognoscere
cupiat, consulat librum Italica lin-
gua scriptum de vita Beati Amadei,

Ducis tertij Sabaudiz, à Reuerendo
 Patre Donno Petro Francisco Male-
 to Canonico Regulari Lateranensi,
 anno Domini millesimo sexcentesi-
 mo decimotertio. Obijt beatus Prin-
 ceptis anno Domini millesimo qua-
 dringentesimo septuagesimo
 secundo, cum vixisset
 annos 37.

S. Amadei Ducis vita finis.

VITA

S. CASIMIRI
 REGIS POLONIAE
 FILII,

A Venerabili viro Gregorio
 SunecisKi Eccles. Cathed. Vilm.
 Canonico, ex bonis Aucto-
 ribus cum fide de-
 scripta.

Immensa atque inexplicabilis Dei *Proh. 8a.*
 sapientia, quæ habitat in consi-
 lio, eruditilque interest cogita-
 tionibus, cuius est æquitas, pruden-
 tia, & fortitudo, per quam Reges re-
 gnant, Principes imperant, & legum
 conditores iusta decernunt; sic mun-
 dum nostris subiectum oculis guber-
 nat, rebusque consulit humanis, vt
 pro temporũ necessitate viros Eccle-
 siæ suæ idoneos, sanctimoniz notis
 insignes, ac omni virtutum genere
 conspicuos diuersis sæculis assignet.
 Ita mundi nascentis exordio, ante

Dd 2 le-

legem exaratam, Patriarchas; progressu temporis, ante gratiæ statum Prophetas; demum post filij sui salutarem in terras aduentum, fidei antesignanos, & primos sacri Evangelij præcones Apostolos; eiusdemque acerrimos propugnatores, inuictos Martyres; item optimos Reipublicæ diuinis à Christo formatae legibus præfides & rectores; tum singulari sapientia præstantissimos Episcopos, & Doctores; denique ex alijs hominibus multitudinem propè innumerabilem suffecit, qui posteris & rectè vitam instituendi norma, & duces æternæ felicitatis capeffendæ existerent. Ex hoc postremo numero vnus est immortalitate dignus inclytæ potentissimorum Regum stirpis Jagelloniæ Diuus Casimirus, quem summa rerum omnium effectoris bonitas tutelarem, ac Patronum Poloniæ, Lichuanizque veluti quoddam specimen, totiusque probitatis pulcherrimam effigiem, contemplandum, imitandumque proposuit. Natus is est Cracouiæ, nobilitate in primis ac primaria Regni Poloniæ

Cromer. li. 44. nō

Urbe, anno partæ salutis millesimo quadringentesimo quinquagesimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipso diluculo: qui dies tum Victoriæ, quam pater eius Casimirus in Prussia de Crucigeris insignem reportauit, Arcemque Papouiam vi oppugnan-

do cepit; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitia efflagitantis, Regni que Bohemici insignia eidem Casimiro Regi Poloniæ vltro deferentis fuit illustris.

Agebatur iam tunc annus sexagesimus quartus, ex quo Jagello Dux Lichuaniz bellicosissimus Olgerdi filius, Gedimini Nepos ab Vitenne Romano viro Principe genus ducentium Urbano sexto Pontifice Maximo Ecclesiæ Romanæ clauum tenente, Christi fidè amplexus, & sacrosanctissimatis fonte initiatus Vladislai nomen sortitus est. Hic in Regem Poloniæ electus, ex Scenza (post Maria dicta) Kitouiensis Ducis filia, stirpem ac spem familiæ, Vladislaum videlicet, post felicem progenitoris sui obitum, simul Hun-

procul à principio, & Striykouijs li. 19. cap. 6.

Idè lib. 5.

Idè li. 14. non pcul à fine. Striykouijs li. 9.

c. 4.

gariz ac Poloniz Regem ; & Casimirum , Diui Casimiri , (de quo nobis sermo est) Patrem suscepit penes quem dum post immaturum Vladislai fratris decessum Regni Poloniz administratio esset, nupta ei Elisabetha Alberti Austriaci Romanorum, Hungariae, & Bohemiae Serenissimi Regis filia, sex ei liberos, nimirum Vladislauum qui Bohemiae & Hungariae Rex fuit, deinde Diuum Casimirum, post Ioannem Albertum, Alexandrum, & Sigismundum Reges Poloniz, & Fridericum tituli sanctae Luciae Cardinalem Archiepiscopum Gnesnensem, partu edidit secundo. Inter omnes Diuus Casimirus velut inter clarissimas gemmas speciosissimus Carbunculus exitit. Ab incunabulis enim summa cura, diligentiaque educatus, vna cum lacte ea semina virtutis imbibit, quae deinceps per reliquam aetatem adhaeserunt. Sexennis adhuc puer praeclaris moribus, bonisque literis erudiendus optimis Praeceptoribus a parentibus traditus, tantum profecit, ut in omnibus progressum

eius

eius qua oculis, qua auribus accipientibus non mediocrem admirationem excitavit. Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores candidi, suaves, sine fastu, quibus assequeretur, ut quibus vteretur, carus, acceptusque esset. Certè molliter, & in delicijs educatus diues ac opulentus Princeps, in maxima affluentia rerum, iuuentaque licentia, praecelara specie, habituque corporis adolescens sui potens fuit; & cum transgredi potuerit, non est transgressus, nec mala gessit in vita sua. Labentis huius saeculi gloria contempta, post aurum non abiit, & ^{Exel. 31.} in thesauris pecuniae non speravit; dum hic non habere se ciuitatem permanentem contemplans, diuini amoris facibus inflammatus, omne studium ad futuram inquirendam, ^{Hebr. 13.} non manufactam in caelo conuertit, ubi thesauros nec arugo, neque tinea ^{Matth. 6.} demolitur, nec fures effodiunt. Perpetuo autem memoriae eius inerat diuinum illud oraculum, quod Regius Vates, coeleste domicilium adire cupientibus, inculcat: nimirum in montem

Dd 4

Do-

Domini neminem ascensurum, nec quemquam in loco sancto eius firum pedem, nisi qui fuerit innocens manibus, & mundo corde, qui non acceperit in vanum animam suam, nec iurauerit in dolo proximo suo. Quobrem vehementi ille gloriæ perennis æstuans desiderio, ut iucundissimam Beatorum patriam consequeretur, ad eam regulam omnes actiones suas conformauit, quam præfatoraculo vniuersis vitæ Christianæ selectoribus præscribi animaduvertebat. Nec est dubium vitam eius omnium virtutum ornamentis conspicuam Regni proceribus, alijsque cuiusvis ordinis hominibus vitæ benè ac laudabiliter instituendæ fuisse exemplar. Vitiorum omnium fugatilis ac tanta in eo fuit, ut etiam quamuis eorum speciem diligentissimè caueret. Proinde luxum vestium & lecti mollitiem, tamquam peccati fomitem declinans, uti nuda humo pro cubili, & ex horridis equorum fetis comparato cilicio, alijsque verberum asperitatibus velut cupiditatum moderatricibus, teneram

car-

carnem non minùs sæpe quàm auide Christi cruciatuù salutis nostræ causa susceptorum memorem affligere solebat. Diuis omnibus, ac præcipuè Beatæ Mariæ Dei Parenti, benignissimæque hominum Patronæ maximè addictus erat, quàm à se metris singulari artificio elaboratis, & pulchro schemate, penè omnia Incarnationis dominicæ mysteria claudentibus. quotidie in terram fufis genibus pio affectu salutabat. Cæteris porro religiosi officijs, pijsque ritibus cum in æde sacra peragerentur; adeo frequè intererat, ut eum sæpius in templo, quàm in Palatio, sæpius in Patrum linteatorum, piorumque sacerdotum choro, quàm amicorum, regionumque aulicorum cœtu videres. Quo tempore sæpenumero à sensibus alienatus, atque extra se positus, eo animi ardore precibus vacabat, ut cibi atque potus immemor; nisi sæpius sub prandij aut coenæ horam à parentibus missis nuncijs, domum, corporis reficiendi causa reuocaretur, totos dies sine epulis esset transacturus. Sed neque tamen diurna

Dd s hac

274.2

hac orandi assiduitate contentus erat; nisi etiam intempesta nocte è strato persæpe confurgeret, è cubili se clam effèret, & pedes discalceatus, nullo teste precandi causa ædem sacram aditaret. Et quoniam plerumque (id quod moris est) obseratis ostijs ab ingressu prohibebatur; satis religioni, satis Deo, sibi que factum putabat, si nimirum sacras valuas salutasset, lacrymis religiosa limina rigasset; atque hoc pacto in precibus pernox ad fores templi perdurasset.

Quo loco sapissimè sub auroram à nocturnis custodibus, atque vigilibus humi, toto corpore prostratus, precibusque intentus, est reperi- tus. Verùm enimvero parui hanc corporis molestiam æstimans, verè egregius, ac sanctus iuuenis, adeo in sese ipse sæuiebat, adeo multis in rebus innocentem ac delicatam carnem suam vexabat; ut eum non carnem spiritui subiugare, quod ab Apostolo traditum esse diuine literæ perhibent; sed penitus in carne sine carne viuere voluisse pu- tares.

Reg. S.

tares. Equidem in respuendo, & contemnendo blandissimas dominas cupiditates constantissimus, in refrenando oës illicitæ voluptatis illecebras vigilantissimus, in abstinentià à cibo & potu religiosissimus, in somno, cæterisque rebus eiusmodi, atque carnis commoditatibus parcissimus fuit. Adeo in aula regia non aulicum, aut stirpem regiam degere, verùm in claustro religiosæ disciplinæ assuetum Christi athletam vitam instituere arbitrare. Ac de hoc rigore vitæ, etiam dum morbi vis eum lecto aliquando affixisset, nihil omnino remittebat. Quadam vice dum à Medicis iuberetur diebus interdictis ab Ecclesia lacte, & similibus vesci; adduci nullo pacto potuit, ut obsequeretur eorum consilio, & recuperandæ sanitatis gratia vel latum vnguem à sanctissimæ Matris Ecclesiæ placitis descisceret. Quam tam raram nobilissimi iuuenis, atque singularem erga sanctissimam Christi Sponsam obseruantiam, ea est ratione diuina bonitas remunerata, ut nihil neque ab-

Dd 6 stin

Rinentiæ rigor inualetudinem cor-
 poris promoueret; neque huius im-
 becillitas animi alacritatem, atque
 perfectæ vitæ studium retardaret.
 Quippe qui numine reuelante iam
 didicerat, neque infirmitatem istam
 menti nocituram, & humana reme-
 dia, si quæ essent, nequicquam profu-
 tura. Ad hæc eius eximias virtutes,
 summa quoque ægritudinis tempore
 patientia, & dolorum omnium con-
 temptus accedebat. Et quidem sem-
 per, siue dum morbo laborabat, siue
 dum corpore bene habebat, cum in
 alijs rebus omnibus, tum præcipuè à
 sermone, & si aliàs esset disertus,
 modestissimus extitit. Et verò si lo-
 quendum quidpiam erat, id nequa-
 quam faciebat, nisi vel de rebus pijs
 ac cœlestibus, vel de ijs, quæ docu-
 mento, aut emolumento cæteris es-
 sent, loquendi copiam haberet. Hinc
 nihil vnquam ipse quod alios offen-
 deret in colloquium inducebat; & si
 in aliquem eiusmodi fermocinatio-
 nibus occupatum incideret, amicè
 corripiebat, pertinaciter peccantes,
 etiam seuerioribus verbis castiga-
 bat.

bat: ac si non à proposito desisterent,
 vt quamprimùm eiusmodi mortales
 aula regia prohiberentur, apud o-
 ptimum parentem nullo negotio ef-
 ficiebat. Huic igitur tantæ nobilissi-
 mi & sanctissimi Principis virtuti
 par in Deum religio, in assertorem
 ac vindicem salutis nostræ Christum
 fides, in sanctam Ecclesiam Catholi-
 cam & Romanam orbis magistram
 extitit reuerentia. Quarum rerum
 habemus etiam hodie in Cathedrali
 Ecclesiæ Vlnæ luculentum testimo-
 nium, diploma, inquam, illud ipsum
 habemus, quo huius impulsu Rex se-
 uerissimè cauerat, ne qui è gente ru-
 stica ab vnione Catholicæ & Roma-
 næ religionis desumerent, Tempula
 vel noua erigere, vel vetustate colla-
 pta restaurare possent. Longum est
 dicere, quot alijs in rebus quamque
 sollicitè Diuus Casimirus integra-
 ti religionis, ac Ecclesiasticarum le-
 gum obseruantia se totum impende-
 rit. Cuius tam singulari industria ef-
 fectum est, vt nullæ eo tempore di-
 uersarum opinionum, atque errorum

Dd *71* lerna:

lerna capita erigerent, quia confestim vigilantissimi Principis acinace demeterentur. Huic porro tantæ in Deum religioni, & charitati non inferior parte altera in proximum amor, & commiseratio respondebat. Quanta enim hic diligentia quosuis inopes subleuabat, vacillantes erigebat, afflictos recreabat, oppressos liberabat, omnes denique quibuscunque aduersæ fortunæ telis expositos iuuabat. Hunc enim viduæ tutorem, pupilli parentem, egeni & afflicti consolatorem vocitabant. Namque ea erat humanitate in singulos, beneuolentia in miseros, clementia in subditos, facilitate in vniuersos, ut vtrò si quid à se præstitum vellent, obuios quosuis interrogaret, causas susciperet, ageret, atque perageret. Quam tam incredibili, atque inuisitata charitate, atque prudentia, singularem ab omnibus gratiam inibat; & cum has, aliasque obres ad Regnum administrandum iudicaretur aptissimus, id non modo non ambiebat, sed etiam à Parente, alijsque Regni proceribus oblatum

tum constantissimè respuebat. Cæterum ea semper integritate, & animi, & corporis fuit, ut complures viri grauissimi, qui nobilissimo Principi, vel à secretis, vel à cubili fuerunt, (ut interim medicorum spiritualium, quibus ille animæ suæ salutem concedidit, testimonium taceam) constanter asseuerarent minimè dubitarent, eum & toto quo vixit tempore castum vixisse, & castum Virginem mortem obiisse. Quod illorum testimonium ipsa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentia dispensatione comprobasse; constat enim eum potius vitam, quam hunc inuiolatæ castimoniam nitidum florem amittere voluisse. Quæ vna in re non solum à Medicorum præceptis, verum etiam parentum suorum monitis, quorum imperio cæteri parebant omnes, vni sibi discedere licitum esse existimabat. Et cum illi in hoc negotio pertinaciter sese gererent, cum instantissimè ab eo efflagitarent, ut vitæ tutandæ causa tori virginis consortium admitteret, (id enim vnicum

cum Medicorum consilio morbi remedium supererat) illos hic castissimus iuuenis piè increpabat, seque afferens aliam vitam nescire, quam cum iactura eiusdem, vitam mortalem prorogare malebat. Quocirca ingruente in dies morbo, postquam diem obitus sui præsensisset, eumque coram astantibus prædixisset, sanctissimus ac verè Regius adolescens armis spiritualibus sese ritè communit; sacramenta inquam, quæ morituris administrari solent, religiosè percepit, ac demum Christi Crucifixi effigiem manu tenens, intentisque oculis intuens, dum solemnia illa Regi vacis sæpius iteraret verba, *In manus tuas Domine, commendo spiritum meum,* dum in extrema illa vitæ & mortis lucta precibus lacrymas misceret, voce pariter, ac vita deficiente in Vilnen. arce, Anno à virgineo salutifero partu millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, die quarta Martij, illucescere aurora (qui etiam annus Xysti Quarti Pontificis Maximi vitæ simul & Pontificatus vlti-

Psal. 30.

Mat.
Micchou

ultimus fuit) æquissimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodem tempore ab omni immunem peccati labe animam, complures fide dignissimi homines, à beatis mentibus in coelum clarissima circumdatam luce, deportari conspexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menses quinque. Sepultus est quàm decuit Regis natum honorificentissimè in æde Pontificia Vilnæ sancto Stanislao Martyri sacra, in sacrario Beatae Mariæ Virginis, quem ipse sibi viuis sepulturæ locum designarat.

erat sanctissimus iuuenis, & nobilissimus Princeps Casimirus statura mediocris, cæsariem gestabat sub nigro coloris, naso æquali, temperati ruboris, facie venusta, & elegantis, incessu graui, & ad omnem modestiam composito, ac moribus cum primis affabilis, comisque; ut nò obscure interiorè animi statù, exterioris, vultus, totiusque corporis habitus & figura videatur prædixisse. Hic iam, beneuole lector, eius gloriam & celsitudinem, qua ipsum supremus rerum omnium conditor

tor cumulatifſimè decorauit, libeat animo voluere, ſuſpicere, admirari. Qua enim putas iuuenem hunc natalium ſplendore clariffimum, diuitiarum, potentiaëque magnitudi- ne pollentem, virentis adoleſcentiaë decore floridum, venuſtate corporis, & mentis ſublimate inſignem, eruditione conſpicuum, ſapientia, probitate, alijsque omnibus virtuti- bus ornatiffimum, qua inquam pu- tas iuuenè hunc diuina bonitas glo- riaë amplitudine eſt remunerata? Quia breuem hanc, caducam, & in- certam vitam flocci pendit, vitam il- li nullis circumſcriptam mortali- tatis limitibus tribuit: quia ina- nem mundi faſtum contempſit, ve- ram illi in cœlo gloriam donauit, e- exilio illum in patriam reuocauit, e naufragio in portum ſubduxit, labo- res eius ſalutis ad piſcèdæ gratia ſu- ſceptos perenni dulciſſima quiete; & nœſtitiã, qua Chriſto in cruce- pendenti condolens ſapè ſapienter ce- nebatur, indeficienti gaudio com- penſauit. Faxit ergo ille animo- rum Parens, vt huiuſce felicitatis

tis optatiſſimæ, huius mercedis, qua nec vnquam haberi, nec cogita- ri amplior poteſt, capti deſiderio, totos nos ad eius imitationem con- uertamus: qui & vitæ laudatiſſimæ exemplo, & ineffabilis præmij magni- tudine, coronæ immarceſcibilis ſpe certa, ad ſui nos imitationem inuitat.

De Miraculis per eum poſt mortem editis.

ET ſi quidem nemo fuit eo et- iam tempore, quo huius lu- cis uſura fruebatur Caſimi- rus, qui de eius vitæ integritate, in- nocentia, & ſanctitate dubitaret; eo deſuncto tamen, incredibile dictu eſt, quantis eius virtus eſt & vitæ ſan- ctimonia ab ipſo piorum omnium fi- deliſſimo Agonothete & remune- ratore **D E O** illuſtrata prodi- gijs. Adeo vt difficulter admo- dum eorum numerus iniri poſ- ſit, qui rerum admirandarum fama

Cromer.
l. 23. Mat.
Micho-
uius hiſ.
lib. 2. c. 73.
Iodoc.
Ludouic.
Decius.
lib. 2.

fama exciti se ad ipsius sacratissimum tumulum recuperandæ sanitatis gratia contulerint, ac quæ voluerant, recuperarint. Videre hic enim sæpè numero fuit, non solum cæcis oculorum vsum, surdis aurium, mutis linguæ, claudis pedum; sed quod mirabilius est, nonnullis, quos malorum extremum mors vitæ & sensu priuauerat, & vitæ & sensus bonum, quasi postliminio, Diui Casimiri opè fuisse restitutum.

I.

Nam erat puella Vilnæ Vrsula nomine, quæ supersticibus adhuc parentibus, diem obiit supremum. His mors filix adeo molesta accidit, & grauis, ut à sensibus penè ipsi alienati, præter mortalium communem consuetudinem, magis de vitæ filix restituenda, quàm de iustis mortuæ soluendis, cogitarent. Quo in negotio quid agerent? quo se vertèrent? cum hanc ad rem nulla humana vis aut industria sufficeret, ad diuinam

nam se conuerterunt, atque vbi primum Diui Casimiri memoria mentem subijt, visi sunt ambo nonnihil respirare. quid multa? votum faciunt, sacrosancta adyta vbi quiescebat Casimirus adeunt, luctu, & lacrymis omnia complent, clamore ac precibus sidera feriunt, Casimiri numen & nomen ingeminant, opem implorant, spiritum defunctæ filix restitui flagitant. Audiit Casimirus precantes, lacrymas piorum parentum, ac fidem respexit, puellamq; mortuam vitæ simul ac moestis parentibus diuinitus restituit.

II.

Addo hoc loco & alterum, quod etsi isto inferius admiratione, ad Casimiri sanctitatem demonstrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno millesimo quingentesimo decimo octauo, Moschorum Dux nostris nihil cogitantibus, atque ex improviso arcem Polocensem non paruis copijs oppugnare aggreditur. Quo tempore Sigismundo Primo

in-
clly-

inclyto Poloniae Regi, alijs multis, grauibſque rebus intento miles in promptu exiguus admodum erat. Rex igitur optimus bina ſolũ milia ductoribus Gaſtoldo & Ioanne Boracynski aduerſus hoſtes, manum tumultuariam potiũ quã exercitum, expedit. Abeunt illi diuinis magis, quã humanis nixi viribus, præcipuè Diuo Caſimiro (quem miraculorum fama celeberrimum effecerat) ſua vota, poſtulationeſq; dicando, & certaminis dubium euentum committendo. Poſt multis ſiſis ad eum precibus, auxilium illius benignum experiuntur. Quippe in illa expeditione, confecto multorum dierum itinere, ad Dunam fluium perueniunt, vadoque irreperto, vniuerſi in littore ſubſiſtunt; dumque nimitũ de tranſitu ſunt ſolliciti, ecce tibi iuuenis quiſpiam albis amictus, forma decorus, & ſpectabilis, candido veſtus equo, ijs ſe ſpectandum obijcit, bonoq; omnes eſſe animo iubet, ſeq; ducem ſequantur, imperat. Quæ ubi dixiſſet, confectim ſubditis equo, cui inſidebat, calcaribus, pri-

mus

mus in flumen inſiliit, vadumque demonſtrans, ſuperatoque nullo negotio amnẽ, ad ripam alteram ſaluus, cæteris inſpectantibus, peruenit. Quo viſo Poloni milites, rei nouitate attoniti, ijsdem in veſtigijs diu hæſerunt; neque quouſque ille iterato, vt ſe ducem intrepidi ſequerentur commonefaceret, loco mouerũt. Tandemq; rem diuinitus agi animaduertentes, pleni fide, & fiducia, ſe cæternatim rapidiſſimi fluminis, qua parte ille monſtrabat, discrimini committunt, atque incolumes tranſeunt. Quod cum Duces, Regiũque equitatus conſpexiſſet, iuueniſq; interea oculis eorum ſeſe ſubduxiſſet, Caſimirum, Caſimirum omnes clamitant, eundemque, quem itinervis ducem etiam prælij imminentiſ ſupplicibus pro ſe quiſque votis promotorem, & fautorem exoptant. Neque in vanum militum piorum cecidere preces: nam cum primo ſigno dato, in hoſtes tanto viribus ſuperiores impetum feciſſent, illos terga vertere, & obſidionem etiam inuitos ſol-

uere

uere coegerunt, multosq; interneci
ni dederunt, neque pauciores in ser-
uitutem Moschos adduxerunt. Vi-
ctoria parta Poloni diuinam opem
agnoscere, solemnem hymnum, Te
Deum laudamus canere, Casimiri
virtutem extollere, remque Regi si-
mul cum captiuis Moschis diuinitus
gestam, conscriptamque transmittre.
Quæ adeo Regem commouit,
vt non solum ad eadem sacram agen-
darum Deo, & Casimiro gratiarum
causa se subito conferret, verum et-
iam seriam se de Casimiro in diuo-
rum numerum referendo cogitatio-
nem suscepturum promitteret. Ve-
rùm quid euenit? isthac minus sedu-
lò fortasse agentes.

III.

Ea sibi anno sequenti Moschus su-
periori clade immanior, ferocior-
que effectus, ingentem in ipsam
Lithuaniam exercitum inducit, om-
niaque nullo antè indicto bello
flammis, & ferro late vastat. Quo
tam periculoso turbine, ac inspe-
rata

rata tempestate perculsis Lithanis,
neque auxilium suppetebat: cum a-
lios hostilis gladius, è medio tolle-
ret, alios vorax flamma anima & spi-
ritu priuaret: alios denique in mi-
ferrimam seruitutem crudelis hosti-
um barbaries, & barbara crudelitas,
malè prius mulctatos, adduceret.
Hisce rebus animaduersis, è Lithua-
nica nobilitate nonnulli patriæ cla-
dem miserati, quoscumque eo tem-
pore tam difficili poterant, conue-
niunt, seque ad arma sumenda, pa-
triosque lares, & focos, etiam cum
vitæ discrimine tutandos inuicem
incitant. Atque paucitas quidem su-
orum, & hostium multitudo nonni-
hil quosdam initio est remorata. At
vbi memoria repeterent, quod anno
superiori Divo Casimiro duce subsi-
dium diuinitus sub Polocia experti
fuerant; eiusdem patrocínio freti, e-
ius opem omnes implorare, quod se-
gnius honorem ipsius curassent, ag-
noscere, culpam deprecari; se si eis
hoc tempore auxilio futurus esset,
eius cultum, coelestemque honorem
apud sedem Apostolicam diligenter
Be pro-

procuraturos, spondere. Nec irrita
 cecidere vota, nam tantus subito a-
 nimos omnium ad pugnas incessit
 ardor, vt nemo esset qui temerarium
 putaret, duo millia, (tot enim ex Li-
 thuanis nobilibus conuenerant) ad-
 uersus sexaginta millia hostium ob-
 ijcere. Itaque signum certamini edi-
 tur, Lithuani Dei, Diuique Casimiri
 numine sæpius ingeminato, pugnam
 ineunt, Nec mora, vt primum in ho-
 stes nostri irruerunt, adest Casimi-
 rus, suisque Dux factus, & Archistra-
 tegus, in aere eodem quo anno supe-
 riore, & oris, & corporis habitu, sub-
 limis conspicitur. Lati tali duce Li-
 thuanii, acriterque cædendo hostes,
 urgent, instantque. Neque diu aduer-
 sa pars diuinam Indigeris Lithuani-
 vim, & numen sustinuit: sed cum in-
 gens aduersarios pauor inuassisset, in
 fugam conuersi, victoribus Lithua-
 nisterga dedere, ex suis amissis plu-
 ribus millibus, è nostris Dei benefi-
 cio, desiderato nullo. Quæ cum Rex
 pientissimus intellexisset; eamque tam
 prodigiosam victoriam vni post Deum
 Casimiro ab omnibus qui rei intere-
 rant

rant, adscribi vidisset, cæteras etiam
 quas aliis diuersis in locis, eodem
 tempore, exiguo vbi que milite vi-
 ctorias reportasset, fauori & patro-
 cinio eiusdem sancti Casimiri ac-
 ceptas referre minime dubitauit.
 Quare in gratiarum actionem, re di-
 uina in templo solemniter ritu procu-
 rata, Rex optimus nulla interiecta
 mora ad Romanum Pontificem lega-
 tionem destinauit, curam vt de Casi-
 miro in Diuorum numerum asciscen-
 do subeat, omnibus modis contem-
 dit, Pontifex æquissimis Regis Ca-
 tholicissimi postulatis, non inuitus
 annuit, remque Nuncio Apostolico
 in Poloniam misso, ipsique Archie-
 piscopo Gnesnensi Ioanni, & Petro
 Posnaniensi Antistiti, Regni Procæ-
 cellario demandauit, qui mira om-
 nia opera Diui Casimiri intupa-
 trata diligenter inquisuerunt, in-
 quisita fide dignis testibus stabili-
 uerunt, atque sic stabilita Pontifici
 Maximo Leoni X. anno millesi-
 mo quingentesimo vicesimo tral-
 miserunt, Quibus Pontifex sequen-
 ti anno in augustissimo purpuratorum

Patrum confessu, diligenter reuifis,
 examinatis tandemque approbatis;
 Diuum Casimirum in numerum sã-
 ctorum adscripsit, quem postea Cle-
 mens Papa Octauus per totum Po-
 loniæ Regnum, & magnum Lithua-
 niæ Ducatum, aliasque omnes Pro-
 uincias ipsorum ditioni subiectas,
 duplicis Officij ritu, ab omnibus pu-
 blicè priuatimque coli, & celebrari,
 anno millesimo sexcentesimo secun-
 do concessit, vt latius in Breui Apo-
 stolico de hac re authenticè profecto
 licet videre. Hæc de vita S. Casimiri
 ex auctore supra nominato, hoc loco
 referenda esse censuimus. Cætera
 quæ ad sola miracula pertinent li-
 benter omisimus: quæ tamen ab
 alijs, qui ea cognoscere cu-
 piunt, ab auctore suo
 facile peti po-
 terunt.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА